

**TÜRKİYE'DE KENTSEL KORUMA POLİTİKALARININ GELİŞİMİNE
YARDIMCI BİR YÖNTEM DENEMESİ,
ÖRNEKLEME: İSTANBUL TARİHİ YARIMADA**

**DOKTORA TEZİ
Y. Mimar - İsmet ŞAHİN
(502902804)**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 5 Mayıs 1999
Tezin Savunulduğu Tarih: 20 Ocak 2004**

Tez Danışmanı: Prof. Hande SUHER

Diğer Jüri Üyeleri: Prof. Dr. Nuran Zeren GÜLERSOY (İ.T.Ü.)

Prof. Dr. Sema KUBAT (İ.T.Ü.)

Prof. Dr. Emre AYSU (Y.T.Ü.)

Prof. Dr. Aykut KARAMAN (M.S.Ü.)

OCAK-2004

ÖNSÖZ

Tezin gelişme süresince beni yönlendiren özveriyle destekleyen, kaynaklara yöneltten, tezin oluşumuna çok değerli katkılarda bulunan kıymetli hocam Prof.Hande SUHER'e teşekkürlerimi sunarım. Kendisi tüm öğrencileriyle yaptığı çalışmalarda olduğu gibi, bu çalışmada da ele alınan konunun "kamu yararı" gözönünde tutularak işlenmesini teşvik edip yönlendirmiştir. Örnek alınabilecek tutarlı ve ilkeli kişiliğiyle, daima konuları objektif bir şekilde ortaya koyması, konunun amacına uygun bir yöntemin seçilmesi ve uygulanmasında kamu yararını herşeyin önünde tutmasıyla bizlere örnek olmuştur. Ayrıca, Kentsel Koruma konusunda yaptığı çalışmalar ve verdiği derslerle konuya ilgi duymamızı sağlayan kıymetli hocam Prof. Dr. Nuran Zeren GÜLERSOY'a teşekkürlerimi sunarım.

Çalışma süresince yaptıkları katkılardan dolayı Kültür Bakanlığı'na, Koruma Genel Müdürlüğü'ne, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Antalya Büyükşehir Belediyesi, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, Kayseri Büyükşehir Belediyesi ile Konya Büyükşehir Belediyesi'ne, Fatih Belediyesi'ne, Eminönü Belediyesi'ne, İstanbul I., II., III No'lu Koruma Kurulu Üyeleri ve Müdürlerine, İTÜ, YTÜ ve MSÜ'den anketleri cevaplandırma nezaketini gösteren öğretim elemanlarına, UNESCO Türkiye Milli Komitesi Başkanı Prof.Dr. Haluk SEZGİN'e, Doç.Dr. Nevzat İLHAN'a, İTO, İSO ve TÜSİAD Yönetim Kurulu'na, Metropolis'in uluslararası araştırmasında yapılan anket çalışmalarını temin etmemi sağlayan İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin değerli yöneticilerine, anketleri cevaplayan Atina, Berlin, Londra, Moskova, Toronto Metroliten Kent Belediyeleri yöneticilerine ve IRCICA'ya teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca tezin gelişim süreci içindeki çalışmalara katkıda bulunarak, tezin yazımını titizlikle gerçekleştiren Ayşe ÇELİK ile hayatımın tüm dönemlerinde ve bu çalışma sırasında bana destek olan aileme saygı ve şükranlarımı sunarım.

Mayıs-1999

İsmet ŞAHİN

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ

vii

ÖZET

viii-xi

SUMMARY

xii-xv

1. BÖLÜM- GİRİŞ

1-3

Amaç ve Yöntem

3-8

2. BÖLÜM- KORUMA KONUSUNA İLİŞKİN KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR VE TANIMLAR

9

2.1. Korumaya İlişkin Genel Tanımlamalar ve Amaç

9-15

2.2. Korunması Gerekli Kültürel Varlıklar ve Tanımları

15-26

2.3. Kültürel Varlıkları Korumada Nedenler ve Yasal Ölçütler

26-31

2.4. Bölüm Değerlendirilmesi

31-35

3. BÖLÜM- ÜLKEMİZDEN VE YABANCI ÜLKELERDEN ÖRNEKLERLE KENTSEL KORUMA POLİTİKALARI

36-37

3.1. Uluslararası Kurumlarca Saptanan Kentsel Mirasa İlişkin

Temel Sorunlar Ve Kentsel Koruma Politikaları

37-54

3.2. Kentsel Sit Alanlarına Sahip Yabancı Metropoliten Yönetimlerde

Kentsel Koruma Politikalarına İlişkin Durum Saptamasında

Anket Soruşturmaları İle Konuya Yaklaşım

55-57

3.2.1. Atina Metropoliten Belediyesi Kentsel Koruma Politikalarına
İlişkin Durum Saptamasında Anket Soruşturmaları İle

Konuya Yaklaşım

57

3.2.1.1. Kentsel Miras

57-61

3.2.1.2. Kentsel Mirasın Korunması İçin Düzenleyici Araçlar

61-64

3.2.1.3. Yerel Faaliyetlerin Ele Alınması

64-67

3.2.1.4. Geliştirici Önlemler

67

3.2.1.5. Ekonomik Özellikler

68

3.2.2. Berlin Metropoliten Belediyesi Kentsel Koruma Politikalarına
İlişkin Durum Saptamasında Anket Soruşturmaları İle

Konuya Yaklaşım

68

3.2.2.1. Kentsel Miras

68-69

3.2.3. Londra Metropoliten Belediyesi Kentsel Koruma Politikalarına
İlişkin Durum Saptamasında Anket Soruşturmaları İle

Konuya Yaklaşım

69

3.2.3.1. Kentsel Miras

69-70

3.2.3.2. Kentsel Mirasın Korunması İçin Düzenleyici Araçlar

71-73

3.2.3.3. Yerel Faaliyetlerin Ele Alınması

73-74

3.2.3.4. Geliştirici Önlemler

74-75

3.2.3.5. Turizm ve Ziyaretçi Verileri	75
3.2.3.6. Ekonomik Özellikler	75
3.2.4. Moskova Metropolitan Belediyesi Kentsel Koruma Politikalarına İlişkin Durum Saptamasında Anket Soruşturmaları İle Konuya Yaklaşım	76
3.2.4.1. Kentsel Miras	76-78
3.2.4.2. Kentsel Mirasın Korunması İçin Düzenleyici Araçlar	78-80
3.2.4.3. Yerel Faaliyetlerin Ele Alınması	81
3.2.4.4. Geliştirici Önlemler	81-82
3.2.4.5. Turizm ve Ziyaretçi Verileri	82
3.2.4.6. Ekonomik Özellikler	82-83
3.2.5. Toronto Metropolitan Belediyesi Kentsel Koruma Politikalarına İlişkin Durum Saptamasında Anket Soruşturmaları İle Konuya Yaklaşım	83
3.2.5.1. Kentsel Miras	83-84
3.2.5.2. Kentsel Mirasın Korunması İçin Düzenleyici Araçlar	85-86
3.2.5.3. Yerel Faaliyetlerin Ele Alınması	86-87
3.2.5.4. Geliştirici Önlemler	87-88
3.2.5.5. Turizm ve Ziyaretçi Verileri	88
3.3. Türkiye’de Kentsel Koruma Politikaları	88-89
3.3.1. Türkiye’de Kentsel Koruma Politikalarının Tarihsel Gelişim Süreci	89
3.3.1.1. 19yy-1923 Arası Dönem	89-91
3.3.1.2. 1923-1960 Arası Dönem	91-93
3.3.1.3. 1960-1980 Kalkınma Planlı Dönemde Kentsel Koruma Politikaları	93-96
3.3.1.4. 1980 Sonrası Kalkınma Planlı Dönemde Kentsel Koruma Politikaları	96-101
3.3.2. Koruma Amaçlı İmar Planları Kapsamında Kentsel Koruma Politikalarının Tesbiti	101-102
3.3.2.1. Antalya Koruma Amaçlı İmar Planı	102-106
3.3.2.2. Bursa Koruma Amaçlı İmar Planı	106-110
3.3.2.3. Diyarbakır Koruma Amaçlı İmar Planı	110-112
3.3.2.4. Kayseri Koruma Amaçlı İmar Planı	113-116
3.3.2.5. Konya Koruma Amaçlı İmar Planı	116-118
3.3.3. Kentsel Sit Alanlarına Sahip Yerel Yönetimlerde Kentsel Koruma Politikalarına İlişkin Durum Saptamasında Anket Soruşturmaları İle Konuya Yaklaşım	119-120
3.3.3.1. Kent Kimliğinin ve Koruma Alanlarının Tanımı	120-122
3.3.3.2. Kentsel Mirasın Saptanması	122-123
3.3.3.3. Kentsel Mirasın Korunması İçin Düzenleyici (Mevzuatla İlgili) Araçlar	124-126
3.3.3.4. Kentsel Mirasın Bulunduğu Alanlarda Barınma, Ticaret, Sanayii-İmalat, Hizmet, Sosyal, Kültürel İşlevler İle Yerel Faaliyetleri Durumu	126-129
3.3.3.5. Kentsel Mirasın Korunabilmesi Olanaklarının Saptanması	129-131
3.4. Bölüm Değerlendirmesi	131-148

4.BÖLÜM- KENTSEL KORUMA KONUSUNUN İRDELENMESİ

AMAÇLI ALAN ARAŞTIRMASI,

ÖRNEKLEME: İSTANBUL TARİHİ YARIMADA

149-150

4.1. İstanbul Kent Planlama Sürecinin Tarihi İçinde

Kentsel Mirasın Durumu

150-151

4.2. İstanbul Nazım Plan Raporlarında Kentsel Koruma Süreci

151-152

4.2.1. 1/5000 Ölçekli İstanbul'un Nazım Planını İzah Eden Rapor H.Prost, 1937

152

4.2.1.1. Metropoliten Alanın Bütününe Yönelik Genel Kararların Kentsel Korumaya Etkileri

152-153

4.2.1.2. Tarihi Yarımada'yı İlgilendiren Özel Kararların Suriçi'nde Kentsel Korumaya Etkileri

153-155

4.2.2. 1/50.000 Ölçekli İstanbul Metropoliten Alan Nazım Planı 1980 Raporu

155

4.2.2.1. Metropoliten Alanın Bütününe Yönelik Genel Kararların Kentsel Korumaya Etkileri

155-157

4.2.2.2. Tarihi Yarımada'yı İlgilendiren Özel Kararların Suriçi'nde Kentsel Korumaya Etkileri

158

4.2.3. 1/50.000 Ölçekli Nazım Plan Raporu, Tübat 1994

158

4.2.3.1. Metropoliten Alanın Bütününe Yönelik Genel Kararların Kentsel Korumaya Etkileri

158-160

4.2.3.2. Tarihi Yarımada'yı İlgilendiren Özel Kararların Suriçi'nde Kentsel Korumaya Etkileri

161

4.2.4. 1/50.000 Ölçekli İstanbul Metropoliten Alan Alt Bölge Nazım Plan Raporu, 1995

161

4.2.4.1. Metropoliten Alanın Bütününe Yönelik Genel Kararların Kentsel Korumaya Etkileri

162-169

4.2.4.2. Tarihi Yarımada'yı İlgilendiren Özel Kararların Suriçi'nde Kentsel Korumaya Etkileri

169-170

4.2.5. Onanmayan Nazım Plan Çalışmaları

170

4.2.5.1. Büyük İstanbul Nazım Planı Ana Hatları İzah Raporu Piccinato, L., 1967

171-173

4.2.5.2. İstanbul Metropoliten Alan Planlama Çalışmaları, Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu Başkanlığı, 1970-1980

173-174

4.3. İstanbul Tarihi Yarımada 1/5000 Ölçekli Nazım Planlarında Kentsel Korumaya İlişkin Kararlar

174-175

4.3.1. 1/5000 Ölçekli İstanbul Suriçi İmar Planı İzah Raporu 13.05.1964 Onanlı

175

4.3.1.1. Korumayı Geliştirici Olumlu Kararlar

175-176

4.3.1.2. Korumayı Olumsuz Yönde Etkileyen Kararlar

176-177

4.3.2. İstanbul Tarihi Yarımada Koruma İmar Planı, 1/5000 Ölçekli Nazım Plan Raporu, 02.11.1990 Onanlı

177

4.3.2.1. Korumayı Geliştirici Olumlu Kararlar

177-180

4.3.2.2. Korumayı Olumsuz Yönde Etkileyen Kararlar

180-181

4.4. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne Ait Mevcut Kentsel Koruma Politikalarını Saptayıcı Anket Soruşturması

181-182

4.4.1. Kent Kimliğinin ve Koruma Alanlarının Tanımı

182-183

4.4.2. Kentsel Mirasın Saptanması

183-185

(Mevzuatla İlgili) Araçlar	185-189
4.4.4. Kentsel Mirasın Bulunduğu Alanlarda Barınma, Ticaret, Sanayii-İmalat, Hizmet, Sosyal, Kültürel İşlevler İle Yerel Faaliyetlerin Durumu	189-191
4.4.5. Kentsel Mirasın Korunabilmesi Olanaklarının Saptanması	191-193
4.5. İstanbul Tarihi Yarımada’da Kentsel Koruma Ve Yeniden Yapılanma Politikalarının Belirlenmesine İlişkin Anket Soruşturması	193-201
4.6. Bölüm Değerlendirmesi	201-207
5. BÖLÜM – SONUÇ	208-235
KAYNAKLAR	236-244
EKLER	245-263
ÖZGEÇMİŞ	264-265

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 5.1 : İşlevsel Koruma Planlaması Süreç Aşamaları Akış Diyagramı **Sayfa No** 237

ÖZET

Dünyanın ortak malı olup sorumluluğu yalnızca bireylere ya da toplumlara ait olmayan kültürel mirasın korunabilmesi ancak uluslarüstü bir ortak çabayla dayanışma ve fikirbirliği içinde birbirine tutarlı politikaların izlenmesiyle sağlanabilir. Ulusal sınırları içinde dünyanın kültürel mirasının herhangi bir kısmını barındıran ülkelerin bu mirası en iyi biçimde koruyarak gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlama yönünde dünyanın diğer uluslarıyla yapacağı ortak çalışmalar toplumlararası ilişkilerde yapıcı diyalog, dayanışma ve barış için işbirliği olanaklarını arttıracaktır.

Tezin Konusu “Türkiye’de Kentsel Koruma Politikalarının Gelişimine Yardımcı Bir Yöntem Denemesi; Örnekleme: İstanbul Tarihi Yarımada”dır. 1 adet giriş, 3 adet gelişme ve 1 adet sonuç olmak üzere tez 5 bölümden oluşmakta, bunun yanı sıra Türkçe ve İngilizce özet, kaynaklar, ekler ve özgeçmiş bölümlerini içermektedir.

Tezin 1. bölümünde tezin amaç, yöntem ve kapsamı hakkında bilgi verilmiş, tezin temel savı ve kabulleri açıklanmıştır.

2. Bölümde koruma konusuna ilişkin kavramsal açıklamalar ve tanımlar açıklanmıştır. Değişimin çok hızlı olduğu günümüzde konu Türkiye ve Dünyada geçirdiği tarihsel gelişme süreci içinde ardışık biçimde incelenmiş, konunun anlaşılmasını olanaklı kılacak biçimde güncelleştirilmiştir. Konu “Korumaya ilişkin genel tanımlamalar ve korumada amaç, korunması gerekli kültürel varlıklar ve tanımları korumada nedenler ve ölçütler biçiminde 3 alt bölüm altında tez içeriğine uygun bir sistematikte incelenmiştir. Yapılan incelemede tek yapı ve belli bir dönemin eserlerinin korunması anlayışından giderek kültür ve tabiat varlıklarının korunması boyutuna ve kültürel miras ve ortak miras kavramına ulaşıldığı ve mirasın ulusların ortak mirası olduğuna dair ortak bilincin gelişimine doğru bir sürecin oluştuğu görülmüştür. Korunacak varlıkların sitler, anıtlar ve yapı toplulukları olarak kültürel miras ve doğal miras içeriğine kavuştuğu gözlenmiştir. Yapılan çalışmada 18. yy’dan itibaren korumayla ilgili amaç, kavramsal tanımlama, neden ve ölçütler sistematik biçimde tarihsel gelişme sürecine uygun olarak hem uluslararası hem de ulusal ölçekte incelenmiş, yapılan değerlendirmelerde özellikle Türkiye için amacın ve tanımların korumayı sağlamaya yetecek ölçüde olmadığı, kısıtlayıcı olduğu bazen kavram kargaşasına yol açtığı, amaç, tanım ve ölçütlerin daha kapsayıcı ve en geniş anlamıyla yeniden tarif edilmesi gereğinin ortaya çıktığı görülmüştür.

3. Bölüm, ülkemizden ve yabancı ülkelere örneklerle kentsel koruma politikaları konusunu kapsamakta ve 3 alt bölüm altında incelenmektedir. Uluslararası Kurumlarca Saptanan Kentsel Mirasa İlişkin Temel Sorunlar Ve Kentsel Koruma Politikaları ana başlıklı ilk alt bölümde öncelikle UNESCO, Avrupa Konseyi, İCOMOS gibi uluslar arası kurumların yapmış olduğu kongre, konferans, seminer

gibi geniş katılımlı toplantılar ve çalışmalar sonucunda saptanan kentsel mirasa ilişkin temel sorunlar, yasal kurumsal, sosyal, kültürel, ekonomik ve planlama boyutları ve yanısıra uygulama araçları ve diğer kentsel politikalar incelenmiş; bu boyutların saptanmasına çalışılmıştır.

Kentsel Sit Alanlarına Sahip Yabancı Büyükşehir Yönetimlerinde Kentsel Koruma Politikalarına İlişkin Durum Saptanmasında Anket Soruşturmaları İle Konuya Yaklaşım ana başlıklı ikinci alt bölümde örnekleme alanı seçilen İstanbul’la yoğun kültürel mirasa sahip olmak, geçmişte ve günümüzde çevresini sosyal, kültürel ve ekonomik yönden etkileyen önemli bir çekim merkezi konumunda bulunmak, büyükşehir statüsünde bulunmak, kent merkezinde kültürel mirası barındırmak ve bu merkezde tüm kentsel işlevlerin karma biçimde var oluşu gibi eş kriterlere sahip olan Atina, Berlin, Londra, Moskova ve yeni dünyadan Toronto örnek olarak seçilmiştir. Bu metropoliten kentlerde merkezi Paris’te bulunan uluslararası yerel yönetim organizasyonu olan METROPOLİS’in Metropolitenlerin Gelişimi İçin Turizm Ve Kültürel Miras (Tourism and Cultural Heritage for the Development of Metropolises) isimli komisyonunun gerçekleştirdiği aynı adlı anket soruşturmaları incelenmiş ve bu metropoliten kentlerdeki Kentsel Koruma Politikaları saptanmaya çalışılmıştır. Yapılan anket soruşturması; kentsel miras, mirasın tanımlanması, tanımlamakla sorumlu kuruluşlar ve mirasın belirlenmesi, kentsel mirasın korunması için araçlar, yerel faaliyetler, korumayı geliştirici önlemler, ziyaretçi verileri, ekonomik özellikler başlıkları altında incelenmiştir.

3. bölümün 3. alt bölümü Türkiye’de Kentsel Koruma Politikaları konusunu kapsamaktadır. Bu alt başlıkta öncelikle tarihsel gelişme sürecinde kentsel koruma politikalarında ilke ve tedbirler belirli dönemler itibarıyla 19. yy’dan günümüze ardışık olarak genel çizgiler çerçevesinde özetle verilerek yurtiçi ve yurtdışı anket soruşturmaları yoluyla incelenen örneklerle karşılaştırmalı değerlendirme yapabilme olanağı sağlanmaya çalışılmıştır.

Devamında anket soruşturması yapılan ve örnekleme alanı olarak seçilen İstanbul ve yurt dışı örnek metropollerde olduğu gibi, yoğun kültürel mirasa sahip olmak, geçmişte ve günümüzde çevresini sosyal, ekonomik ve kültürel yönden etkileyen önemli bir çekim merkezi konumunda bulunmak, büyükşehir statüsünde bulunmak, kent merkezinde kültürel mirası barındırmak, merkezde tüm kentsel işlevlerin karma biçimde var olması, koruma imar planına sahip olması ve yeni kentsel koruma politikalarının ilke ve tedbirlerin oluşturulabilmesini sağlayacak verilerin bulunması gibi benzer kriterlere sahip olan 5 adet yurtiçi büyükşehir seçilmiştir.

Antalya, Bursa, Diyarbakır, Kayseri ve Konya olarak seçilen bu büyükşehirlerde Koruma Amaçlı İmar Plan Raporları incelenmiş, incelemede raporlarda ortak bir sistematik görülmediğinden her büyükşehir için ayrı ayrı olmak üzere; Sit Alanının Tanım ve Konumu, Mevcut Durum ve Kullanım, Planın Amaç ve Hedefleri, Çalışma Yöntemi, Örgütlenme ve Uygulama Araçları içerik ve kapsamında değerlendirilmiştir.

Koruma amaçlı imar planlarının incelenmesinin devamında örnekleme alanı olarak seçilen büyükşehirlerde yerel, özgün planlama ilkelerinin yürütülmesinde ve yeni koruma politikalarının ilke ve tedbirlerinin geliştirilmesinde etkili olacak durumların saptanması amacıyla özgün bir alansal analiz gereği konu anket soruşturmaları

yoluyla saptanmış ve incelenmiştir. Anket soruşturmaları genellikle İmar ve Planlamadan sorumlu üst otorite olan daire başkanlarınca cevaplandırılmıştır. İstanbul'a uygulanan anket ise 4. bölümde verilmiştir. Anket soruşturmaları tarafımızca; kent kimliğinin ve koruma alanlarının tanımı, kentsel mirasın saptanması, kentsel mirasın korunması için düzenleyici araçlar, kentsel mirasın bulunduğu alanlardaki kentsel işlevler ile yerel faaliyetlerin durumu, kentsel mirasın korunabilmesi olanaklarının saptanması bölümleri içeriğinde ve yurtdışı örneklerle benzer biçimde hazırlanmış ve incelenmiştir.

4. Bölüm, Kentsel Koruma Konusunun İrdelenmesi Amaçlı Alan Araştırması Örnekleme: İstanbul Tarihi Yarımada Çalışmasını içermektedir. Bu bölüm 5 alt bölüm altında çalışılmıştır. 1. Alt bölümde İstanbul Kent Planlama Sürecinin Tarihi içerisinde kentsel mirasın durumu kısaca ele alınarak devamında 2. alt bölümde metropoliten ölçekte hazırlanan tüm yasal ve onanlı nazım planlar ile onanmamış nazım planlar incelenmiş, kentsel miras koruma politikalarına yönelik amaçlar, hedefler, ilkeler, kararlar, uygulama araçları, değerlendirme ve yorumlar olumlu ve olumsuz yönleriyle ortaya konmuştur. İncelenen onanlı nazım planlar 1937 Prost 1/5000 Nazım Planı, Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosunca hazırlanan 1980 yılı 1/50.000 Ölçekli Nazım Plan, İstanbul Büyükşehir Belediyesince hazırlanan 1994 yılı 1/50.000 Ölçekli Nazım Plan ile 1995 yılında yine Büyükşehir Şehir Planlama Müdürlüğünce hazırlanan 1/50.000 ölçekli nazım plandır. Onanmayan Nazım Planlar ise 1967 Luici Piccinato Nazım Plan Raporu ile 1970-1980 Arası Dönem Büyük İstanbul Nazım Planı Daire Başkanlığı Nazım Plan çalışmalarıdır.

İstanbul Tarihi Yarımada 1/5000 ölçekli nazım planlarında kentsel korumaya ilişkin kararlar konulu 3. alt bölümde 1/5000 ölçekli 1964 yılı onanlı İstanbul Suriçi İmar Planı izah raporu ile 1/5000 ölçekli 1990 onanlı İstanbul Tarihi Yarımada Nazım Plan Raporlarında kentsel miras koruma politikalarına ilişkin araçlar, hedefler, ilke ve tedbirler uygulama araçları olumlu ve olumsuz yönleriyle incelenmiştir. 4. Bölümün 4. Altbaşlığında 3. bölümde ülkemizde İstanbul'la eş kriterlere sahip büyükşehirlerde uygulanan Yerel Yönetimlerde Kentsel Politikaları Saptayan Anket Soruşturması aynı içerik ve sistematik ile İstanbul için ortaya konarak incelenmiştir.

4. Bölümün son alt bölümü olan 5. alt bölümde ise Tarihi Yarımada da kavramsal, kurumsal, yasal, sosyo-ekonomik ve kültürel organizasyonel sorunlar ile kentsel işlevler, kentsel özel işlevler, işlevsel koruma ve kentsel kimliğe ilişkin sorunların analizinde sentez seçeneklerin üretilmesi ve aralarında seçim yapılabilmesine yardımcı olacak anket soruşturması yapılmıştır. Soruları tarafımızdan tüm bu sorunların ve politikaların saptanmasını sağlayacak şekilde özgün biçimde ve özel bir içerikle hazırlanan anket soruşturmasında; Tarihi Yarımada'da yer alan işlevlere ve deneklerin işlevlere ve işlevlere bağlı değerlendirmelerine dayanılarak koruma amacına yönelik öncelikli saptamalar yapılmıştır. Tarihi yarımada için düzenlenen anket soruşturmaları tümüyle değişik bir düzenleme anlayışı içinde ve farklı bir içerikle konunun gelişme hedefine yardımcı olacak biçimde ayrıntılı işlevsel saptamalara yönelik olarak geleneksel saptama düzenin dışında geliştirilmiştir.

Konunun bütünlüğü gözönünde tutularak her bölümün ardından sonucun altlığını oluşturacak bölüm değerlendirmeleri yapılarak, bölümün içerik ve sistematığına uygun biçimde özel bir alt bölüm olarak verilmiştir.

6. Bölüm Sonuç bölümüdür. Konu geniş kapsamlı olduğundan ve her bir konu ayrı bir doktora çalışması olacak kapsam ve içerikte bulunduğundan, sonuçta geniş bir içerik taşımaktadır. Hem ulusal hem de uluslar arası ölçekte yaptığımız incelemelerde elde edilen bulgulara dayanılarak kavramsal açıklamalardan uygulama ve örgütlenmeye kadar gelişen bir bütünlük içinde ulaşılan özgün bulgular bağlı olduğu konunun içeriği ve kapsamı düzeninde ifade edilmiştir. Sonuçlar konunun çeşitli yönlerine, içerik ve kapsamına uygun olarak; Korumanın amacı, gerekliliği, nedenleri yönünde, Koruma politikaları, korunacak varlıklar, bunlara ilişkin ölçütler ve kriterler yönünde, Planlama süreci aşamaları yönünde, Yeniden yapılanma ve örgütlenme yönünde olmak üzere geniş kapsamlı sınıflandırılarak verilmiştir. İşlevsel koruma planlaması sürecinde kentsel işlevlere göre ve her kent için özel içerikli bir saptama ve değerlendirme yapılmasının gerekliliği gözönünde tutularak geliştirilen İşlevsel Koruma Planlaması süreç aşamaları akış diyagramı bölüm sonucunda ifade edilmiştir.

SUMMARY

Recognition of the concept of the continuity of history by the societies making the history itself underlies protection. If one takes the continuity of history, which is ceaseless, along with the continuity of life, the concept can be comprehended very easily since the latter is observed in our daily life all the time. The continuity of the social life means the continuity of the physical environment made by society under given conditions. The duality of change and continuing the past of the society is dialectic determining the continuation of the social life. It is vital for the mankind to know and comprehend the roots and development of societies in order to carry the culture and roots of the mankind to the future.

Physical part of the cultural heritage is a source of knowledge as a concrete evidence of the history and a basic record of the activities of people who lived since ancient times. Each society should be responsible for having society consciousness, and it should know how to make use of cultural heritage in daily life for global consciousness and how to carry the cultural heritage to the future. These are both an indication of dialogue with, and respect to, the future generations and a global responsibility. The world is common property of mankind. Protection of this heritage is not therefore under the responsibility of certain individuals or societies. It requires a transnational effort and the implementation of consistent protection policies of all nations in solidarity and unity of ideas.

Urban heritage is the largest part of the cultural heritage and doubtless the common property of mankind. It contains all of the immovable cultural presence surrounding us. Protection of urban heritage for the sake of common interests and responsibility of mankind depends on recognition of some concepts and understandings internationally. It should be noted that international general principles and standards have been established, legal sanctions have been determined, legal arrangements have been imposed for this purpose since the Venice Congress of 1964, and it have become part of budget plans in the developed countries.

It is internationally common that the uniqueness and difference of urban heritage should be protected and respected. Unlike any movable property or an item exhibited in a museum, urban heritage is within society and surrounds it. It is therefore open to social changes and effects. It has close relations with all physical, social and cultural changes in the social structure. The methods containing new organisation forms which target to determine conceptual, institutional and legal basis as well as general principles and policies governing protection of urban heritage and to resolve financial problems should be established. Such methods should consider the rapid change in the international society, international relations and organisations, political and economic structures, social organisations, etc. and appearance of new global

organisations. Mutual activities of the countries with the other countries for protection of the cultural heritage within their own borders and transferring that heritage to the future generations shall increase the possibility of cooperation of countries for a constructive dialogue, solidarity and peace.

We can protect and improve our cultural wealth by spreading this consciousness to public, political and professional organisations and mainly municipalities, non-governmental organisations and individual civil initiatives and by establishing methods to enable the foregoing to collaborate easily. The changing political, socio-economical and cultural conditions in Turkey where there is a unique, rich and dense cultural heritage neglect that such heritage can be protected and improved, and that it plays a major socio-cultural and economical role in future. It may be said that this is also case of many other countries in the world, except those which have established necessary protection methods.

The new method proposed by this study suggests new solutions for both Turkey and international society. It requires to make arrangements and policies so that individuals, non-governmental organisations and municipalities can be primary in the activities of protection in general and the protection of urban heritage in special. Only by doing this, the methods enabling a development strategy by which all parties of central, local and non-governmental initiatives can be organised with a long-term and continuous policy can be established. Otherwise, like Istanbul which is one of the most important cities of the world's history, It is inevitable for the other cities of our country and even many similar cities of the world that the natural and cultural heritage which developed during the history and reached its richness and uniqueness shall be destroyed and changed qualitatively to the extent that it cannot be recognised.

The main aim of this study is to establish a method to protect the "Cultural Heritage" in general and "Urban Heritage" in special and to ensure this method to be used in the activities for urban protection in Turkey. This method shall consider both the conditions of our country and those of the other countries in the world. Another aim is to enable the principles specified in this study to be guide for other countries in support of the other countries which have established protective methods.

In order to realise this aim, in the second chapter, the subject of the "Conceptual Explanations and Definitions" concerning cultural heritage and urban protection are dealt with in Turkey and in the world in respect of historical development. In this connection, binding or non-binding, internationally recognised agreements, declarations, decisions, conclusions made by the meetings with large participation such as congress, conferences, symposiums, etc. held by the organisations existing in all of the world such as UNESCO, the organisations existing in many countries, including our country, such as European Council, semi-international and semi-public organisations such as ICOMOS, international organisations established by the municipalities, international non-governmental organisations in addition to laws, regulations and decisions concerning the subject in Turkey are studied. In the study, the subjects of "Aim and Definition of Protection", "Properties to Protect and their Definitions", "General Principles, Method and Tools" are covered, and the historical development of basic problems are considered. In accordance with the result of this

study, the definition, principles and policies which shall determine the method to apply for the protection of the urban heritage have been evaluated.

In the chapter third, the practical examples from our country and other countries concerning the urban protection policies. The surveys have been conducted in the cities meeting the given criteria. In this chapter, the situation of the urban protection policies in Turkey and in the world during the historical period until today are addressed, and the legal, institutional, social, cultural, economical and planning dimensions of urban protection policies are sought. The current protection building planning reports of the Greater Municipalities of Antalya, Bursa, Diyarbakir, Kayseri and Konya which meet the given criteria have been studied, and a survey has been conducted in order to discover the policies applying the urban protection of these cities. The foreign examples are those from the cities meeting majority of the criteria according to the survey conducted among the members of METROPOLIS (World Association of the Major Metropolises) that is one of the International Municipality Organisations participated by Greater Municipalities. The survey covered the cities of the old world consisting of Berlin, London, Athens, Moscow and Toronto from the new world. The situation, and policies to protect, of the cultural heritage have been investigated in the stated cities. The results obtained in the comparative evaluation in the third chapter are added to the end of the chapter.

In the fourth chapter, The Historical Peninsula of Istanbul, which is determined as a special sampling area in the conditions of Turkey, is studied. First of all, the planning experience of the Historical Peninsula since the 19th century and the situation of the urban heritage during that period are considered. All legal and approved master plans and those unapproved master plans made in both metropolitan level and the Historical Peninsula level are examined, and the favourable and unfavourable aims, targets, principles, decisions, evaluations and comments concerning the protection policies for urban heritage in the Historical Peninsula are addressed.

The surveys have been conducted in the Historical Peninsula to analyse and synthesise the theoretical, institutional, legal, socio-economical, organisational special functions and the problems concerning urban identity, to produce choices and select one of them. The survey has been prepared with a special scope to disclosure all these problems and to determine policies. The followings are included in the survey: Protection General Direction, Presidents and Managers of the Istanbul Protection Boards No: I, II, III to represent the central administration; the Mayors of Greater Municipality of Istanbul, Fatih and Eminonu Municipalities, Assistant Technical Managers, Heads and Managers of Building and Planning, the person in charge of urban heritage to represent municipalities; Chamber of Architects, Chamber of Civil Engineers, Chamber of City Planners, Chamber of Forest Engineers, Chamber of Landscape-gardening Engineers, Chamber of Doctors, Istanbul Bar to represent the Professional Chambers in Istanbul, ITO, ISO, TUSIAD and MUSIAD to represent the Chambers of Industry and Trade; Head of Departments as well as lecturers appointed and responsible for Urban Protection in ITU, YTU and MSU to represent Universities.

In the light of the obtained findings, an evaluation has been made to establish an urban protection policy for the Historical Peninsula suitable to the its conditions in

accordance with Master Plans made so far and the current Master Plans, the Urban Protection Plan.

In the chapter of “Conclusion” of the Thesis, The evaluation given at the end of each chapter, which will likely contribute to the result of the thesis, and the data obtained from whole thesis are evaluated as a whole, and a method is suggested to determine an urban protection which guides urban protection for other countries of the world and which is suitable to the conditions of our country and the Historical Peninsula.

1. BÖLÜM – GİRİŞ

Korumanın temelinde tarihin sürekliliği kavramının tarihi meydana getiren toplumlarca kabul görmesi yatmaktadır. Kesintisiz bir süreç olan tarihin sürekliliği de hayatın sürekliliği kavramıyla birlikte düşünülürse günlük yaşantımız içinde bu süreklilik devamlı olduğu için son derece kolay anlaşılabilir. Toplumsal hayatın sürekli oluşu toplumun meydana getirdiği fiziksel çevrenin de belirlenmiş koşullar altında sürekli olması anlamına gelir. Bir yandan değişim, öte yandan da içinden çıktığı geçmişin varlığını sürdürme ikilemi toplumsal hayatın devamlılığını belirleyen bir diyalektik oluşturur. Toplumların kökenlerinin ve gelişiminin bilinmesi ve anlaşılması insanoğlunun kültürünü ve köklerini geleceğe taşıyabilmesi açısından hayati öneme sahiptir, (ICOMOS, 1990).

Kültürel mirasın fiziksel varlığı tarihin somut bir belgesi olarak bilgi kaynağıdır ve kadim çağlardan bu yana yaşamış olan insanların faaliyetleri ile ilgili temel kayıttır. Her toplum hem kendi toplumsal bilinci, hem de evrensel bilinç için kültürel mirasın günlük yaşantı içinde değerlendirilip geleceğe uyum içinde aktarılmasının bilincinde ve sorumluluğunu yüklenmekle görevli olmalıdır. Bu hem geçmişle ve gelecek kuşaklarla diyalog kurmanın ve onlara saygının belirtisidir, hem de evrensel bir sorumluluktur.

Dünyamızın ortak malı olup sorumluluğu tek tek şahıslara veya ülkelere ait olmayan bu mirasın korunması tüm uluslarca uluslararası bir ortak çabayla ele alınmalı, dayanışma ve fikir birliği içinde birbirine tutarlı koruma politikalarının izlenmesinin de sürekliliği sağlanmalıdır. Ulusal sınırları içinde dünyanın kültürel mirasının herhangi bir kısmını bulunduran ülkeler bu mirası en iyi şekilde koruma ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamak yükümlülüğüne sahip olmalıdır. (UNESCO, 1972,b)

Kültürel mirasın en büyük bölümünü oluşturan ve şüphesiz insanlığın ortak malı olup, her an içiçe olduğumuz taşınmaz kültür varlıklarının tamamını kapsayan kentsel mirasın insanlığın ortak çıkarları ve sorumluluğu adına korunması, ancak

uluslarüstü bir takım kabullerin ve ortak anlayışın ortaya konmasına bağlıdır. Bu konuda 1964 Venedik Kongresi'nden günümüze kadar uluslararası genel ilkelerin ve standartların ortaya konduğu, yasal yaptırımların belirlendiği, yasa kuvvetinde düzenlemelerin zorunlu hale geldiği, hatta gelişmiş ülkelerde kaynak planlanması çalışmalarının da parçası olması yolunda önemli mesafeler alındığı söylenebilir.

Özgünlüğün ve farklılığın saygı duyularak korunması gerekliliği konusu üzerinde genelde uluslararası bir fikir birliği olduğu gözlenen kentsel miras, herhangi bir taşınabilir kültür varlığından ve müzede sergilenen eşyadan farklı olarak her an toplumla içiçe ve toplumun değişimlerine açık ve doğrudan doğruya etkilenme durumundadır. Toplumsal yapıda meydana gelen ve gelebilecek her türlü fiziksel, sosyal ve kültürel değişimlerle de içiçedir. Uluslararası toplumda meydana gelen hızlı değişim çerçevesinde, toplumlararası ilişki ve örgütlemelerin, siyasi ve ekonomik yapılanmaların, sosyal organizasyonların vb. değişime uğraması ve yeni küresel organizasyonların ortaya çıkmasına bağlı olarak kentsel mirasın korunmasına yönelik kuramsal, kavramsal, kurumsal, yasal çerçeve ile genel ilke ve politikaların saptanması ve ekonomik sorunların çözülmesini amaçlayan yeni organizasyon biçimlerini içeren yöntemlerin geliştirilmesi gerekmektedir (Toffler Alvin, 1992, s.456-464).

Dünya ekonomik açıdan birleşirken parçaları sayıca artıyor, küçülüyor ve önem kazanıyor. (Naisbitt John, 1994, s.7). İktisadi, siyasi ve sosyal örgütlemelerde herşeyin büyük ölçekli merkezi yapıdan beklenmesi, bu yapıyla toplumun aşırı kontrolünün sağlanmaya çalışılarak tüm sorunların merkezden çözülmeye çalışılması, günümüzde özelliğini yitirmektedir. (Toffler Alvin, 1992, s.463-464). Kurumsal yapılarda özerk hareket eden alt birimler, serbest düşünce ve eylem alanı açmak suretiyle daha etkin çalışma sağlanmış olur. İnsanları belli amaçlar etrafında örgütlemenin sonsuz sayıda yolları bulunmaktadır. Bu nedenle organizasyonları esnek hale getirerek bireyi, toplumu ve organizasyonlarda görev alanları için başından itibaren fikir üretme ve imal etme sürecinin ayrılmaz parçaları haline getirmek gereklidir (Özel, M.,1995, s.247). Yapılan araştırmalarda en iyi kurumsal organizasyonların "kuralları" olumlu içerik taşımakta, kurallardaki amaç ise sınırlama değil kurma ve genişletme olmaktadır. Görev alan her alt birime yol gösterici ve onlara kendilerini iyi hissetmelerini sağlayacak bir misyon yüklenmekte, her bireyin ve birimin fikir ve

eylem üretimine katkıda bulunması istenmektedir (Peters, Thomas J., Waterman, Robert H. Jr., 1995, s.438-439).

Bu çalışmada kültürel mirasın uluslararası toplumun geçmiş tarihinin ve bilgi birikiminin ortak malı olduğu kabulüyle toplumlararası ilişkilerde olumlu diyalog , barış için işbirliği ortamı oluşturulmasına neden olacağı hem de toplumsal ve evrensel bilinç, kimlik ve bilgi birikimini oluşturduğu öngörüsünden hareketle Türkiye ve uluslararası toplum için yeni bir yöntemin çerçevesini oluşturacak ilke ve politikalar için öneriler getirilmektedir. Hem kendi toplumumuz hem de tüm dünya toplumlarının bireylerinin, sivil toplum örgütlerinin ve yerel yönetimlerinin genelde koruma, özelde kentsel mirasın korunması çalışmalarının içinde başat konumda yer almalarını sağlayacak düzenlemelerin yapılması ve bu anlamda politikaların oluşturulması gerekli görülmektedir. Ancak bu şekilde kültürel mirasın oluşturduğu tüm değerlerin merkezi, yerel ve sivil inisiyatife ait bütün tarafların bilinçli ve uyumlu ortaklığıyla uzun vadeli ve sürekli bir politika içinde organize edileceği bir gelişme stratejisini sağlayacak yöntemlerle korunması sağlanabilir. Aksi durumda dünya tarihinin en önemli kentlerinden biri olan İstanbul'da olduğu gibi tarihsel süreç içerisinde gelişerek özgün ve zengin bir duruma erişen doğal ve kültürel mirasın yok olması veya nitelik değiştirerek tanınmaz hale gelmesi ile oluşan onarılmaz kayıplar diğer tüm kentlerimizde hatta dünyanın aynı durumda olan diğer kentlerinde de kaçınılmaz hale gelecektir.

Kentsel mirasımızın yüksek düzeyinin bilincini kamusal, politik ve profesyonel güçlerin yanında esas olarak yerel yönetim birimlerine, sivil toplum örgütlerine ve bireysel sivil inisiyatife yayarak, bunların birlikte kolayca işbirliği yapacak biçimde organize olabilmelerini sağlayacak yöntemler geliştirerek zenginliklerimizi geniş ölçüde koruyup geliştirme imkanı bulabiliriz.

Tezin Amaç ve Yöntemi:

Dünya için bir kazanç olan ve kültür tarihsel birikim, sanat, estetik, bilgi, bilim ve geleneksel tecrübe yüklü, özgün, zengin ve yoğun kültürel mirasa sahip olan Türkiye'de değişen politik, sosyo-ekonomik ve kültürel koşullar, bu mirasın korunup geliştirilerek kullanılabilirliğini ve gelecekteki sosyo-kültürel ve ekonomik işlevini gözardı etmekte, bunun sonucu kültürel miras hızla yok edilirken bu mirasa sahip

kentlerimiz giderek özgün kimliğini yitirmektedir. Türkiye için sorun teşkil eden bu durumun, kendi koşulları içinde koruma yöntemleri geliştirerek korumayı sağlayabilmiş ülkeler dışındaki dünyanın diğer toplumları için de geçerli olduğu, bunun ise uluslararası toplumun çözmesi gereken bir sorun olduğu görülmektedir.

Çalışmanın temel amacı; tüm dünyanın ortak malı olan genelde “Kültürel Miras”, özelde “Kentsel Miras”ın korunmasına yönelik dünyanın diğer toplumlarının koşullarını da dikkate alarak, kendi koşullarımızı gözönünde tutan bir yeniden yapılanmanın politikalarının ve ilkelerinin belirlenmesi ve Türkiye’de kentsel korumaya yönelik çalışmalarda bu politika ve ilkelerin yol gösterici olarak kullanımıdır. Aynı zamanda bu politikalar ve ilkelerin koruma yöntemlerini geliştirici ve korumayı sağlayabilmiş ülkelerle birlikte özellikle dünyanın diğer toplumları için de yol gösterici olması bir başka amaçtır.

Koruma alanında Türkiye’de var olduğunu düşündüğümüz kentsel koruma sorununun çözümü için kendi koşullarımızı gözönünde tutan ve korumaya ilişkin amaç, kavramsal, yasal, kurumsal, örgütlenme, koruma politikaları, ilke ve tedbirleri ile planlama sürecine ilişkin yeniden yapılanmanın doğru bir biçimde oluşturulmasının genelde kültürel miras, özelde ise kentsel mirasın korunması açısından önemli bir katkı oluşturacağı düşünülmektedir. Temel savımız; korumaya ilişkin mevcut amaç, gereklilik ve nedenlerin, kavramsal, yasal, kurumsal örgütlenme, koruma politikaları, planlama ilkeleri süreci, aşamaları ve anlayışı yönünden Türkiye’deki durumun yeterli olmadığı ve yeniden yapılması gerektiğidir. Temel kabullerimiz; kentsel mirasın kentlerin açık hava müzesine dönüşmeden güncel yaşam içerisinde değerlendirilerek ve işlevsel koruma içerisine çekilerek korunabileceği, kentsel mirasın barındırdığı “karma sit”le “kentsel işlevlerin” karma niteliğinin örtüştüğüdür. Devamla koruma politikaları ve planlama ilkelerinin genel koruma anlayışının statik çerçevesinde değil, kentsel işlevlerin dinamiğinde geliştirilebileceği, kentsel mirasa sahip kentlerin sit alanlarıyla kentin bütünleşmesinin yeterince sağlanamadığı ve bütüncül planlama anlayışının yokluğu, kentsel mirasa sahip kentlerde yalnızca kentsel işlevlerin genel saptanması ile yetinilerek ayrıntılara gitmeyen değerlendirmelerin ve global ilkelerin ortaya konduğu, fakat niteliklerin ayrıtılandırıldığı, yer seçimi ve koruma kriterlerine bağlı işlevsel değerlendirmelerin yapılabilmesine olanak veren ve korumayı bütün boyutlarıyla sağlayabilecek işlevsel koruma planlamasının eksik olduğu da bir başka

temel kabuldür. Bu temel savımıza ve kabullerimize uygun ve aşağıda açıklanan ve uygulanan yöntemle tez oluşturulmuş, konu kurgulandırılmış, bölümler ile bölüm içerik ve kapsamı geliştirilmiştir.

Deneysel olarak gördüğümüz koruma konusunda tarihsel süreç içerisinde meydana gelen gelişmenin ve özellikle Türkiye’de 1983 yılından itibaren yapılan girişimler ve çalışmalara rağmen uygulamada gördüğümüz eksiklikler bu konuda çalışma yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Asar-ı Atika’dan 1983 yılına kadar olan dönemde müzecilik anlayışından ve anıt korumasından, kültürel ve tarihsel varlıkların korunmasına bir geçiş vardır. Bu olumlu gelişmeye karşın koruma olayına kentsel planlama yönünden bakıldığında; Nazım İmar Planları ve Uygulama İmar Planları’nın hazırlanmasına ilişkin görev ve yetkinin Yerel Yönetimlerde, Koruma Amaçlı İmar Planı ile ilgili yetkinin ise Kültür Bakanlığı’nda olduğu görülmektedir. Temelde bu noktada çıkan ikilem olumlu sonuçlar almamızı da engellemektedir. Bu konunun incelenmesi için örnekleme alanı İstanbul Tarihi Yarımada seçilmiş, bunun dışında tezin gelişimine yardımcı olacak yurtiçi ve yurtdışından benzer kriterlere sahip metropoliten kentler örnek olarak incelenmişlerdir. Tarafımızdan yapılmış olan Yüksek Lisans tezinde ise halkın korumaya katılımının eksikliğinin olumsuz etkiler getirdiği ve bu konuda daha başarılı çalışmalar yapılması için katılımın gerekliliği saptanmış, bunun dışında konuyla ilgili diğer kurumların da katılımının sağlanması düşünüldüğünden örnekleme alanına yönelik tez özgün sürecinde geliştirilen anket soruşturmaları Koruma Kurulları, Yerel Yönetimler, Üniversiteler, Sivil Toplum Örgütleri gibi kurumların cevaplandıracağı biçimde geliştirilmiştir.

Bu amaçla çalışmanın ilk aşamasında öncelikle konuya ait Amaç, Kavramsal Tanımlar, Ölçütler ile Sorunlar ve Genel Politikalar tarihsel süreç içinde, geçmişten günümüze incelenmiştir. Kitaplık çalışmaları ile kaynak taramaları yapılmış ve bu bağlamda; Uluslararası Kuruluşlar (UNESO gibi), Uluslararası Kamusal Kurumların oluşturduğu organizasyonlar (Avrupa Konseyi vb.), Yarı Kamusal Örgütler (ICOMOS vb.), Uluslararası Yerel Yönetimlerin oluşturduğu organizasyonlar, uluslararası kamuoyunca kabul edilmiş Sivil Toplum Örgütlerinin yaptığı kongre, konferans, sempozyum vb. geniş katılımlı toplantılardan alınmış dünya toplumları için bağlayıcı niteliği olan veya olmayan ve kabul gören sözleşme, bildiri, karar metinleri, toplantı sonuçları ve Türkiye’de konuyla ilgili olan yasa, yönetmelik ve kararlar karşılaştırmalı olarak incelenmiş, incelenen metinlerin büyük çoğunluğunu

özgün metinler oluşturmıştır. Uluslararası toplumlar tarafından ortak kabul gören bu belgelerin dışında, yerli ve yabancı akademisyenlerin konuyla ilgili kuramsal çalışmaları konunun gelişimini destekleyici şekilde ilave edilmiştir.

Değişimin çok hızlı olduğu günümüzde Koruma, Kültürel Miras ve Kentsel Miras ile ilgili Amaç, Kavramsal Tanımlar, Ölçütler, Genel İlkeler, Metod ve Araçlar ile Sorunlar ve Genel Politikaların geçmişten günümüze uzanan süreçte yeniden güncelleştirilip, ulusal ve uluslararası toplumun hizmetine sunulması gereklidir. Yapılan inceleme bu amaca ulaşmamız için önemli ipuçları sağlayacaktır.

Konunun gelişiminde İstanbul Tarihi Yarımada örneklem alanı olarak seçilmiş ve koruma konusunda analitik incelemelerin yapılacağı bu alanın seçiminden sonra, konunun gelişimine yardımcı olacak şekilde kentsel korumanın tarihsel gelişim süreci, güncel uygulamalar ve modellerin karşılaştırmalı olarak incelenmesinin yanısıra İstanbul’la benzer kriterlere sahip metropoliten kentlerde alansal analizler ve anket soruşturmaları ile geliştirilen özgün bilimsel incelemeler ikinci aşamayı oluşturmaktadır. Bu aşamada Türkiye’de ve dünyada tarihsel süreç içerisinde ve güncel uygulamalarda geliştirilen koruma politikaları ve modelleri ile Koruma İmar Planları ve Raporları, yazılı kaynaklar, basılı belgeler ve kitaplık çalışmalarından yararlanarak incelenmiştir. Dış ülkelerden örnek olarak seçilen kentler için; yoğun kültürel mirasa sahip olması, geçmişte ve günümüzde çevresini sosyal, ekonomik ve kültürel yönden etkileyen önemli bir çekim merkezi konumunda bulunması ve büyükşehir (metropol) statüsünde olması, kent merkezinde kültürel mirası barındırması ve bu merkezde tüm kentsel işlevlerin karma biçimde var olması gibi kriterler ortak kabul olarak alınmıştır. Türkiye’den seçilen örneklerde ise İstanbul’da Tarihi Yarımada’nın surlarla çevrili olması bağlamında, yurtdışı örnek metropol kentlerdeki kriterlere ilave olarak ayrıca kültürel mirasa sahip kentlerin tarihi surlarla çevrili olması, koruma imar planının mevcut olması, yeni bir yöntemin oluşturulabilmesini sağlayacak verilerin bulunması gibi kriterlerin ilave edilmesi gerekli görülmüştür. Söz konusu kriterlere sahip kentlerde anket soruşturmaları yapılmış, sonuç ise önerilen yöntemin geliştirilmesine yardımcı olabilecek şekilde karşılaştırmalı olarak ortaya konmuştur.

Üçüncü aşamada ise; konunun gelişimine doğrudan etkili olacak örneklem alanı olarak seçilen İstanbul Tarihi Yarımada incelenmiştir. İnceleme sırasında yerleşme

ve gelişme konusunda doğal çevre, yapılaşmış çevre, sosyal, ekonomik, kültürel çevre verilerine ve değerlendirmelerine ilişkin bilgilerin varlığı ve bilindiği kabul edilerek ayrıca bu konunun başlı başına bir doktora çalışması olduğu düşünülerek yalnızca Tarihi Yarımada'da planlama sürecindeki çalışmalara yer verilerek konu geliştirilmiştir.

Yoğun ve zengin bir kültürel miras sahibi olan İstanbul da tarihsel süreç içerisinde planlamanın gelişimi ve bu süreç zarfında kentsel mirasın durumu 19. yüzyıldan günümüze kadar geçen süre içerisinde incelenmiş, Cumhuriyetin kurulmasından günümüze kadar olan süreçte ise hem metropoliten ölçeğe hem de Tarihi Yarımada ölçeğinde tüm yasal ve onanlı nazım planlar ile onanmamış nazım plan çalışmalarında Tarihi Yarımada'da bulunan kentsel mirasın korunmasına yönelik kararlar, faktörler, değerlendirmeler ve yorumlar kentsel mirasa olumlu ve olumsuz yönleriyle incelenmiştir. Ayrıca örnekleme alanına ilişkin kuramsal, kavramsal, kurumsal, yasal, ekonomik, politik ve organizasyonel sorunlar ile kentsel işlevler, kentsel özel işlevler ve kentsel kimliğe ilişkin sorunların analizi, sentezleri, seçeneklerin üretilmesi, aralarında seçim yapılabilmesine yardımcı olacak durumun saptanması için kriterleri belirlenmiş olan koruma kurulları, yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri ve üniversitelerin mimarlık ve şehircilik bölümlerinde anket uygulaması yapılmıştır. Elde edilen bulgular mevcut nazım plan, güncel veriler ve sorunlar çerçevesinde karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Konunun bütünlüğü göz önünde tutularak konuların tezde ele alınış biçimine uygun ve içerikle aynı sistemattik ve düzende tezin sonucuna katkı yapacak biçimde elde edilen araştırma bulguları ve sonuçun altlığı olacak verileri oluşturan değerlendirmeler her bölüm için ayrı ayrı olmak üzere konuların tezde alınış, içerik, düzen ve sistematığında tezin sonucuna katkı yapacak biçimde yapılmış ve her bölümün sonunda verilmiştir.

Tezin Sonuç bölümünde ise tezin tamamından elde edilen veriler bir bütün olarak değerlendirilerek, ülkemiz ve Tarihi Yarımada koşullarına uygun, kentsel mirasa sahip kentler için de yol gösterici bir yöntemin çerçevesini oluşturacak ilke ve politikaların belirlenmesine ve içerisinde kentsel mirası barındıran tüm kentlerde korumanın kentsel işlev içerisinde güncellik kazanabilmesi ve kentlerin açık hava müzesine dönüşmeden güncel yaşam içerisinde değerlendirilmesini de sağlayacak

mevcut imar planlaması ve koruma planlaması yerine bütün planlama çalışmaları için geçerli olan işlevsel koruma planlamasının geliştirilmesine çalışılmıştır.

Anket soruları tarafımızdan konunun gelişimine yardımcı olacak özel bir içerikle doktora tezi sürecinde hazırlanmıştır. Bütün soruları açık uçlu hazırlanarak bireyleri şartlamadan ve koşullamadan herkesin düşüncelerini ortaya koyabilmesine imkan verecek biçimde hazırlanan anket soruşturması konunun gelişimine uygulanan deneysel yöntem uygulama aracı olarak belirlenmiştir.

Ayrıca lisans, yüksek lisans ve doktora gibi akademik dallarda yasal olarak kullanılan “Şehircilik” sözcüğünün karşılığı olan “Kentbilim” henüz kendisine kullanım ortamı bulamadığı ve Şehircilik sözcüğünün anlamını yüklenemediği için Kentbilim sözcüğü yerine Şehircilik sözcüğü kullanılmış, buna karşın “Kentsel Koruma” ve “kentsel miras” sözcükleri yasal literatür veya akademik literatürde sık kullanılan yerleşmiş kavramlar olduğu için seçilmiştir. Kentsel Korumada uygulamaya yönelik tüm ilke ve tedbirler ile yöntem genel anlamda “politika” deyimini içinde bütünleştirilmiştir.

2. BÖLÜM – KORUMA KONUSUNA İLİŞKİN KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR VE TANIMLAR

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle konuya ait Tanım ve Amaç, Kültürel Varlıklar ve Tanımları, Nedenler ve Ölçütler tarihsel süreç içinde Türkiye’de ve dünyada geçirdiği tarihsel evrime bağlı olarak incelenmiştir. Uluslararası Kuruluşlar (UNESCO gibi), Uluslararası, Kamusal Kurumların oluşturduğu organizasyonlar (Avrupa Konseyi vb.), Yarı Kamusal Örgütlerin (ICOMOS, ICCROM vb.) düzenlediği kongre, konferans, sempozyum vb. geniş katılımlı toplantılardan alınmış uluslararası toplum için bağlayıcı niteliği olan veya olmayan ve uluslararası toplum tarafından kabul gören sözleşme ve bildiriler, karar metinleri, toplantı sonuçları ve Türkiye’de konu ile ilgili olan yasa, yönetmelik ve kararlar kitaplık çalışmaları ve kaynak taramaları yapılarak karşılaştırmalı olarak incelenmiş, incelenen metinlerin büyük çoğunluğu çalışmanın eki olarak verilmiştir. Uluslararası toplumlar tarafından ortak kabul gören bu belgelerin dışında, yerli ve yabancı akademisyenlerin, konuyla ilgili kuramsal çalışmaları konunun gelişimini destekleyici şekilde eklenmiştir. İncelenen bazı metinlerdeki anlatım, anlamı zedelemeyecek biçimde arılaştırılmış;

- Korumada Amaç ve Tanım
- Korunacak Varlıklar ve Tanımları
- Korumada Nedenler ve Ölçütler

başlıkları altında değerlendirilerek tarihi gelişme süreci içinde incelenmiştir.

2.1. KORUMAYA İLİŞKİN GENEL TANIMLAMALAR VE AMAÇ

Koruma kavramının ortaya çıkışı 19 yüzyılın ikinci yarısına ait bir olgu olmasına karşın, korumanın kökeninin çok daha gerilere, hatta insanlık tarihinin başlangıcına dayandığını söylemek olasıdır. Koruma sözcüğünün dilbilimsel anlamlarına baktığımızda; “Korumak” Türkçe sözlükte, “bir kimseyi ya da birşeyi tehlikeden,

güç bir durumdan ya da dış etkilere uzak tutmak, her türlü tehlikeden, etkilere esirgemek ya da onu her durumda desteklemek, tehlikeli ve zararlı durumları önlemek” biçiminde (Püsküllüoğlu, A., 1997, s.655); kentsel anlamda koruma ise kent bilim terimleri sözlüğünde “kentlerin belli kesimlerinde yer alan tarihsel ve mimari değerleri yüksek yapılarla anıtların ve doğal güzelliklerin kentte bugün yaşayanlar gibi gelecek kuşakların da yararlanması için her türlü yıkıcı, saldırgan ve zararlı eylemler karşısında güvence altına alınması” (Türk Dil Kurumu, 1980, koruma mad.) biçiminde açıklanmaktadır. Mimarlık sözlüğünde koruma; “tarih ya da sanat değeri taşıyan yapıların ya da kent parçalarının yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli önlemleri almak” (Hasol, D., 1979, s.305) olarak tanımlanmaktadır. Bu sınırlı dilbilimsel tanımlardan sonra koruma olayının tarihsel süreç içerisindeki evrimine bağlı olarak tanım ve amacı aşağıda tarihi gelişim sürecinde sırayla verilmektedir.

Kadim dönemlerde, günümüzdeki anlamıyla olmasa da varolan koruma anlayışının 17.yy’dan itibaren gelişmeye ve 18.yy’dan kavramsallaşmaya ve kurumsallaşmaya başladığı görülür. 18.yy’dan itibaren kültürel ve tarihi miras bilinciyle koruma kavramının ele alınmaya başlandığını ve 19.yy’dan itibaren de korumaya olan ilginin toplumda gelişmeye başlamasıyla bu konuda 1751 yılında İngiltere’de kurulan “The Society of Antiquaries of London” gibi bireysel çabalarla gerçekleştirilen örgütlenme girişimlerinin de olduğu gözlenmektedir (Erder, C., 1975, s.209). Amacın antik ve arkeolojik eserleri korumaya yöneldiği bu dönemlerde korumanın daha çok aristokratik eğilimlerin ve merkezi idarelerin yönlendirmesiyle gündemde olduğu anlaşılmaktadır.

18. ve 19.yy’da çoğunlukla amacın yalnızca arkeolojik eserleri korumayla sınırlı kalmasına karşın, 19.yy’ın özellikle ikinci yarısından itibaren koruma, arkeolojinin yanında anıt eserleri korumayı da amaçlamaktadır. Anıt korumanın kavramsal olarak kuramsal bir temele oturtulmak istendiği bu dönemde, İngiltere’de Sir Gilbert Scott ve Fransa’da Villot le Duc’un; “üslup birliğine varma” ilkesi ile yaptıkları restorasyon çalışmalarında anıtların yapımına başladığında geçerli olan üsluba göre restore etmek amacıyla, geçirmiş olduğu çeşitli evrelere ve dönemlere ait ekleri kaldırarak, onları tek bir dönem yapısı görünümüne sokmayı amaçlayan uygulamalarına karşın, John Ruskin’in “restorasyon”un yerine “sürekli bakım” ve “korumayı” gündeme getirip savunduğu görülmektedir (Ahunbay, Z., 1996, s.8-16).

19. yy.'ın sonlarına doğru İtalyan Camillo Boito korumaya ilişkin bu düşünceleri uzlaştırmaya çalışmış, çağdaş onarım kurallarının öncüsü sayılan ilkeler ortaya koymuştur. Korumanın amacının “anıtların insanlık tarihinin belgeleri olduğu ve bu nedenle onlara saygılı davranılması gerektiği”nden bahsederek korumanın amacının belirlenmesine katkıda bulunmuştur (Erder, C., 1975, s.84-85). Boito, yalnızca anıtların ve arkeolojik eserlerin “kültürel miras” olarak korumaya değer bulunduğu ve henüz kültürel miras diye bir kavramın ortaya konmadığı bu dönemde anıtlara müdahale biçimlerini de öncelik sırasına göre; sağlamlaştırma, onarım ve restorasyon olarak belirlemiştir. 1913 Fransa ve 1918 Polonya Anıt Koruma Yasaları'nda da anıt dışında tarihi çevrenin de ele alındığı görülmektedir (Aygen, Z., 1992, s.83).

Birinci Dünya Savaşı'nı izleyen dönemde büyük ihtimalle savaşın yaptığı tahribatin da bir sonucu olarak, önceki yıllarda genellikle mimar ve diğer sanatçıların bireysel ya da grup veya derneklerin katkılarıyla oluşan korumanın, uzmanlarca uluslararası düzeyde toplantılarla ele alınmaya başlandığı görülmektedir.

Atina'da 1931'de “Tarihi Anıtların Korunması ile İlgili Mimar ve Teknisyenlerin I.Uluslararası Konferansı” bu anlamda toplanan ilk konferanstır. Sonuç belgesinde; koruma maksadıyla kullanılacak yapılarda korumanın amacının belirlenmesini sağlayabilecek “estetik ve tarihi kimlik”ten bahsedilerek bunlara saygı gösterilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Erder, C., 1975, s.86-87). 1931 yılında İtalya'da restorasyon ilkelerinin belirlendiği Carta Del Restauro'da; “hem anıta hem de çevresine saygılı olunması gerektiği” kabul edilmiştir (Erder, C., 1975, s.282-286).

Avrupa'da II.Dünya Savaşı'nı takiben savaşın yok ettiği kentsel mirası yeniden oluşturma çabalarının yoğunlaşması üzerine hazırlanan ve kırsal ve kentsel sitlerin de korunmasını amaçlayan ilkelere de yer veren Venedik Sözleşmesi'nde; “anıtların korunmasında ve onarılmasındaki amaç, onları bir sanat eseri olduğu kadar bir tarihi belge olarak da korumaktır” biçiminde korumaya ilişkin amaç belirtilmekte, anıtların korunmasındaki temel tutum da “korumanın kalıcı olması, sürekliliğin sağlanması olmalıdır” denilmektedir (ICOMOS, 1964).

UNESCO'nun 1970 yılında Paris'de düzenlediği toplantıda; kültür varlıklarının milletlerin kültür ve uygarlıklarının temel öğelerinden birisi olduğu, tüm ulusların kültürel yaşamını zenginleştirmekte olduğu kabul edilerek, kültür varlıklarının

uluslararası karşılıklı saygı ve itibar oluşturduğu ve insanlık uygarlığının bilgisini derinleştirdiğinden söz edilmekte, aynı zamanda halkların kültür ve uygarlıklarının temel öğelerinden biri olduğu belirtilmektedir (UNESCO, 1970).

UNESCO tarafından 1972 yılında hazırlanan “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme”de kültürel ve doğal mirasın öğelerinin olağanüstü bir öneme sahip olduğu ve tüm insanlığın dünya mirasının bir parçası olarak korunması gerektiği kararlaştırılmış (UNESCO, 1972a); aynı yıl yapılan bir başka toplantı da ise kültürel ve doğal mirasın korunmasının, muhafaza edilmesinin ve tanıtımının temel amacının insanlığın gelişimi demek olduğu belirtilmiştir (UNESCO, 1972b).

1975 Avrupa Konseyi “Avrupa Mimarlık Mirası Kartası”nda; mimari mirasın insanlık tarihinin vazgeçilmez bir bölümü olarak özgün durumunda ve tüm çeşitliliğiyle gelecek kuşaklara aktarılması gerektiği; aksi takdirde insanoğlunun kendi sürekliliğine ait bilincinin bir bölümünün yok olacağı; bu mirasın yeri doldurulamaz ruhsal, kültürel, toplumsal ve ekonomik değeri olan bir varlık olduğu; lüks olmak bir yana, kaynakları dikkatli kullanmak için yararlanılabilecek ekonomik bir kaynak olduğu vurgulanarak korumanın amacı belirtilmiştir (Avrupa Konseyi, 1975a). Aynı yıl yayınlanan Amsterdam Bildirisi (1975)’nde ise; Avrupa’nın mimarlık mirasının, paha biçilmez kültürel değerinin yanı sıra, halklarına ortak tarih ve geleceklerinin bilincini aşılamağa olduğu ve bu nedenle de yaşatılmasının çok önemli olduğu vurgulanmaktadır (Avrupa Konseyi, 1975b). Avrupa Konseyi öncülüğünde gelişen bu yaklaşımlar, UNESCO tarafından Nairobi’de yapılan toplantıda da gündeme alınarak somutlaştırılmış, toplantıda alınan kararlarda; korumanın tanım ve amacı “tarihi veya geleneksel alanlar ile çevrelerinin tanımlanmaları, onarımları, sağlıklılaştırılmaları, bakımları ve yeniden canlandırılmaları” şeklinde değerlendirilmiştir (UNESCO, 1976).

Meksiko’da 1982 yılında yapılan “Kültür Politikaları Üzerine Dünya Konferansı”nda; kültür kavramını günümüzde bir toplumun ya da toplumsal bir grubun karakterine damgasını vuran tinsel ve maddi, düşünsel ve kolektif ayırt edici özelliklerinin bütünlüğü gözüyle bakılabileceği; kültür kavramının sanat ve edebiyatın yanı sıra, yaşam tarzlarını, insan varlığının temel haklarını, değer sistemlerini, geleneklerini ve inançları da kapsadığı belirtilerek belli bir grubun kültürünün karakterini ortaya koymak için, o kültürün “ayırt edici özellikleri”nin öne

çıkarılması gerektiğinden söz edilerek kültürün en önemli maddi verilerinden olan kültür varlıklarının önemi ve korunması gerekliliği konusuna yeni bir yaklaşım getirdiği söylenebilir (UNESCO, Mimarlar Odası, 1990, s.71-72).

1985 “Avrupa Mimarlık Mirasının Korunması İçin Sözleşme”de mimarlık mirası; Avrupa kültür mirasının varlık ve çeşitliliğinin yeri doldurulamaz bir anlatımı, geçmişin paha biçilemeyen bir tanığı ve tüm Avrupalıların ortak malı olan bir zenginliği, bir kültürel kimlik ögesi olduğu kadar bugünün ve yarının nesilleri için bir esin ve yaratıcılık kaynağı olduğu, bu mirasın korunmasının güvence altına alınmasının gerektiği, bu bağlamda gelecek kuşaklara kültürel bir referans sistemi aktarmanın, kentsel ve kırsal yaşam koşullarını iyileştirmenin ve aynı vesileyle devletlerin ve bölgelerin ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmelerini desteklemenin önemi vurgulanmıştır (Avrupa Konseyi, 1985).

ICOMOS 1987 “Tarihi Kentler ve Kentsel Bölgeler İçin Koruma Sözleşmesi”nde korumanın amacına yönelik olarak; tarihsel bölgelerde bireysel ve toplumsal yaşamın uyumlu bir şekilde gelişmesinin sağlanması ve her türlü kültür varlığının bir insanlık mirası olarak uzun süreli güvence altına alınması hedeflenmiştir (ICOMOS, 1987).

Kültürel Gelişmenin Dünya On Yılı Programı’nın başlaması nedeni ile UNESCO’nun yayın organı Unesco News’de Ocak 1988’de yayınlanan yazıda “kültür”; yaşam ve düşünce tarzlarının tablosu denebilecek son derece geniş bir alanı içeren bir anahtar olgu olarak görülmekte, uluslararası topluluğun birkaç yıldan beri bu anlayışı benimsediği, buna aykırı olarak halkların özlemlerinin gelişme projelerinde gözardı edilmesinin yüzyıllar boyunca yerel ölçekte birikmiş genel ve teknik bilginin varlığının yadsınması anlamına geleceği belirtilmektedir. UNESCO tarafından öngörülen eylemlerde kültürün gelişmenin odağında yer alması için, gerek sanayileşmiş ülkelerde gerekse 3.Dünya’daki, özellikle karar yetkisine sahip kimselerde (devlet yöneticileri, politik yöneticiler, planlamacılar vb.) yeni bir zihniyet oluşturmaya çalışılacağı vurgulanmaktadır. Bu amaçla hazırlanan “Eylem Programı”nın dört ana hedefinin ise; gelişmenin kültürel boyutunun gözönünde bulundurulması, kültürel kimliklerin tanınması, geliştirilmesi ve zenginleştirilmesi, kültürel yaşama katılımının genişletilmesi, uluslararası kültürel işbirliğinin yükseltilmesi olduğu vurgulanarak kültürel mirasın korunmasının gerekliliği ortaya konmuştur (UNESCO, Mimarlar Odası, 1990, s.72-73).

“Arkeolojik Mirasın Yönetimi İçin Uluslararası Tebliğ”de ise; insan topluluklarının kökenlerinin ve gelişiminin bilinmesi ve anlaşılmasının, insanoğlunun kültürünü ve köklerini tanımlayabilmesi açısından hayati öneme sahip olduğuna dikkat çekilerek arkeolojik mirasın eski çağlardan bu yana yaşamış olan insanların faaliyetleri ile ilgili temel kayıt olduğu, bu nedenle günümüzün ve geleceğin nesillerinin çıkarları adına incelenmesine olanak tanınabilmesi için korunmasının zorunlu olduğu önemle belirtilmektedir (ICOMOS, 1990).

1993 ICOMOS “Anıtların, Külliyelelerin ve Sitlerin Korunması, Eğitimi ve Öğretimi Temel İlkeleri” başlıklı sözleşmede korumanın amacına ilişkin; mimari mirasın ömrünün uzatılması, içerdiği estetik ve kültürel mesajların özgünlüğünün ve kimliğinin bozulmadan ortaya konmasının zorunluluğu belirtilmiş (ICOMOS, 1993); 1995’de yapılan uluslararası eğitim toplantısında kabul edilen “Koruma Etiği Metni”nde koruma eyleminin amacına yönelik olarak anıtın gizli kalmış değerlerinin ve özelliklerinin gözönünde tutularak en üst seviyede bir uygulama standardına ulaştırılması biçiminde açıklanmıştır (ICOMOS, 1995).

Koruma anlayışı, yaşam çevresini geçmiş dönemi dondurmaya çalışan bir anlayış değil, yeni değişimlerin eklenmesiyle çevreyi zenginleştirici ve geliştirici bir anlayış olması gerektiği vurgulanmış (Tekeli, İ., 1991, s.98) ve yanısıra toplumların geçmişteki sosyo-ekonomik koşullarını, kültürel değerlerini yansıtan fiziksel yapının günümüzün değişen toplumsal ve ekonomik koşulları altında yok olmasına engel olmak ve çağdaş gelişmelerle bütünleştirerek yaşamasını sağlamak biçiminde ortaya konmuştur (Sözen, M., 1990, s.19-20).

İnsanlarda her zaman bir yere ait olma veya o yerin kendine ait olduğu içgüdüstünün bulunmasının, insanın çevresine kazandırdığı anlamsal bütünlükle kendi kimliğini özdeşleştirmesine ve varlığını kesintisiz olarak sürdürmesine neden olduğu, toplumsal hayatın sürekli oluşunun toplumun meydana getirdiği kentsel çevrenin de belirlenmiş koşullar altında sürekli olması anlamına geldiği, bu bağlamda kültür varlıklarının ve kentsel mirasın korunmasının amacının;

- Toplumsal ve kültürel sürekliliği sağlamak,
- Mimari ve kentsel dokudaki sürekliliği sağlamak,
- Gelecek nesillerin eğitimindeki önemi,

- Kente ve yöreye getireceği ekonomik gelir,
- Yapısal ve doğal çevreye olumlu etkileri olduğu

ifade edilmiştir (Özen, H., 1995, s.289).

Sonuç olarak, korumanın; kültürel varlığın, maddi varlığını sürdürmesine yönelik her türlü işlemi kapsamı gerektiği (Petzet, M., 1992) ve en geniş anlamıyla da dünya üzerindeki tekrar üretilmeyen sınırlı kaynakların, doğanın ve kültürel ürünlerin tümünü içeren bir kapsamda ele alınmasının uygun, yararlı ve gerekli olacağı belirtilmiştir (Binan, C., 1996, s.4).

2.2. KORUNMASI GEREKLİ KÜLTÜREL VARLIKLAR VE TANIMLARI

Korumada Amaç ve Tanım'ın tarihsel gelişme süreci içinde ele alındığı bir önceki bölümde söz edildiği biçimde, korumanın kabul gördüğü ilk dönemlerde yalnızca arkeolojik eserlerin korunacak varlıklar olarak ele alındığı, 19.yy.'ın ikinci yarısından itibaren ise arkeolojik eserlerin yanında ortaçağ anıtlarının da korunacak varlıklar arasına dahil edildiği ve bu konuda 20.yy.'ın başında yasalar çıkarıldığı görülmekte ve bu yasalarda anıtların çevrelerinin de korunacak varlık olması gerektiğine dikkat çekilmektedir (Bornheim/Werner, 1961-1962).

Çağdaş onarım kurallarının ilk düzenleyicisi olan İtalyan Camillo Boito'nun 1883'te belirlediği ilkeleri geliştiren Gustavo Giovannoni'nin katkılarıyla, I.Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda gerçekleşen "Tarihi Anıtların Korunması ile İlgili Mimar ve Teknisyenlerin I.Uluslararası Konferansı"nda; tarihi anıtların çevrelerinin de saygı gösterilerek özellik arzeden yapı kümelerinin ve peyzajın korunması gerekliliğinden söz edilmiştir (Erder, C., 1975, s.86-87). Belçika'lı Viktor Horta'da bu konferansta, anıtların çevrelerine de dikkat çekerek "kentsel bütünlük"ten söz etmiştir (Erder, C., 1975, s.192).

Atina Konferansı'na büyük katkı yapan Giovannoni tarafından hazırlanarak İtalya tarafından yasal hale getirilen Carta del Restauro'da hangi döneme ait olursa olsun, sanat değeri ve tarihi anısı olan dönemlerden gelen eklere ve çevresine saygılı olunması gerektiği vurgulanmıştır (Erder, C., 1975, s.282-286). II.Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda savaşın kentlerde meydana getirdiği yeniden ayağa kaldırma

abalarının gündeme gelmesine ve bu alanların yeniden yaşayan alanlar haline gelmesine çalışılmıştır. Bu çabaların da etkisiyle kentsel sit kavramının belirmeye başladığı, yalnızca belirli dönemlere ait yapıların değil, tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan bütün dokunun korunması gerektiği fikrinin kabul ortamı bulduğu görülür. Bu kabul ortamında 1957 yılında Paris’te toplanan “I.Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi”, geçerliliğini ve güncelliğini bugün dahi büyük çoğunlukla koruyan Venedik Sözleşmesi’nin ilkelerini henüz olgunlaşmamış halde ele almıştır, “anıt” kavramından “kentsel miras” kavramına doğru bir gelişme ortaya konarak korunacak varlıklar arasına henüz olgunlaşmasa da “tarihsel kent” kavramına yer verilmiştir (Binan, C., 1996, s.13-14).

1964 yılında gerçekleşen “II.Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi”nin aldığı kararları biraya getiren Venedik Sözleşmesi’nde; tarihi anıt kavramının sadece bir mimari eseri içine almadığı, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsadığı, yalnız büyük sanat eserlerinin değil ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserlerin de anıt kapsamına girdiğini belirtilerek anıt kavramı genişletilmiş ve oldukça kapsayıcı bir tanımlama ortaya konmuştur. Bu sözleşme “anıt” konusunda belirli bir düşünce berraklığı ve fikir birliği ortaya koymuş olmasına karşın, “kentsel miras” konusunda oldukça sınırlı bilgiler içermektedir. Anıta m ledilmiş farklı dönemlerin geçerli katkılarının da saygı görmesi gerektiği, , tanıklık ettiği tarihin ve içinde bulunduğu ortamın da ayrılmaz bir parçası olduğu aynı zamanda anıtın korunmasının çevresinin de bakımını içermesi gerektiği önemle vurgulanmaktadır (ICOMOS, 1964).

Venedik Sözleşmesi’ni izleyen bir yıl içerisinde Avrupa Konseyi’nin gerçekleştirdiği 1965 Barcelona Sempozyumu Palma  nerileri’nde; korunacak değerler ve bunların tipolojik sınıflandırması yapılmıştır. Bu sınıflamaya bağlı olarak “Korunacak Değerler”; “sitler” ve “anıtlar” olarak iki ana başlık altında toplanmaktadır. Buna göre;

Sitler : Sanatsal, estetik, tarihsel, etnografik, bilimsel, yazımsal ya da efsaneleşmiş önemleri nedeniyle korunması ve değerlendirilmesi gerekli bütünler olarak tanımlanmış, tanımın içerdiği gibi bir bütünün “sit” olarak nitelendirilebilmesi için; tarihsel dokuları, mimarileri ya da topografik sınırları ile kesin belirlenmiş bütünler

oluşturması ile tarihsel, arkeolojik ve sanatsal değerlerin, bütünlüğün yanı sıra sözü geçen değerlerin bir veya bir kaçına sahip olması gibi iki önemli özelliği bünyesinde taşımasının gerekli olduğu belirtilerek beş grup halinde sınıflandırılmıştır.

Doğal Sitler : Doğal anıtlar (kayalar, mağaralar, boğazlar vb.); sınırlı manzaralar (göller, dağlar, ovalar); yaygın sitler (tabii park karakterli geniş dağ, ova, vadi, kıyı manzaraları vb.);

Tarihsel Sitler : Tarihsel, yazımsal ya da efsaneleşmiş değerleri nedeniyle korunması gerekli bölgeler;

Bilimsel Sitler : Jeolojik oluşumlar (volkanlar); paleontolojik tabakalar; mağaralar; arkeolojik kalıntılar; etnografik kalıntılar;

Kentsel Sitler : Mimarileri, birliktelikleri ve homojenlikleri ile tarihsel, arkeolojik veya sanatsal değer taşıyan yapıların bir arada bulunmalarından oluşan bütünlükler olarak tanımlanmakta,

- Tarihsel nitelikteki yerleşimlerin merkezleri (Prag, Budapeşte gibi tarihsel kentlerin merkezleri),
- Çevresi surlarla çevrili kentsel bütünlükler (Ankara Kalesi, Dubrovnik gibi kale içinde yer alan yerleşimler),
- Anıtsal nitelikteki bütünlükler, çeşitli anıtları içeren düzenlemeler (Sultanahmet Meydanı, Forum Romanum-Roma); dini yapılar ve bunlara ait açık alanlardan oluşan bütünlükler (Osmanlı çağı külliyesi, Vatikan),
- Kıyısında tarihsel konutların ve/veya anıtsal yapıların yer aldığı akarsular, kent kanalları (Amsterdam, Venedik ve İstanbul Boğazı),
- Homojenlik gösteren nitelikleri nedeniyle bir bütünlük oluşturan yapılar; ayrı mimari devrin ürünü olan yapılar (Süleymaniye, Zeyrek ahşap konutları); işlevsel nitelikleri nedeniyle benzerlik gösteren yapılar (sıraevler, konutlardan oluşan yerleşimler “Wohnsiedlung”),
- Eski bir kentin ya da kasabanın silüeti,
- Düzenli parklar, yeşil alanlar (Versailles saray bahçeleri, Stuttgart Karlsruhe, Viyana Schloss Garten örneğinde olduğu gibi tasarlanmış bir bütünlüğü olan açık alanlar) kentsel sit örneği olarak belirtilmektedir.

Karmaşık Sitler : Kentsel sitlerin doğal çevreleri ile birlikte ele alındığı durumlarda söz konusu olmakta; yerleşimlerin bulunduğu adalar, doğal çevreleri ile birlikte ele alınan tarihsel kent ve kasabalar bu tür sitlere örnek oluşturmaktadır. .

Anıtlar : Anıtlar tarihsel, sanatsal, arkeolojik ya da mimari önem taşıyan yapı ve yapı grupları olarak tanımlanarak beş başlık altında gruplandırılabilir;

- Dini mimarlık örnekleri (camiiler, kiliseler, sinagoglar vb.);
- Askeri mimarlık örnekleri (kale, kışla, siper vb.);
- Sivil mimarlık örnekleri (saraylar, konutlar, köprüler vb.);
- Özel mimarlık örnekleri (şatolar, oteller, konutlar, mağazalar vb.);
- Endüstri mimarlık ve tarımsal mimari örnekleri (fabrika, atölye, değirmen, silo vb.) (Council of Europe, 1965).

Bu geniş kapsamlı tanımların yapılmasını izleyen yıllarda UNESCO'nun 1968 yılında yaptığı "Kamusal Ya da Özel Çalışmalar Nedeni İle Tehdit Altında Bulunan Kültürel Zenginliklerin Korunmasına İlişkin Tavsiyeler"de kültürel zenginlik kavramı; "dini özellik taşıyan ya da taşımanın geleneksel yapı grupları, kent ve kırsal yerleşimlerdeki arkeolojik mahalleler, etnolojik yapılar, tarihi ve bilimsel sitler, bilimsel, sanatsal ya da arkeolojik değerler gibi taşınmazlar, yeraltından çıkarılan arkeolojik kalıntılar ve bu tür zenginliklerin içinde bulunduğu ortamı kapsar" ilkesini getirmekte (UNESCO, 1968); 1970 yılında ise "Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirlerle İlgili Sözleşme"de kültür varlığı; "dinsel nitelikli olsun olmasın arkeoloji, tarih öncesi, tarih, sanat veya bilim için önemli olarak gösterilen değerler" olarak kabul edilmektedir (UNESCO, 1970). İlerleyen yıllarda korunması gerekli kültürel varlıklar arasında sayılan tarihsel bahçeler konusuna verilen önemin de gittikçe arttığı ve özel olarak bu konuda toplantı düzenlendiği görülmektedir. ICOMOS'un 1971 yılında Fransa Paris-Fontainebleau'da gerçekleştirdiği "I.Uluslararası Tarihsel Bahçelerin Korunması ve Restorasyonu Sempozyumu"nda tarihsel bahçeler; "mimari ve bitkisel bir kompozisyon olup, tarihsel ve sanatsal açıdan toplumsal önemi olan bir bütündür" şeklinde tanımlanmakta ve tarihsel bahçelerin anıtın ayrılmaz bir parçası olduğu vurgulanarak kültür varlığı kapsamı içine alınmaktadır (Hinsch, L., 1980, s.25; Binan, C., 1996).

UNESCO Genel Konferansı'nda 1972 yılında üye devletlerce kabul edilen "Dünya Kültürel ve Doğal Varlıkların Korunması'na Dair Sözleşme"de; oldukça ayrıntılı ve kapsamlı tanımlar getirilerek korunacak varlıklar, "Kültürel Miras" ve "Doğal Miras" olarak ayrılmış ve "Kültürel Miras" kendi içinde sınıflanmıştır. Buna göre;

- **Kültürel Miras;**

Anıtlar : Tarihsel, sanatsal veya bilimsel açıdan sıradışı bir değeri bulunan mimarlık eserleri, heykel ve resimler, arkeolojik nitelikte eleman ve yapılar, yazıtlar, mağara ve eleman grupları,

Yapı Toplulukları : Mimarileri, birlikleri ya da manzara ile bütünleşmeleri nedeniyle tarihsel, sanatsal ya da bilimsel açıdan olağanüstü evrensel bir değeri bulunan ayrı ya da birleşik yapı toplulukları,

Sitler : Tarihsel, estetik, etnolojik ya da antropolojik açıdan sıradışı evrensel bir değeri bulunan insan ürünü eserler veya insan ve doğanın ortak eserleri ve arkeolojik siteleri kapsayan alanlar olarak açıklanmıştır (UNESCO, 1972a).

1972 yılında UNESCO "Kültürel ve Doğal Mirasın Ulusal Düzeyde Korunmasına İlişkin Tavsiyeler"de; korunacak varlıkları aynı şekilde "kültürel miras ve doğal miras" olarak sınıflamış ve aynı şekilde tanımlamıştır (UNESCO, 1972b).

ICCROM ve ICOMOS'un yaptığı çalışmalarda hem UNESCO'nun çalışmalarını destekleyerek ona paralel yaklaşımlar geliştirilmiş hem de korunması gerekli kültür varlıklarına ilişkin tanımlar ve koruma yöntemleri geniş kapsamlı olarak ele alınmaya çalışılmıştır. ICCROM'un 1973'te Roma'da yaptığı "Uluslararası Tarihsel Çevreler; Tanımlama, Sosyal Durum ve Koruma Sorunları Kollokyumu" ile tarihsel çevreler vurgulanmış (Les Destricts Historiques, 1975); ICOMOS'un 1973'de Lozan'da yaptığı "Tarihsel Kentlerde Sokağın Yüzü Kollokyumu"nda; sokağın bir kentsel sitin doğal çevresi olduğu, hem estetik değerlerin hem de kullanıcıların aynı anda korunmasının gerekli olduğu belirtilmiş; yine ICOMOS'un 1973'te Selanik'te yaptığı bir başka toplantıda "kırsal sit"lerin ve "halk mimarisi" örneklerinin korunması gerektiğine işaret edilmiştir (Hinsch, L.,1980; Binan, C., 1996).

Uluslararası kuruluşların yaptığı çalışmaların oluşturduğu altyapı, Avrupa Konseyi'nin 1973 yılında başlattığı "Geçmişimiz İçin Bir Gelecek" sloganı çerçevesinde 1975 yılının Avrupa Mimari Miras Yılı ilan edilmesiyle sonuçlanmış ve korunması gerekli kültür varlıklarına "mimarlık mirası" kavramı da eklenmiştir. Bu bağlamda Avrupa Konseyi, "Avrupa Mimarlık Mirası Sözleşmesi"nde; mimarlık mirasının yalnızca önemli anıtları içermediği, aynı zamanda eski kentleri, karakteristik köyleri, doğal ya da insan yapısı ortamlarda bulunan daha az önemli yapı gruplarını da içerdiği, ayrıca ruhsal, kültürel, toplumsal ve ekonomik değeri olan ve kaynakları dikkatli kullanmak için yararlanılabilecek bir mal varlığı olarak tanımlanmıştır (Avrupa Konseyi, 1975a). Sözleşmeyi takiben yayınlanan Amsterdam Bildirisi'nde; mimarlık mirasının yalnız üstün nitelikli yapıları ve çevrelerini değil, tarihsel ve kültürel özelliği olan tüm kentsel ve kırsal alanları da kapsayacağı vurgulanmıştır. (Avrupa Konseyi, 1975b).

1976 yılında ICOMOS'un Fransa Le Creusot'da yaptığı toplantıda ise; korunması gerekli kültür varlıklarının arasına "endüstriyel kültür mirası"da alınmış, hükümetler uyarılarak hızla yok olan tarihsel endüstri ürünlerinin de kültür mirası kavramı içinde değerlendirilmesinin sağlanması gerektiği vurgulanmıştır (Hinsch, L., 1980; Binan, C., 1996). ICOMOS tarafından 1972 UNESCO Konvansiyonu ve 1976 tarihli "Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Rollerini Konusunda Tavsiyeler" konulu kararlar temel kabul edilerek, yeni bir kavram olan "kültürel turizm" kavramı Kültürel Turizm Sözleşmesi'nde ortaya konmuştur (ICOMOS, 1976).

Avrupa Konseyi'nce 1985 yılında Granada'da kararlaştırılan Avrupa Mimarlık Mirasının Korunması Sözleşmesi'nde ise; ölçükleri esas alınarak korunacak varlıklar üç grupta sınıflandırılmıştır:

Anıtlar: Tarihsel, arkeolojik, sanatsal, bilimsel, toplumsal ve teknik önemleri nedeniyle dikkate değer yapılar ve bunları müstemilatı ile tamamlayıcı kısımları;

Yapı Toplulukları: Topografik olarak tanımlanabilecek birimleri oluşturmaya yeterince uygun olan ve tarihsel, arkeolojik, sanatsal, bilimsel, toplumsal ve teknik önemleri nedeniyle dikkate değer kentlerde veya kırsal bölgelerdeki homojen yapı toplulukları;

Sitler: Topografik olarak tanımlanabilecek derecede yeterince belirgin özelliklere sahip, aynı zamanda tarihsel, arkeolojik, sanatsal, bilimsel, toplumsal veya teknik bakımlardan dikkate değer, kısmen inşa edilmiş, insan emeği ile ve doğal değerlerin birleştiği alanlar olarak tanımlanmaktadır (Avrupa Konseyi, 1985).

1987 yılında ICOMOS tarafından Washington’da kaleme alınan “Tarihi Kentler ve Kentsel Bölgeler için Koruma Sözleşmesi” korunacak tarihi kent ve kentsel bölge sayılabilecek alanları belirterek bunların tanımını yapmış; “bütün kentsel oluşumlar ister organik olarak zamanla, ister planlama sonucu ortaya çıkmış olsun, tarihi süreci içinde çok yönlü toplumsal gelişmelerin bir ifadesi olarak kabul edilmiş, bu kabulün kapsamına “doğal ve yapay çevreleri ile her türlü kentsel mekan, büyük veya küçük kentler, kent merkezleri ve kentin belirli bölgeleri”nin girmekte olduğu belirtilerek kentin tarihsel karakteri ile bu karakterle ifade kazanan her türlü maddi ve manevi varlıkların korunması gerekli değerler olduğu kabul edilmiştir (ICOMOS, 1987).

ICOMOS "Uluslararası Arkeolojik Mirasın Yönetimi" toplantısının sonucunda kararlaştırılan sözleşmede arkeolojik mirasın insanoğlunun varlığına dair tüm izleri kapsayan ve yaşadığı zaman dilimi içerisinde yapageldiği faaliyetlerini ortaya koyan her türlü mekanı (yeraltı ve sualtı mekanları dahil), terkedilmiş yapıları ve bunlarla ilgili tüm taşınabilir kültürel malzemeleri kapsadığı belirtilmekte;

- Kentin parsellerden ve yol ağından oluşan dokusu,
- Yapılar, yeşil alanlar ve boş alanlar arasındaki ilişki,
- Yapıların strüktür, stil, ölçek, kütle, konstrüksiyon, malzeme, renk ve süsleme ile şekil kazanan iç ve dış görünüşleri,
- Kent veya kentsel bölge ile doğal veya yapay çevresi arasındaki ilişki,
- Kentin veya kentsel bölgenin zaman içinde aldığı değişik işlevlerin bu tanımın içinde yer aldığı açıklanmaktadır (ICOMOS, 1990)

Avrupa Konseyi, "Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu"nda (1992) kentsel mimari; insan becerisinin ürünü, sanatsal ve kültürel değer taşıyan taşınmaz varlıklar olabildikleri gibi; konum, topografya ve iklim koşullarıyla oluşan doğal varlıklar da olabilirler biçiminde tanımlanmış, bu mirasın kent ve kentlinin kimliği açısından kritik önem taşıyan kentsel yapının ayrılmaz ve yeri doldurulmaz bir parçası olduğu önemle vurgulanmıştır (Avrupa Konseyi, 1992).

Colombo’da 1993 yılında gerçekleştirilen 10.ICOMOS Genel Kurulu’nda kararlaştırılan “Anıtların, Külliyelerin ve Sitlerin Korunması Eğitim ve Öğretimi Temel İlkeleri’nde mimari miras kavramının; anıt, külliye ve sitleri kapsadığı ifade edilmiş, kültür mirasının ise; tarihi yapılar, kentleri ve sitleri, arkeolojik sitleri, tarihsel ve kültürel peyzajları ve buralarda bulunan her türlü objeyi kapsadığı açıklanmış, geleneksel mesleklerin de değeri çok yüksek bir kültürel miras olduğu önemle vurgulanmıştır (ICOMOS, 1993).

Türkiye’deki Yasaların Gelişimi Çerçevesinde Korunacak Varlıklar ve Tanımları

Osmanlı Dönemi’nde korunacak varlıklara yönelik olarak yayınlanan Asar-ı Atika Nizamnameleri’nde korunacak varlıklar önceleri yalnızca taşınır eserler ile arkeolojik kalıntıları kapsayan “eski eser” kavramıyla bütünleştirilmiştir. 1884 yılında yayınlanan Üçüncü Asar-ı Atika Nizamnamesi’nde ise “eski eser” kavramı bunlara ilaveten kale, saray, köprü, mabed, türbe, tiyatro gibi yapılarla, sanat değeri olan her türlü yapıyı da kapsayacak şekilde genişletilmiştir (Akozan, F., 1977, s.25-28).

1906 yılında yürürlüğe giren Dördüncü Asar-ı Atika Nizamnamesi ise Üçüncü Asar-ı Atika Nizamnamesi’ne göre oldukça genişletilmiş, geçmiş uygarlıklardan kalan ve bilim, edebiyat, din, güzel sanatlar alanına giren bütün kalıntılar eski eser olarak tanımlanmış; tarihsel özellik gösteren sur, köprü, amfiteatr, tiyatro, stad, hamam, konut, medrese, camii, sinagog, kilise, rıhtım, sarnıç, su yolu, höyük vb. yapıların tamamı korunacak varlıklar olarak belirlenmiştir (Zeren, N., a.g.e., 1991, s.6). Osmanlı Devleti’nin 19. yy. sonunda ve 20. yy.’ın hemen başında çıkardığı Üçüncü ve Dördüncü Asar-ı Atika Nizamnameleri’nin dönemin en çağdaş ve en geniş kapsamlı koruma yasalarından biri olduğu söylenebilir. 1906 yılında çıkarılan Dördüncü Asar-ı Atika Nizamnamesi, 1973 yılında Eski Eserler Kanunu çıkarılıncaya kadar kullanılmıştır.

Kalkınma Planları dönemindeki Kalkınma Planları’nda da korunması gereken kültür varlıklarının vurgulandığı görülmekte, 1973-1977 yılları arasını kapsayan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda mimari değer, tarihi, kültürel kalıntı ve eser kavramları yer almakta, tarihi anıtlar, sanat eserleri ve harabeler korunması gerekli

kültür varlığı olarak belirtilmektedir (DPT,1973, s.784-786). 6 Mayıs 1973 yılında Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren “Eski Eserler Kanunu”nda “kültür varlığı” kavramı henüz kullanılmamakta, korunacak bütün kültür varlıkları yerine “eski eser” kavramı kullanılmaktadır. Kanunun getirdiği yeni sınıflamayla taşınmaz eski eserler;

- Anıt
- Külliye
- Sit olarak üç gruba ayrılmış,

Sitler ise;

- Tarihi Sit
- Arkeolojik Sit
- Doğal Sit olarak belirlenerek, sınıflandırılan eski eserlerin tanımı da yapılmıştır.

Buna göre;

Anıt: Önemli tarihi olaylara sahne olan arkeoloji, tarih ve sanat bakımından bir önemi ve özelliği bulunan, korunması ve değerlendirilmesi gerekli her türlü taşınmaz mimari eserler ve aynı nitelikteki heykellerdir.

Sit: Mimarileri, üniteleri ve çevrelerine katkıları bakımından korunmaları ve değerlendirilmeleri gereken tabiat veya tabiatla insanların ortak eseri olan topografik bölgelerdir.

- **Tarihi Sit:** Önemli tarihi olayların geçtiği ve bu nedenle korunması gereken yerlerdir.
- **Arkeolojik Sit:** Antik bir yerleşmenin veya eski bir medeniyetin kalıntılarının bulunduğu, yeraltında bilinen veya meydana çıkarılan yerlerdir.
- **Doğal Sit:** Korunması gerekli doğal güzellikler ve gariplikleri ile doğal ve jeolojik olayların meydana getirdiği güzel görünüşler, asırlık ağaçlar ve koruluklardır (Resmi Gazete, 1973, sayı:14527).

1979-1983 yıllarını kapsayan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ise; doğal ve tarihi çevrelere vurgu yapılarak tarihi anıtlara, sanat yapılarına ve ören yerlerine korunması gerekli kültür varlığı olarak dikkat çekilmektedir (DPT, 1979, s.151).

Ülkemizde kültür varlıklarını çağdaş anlamda ilk olarak sınıflayan ve birçok kentsel tarihi dokunun korunmasını sağlayan Eski Eserler Kanunu 1983 yılında yürürlükten kaldırılarak yerini 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanunu almış, bu yasayla “eski eser” kavramı yerine UNESCO tarafından da benimsenen “kültür varlıkları” kavramı kabul edilerek, “kentsel sit” deyimini de yasa kapsamına alınmıştır. Yasayla, korunacak varlıklar UNESCO tarafından ortaya konulan tanım çerçevesinde tüm kültürel geleneklerin maddi verilerini kapsayacak şekilde “Kültür ve Tabiat Varlıkları” olarak benimsenerek, doğal veya insan eliyle (ya da ikisi tarafından) yaratılmış olan arkeolojik, tarihi, estetik, etnolojik önemleri nedeniyle dikkati çeken her türlü taşınmaz yapıtlar biçiminde tarif edilmiş, taşınmaz varlıklar ise;

- Taşınmaz Kültür Varlıkları,
- Taşınmaz Tabiat Varlıkları olarak iki grupta toplanmıştır.

Taşınmaz kültür varlığı tarihten önceki devirlere ait olup bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan yerüstünde, yeraltında veya su içindeki bütün taşınmaz varlıklar olarak tarif edilerek;

- 19.yy. sonuna kadar yapılmış taşınmazlar,
- Belirlenen tarihten sonra yapılmış olup önem ve özellik bakımından korunmalarına gerek görülen taşınmazlar,
- Sit alanı içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları,
- Milli tarihimizdeki önemleri sebebiyle zaman kavramı ve tescil sözkonusu olmaksızın Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda büyük tarihi olaylara tanık olmuş binalar ve tespit edilecek alanlar ile Mustafa Kemal Atatürk tarafından kullanılmış evlerin taşınmaz kültür varlığı sayılacağı hükme bağlanmıştır (Resmi Gazete, 1983, Sayı:18113).

1985-1989 yılları arasında uygulanan Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda; ülkede oluşan koruma kamuoyunun da etkisiyle kültürel miras ve kültürel varlık kavramlarına ilk defa yer verildiği görülmektedir (DPT, 1985).

İlerleyen yıllarda 2863 sayılı yasada tesbit edilen eksikliklerin giderilmesi amacıyla 1987 yılında yürürlüğe giren 3386 sayılı yasa da tanımlar üzerinde çok büyük değişiklikler yapmamıştır. Bu bağlamda; “tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan yerüstünde, yeraltında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklar taşınmaz kültür varlıklarıdır” biçiminde tanımlanmış korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarına ise Kültür ve Turizm Bakanlığı’nca korunmalarına gerek görülen taşınmazlar ilave edilmiştir.

Bu yasayla “sit” tanımı da yapılarak; tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, önemli tarih hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlar olarak tanımlanmıştır (Resmi Gazete, 1987a, Sayı:19497).

Sit alanları sahip oldukları özelliklere göre, ilgili kanun ve yönetmeliklerde;

- Tarihi Sit
- Arkeolojik Sit
- Kentsel Sit
- Doğal Sit olarak dört gruba ayrılmıştır.

Tarihi Sit; önemli tarihi olayların cereyan ettiği ve bu sebeple korunması gerekli yerler, Arkeolojik Sit; antik bir yerleşmenin veya eski bir medeniyetin kalıntılarının bulunduğu yer veya sualtında bilinen veya meydana çıkarılan korunması gerekli alanlar, Kentsel Sit; mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliği bulunan ve bir arada bulunmaları sebebiyle teker teker taşıdıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan, kültürel ve tabii çevre alanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar) birlikte bulunduğu alanlar, Doğal Sit; ilginç özellik ve güzelliklere sahip olan ve ender bulunan korunması gerekli alanlar ve taşınmaz tabiat varlıkları olarak tanımlanmıştır (Resmi Gazete, 1987b, Sayı:19660). 2863 ve 3386 sayılı yasalar korunması gereken kültür varlıkları konusunda oldukça ayrıntılı tanım ve tasnifler getirmekle birlikte, her iki yasada da yer alan yalnızca 19.yy. sonuna kadar olan yapıların taşınmaz kültür varlığı sayılacağı kararıyla, 20.yy. başında yapılan çok sayıda kültür varlığı ile kültür varlığı tanımları içinde nereye oturtulacağı kesinleşmemiş olan yöresel, geleneksel ve kırsal mimariyi tescil dışı bırakmaktadır.

Bu ilkeler ışığında, tek bir eser olan “anıt”ın korunması anlayışının giderek daha geniş kapsamlı bir anlayışa doğru gelişme gösterdiği, bu bağlamda koruma anlayışının bir sınıflama gerekliliğini getirdiğini ve sahip olduğumuz kültür ve doğa varlıklarının sadece yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde kültürel, tarihsel, belgesel bir varlık olarak değil, aynı zamanda evrensel düzeyde bir önem taşıdıklarının da tescil edilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

2.3. KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMADA NEDENLER VE YASAL ÖLÇÜTLER

Bu bölümde kültürel varlıkların korunma nedenleri, korunacak varlıkların hangi ölçütlere göre tespit edilmesinin gerektiği ve uluslararası toplum için neden değerli olduğunu gösteren nedenler ve ölçütler koruma olayının başlangıcından günümüze uzanan süreçte ele alınarak incelenmiştir.

Koruma düşüncesinin ilk ortaya çıktığı dönemler olan 19.yy’ın ikinci yarısında İngiltere’de “Society For the Protection of Ancient Buildings” (1887) Derneği’ni kuran William Morris, derneğin ilkelerini içeren bildiride tarihsel ve sanatsal eserlere karşı yeni bir ilginin uyandığını, bu alanın dinsel, tarihsel ve sanatsal merak konularından biri olduğunu belirtmekte (J.Harvey, 1972, s.210-212), İtalyan Camillio Boito’da 1883 yılında çağdaş onarım kuralları için hazırladığı ilkelerde; anıtların tüm insanlığın tarihini belgelediğini, bu nedenle de onlara saygılı davranılmasının gerekli olduğunu bir koruma nedeni olarak ortaya koymaktadır (R.Luciano, 1988, s.31).

İlerleyen yıllarda koruma nedenine ışık tutabilecek tanımlar geliştirilerek, anıtların hem sanat eseri hem de tarihsel belge olduğu için korunması gerektiği açıklanmakta ve anıtın tanıklık ettiği tarihin ve içinde bulunduğu ortamın ayrılmaz bir parçası olduğu belirtilmektedir (ICOMOS, 1965).

Avrupa Konseyi 1965 Palma Önerileri’nde korunacak değerler olan sitlerin; “sanatsal, estetik, tarihsel, etnografik, bilimsel, edebi ya da efsanevi”, anıtların ise; “tarihsel, sanatsal, arkeolojik ya da mimari” önemleri nedeniyle korunması gerektiğine değinilmektedir (Council of Europe, 1965, Madde-1-2).

ICOMOS'un ve Avrupa Konseyi'nin geliştirmiş olduğu ilkeler ışığında UNESCO'nun 1968'de yaptığı toplantıda kültürel mirasın çeşitli geleneklerin, manevi başarıların ürünü ve tanığı olduğu, bu nedenle dünya insanların kimliklerinin en temel unsurları olarak kabul edilmeleri gerektiğini öngörmüş (UNESCO, 1968); 1971 yılında ICOMOS ve IFLA tarafından gerçekleştirilen I.Uluslararası Tarihsel Bahçeler Sempozyumu'nda da tarihsel bahçelerin de anıtın ayrılmaz bir parçası olduğu vurgulanmıştır (Binan, C.,1996, s.23).

UNESCO 1972 Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi'nde, korunacak kültürel varlıklar olan anıtlar, yapı toplulukları ve külliyeler için; tarihsel, sanatsal veya bilimsel açıdan, sitler için de; tarihsel, estetik, etnolojik ya da antropolojik açıdan ölçütlere sahip olması gerektiği ortaya konmakta ve kültürel mirasın bir parçasının bozulmasının veya yok olmasının dünya milletlerinin mirası için zararlı bir yoksullaşma teşkil ettiği koruma nedenleri olarak belirtilmektedir (UNESCO, 1972a). Kültürel ve Doğal Mirasın Ulusal Düzeyde Korunmasına İlişkin Tavsiyeler'de ise kültürel mirasın; insanlar arasında ortak anlayışın ve bilincin oluşmasını sağladığı, mevcut ve gelecek uygarlıkların en temel zenginlik ve uyum geliştirme kaynağını teşkil ettiği, insanoğlu ve onun ölçeğiyle orantılı bir çeşit mimari ya da şehir planı olarak doğasında var olan kültürel ve eğitimsel değerı olduğu ve bu nedenlerle korunması gerektiği tespit edilmiştir. Korunacak anıtlar ve sitler için de ölçütler getirilerek; anıtlar için arkeolojik, sanatsal, tarihi ya da bilimsel; sitler için ise; topografik alanlar, güzellikleri ya da arkeolojik tarihi, etnolojik, antropolojik ölçütlere sahip olması gerekliliği tanımlarda belirtilmiştir (UNESCO, 1972b).

Avrupa Konseyi Avrupa Mimarlık Mirası Sözleşmesi'nde mimarlık mirasının; kaynakları dikkatli kullanmak için yararlanılabilecek ekonomik bir mal varlığı, kültür zenginliğinin, çeşitliliğinin ve tarihin bir dışavurumu, uyumlu bir toplumsal dengenin yol göstericisi ve toplumsal bütünleşmenin yardımcısı olduğu, ayrıca biçimlerin, stillerin ve onların uygulanma biçimlerinin anlatımı ve karşılaştırmaları için zengin bir malzeme sağladığı kadar, farklı dönemlerin ürünlerinin kanıtlarını canlı tutarak eğitimde karar verici bir rol oynayabileceğine değinilmiştir. Avrupa Mimarlık Mirasının ruhsal, kültürel, toplumsal ve ekonomik değerı olan varlıkları içerdii belirtilmiş, mimarlık mirasının bünyesinde korunan biçimiyle geçmişin dengeli ve eksiksiz bir yaşam için vazgeçilmez olan çevreyi sağladığı, tarihsel

merkez ve sitlerin yapısının uyumlu bir toplumsal dengenin yol göstericisi olduğu, dolayısıyla farklı dönemlerin ürünlerinin kanıtlarının canlı tutulmasının gerektiği önemle vurgulanmıştır (Avrupa Konseyi, 1975a).

Yine aynı yıl içinde gerçekleştirilen mimarlık mirasına ilişkin “Amsterdam Antlaşması”nda ise; korumanın nedenine ilişkin oldukça kapsamlı düşünceler ortaya konmuş; Avrupa’nın mimarlık mirasının, paha biçilmez bir kültürel değeri olduğu yanı sıra bunun halklarına ortak tarihlerinin ve geleceklerinin bilincini aşıldığı; bu nedenle yaşatılmasının gerekli olduğu, mimarlık mirasının yalnız üstün nitelikli tek yapıları ve çevrelerini değil aynı zamanda tarihsel ve kültürel özelliği olan tüm kentsel ve kırsal alanları içerdiği, ani toplumsal değişikliklere karşı bireylerin kimliklerini bulmalarına olanak veren çevreleri korumak ya da yaşatmak için tarihsel sürekliliğin korunması gerekliliğinin kabul edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca çağdaş kent planlamasında, toplumsal ve kültürel değişimlerin çizgilerini yaşatmak için bir çaba gösterildiği ve aynı zamanda eski yapıların kaynak tasarrufu ve israfın önlenmesine de katkıda bulunduğunun bilincine varıldığı, koruma çalışmalarında yer alan yetenek ve becerilerini yaşatıp geleceğe aktarmak zorunda olan sanatçı ve yüksek nitelikli zenaatçılara da gereksinim yaratıldığı, mevcut yerleşmelerin sağlıklılaştırılmasının aynı zamanda tarımsal alanların kentsel işlevlere yönelik kullanılmasını azaltacağı, mevcut yerleşmelerin korunmasının nüfus hareketlerini büyük ölçüde azaltmaya hatta önlemeye yardımcı olacağı önemle belirtilmektedir (Avrupa Konseyi, 1975b).

1975 yılında Belçika’da ICOMOS tarafından gerçekleştirilen “Tarihsel Kentlerin Koruma ve Kurtarılması” konulu toplantıda kentsel mirasın korunmasının estetik, kültürel ve sosyal değerler açısından önemi vurgulanarak, kentsel mirasın sosyal ve ekonomik bir kaynak olarak kabul edilmesi gerektiği açıklanmıştır (Binan, C., 1996, s.29).

UNESCO 1976 Nairobi Toplantısı “Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Rollerini Konusunda Tavsiyeler” başlıklı kararlarda dile getirilen önerilerde ise korumanın nedeni giriş bölümünde açıklanmaktadır. Bu bölümde tarihi çevrelerin her yerde insanların günlük çevrelerinin bir parçası olduğu, onları oluşturan geçmişin yaşayan varlığını temsil ettiği ve yaşamda toplumdaki çeşitliliğe cevap verebilmek için gerekli olan çeşitliliği sağladığı, bunun yanı sıra değerlerin korunmasına yönelik ve

insancıl bir boyut kazandıklarını gözönüne alarak, tarihsel alanların çağlar boyunca sosyal, dinsel ve kültürel etkinliklerin çeşitlilik ve zenginliğinin en somut tanıklarını oluşturdukları, çağımızın standartlaşmasının giderek getirdiği benzeşme ve kimliksizleşme tehlikeleri karşısında onlarda kimliklerinin temel taşlarını ve kültürel varlıklarının ifadesini bulan insanlar ve toplumlar için, geçmiş günlerin bu yaşayan tanıklarının yaşamsal önem taşıdığı vurgulanarak korumanın nedenleri belirtilmektedir. Anılan önerilerin tanımlar bölümünde ise; arkeolojik, mimarlık, tarih öncesi, tarihsel, estetik veya sosyo-kültürel açıdan değerleri kabul edilmiş alanların korunmasının gerekliliği de vurgulanmaktadır. Genel ilkeler bölümünde; inşaat tekniklerinin ve mimari biçimlerin giderek birbirine benzediği, tüm dünyada tek tip bir çevre yaratılması tehlikesinin bulunduğu, günümüzde tarihi alanların korunmasının ülkelerin kültürel ve sosyal değerlerinin korunması ve geliştirilmesine yardımcı olacağı, böylece dünyanın kültürel mirasının mimari açıdan zenginleşmesine katkıda bulunulabileceği ifade edilerek korumanın nedenlerine ilişkin açıklama getirilmektedir (UNESCO, 1976).

ICOMOS 1976 yılı Kültürel Turizm Toplantısı'nda; arkeolojik mirasın korunmasının nedeni; turistik cazibe ve kültürel eğitim unsuru olması kültürel ve doğal mirasın korunmasının nedeni ise; sosyal, politik ya da ekonomik bakış açılarını da kapsayacak biçimde dünyaya duyulan saygının bir ifadesi olarak gerektiği açıklanmaktadır (ICOMOS, 1976).

1978 yılında SSCB'de yapılan bir başka ICOMOS toplantısı olan "Çağdaş Toplum İçinde Tarihsel ve Kültürel Yapılar" isimli toplantıda tarihi anıtların eğitici rolüne değinilmiş, kültürel kimlik, gençlik, turizm, uluslararası işbirliği gibi konularda tarihi anıtların oynayacağı rol üzerinde durulmuş, mimarlık mirasının korunmasının kültürel ve çevresel gelişmenin bir parçası olduğu ifade edilmiştir (Binan, C., 1996, s.33).

Avrupa Konseyi 1985 "Avrupa Mirasının Korunması Sözleşmesi"nde korunacak kültür varlıklarının; tarihsel, arkeolojik, sanatsal, bilimsel, toplumsal ve teknik bakımlardan dikkate değer olmaları gerektiğine önemle yer verilmiştir (Avrupa Konseyi, 1985). ICOMOS Washington 1987 "Tarihi Kentler ve Kentsel Bölgeler İçin Koruma Sözleşmesi"nde tarihsel kentlerin korunma nedenlerine değinilerek bütün kentsel oluşumların, ister organik olarak zamanla ister planlama sonucu ortaya

çıkılmış olsun, tarihi süreci içinde çok yönlü toplumsal gelişmelerin anlatımı olduğu belirtilmiş, kentlerin, tarihsel belge niteliklerinin yanısıra geleneksel kent kültürü ile ilgili değerleri de taşıdıkları gerçeğine yer verilmiştir (ICOMOS, 1987).

Avrupa Konseyi'nce 1992'de yayınlanan "Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu"nda kentsel mirasın; insanların kentlerdeki yaşamışlıklarının, çalışmışlıklarının ve kişisel tarihlerinin izleri olduğu; insanların geçici olan yaşamda kalıcılık duygusuyla geleceğe hazırlanmalarını sağladığı; ortak geçmiş ve gelecek bilincinin içeriğini oluşturan kültürel referans olduğu; geçmiş, günümüz ve gelecek arasında önemli bir bağ oluşturduğu; kentin geçmişini ebedileştirerek aynı zamanda günümüz ve gelecek kuşaklara kimlik duygusu aşılayarak bütünlük duygusu verdiği ve toplum duygusunu oluşturduğu bu nedenle korunması gerektiği açıklanmaktadır (Avrupa Konseyi, 1992).

ICOMOS'un 1993 yılında Sri Lanka'da yapılan 10.Genel Kurulu'nda "Anıtların, Külliye ve Sitlerin Korunması, Eğitim ve Öğretimi Temel İlkelerine İlişkin Sözleşme"de; mimari mirasın kültürel ve çevresel gelişmenin bir parçası olarak korunması gerektiğine dikkat çekilmiş (ICOMOS, 1993); yine aynı kurum tarafından 1995 yılında yapılan Uluslararası Eğitim Komitesi toplantısında kabul edilen "Koruma Etiği" metninde ise kültür ürününün; sosyal ve fiziksel çevresiyle birlikte kazandığı çeşitli anlamlar ile birlikte kültürel, teknolojik ve sosyal tarihine vurgu yapılmıştır (ICOMOS, 1995).

Türkiye'de Güncel Yasalar Çerçevesinde Nedenler ve Ölçütler

Ülkemizde 2863 sayılı yasayla, değişik 3386 sayılı yasada, kültür varlığı olabilme nedeni olarak; tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunma koşulu aranmakta, ayrıca 19.yy. sonuna kadar yapılmış olma veya önem ve özellikleri bakımından korunmaya değer bulunma, sit alanı içinde olma, milli tarihimizde önemli bir konumda olma, tarihi olaylara tanık olma ve Mustafa Kemal Atatürk tarafından kullanılmış olma şartı getirilmektedir. Anılan yasada sit olabilme nedeni olarak ise; tarih öncesinden günümüze yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari vb. özelliklerini yansıtmaları gerektiği belirtilmektedir (Resmî Gazete, 1987a, sayı: 19497).

2863 ve 3386 sayılı yasaların uygulanabilmesine ilişkin olarak çıkarılan yönetmeliklerde ise tarihsel sit olabilme nedeni; “önemli tarihi olayların cereyan ettiği yer olması”, arkeolojik sit olabilme nedeni; “antik bir yerleşme”, “eski bir medeniyetin kalıntılarını barındırma”, “sualtında bilinen ya da açığa çıkarılan alanlar olması”, kentsel sit için ise; “mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliği yanında birarada bulunmaları, teker teker taşıdıkları değerden daha çok değer taşımalarına neden olan alanlar” biçiminde ölçütler getirilmiştir (Resmi Gazete, 1987b, sayı:19660).

Türkiye’de kültür varlıkları ile ilgili bilimsel ilkeleri saptama ve kültür varlıklarını düzenleme yetkisine sahip olan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu; Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakımı ve Esaslı Onarımlarına İlişkin almış olduğu 14.07.1998 tarih ve 598 sayılı kararla, kültür varlıklarının gruplandırılması ve değerlendirilmesine yönelik yeni bir düzenleme getirmiştir. Buna göre yapılar iki gruba ayrılarak, 1.Grup Yapılar için; toplumun maddi tarihini oluşturan kültür verileri içinde tarihi, simgesel, anı ve estetik nitelikleriyle korunması zorunlu olan yapılar; 2.Grup Yapıların ise; kent ve çevre kimliğine katkıda bulunan, giderek yok olan geleneksel ve yöresel yaşam biçimini yansıtan yapılar olacağı belirtilerek geniş kapsamlı bir değerlendirme nedeni ortaya konmuştur (KTVKYK, 1998, Karar No:598).

2.4. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

• Korumaya İlişkin Genel Tanımlamalar ve Korumada Amaca İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Korumanın temelinde, tarihin sürekliliği kavramının tarihi meydana getiren toplumlarca kabul görmesinin yatmakta olduğunu söylenebilir. Koruma, “korunacak olan varlığı dış etkilere uzak tutmak, her türlü tehlikelerden esirgemek, her durumda desteklemek, tehlikeli ve zararlı durumları önlemek” biçiminde özetle tanımlanabilir (Püsküllüoğlu, A., S.655). Kültür varlıklarını korumanın ana amacı; kadim çağlardan bu yana yaşamış olan insanların faaliyetleri ile ilgili temel kayıt, tarihin somut belgeleri olarak bilgi kaynağı durumunda olan ve insanlığın ortak malı durumunda bulunan kültürel mirasın fiziksel varlığının hem toplumsal hem de

evrensel bilinç için güncel yaşantı içinde değerlendirilip, geçmiş ve gelecek kuşaklarla diyalog kurulabilmesini sağlayacak biçimde insanlığın ortak çıkarları ve sorumluluğu adına özgünlüklerinin ve farklılıklarının saygı duyularak korunması ve her türlü yıkıcı, saldırgan, zararlı eylemler veya doğal koşullara ya da zamana bağlı eskime ve köhnemelere karşı gelecek kuşaklar adına güvence altına alınması olarak açıklanabilir.

Açıklanan amaçları sağlamaya yönelik olarak kültürel mirası güvence altına almayı sağlayacak olan koruma anlayışının; yaşadığımız çevreyi korunacak olan kültürel mirasa ait geçmişe göre dondurarak değil, bu mirası güvenli bir biçimde korumakla birlikte, çağdaş yaşama ait yeni değişimlerin bunlara eklenmesini de sağlayarak geliştirilmesinin gerekli olduğu söylenebilir.

- **Korunması Gerekli Kültürel Varlıklar ve Tanımlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi**

I. Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda savaşın kentlerde meydana getirdiği tahribatın da etkisiyle "kentsel sit" kavramının belirmeye başladığı ve belirli dönemlere ait yapılardan başka tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan bütün dokunun korunması gerektiği fikri kabul görmüş, 1964 yılında "anıt" kavramı belirginleştirilerek ve genişletilerek oldukça kapsayıcı hale getirilmiş, anıtların çevrelerinin de korunması gerektiği belirtilmesine karşın "kentsel miras" konusuna oldukça sınırlı olarak değinilmiştir. 1965 yılında korunacak değerler, sitler ve anıtlar olarak belirlenmiş, bunlar gruplandırılarak bunlara ilişkin tez içeriğinde de verilen geniş kapsamlı tanımlar ortaya konmuştur.

İlerleyen yıllarda "kültürel zenginlik" kavramının literatüre girdiği ve 1970 yılından itibaren de UNESCO tarafından korunması gerekli varlıklar "kültürel miras" ve "doğal miras" olarak ikiye ayrılmış, "kültürel miras" tanımının içine "anıtlar", "sitler" ve bunların yanısıra yeni bir kavram olan "yapı toplulukları"nın dahil edildiği, yine aynı dönemde ICOMOS tarafından "kırsal sit" ve "halk mimarisi" kavramlarının gündeme getirildiği görülür. 1975 yılında korunacak varlıklar arasına "mimari miras" kavramı alınarak, bu mirasın tarihsel ve kültürel özelliği olan kentsel ve kırsal alanları da içerdiği vurgulanmıştır. Ayrıca bu yıllarda "endüstriyel kültür mirası" ve "kültürel turizm" kavramının da gündeme getirildiği görülmektedir.

1980’li yıllarda “tarihsel kent” ve “arkeolojik miras” kavramları üzerinde durulduğu, 1990’lı yıllarda ise mimari miras kavramının “kentsel mimari”, “kentsel miras” ve “kent kimliği” kavramlarıyla birlikte genişletildiği, ayrıca geleneksel mesleklerle her türlü kültürel farklılık, zenginlik ve kimliğin de kültürel miras olduğu kabul edilmektedir.

Türkiye’de ise ilk olarak Osmanlı Dönemi’nde 1., 2. ve 3. Asar-ı Atika Nizamnameleri çıkarıldığı, yalnızca taşınabilir eserler ile arkeolojik değerlerinin korunmasının amaçlandığı görülmektedir. Bunları takiben 4. Asar-ı Atika Nizamnamesi’nde (1906) ise Türk-İslâm sanatına ait mimarlık eserleri de koruma kapsamına alınarak, koruma konusunda çağdaş sayılabilecek bir yasal anlayışın ortaya konduğu anlaşılmaktadır. Bu dönemlerde tekil koruma anlayışı görülmekte, bütünüyle bir kentsel korumadan söz etmek mümkün olmamaktadır. 1973 yılı Eski Eserler Kanunu’nda korunacak bütün varlıkların “eski eser” kavramı içerisinde toplandığı ve taşınmaz eski eserlerin anıt, külliye, sit olarak 3 gruba ayrıldığı gözlenmektedir. Bu yasa kültür varlıklarının çağdaş anlamda sınıflandırılarak birçok tarihi dokunun korunmasının sağlandığı söylenebilir.

1980’li yılların başında bugün de yürürlükte olan 2863-3386 sayılı yasalar da “eski eser” kavramı yerine UNESCO tarafından da benimsenen “kültür varlıkları” kavramı kabul edilmiştir. Korunacak taşınmaz varlıklar; “kültür ve tabiat varlıkları” olarak 2 grupta toplanmıştır. Sitler; tarihi, arkeolojik, kentsel ve doğal sit olarak dört gruba ayrılarak “sit” tanımı genişletilmiş ve “kentsel sit” kavramı ortaya çıkmıştır. Güncel yasalar oldukça ayrıntılı tanım ve sınıflama getirmekle birlikte; “19.yy sonuna kadar yapılmış taşınmazlar”ın korunması, “devletin imkanları gözönünde tutularak örnek durumda olan ve ait olduğu devrin özelliklerini yansıtan yeteri kadar eserin korunması” biçimindeki kısıtlamalar 20.yy başında yapılan birçok kültür varlığının koruma dışında bırakılarak kentsel sitlerin sınırlarının daraltılmasına ve birçok kültür varlığının da koruma kapsamından çıkarılmasına neden olmuştur.

Ayrıca 20.yy başından günümüze kadar olan sürecin de tarihin bir parçasını oluşturduğu ve gelecek kuşaklar için bir miras teşkil edeceği kabulünden hareketle birçok 20.yy eserinin yasa kapsamının müsaade etmemesi sonucunda koruma dışı kaldığı, yine nereye oturtulacağı kesinleşmemiş olan yöresel, geleneksel ve kırsal mimariyi tescil dışı bıraktığı görülmektedir. Tarihsel kent dokuları, sokak dokuları,

meydanlar, geleneksel yapım teknikleri, malzeme, renk, doku vb. korunacak varlıklarında koruma kapsamına alınabilmesine imkan verecek ayrıntılı tanımlar getirilmediği anlaşılmaktadır.

- **Kültürel Varlıkları Korumada Nedenler ve Yasal Ölçütlere İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi**

19.yy'dan itibaren korunması gerekli anıtların tarihsel belge olduğu bu nedenle korunması gerektiği konusunda fikirbirliği bulunduğu görülmektedir. 1960'lı yıllardan itibaren anıtların hem tarihsel belge olduğu hem de sanat eseri olduğu için korunması gerektiği belirtilmektedir. Yine bu yıllarda Avrupa Konseyince sitler ve anıtlar için ilk defa ayrı ayrı ölçütler geliştirildiği, sitlerin; sanatsal, estetik, tarihsel, etnografik, bilimsel, edebi ya da efsanevi, anıtların ise; sanatsal, arkeolojik ya da mimari önemleri nedeniyle korunması gerektiğinin ortaya konduğu görülmektedir. Ayrıca UNESCO'nun da belirttiği gibi kültürel mirasın çeşitli geleneklerin, manevi başarıların ürünü ve tanığı, insanlığın kimliklerinin en temel unsurları olduğu söylenebilir.

1970'li yıllarda koruma nedenleri ve ölçütlerinin de geliştirildiği, UNESCO tarafından belirlenen şekilde anıtlar, yapı toplulukları ve külliyeler için tarihsel, sanatsal; arkeolojik ve bilimsel sitler için ise tarihsel, estetik, etnolojik, antropolojik ya da topografik ölçütlere sahip olması gerektiği, bu mirasın insanlar arasında ortak anlayış ve bilincin oluşmasını sağlayarak zenginlik ve uyum geliştirme kaynağı oluşturduğu ifade edilebilir.

Avrupa Konseyince gündeme getirilen mimarlık mirasını oluşturan kırsal ve kentsel mirasın, karakteristik köyler ve daha az önemli yapıların tarihsel, kültürel, estetik ve sosyal değerler olduğu, tarihi sürekliliğe sahip bu alanların sosyal ve ekonomik bir kaynak olarak kabul edilmesi gerektiği, yine bu alanların israfının önlenmesine nüfus hareketlerinin kontrol edilmesine katkı yaptığı kabul edilmektedir.

UNESCO'nun Nairobi Toplantısı'nda belirtildiği biçimde tarihi alanların toplumdaki çeşitliliğe cevap verebilmek için gerekli olan sosyal, dinsel, kültürel etkinliklerin, çeşitlilik ve zenginliğin somut tanıklarını oluşturduğu; çağımızın standartlaşmasının getirdiği benzeşme ve kimiksizleşme tehlikeleri karşısında insanlar ve toplumların kimliklerini ve kültürlerini bulmalarına yardımcı olduğu; tek

tip bir çevre oluşması tehlikesinin bu mirasın korunmasıyla bertaraf edileceği; bu alanların korunmasının ülkelerin kültürel ve sosyal değerlerinin mimarisinin zenginleşmesine katkıda bulunabileceği ifade edilebilir. Kültürel mirasın kültürel kimlik, kültürel eğitim, gençlik, turizm, uluslararası işbirliği gibi konularda etkin olduğu ve bu mirasın kültürel ve çevresel gelişmenin bir parçası olduğu ICOMOS tarafından da ortaya konduğu biçimde belirtilebilir.

1980'lerden itibaren kültür varlıklarının korunmalarına ilişkin nedenler ve yasal ölçütlerin daha da geliştirilerek kapsamının genişletildiği görülmektedir. Bu bağlamda kültür varlıklarının tarihsel, arkeolojik, sanatsal, bilimsel, toplumsal, sosyal ve teknolojik bakımlardan dikkate değer oldukları, kentsel mirasın ise tarihsel belge ve kent kültürü ile ilgili değerleri taşıdıkları, insanların ortak geçmiş ve gelecek duygusuyla geleceğe hazırlanmalarını sağladığı, toplum ve kimlik duygusunu oluşturduğu, günümüz ve gelecek arasında bağ kurduğu söylenebilir.

Uluslararası kuruluşlarca saptanan bu verilere karşın Türkiye'deki ilgili yasalarda kültür varlığı olabilme nedeni olarak tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunma koşulu aranmakta, sit olabilme nedeni olarak ise tarih öncesinden günümüze yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari vb. özelliklerini yansıtmaları gerektiği belirtilmektedir. Yasaların uygulanabilmesine ilişkin olarak çıkarılan yönetmeliklerde sitlerin sınıflandırılarak bunlara ilişkin ölçütlerin ayrı ayrı verildiği görülmektedir. Kültür varlıklarının saptanma ve değerlendirilmesinde kullanılan ölçütlerin uluslararası kabullere de uygun olarak ve bu kabulleri daha da ileri seviyeye taşıyacak biçimde yasa ve yönetmeliklerde yeniden ayrıntılı olarak belirlenmesi gereklidir.

3. BÖLÜM - ÜLKEMİZDEN VE YABANCI ÜLKELERDEN ÖRNEKLERLE KENTSEL KORUMA POLİTİKALARI

Bu bölümde öncelikle UNESCO, Avrupa Konseyi ve ICOMOS gibi uluslararası kurumların yapmış olduğu kongre, konferans, seminer, sempozyum vb. geniş katılımlı toplantılar ve çalışmalar sonucunda saptanan kentsel mirasa ilişkin temel sorunlar, yasal, kurumsal, sosyal, kültürel, ekonomik ve planlama boyutları, uygulama araçları ve diğer kentsel koruma politikalarına yer verilmiş, ayrıca kentsel koruma politikalarının Türkiye’de geçirdiği durum günümüze kadar uzanan tarihsel süreç içerisinde incelenmiş, yasal, kurumsal, sosyal, kültürel, ekonomik ve planlama boyutlarının saptanmasına çalışılmıştır. Yine bu bölüm içerisinde örnekleme alanı seçilen İstanbul Büyükşehir ile yoğun kültürel mirasa sahip olmak, geçmişte ve günümüzde çevresini sosyal, ekonomik ve kültürel yönden etkileyen önemli bir çekim merkezi konumunda bulunmak, büyükşehir (metropol) statüsünde olmak, kent merkezinde kültürel mirası barındırmak ve bu merkezde tüm kentsel işlevlerin karma biçimde var oluşu gibi ortak kriterlere sahip olan ülkemizden ve yabancı ülkelere metropoliten kentlerde kentsel koruma politikalarına ilişkin uygulama örnekleri ele alınmış ve bu kentlerde anket soruşturmaları yapılmıştır. Yurtdışından seçilen örnekler; Büyükşehirlerin katıldığı uluslararası yerel yönetim organizasyonlarından METROPOLİS’in (World Association of the Major Metropolises) 4 no.lu komisyonu olan Metropollerin Gelişimi İçin Turizm ve Kültürel Miras (Tourism and Cultural Heritage for the Development of Metropolises) isimli komisyonunun üye metropol kentler arasında gerçekleştirdiği aynı adlı anket soruşturmasını yanıtlayan ve kabul edilen kriterlerin çoğunluğuna uygun kentler arasından seçilmiştir.

Metropolis’in kendi üyelerine uyguladığı ankettten de yararlanılarak, tezin gelişim sürecinde oluşturulmuş özgün ikinci bir anket soruşturması Türkiye’de seçilen ilgili Büyükşehir Belediyelerine uygulanmıştır. Türkiye’de seçilen kentlerde yurtdışı kentler için sözkonusu olan kriterlerin dışında İstanbul Tarihi Yarımada’nın surlarla

çevrili olması bağlamında bu kentlerde tarihi suriçi bölgenin olması, koruma imar planının mevcut bulunması ve yeni bir yöntemin oluşturulmasını sağlayacak verilerin varlığı gibi kriterler ilave edilmiştir.

Bu bölüm tarihsel gelişme sürecinde kazandığı zenginliklerle özgün bir yeri olan yurtdışı ve yurtiçi büyük şehirlerin kentsel koruma politikalarına bakışlarını ve değerlendirmelerini içermektedir. Ayrıca kent kimliğinin kentsel koruma içerisindeki yeri ve korunması gerekliliği yönünden özellikle ülkemiz büyükşehirlerdeki anket soruşturmaları hiçbir koşullanmaya yer verilmeden deneklerin özgür düşüncelerini alacak şekilde ayrıntılara inilerek soruşturulmuş ve kentsel işlevler yönünden kent kimliğine ve kentsel korumaya etkili olacak olumlu ve olumsuz faktörler saptanmaya çalışılmıştır.

3.1. ULUSLARARASI KURUMLARCA SAPTANAN KENTSEL MİRASA İLİŞKİN TEMEL SORUNLAR VE KENTSEL KORUMA POLİTİKALARI

UNESCO, Avrupa Konseyi ve ICOMOS 1960'lı yıllardan itibaren kültürel miras ve kentsel mirasın korunmasına yönelik bir dizi politikalar önermişlerdir.

ICOMOS tarafından gerçekleştirilen “Venedik Sözleşmesi”nde (1964); kültürel mirasın korunması ve onarımı konusunda yol gösterici rol oynayan ilkelerin uluslararası düzeyde kabul edilmesi ve ele alınması, bu mirasın kendi özgün durumunun bütün zenginliği içinde gelecek kuşaklara devir edilmesi, koruma için bütün bilimsel ve teknik olanaklardan faydalanılması, korumanın sürekli biçimde yapılması ve korunacak varlıkların yararlı bir toplumsal amaç için işlevlendirilerek korunmasının gerekli olduğu korumaya yönelik genel ilke ve politikalar olarak belirlenmiştir (ICOMOS, 1964).

UNESCO tarafından hazırlanan “Kamusal Ya da Özel Çalışmalar Nedeni ile Tehdit Altında Bulunan Kültürel Zenginliklerin Korunmasına İlişkin Tavsiyeler”de (1968); mirasın korunmasına ilişkin genel ilkelere, koruma yöntemlerine ve araçlarına yönelik politikalar önerilmektedir. Kültürel mirasın; endüstriyel gelişim ve kentleşmeden kaynaklanan kamusal ya da özel çalışmalar nedeniyle yok olma tehlikesi bulunduğu, kent yenileme ve imar çalışmalarında anıtsal yapılara ve arkeolojik sitlere dokunulmayıp yalnızca önemsiz yapıların yıkılması gerçekleştirilse

de tarihsel mahalle ortamlarının tahrip edildiği vurgulanmaktadır. Bu konularda tavsiye makamı gibi hizmet verecek eğitim ve araştırma kurumlarından oluşturulan koordinasyon ya da danışma kurumları ile merkezi ve yerel idarelerde mirastan sorumlu birimlerin oluşturulmasının gerekli olduğu, bu tür birimlerde ihtiyaç duyulan uzman kadroların bulunması, kurumlar arasında koordinasyonu ve işbirliğini temin edecek idari kuralların konulması gerektiği yasal ve kurumsal tedbirler olarak belirtilmektedir.

Kültürel miras geleneğinin daima canlı tutulması ve bunun için gerekli adımların atılmasına dikkat çekilerek, kültürel mirasın koruma çalışmalarının ve sosyo-ekonomik gelişimi takip eden değişimlerle uyumlaştırılmasının gerektiği, mirasın eşitlik ilkesine dayanarak herkese açık hale getirilmesi, ulusal ve uluslararası turizm yolu ile sosyal ve ekonomik gelişimlere katkı sağlanması, insanların kendi içlerinde bu zenginlikler için geliştirdikleri saygı ve bağlılık duygusunun koruma için önemli bir garanti olduğu ve bu tür duyguların konulacak doğru ve uygun kurallar ile güçlendirilebileceği, kuralların koruyucu ve düzeltici olması ve mirasın bütününe kapsamı gerektiği vurgulanmaktadır.

Tarihi birlikteliğin ve sürekliliğin temin edilebilmesi için kültürel varlıkların yerinde korunmasının gerekli olduğu, olağanüstü şartlar nedeniyle taşınmaz bir kültürel varlığın tamamının ya da herhangi bir kısmının terk edildiği ya da yok edildiği durumlarda detaylı envanter ve kayıtların tutulması, sonuçlarının yayınlanması ve gelecekteki araştırmalar için kullanılır halde bulundurulması, taşınmak zorunda kalan önemli eserler ve yapıların eski konumlarına, doğal ve tarihi çevrelerine benzer özellik gösteren alanlara yerleştirilmesinin gerekli olduğu açıklanmaktadır.

Kültürel mirasın bütünü için koruma envanterleri tutulması, yerel yetkililerin emrinde yeterli ve uygun bütçelerin kullanılır durumda hazır bulundurulması, koruma çalışmalarının kapsamına göre yasaya ilişkin tedbirler alınması, özel sübvansiyonlar, miras için ayrılmış olan ulusal fonlar vb. kaynaklardan bu masrafların karşılanması, sanatsal ya da tarihi açıdan önemli yapıların mal sahiplerinin bu yapıların tarihi ve sanatsal özelliklerini muhafaza etmeleri şartıyla teşvik edilmesinin sağlanması yönünde gerekli tedbirlerin alınması istenmektedir (UNESCO, 1968).

“Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Önlemlerle İlgili Sözleşme”de (1970); kültür varlıklarının halkların kültür ve uygarlıklarının temel öğelerinden biri olduğu, bunların gerçek değerlerine ancak kökenlerinin, tarih ve çevrelerinin en iyi şekilde bilinmesi halinde kavuşacakları, kültürel mirasın korunabilmesine yönelik çalışmaların etkili olabilmesi için korumanın ulusal düzeyde olduğu kadar uluslararası düzeyde de örgütlenmesi gerektiği ve bunun devletler arasında yakın bir işbirliğini zorunlu kıldığı belirtilmektedir (UNESCO, 1970).

UNESCO’nun “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmesi”nde (1972); kültürel mirasın geleneksel bozulma dışında sosyal ve ekonomik şartların değişmesinden kaynaklanan bozulma, büyük çapta resmi veya özel projeler yada hızlı kentsel veya turistik gelişim projeleri, toprağın kullanım veya mülkiyetindeki değişikliklerin neden olduğu tahribat, bilinmeyen nedenlere bağlı büyük değişiklikler, herhangi bir nedenle bir varlığın terkedilmesi, silahlı bir çatışmanın çıkması veya çatışma tehdidi, afet ve felaketler, ciddi yangınlar, depremler, yer kaymaları, volkanik patlamalar, su düzeyindeki değişimler, su baskınları ve gelgit dalgaları gibi ciddi ve belirgin tehlikeler ile karşı karşıya kaldığı mirasa ilişkin temel sorunlar olarak ifade edilmekte ve üye devletlerin kendi topraklarında bulunan kültürel mirasın saptanması, korunması, muhafazası, teşhiri ve gelecek kuşaklara aktarılmasının sağlanması görevinin öncelikle kendisine ait olduğunu kabul etmesi gerektiği belirtilmektedir. Kültürel mirasa toplumun yaşamında bir işlev verilmesi ve mirasın korunmasının kapsamlı planlama programlarına dahil edilmesini amaçlayan genel bir politikanın benimsenmesi, koruma amaçlı kurumların işlevlerini ifaya yeterli olacak görevli ve araçlarla donatılarak kurulması, bilimsel ve teknik çalışmalar ile araştırmaların geliştirilmesi, tehlikelere karşı müdahale yöntemlerinin mükemmelleştirilmesi, mirasın yenileştirilmesi için yasal, bilimsel, teknik, idari ve mali önlemlerin alınması, bu konuda eğitim yapan ulusal veya bölgesel merkezlerin kurulmasının veya geliştirilmesinin desteklenmesi ve bu alandaki bilimsel araştırmaların teşvik edilmesi gibi politikalar önerilmektedir (UNESCO, 1972).

UNESCO tarafından yayınlanan Kültürel ve Doğal Mirasın Ulusal Düzeyde Korunmasına İlişkin Tavsiyeler’de (1972); her ülkenin doğal ve kültürel mirası en iyi şekilde muhafaza etme ve gelecek kuşaklara devredilmesini temin etme gibi bir yükümlülüğü olduğu ve mirasın bir bütün teşkil ettiği ve parçalara ayrılmasının mümkün olmadığı vurgulanmaktadır.

Kültürel ve doğal mirasın bir bütün olarak ele alınarak doğal ortamlarından koparılmaması, ulusal gelişmenin üzerinde bir kontrol unsuru değil bu gelişim için temel bir belirleyici faktör olarak ele alınması, eski kullanımlarına uygun ya da kültürel değerlerinde herhangi bir biçimde azalma meydana getirmeyen işlevler verilmesi, geleneksel görünümlerine sadık kalınması ve miras ile onu  vreleyen mekan ya da yapılar arasındaki ölçek uyumunun bozulmaması, korumayı sağlayacak her türlü kuralın geliştirilmesi yanında sanayileşmeden kaynaklanan şok ve titreşimlerin neden olabileceği olumsuz etkiler de dikkate alınarak koruma amaçlı kural ve yasaların konulması gerektiği genel ilkeler olarak belirtilmektedir.

Teknik, bilimsel ve kültürel kaynakların koordine edilerek bu amaçla kullanılması koruma politikalarının temel amacı olarak ortaya konmaktadır. Bu temel amaca bağlı olarak; mirasın bölgesel gelişim planlarının ve ulusal, bölgesel ya da yerel düzeydeki planlamaların ana unsuru olması, koruma çalışmalarının planlama politikaları ile uyumlu olması, bölgesel planlama, temel kamu hizmetleri,  vre, ekonomik ve sosyal planlama alanlarında aktif çalışma yapan birimlerle işbirliği içerisinde çalışmaların yürütülmesi, yerel idareler ile yapı sahiplerinin temsilcilerinin arasında karşılıklı görüşmeler yapılması, mevcut envanterlere dayalı kısa ve uzun vadeli planlar geliştirilmesi, kamuya ait olmayan organizasyonlarla ilgili politikalar geliştirilerek bu konuda danışmanlık hizmeti verecek birimlerin oluşturulması, envanter ve d k mantasyonların tutulması, bunların düzenli olarak güncellenmesi, toplumun gereksinimlerinin tespit edilebilmesi amacıyla sosyal anketler düzenlemesi planlamaya yönelik politikalar olarak önerilmektedir.

Mirasa toplumsal yaşantı içerisinde aktif bir konum kazandırılması için aktif politikalar üretilmesi, bu amaçla kamusal ve özel birimlerin ortak çalışması, rehabilite edilen yapılardan çıkmak zorunda kalan gelir seviyesi düşük yapı sahiplerinin sıkıntıya düşmesini önlemek amacı ile kira yardımının düşünülmesinin gerekli olduğu biçiminde sosyal politikalar ortaya konmaktadır.

Koruma çalışmalarını çabuklaştırmak için, daha sonra geri alma kaydı ile gerekli harcamaların mülk sahibi kişiler adına yetkili kuruluşlar tarafından yapılması ve gerekli durumlarda kamulaştırmaya başvurulması, uygulamaya yönelik bilimsel, teknik, idari, yasal, finansal vs. konularda mirasın dikkatli, titiz ve sürekli bakımı için gerekli konularda kuralların oluşturulması, kuralların mirasın sahiplerinin değişmesine bağımlı olmaksızın sürekli olması, satıldığında satın alan kişiye bu şartların mutlaka hatırlatılması, kültürel mirasa ve onun korunması, muhafazası ya da etkin tanıtımına zarar veren fiillerin sorumlularına cezai işlemler ve idari yaptırımlar uygulanması ve bu işlem ya da yaptırımlara fiilden zarar gören sitin mevcut bilimsel ve teknik standartlara uygun olarak eski durumuna geri döndürülecek şekilde restore edilmesi hükmünün de dahil edilmesi yasal çerçeveyi belirleyici politikalar olarak belirtilmektedir.

Özel kişilerin mülkiyetinde ve kullanımında bulunan kültürel varlıkların korunmasından kaynaklanan masrafların mümkün olduğu ölçüde bu özel kişilikler tarafından karşılanması, özel kişiliklere bu işlemleri standartlara uygun yapmaları koşuluyla vergi ayrıcalıkları ve uygun vadeli kredi olanakları sağlanması, uygulanan koruma programları neticesinde uğradıkları zararlara karşılık gerektiğinde tazminat ödenmesi, sağlanan finansal avantajların bu özel kişiliklerin halkın yararına olan koşulları sağlamada –örneğin park, bahçe ve sitlere girilmesine müsaade etmek, doğal sitlerde, arkeolojik eserlerin ya da yapı topluluklarının bulunduğu yerlerde turlara ve fotoğraf çekilmesine izin vermek gibi- gösterdikleri performansa bağlı olması, kültürel mirasın korunması için kullanılabilecek finansal kaynakları arttırmak amacıyla özellikle sanayi ve ticaret sektöründeki kuruluşlardan aidat, yardım, bağış ve miras kabul etme yetkisine sahip olan “Kültürel ve Doğal Miras Fon”ları oluşturulması, bu tür oluşuma bağış, aidat, miras şeklinde parasal destek sağlayan kişi ya da kuruluşlara vergi imtiyazları tanınması, koruma alanlarında emlak spekülasyonları neticesinde fiyatların aşırı seviyede artmasını önlemek için gerekli düzenlemelerin oluşturulması, bu tür varlıkların sahibi olan kişilere düşük faizli ve geri ödemesi makul ölçüde uzun bir dönem içerisinde yapılacak kredilerin sağlanması, bunun için kamu kuruluşları ve özel kredi kuruluşları tarafından desteklenecek “Kredi Fonları” oluşturulmasıyla çözülmesi finansal tedbir ve politikalar olarak önerilmektedir.

Halkın kültürel mirasa olan ilgisinin arttırılmasına yönelik eğitimsel kampanyaların düzenlenmesi, halkın yapılmakta olan ve yapılabilecekler konusunda bilgilendirilmesi ve halka sahip olduğu bu mirasa minnet duyma duygusunun aşılması, bu amaçla gerekli olan tüm medya araçlarının kullanılması, bilgi merkezleri, müzeler ya da fuarlar tertip edilmesi eğitim ve tanıtıma yönelik politikalar olarak belirlenmiştir.

Gerekli durumlarda resmi ya da resmi olmayan uluslararası örgütlerden yardım da istemek üzere işbirliği içerisinde olunması, bu işbirliğinin bilgi, bilimsel ve teknik yayın değişimini içermesi, çeşitli konularda seminer vs. çalışmalar düzenlenmesi, inceleme ve geziler yapılması, bilimsel, teknik ve idari kadronun ve ekipmanın tahsis edilmesinin sağlanabilmesi, genç araştırmacıların mimari projelerde arkeolojik kazılarda ve doğal sit alanlarının korunması çalışmalarında yer almalarını sağlayarak yurtdışında eğitim kolaylıklarının temin edilmesi, devletler arasında elde edilmiş olan tecrübelerin genel kullanıma hazır hale getirilmesi amacı ile koruma, restorasyon, kazı ve rehabilitasyon çalışmaları da kapsayan büyük ölçekli projelerde koordinasyon ve işbirliğinin sağlanması konularını içermesi uluslararası işbirliği politikaları olarak önerilmektedir (UNESCO, 1972).

Avrupa Konseyi'nin hazırladığı "Avrupa Mimarlık Mirası Kartası"nda (1975) mimarlık mirasının korunması için yeni bir yöntem olarak bütünleşik korumadan söz edilerek; bu mirasın geleceğinin insanların yaşamıyla bütünleşmesine ve bölge, kent planlama ve gelişme şemalarında ona verilen ağırlığa bağlı olacağı, korumanın duyarlı restorasyon tekniklerinin uygulanması ve uygun işlevlerin seçimiyle gerçekleşmesi, yenilemenin toplumsal adalet ruhu içinde ele alınması ve koruma alanlarının yoksul sakinlerinin orayı terketmesine yol açmaması, tüm kent ve bölge planlama çalışmalarının ilk kaygısının koruma olması, eski yapıların bulunduğu alanlardaki çağdaş mimarlık uygulamalarında mevcut ortam, oranlar, biçimler, boyutlar ve ölçeğe eksiksiz saygı gösterilmesi ve geleneksel malzemenin kullanılması koşuluyla karşı çıkılmaması gerektiği genel ilkeler olarak belirtilmektedir.

Kamunun gereğince bilgilendirilmesi, vatandaşların kendi çevrelerini etkileyen kararlara katılması, her kuşağın kendi yaşamı boyunca bu mirastan yararlanması ve onu gelecek kuşaklara aktarma sorumluluğunun bilincinde olması, kamunun ilgisini toplamak amacıyla gerekli yasal, yönetsel, parasal, eğitimsel ve teknik adımların atılması gerektiği açıklanmaktadır.

Mimarlık mirasının korunması ve yaşatılmasına katkıda bulunabilecek tüm mevcut yasa ve yönetmeliklerden sonuna kadar yararlanılması, bunların amaç için yetersiz kaldığı durumlarda ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde uygun araçlarla desteklenmesinin sağlanması, koruma politikasının uygulanabilmesi için uygun biçimde donatılmış yönetim hizmetlerinin kurulması, çalışmaların parasal destek ve vergi önlemlerini de içeren teşviklerle cesaretlendirilmesi, kamu yetkililerince tarihsel merkezlerin restorasyonu için sağlanan ödeneklerin en azından yeni yapılanma için ayrılan ödeneklere eşit tutulması, teknik ve el becerilerinin, iş olanaklarının artırılması ve eğitim kuruluşlarının geliştirilmesi, yapı endüstrisinin kendisini bu gereksinimlere uydurmaya zorlanması, geleneksel zanaatların yaşatılmaya çalışılması korumaya yönelik politikalar olarak belirtilmiştir. Kültürel mirasın cehalet, eskime, her türlü bozulma ve ihmal tarafından tehdit edilmekte olduğu, kentsel planlamanın ekonomik baskılara ve motorlu trafiğin istemlerine boyun eğmesi durumunda yıkıcı olabileceği, kötü uygulanan çağdaş teknoloji ve hatalı restorasyonun eski yapıların sonu olacağı ayrıca arazi ve mal spekülasyonunun en dikkatlice yapılmış planları bile işe yaramaz hale getirebileceği korumaya yönelik sorunlar olarak belirlenmektedir (Avrupa Konseyi, 1975.a).

Avrupa Konseyi'nce Avrupa Mimarlık Mirasının Korunması amacıyla yayınlanan "Amsterdam Bildirisi"nde (1975) koruma işlemine yönelik genel ilke ve tedbirler olarak; kentsel ve kırsal dokunun yapısının mimari ve mekansal özelliklerinin korumaya ilişkin temel olarak kullanılması yapıların karakterine saygı gösterilerek ve çağdaş yaşamın gereklerine uyan işlevler verilerek yaşatılmaları kısa vadeli kaygıları ve teknolojiye dar görüşlü bir yaklaşımı reddeden yeni uzun vadeli bir yaklaşımın ortaya konması çağdaş mimarlığın da yüksek kalitede olması için çaba gösterilmesi, mimari miras kavramının tarihsel tek yapıdan kentsel ve kırsal mimarlık komplekslerine ve daha yakın tarihi mimarlık eserlerine doğru genişletilmesi, yönetsel kaynaklarda bu artışa bağlantılı olarak geniş kapsamlı bir yasal reform yapılması gerektiğinden sözedilmektedir.

Bölgesel planlama yasalarının mimarlık mirasının korunması ile ilgili yasalarla birlikte uygulanması ve yönlendirilmesi, yerel yetkililerin fikir ve bilgi alışverişi yaparak birbirlerine yardımcı olmaları, gerekli yasal ve yönetsel önlemlerin güçlendirilmesi ve daha etkin kılınması, korumaya ilişkin uygun düzeylerde örgütlenmelerin yapılarak yeterli sayıda nitelikli personel ile gerekli bilimsel, teknik ve parasal kaynakların onların emrine verilmesi yasal ve kurumsal politikalar olarak önerilmektedir.

Merkezi idarenin yerel yetkililere ya da kar amacı gütmeyen kuruluşlara gerekli kaynağı sağlayarak döner sermayeler kurması ve özendirilmesi, bu işin özellikle bu tür programların çekici bir mal varlığı karşısındaki yüksek talepten doğan değer artışları yoluyla kısa ya da uzun vadede kendini finanse edebilir hale gelebileceği bölgelerde uygulanabileceği, aynı biçimde özel mülk sahiplerine de yardım ve parasal destek sunulması, özel kişiliklere ve kuruluşlara yerel yönetimlerce karşılıklı ve karşılıksız krediler verilmesi, bu kredilerin katılımı canlandırmayı hedef alması, yeni yapılara sağlanan para ve vergi kolaylıklarının aynı oranda eski yapıların bakım ve korunumu için de sağlanması, böyle bir politika için bütçelerin uygun bir bölümünün ayrılmasının uygun olacağı belirtilmektedir.

İyileştirilmiş bölgelerdeki sakinlerin artan kiralari ödeyememeleri ve orayı terk etmek zorunda bırakılmaları gibi sonuçlar veren serbest piyasa koşullarını önlemek için kamu yetkililerinin araya girmesi, kira üst sınırlarının sabitleştirilmesine bağlantılı olarak mal sahiplerine yapılacak restorasyon giderleri için yardım yapılması, eski ve yeni kiralari arasındaki farkı tümüyle ya da kısmen karşılayacak biçimde kiracılara parasal yardımlar yapılması finansal tedbir ve politikalar olarak ortaya konmaktadır.

Geleneksel yapı malzemelerinin bulunabilmesi ve geleneksel zanaat ve tekniklerin kullanımının sürdürülmesini garanti altına alacak adımların atılması, nitelikli personel yetiştirmek için esnek ve çok disiplinli daha iyi eğitim programlarının ortaya konması ve yerinde uygulamaya yönelik deneyim kazanılabilecek kursları da içermesi, bilgi, deneyim ve eğitilen elemanların uluslararası değişiminin sağlanması teknik ve eğitime yönelik politikalar olarak önerilmektedir.

Koruma araçlarından tespit, tescil ve planlamaya yönelik politikalar olarak; mirasın korunmasının kent ve ülke planlamasının bütünleyici bir parçası ve ana hedeflerden birisi olması gerektiği, kalıcı bir koruma politikası için geniş çaplı bir merkezden uzaklaştırma önleminin de gerekli olduğu, planlama kararlarının alındığı tüm düzeylerde (merkezi, bölgesel, yerel) koruma çalışmalarından sorumlu kişiler bulunması, planlama politikaları yoluyla nüfus azalmasını denetlemek ve eski yapıların bozulmasını önlemek amacıyla, yeni etkinliklerin ekonomik çöküntü içinde bulunan bölgelerde yerleşmesinin teşvik edilmesi belirtilmektedir.

Ayrıca kent çevresindeki alanların gelişim kararlarının eski mahallelerin üzerindeki baskıyı hafifletecek biçimde yönlendirilmesi, ulaşım ve çalışma politikaları ile kentsel etkinliklerin odak noktalarının daha iyi dağılımının sağlanarak mirasın korunması sıradan planlama yönetmeliklerinin ve koruma amaçlı özel kuralların birbirine uyarlanmaksızın yalnızca birlikte uygulanmalarının yeterli olmadığına bilinmesinin gerektiği belirtilmektedir.

Eski alanların sağlıklılaştırılmasının bölge sakinlerinin toplumsal bütünlüğünde köklü bir değişiklik gerektirmeyecek şekilde uygulanması, kamu kaynaklarına gerçekleştirilen restorasyon çalışmalarının sağladığı yararlardan tüm toplum kesimlerinin pay alması halkın eksiksiz ve yansız bilgi alarak envanterlerin oluşturulmasından uygulamaya kadar işin her aşamasında gerçekten de rol alması ve kamuoyu desteğinin sağlanması yerel yetkililerin kararlarını açıkça halka sunması ve böylece yörede yaşayanların bu kararların nedenlerini öğrenip, tartışıp değerlendirebilmesi halkın konuları inceleyebilmesine olanak veren toplantı yerleri sağlanması, bu politikanın bir parçası olarak halk toplantıları, sergiler, halk oylamaları, iletişim araçlarının kullanımı da dahil tüm diğer uygun yöntemlerin her zaman başvurulmuş uygulamalar haline gelmesi, mimarlık mirasının ancak halk ve özellikle de genç kuşak onun değerini bilirse yaşayabileceği, bu nedenle her düzeydeki eğitim programlarının bu konuya ilgi göstermesinin zorunlu olduğu halkın katılımına ve tanıtıma yönelik politikalar olarak önerilmektedir (Avrupa Konseyi, 1975.b).

Kültürel Turizm Sözleşmesi'nde (1976) asıl amacı kültürel mirasın incelenmesi olan kültürel turizmin sözkonusu eserlerin bakımı ve korunması üzerinde olumlu bir etkisi bulunduğu, bu mirasın insanlara sunduğu sosyo-ekonomik ve kültürel faydaların bu eserlerin bakımı ve korunması taleplerini haklı çıkardığı belirtilmektedir.

Çocukların ve gençlerin okul çağından başlamak üzere kültürel mirasın önemini ve değerini anlayacak, sevgi ve saygı besleyecek şekilde eğitilmeleri yazılı, sözlü ve görsel medyanın etkin evrensel koruma anlayışının tesis edilmesi doğrultusunda halkı bilinçlendirmesi gerektiği kaydedilerek bu mirasın çok büyük bir kesiminin çıkarı adına korunması için yasa kuvvetindeki düzenlemeler ile belirli zorunlulukların getirilmesi ve mirasın kaynak planlama çalışmalarının bir parçası olması, aslına uygunluğuna ve farklılığına saygı duyularak korunması gerektiği ortaya konmakta, ayrıca kültürel turizmin miras üzerinde bilinçsiz ve kontrolsüz kullanım nedeni ile bıraktığı yıkıcı ve olumsuz etkiye dikkat edilmesi gerektiği bildirilmektedir (ICOMOS, 1976).

UNESCO "Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Roller Konusunda Tavsiyeler"de (1976); tarihi çevrelerin yok edilmelerinin sosyal rahatsızlıklara neden olabileceği, bu alanları karşı karşıya bulundukları yok edilme tehlikelerinden korumak ve canlandırmak için mirasın ülke, bölge ve yerel ölçekte planlamanın bir parçası olarak ele alınması, kapsamlı ve enerjik politikalar benimsenmesi, mirasın kentsel ve bölgesel planlama ile ilişkilerini düzenleyen etkili ve esnek mevzuatların yapılması gerekliliği bir dizi ilke ve tedbirler olarak önerilmiştir.

Yerine konulamaz evrensel mirası korumayı ve günümüz sosyal yaşamı ile bütünleştirmeyi devletlerin ve halkın bir görev saymaları, özgünlüklerini zedeleyebilecek uygun olmayan kullanımlar, gereksiz ekler, yanlış veya duyarsız değişiklikler gibi zararlı etkenlere veya her türlü kirlenmenin zararlarına karşı korunabilmeleri, korunacak alanlarda arazi fiyatlarını etkileyecek kent planlama araçlarının kullanılması kamu kuruluşlarına satın alma hakkının verilmesi ayrıca koruma ya da sağlıklaştırma amacı ile kamulaştırma veya mülk sahiplerinin etkinlik gösteremediği durumlarda otomatik müdahale hakkının verilmesi zorunlu onarım veya uygun para cezaları gibi etkili cezaların getirilebilmesinden sözedilmektedir.

Planlardaki standartlara uygun olarak koruma çalışmalarını yürüten mülk sahipleri veya kullanıcılara yardımlar, uygun koşullu krediler, subvansiyonlar veya vergi indirimlerinin sağlanabilmesi, bunların öncelikle konut ve ticari mülkleri kullanan veya sahibi olan gruplara verilmesi, subvansiyonların eski yapıları sağlıklılaştırmaya yönelik biçimde yürütülmesi veya düzeltilmesi, sosyal konut yapımı için ayrılan fonların bir bölümünün eski yapıların sağlıklılaştırılmasına ayrılması, korumanın her yönünde değerli çalışmaları cesaretlendirmek için onur verici veya parasal ödüller verilmesi, gönüllü koruma gruplarının ve kar amacı gütmeyen kuruluşların ortaya çıkmasının cesaretlendirilmesi korumayı sağlayacak araçlara yönelik politikalar olarak önerilmektedir.

Tarihi alanlar ve çevrelerinin planlarında kamu yatırımlarına ait fonların kullanıma hazır bulundurulması, bu amaçla merkezi bölgesel ve yerel idarelerin bütçelerinde uygun kalemlerin yaratılmasının sağlanması, bu fonların bütüncül bir eylem programına uygun olarak aktarılması için ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde her türlü parasal yardımın koordinasyonu ile görevli kamu, özel veya yarı kamusal birimlerce merkezi olarak yönetilmesi, genellikle mevcut yapıları ve ucuz kira evlerini korumak için kullanılması, mevcut yapıların kullanım ve işlevlerini tehdit etmeyen yeni yapılar dışındaki yapıların inşasına ayrılmaması, ilgili bütün devlet dairelerinin program ve bütçelerinin tarihi çevrelerin sağlıklılaştırılmalarına katkıda bulunacak biçimde düzenlenmesi, finans kaynaklarını arttırmak üzere koruma amaçlı kamu ve özel finansman birimlerinin kurulmasının cesaretlendirilmesi, bunların mülk sahiplerine uzun sürede geri ödenecek düşük faizli krediler verebilmesinin sağlanması uygulamaya yönelik politikalar olarak belirtilmektedir (UNESCO, 1976).

ICOMOS ve IFLA'nın 1981 yılında gerçekleştirdiği Floransa "Tarihi Bahçeler Sözleşmesi"nde tarihi bahçelerin korunmasına ilişkin politikalar önerilmiştir. Tarihi bahçelerin kendine özgün ortamından koparılmaması, koruma çalışmalarında bahçeyi oluşturan bütün özelliklerin eşzamanlı olarak ele alınması, önceden kapsamlı bir araştırma yürütmeksizin hiçbir koruma çalışması yapılmaması, tarihi bahçenin fiziksel dokusu ve kültürel mesajının korunması amacıyla içine girilebilirliğinin büyüklük ve zarara uğrayabilirlik tehlikesine göre kısıtlanması, bahçenin bir etkinlikte kullanılma şartlarının bahçeyi bozmak veya zarar vermek yerine, onun görsel güzelliğini arttırması genel ilkeler olarak belirtilmektedir.

Tarihi bahçelerin korunmasına ilişkin uygun yasal ve idari önlemler ile yeniden inşasını kolaylaştıracak finansal önlemlerin alınması, arazi kullanım planları çerçevesinde korumanın sağlanması, bilimsel araştırmalar yapılması, bilgilerin uluslararası düzeyde değişimi ve dolaşımı, genel kamuoyu için tasarlanmış eserleri de içeren yayınların yapılması, uygun kontrol altında halkın bu bahçelere girişinin teşvik edilmesi, doğaya ve tarihi mirasa ilişkin bilgi ve saygının artırılması, bunun için medyanın kullanılması genel politikalar olarak önerilmektedir (ICOMOS, 1981).

Avrupa Konseyi, Granada “Avrupa Mimarlık Mirasının Korunması İçin Sözleşme”sinde (1985); gelecek kuşaklara kültürel bir referans sistemi aktarılması ve mimarlık mirasının korunup değerlendirilmesi için üye ülkelere izlemeleri gereken ortak politikalar konusunda tavsiyelerde bulunulmuştur.

Mirası ve çevresini daha nitelikli kılacak önlemlerin alınması, çevre kirliliğinin etkilerinin azaltılması ya da ortadan kaldırılması, bu amaçla bilimsel araştırmaların desteklenmesi, mirası koruma zorunluluğuyla günümüzün ekonomik, toplumsal ve kültürel gereksinmelerini en iyi biçimde uzlaştırma yollarının belirlenmesi, anıtların tespiti, tescili ve envanterlerinin çıkarılması, bozulmasına karşı mücadele edilmesi, mimarlık mirasını yönetme ve canlandırma yöntemleri konusunda yeni teknolojilerin sunduğu olanakların araştırılması, yaşadığımız çağın Avrupa mimari mirasına katkısını sağlayan olanakların ortaya konulabilmesi genel politikalar olarak önerilmektedir.

Kamu güçlerinin korunan bir kültür varlığının sahibini, onarım ya da bakım yapmaya özendirilmesi, mal sahibinin gücü yetmiyorsa bu işi kendisinin üstlenmesi, korunmuş bir kültür varlığının gereğinde kamulaştırılabilmesi, eski binaların yeni kullanımlara uyarlanması, kültür varlıklarının halkın ziyaretine açılabilmesi, ancak bu durumda ortaya çıkacak sonuçlar ve özellikle ulaşım ile ilgili düzenlemelerin, bu varlıkların ve çevrelerinin mimari ve tarihi karakterine zarar vermemesi için önlemler alınmasının gerekli olduğu belirtilmektedir.

Mimarlık mirasının korunmasını, bölge planlamasının ve şehirciliğin temel hedefleri arasında gören yerleşme planları hazırlamanın ve uygulama ruhsatı vermenin çeşitli evrelerinde bu zorlayıcı kuralın hesaba katılmasını sağlayan, onarım ve bakım için programlar üreten, koruma, canlandırma ve değerlendirme konularını kültür, çevre

ve bölge planlama politikalarının başlıca ögesi sayan, mimarlık mirasının geleceği için zorunlu olan geleneksel teknik ve gereçlerin uygulanmasını ve geliştirilmesini sağlayan, kentsel ya da kırsal çevre ya da yaşam çerçevesi açısından başka yapılara eşlik ettiği için değer taşıyan yapıların, bölge planlama ve şehircilik düzenlemeleri olanak veriyorsa korunmasını ve kullanılmasını destekleyen politikalar üretilmesi ve bu politikaların hayata geçirilmesini kolaylaştırmak amacıyla siyasal ve yönetsel örgütler çerçevesinde koruma kültür, çevre ve bölge planlamadan sorumlu servislerin çeşitli birimleri arasında etkili bir işbirliğinin geliştirilmesinin gerekliliği bildirilmektedir.

Korumaya yönelik karar süreçlerinin çeşitli evrelerinde devlet, yerel yönetimler, kültürel kurum ve dernekler ve halk arasında işbirliği, bilgi alışverişi ve danışmanlık sağlayacak yapıların oluşturulması, kar amacı gütmeyen derneklerin ve maddi destek sağlayacak kurumların bu konuda çalışıp gelişmesinin özendirilmesi, bir kültürel kimlik ögesi olduğu kadar bugünün ve yarının nesilleri için bir esin ve yaratıcılık kaynağı olarak da mimarlık mirasının korunması için kamuoyunda bilinç uyandırılması, bu amaçla özellikle modern basın-yayın teknikleri ve kampanyalar yardımıyla halkı bilgilendirecek ve duyarlı kılabilecek politikalar geliştirilmesi, bu politikaların başlıca hedefleri olarak kültür mirasının korunması, inşa edilen çevrenin niteliği ve mimari anlatımı konularında kamuoyu duyarlılığının daha okul çağında uyarılması ve geliştirilmesi, kültür mirasıyla mimarlık, sanat, halk gelenekleri ve yaşam tarzları arasındaki bağların birliğinin hem Avrupa ölçeğinde hem de ulusal ya da bölgesel ölçeklerde vurgulanması, mimarlık mirasının korunmasında payı olan çeşitli meslek ve zanaatlerin oluşturulması için çaba gösterilmesi korumaya halkın ve kamuoyunun katılmasını öngören politikalar olarak belirtilmiştir.

Gerekli olduğu durumlarda mimarlık mirasını koruma konusunda deneyim ve uzman alışverişinin yapılması yoluyla karşılıklı teknik yardımlaşmada bulunulması, konuyla ilgili ulusal mevzuat ya da bağlı bulunulan uluslararası antlaşmalar çerçevesinde mimarlık mirasının korunması ve sürekli eğitim için Avrupa çapında uzman değiş tokuşunun desteklenmesi karşılıklı işbirliği politikaları olarak önerilmektedir (Avrupa Konseyi, 1985).

Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) kentsel mirasa yönelik düzenlenen bir toplantı sonucu Tarihi Kentler ve Kentsel Bölgelerin Korunmasına İlişkin uluslararası bir sözleşme hazırlamıştır (1987).

Mirasın yerel halkın güvenlik ve refahının sağlanması koşuluyla doğal afetlere ve kirlilik, titreşim gibi rahatsızlıklara karşı korunması gerektiği, kentsel mirasın sanayileşme ve kentsel gelişimin etkisiyle fiziksel olarak yıpranma, zarar görme ve hatta tahrip tehdidi altında olduğu vurgulanmaktadır. Tarihi kentlerin korunması çalışmalarının ekonomik ve sosyal gelişimle her seviyedeki kentsel ve bölgesel planlamaya ilişkin ortak politikaların ayrılmaz bir parçası olarak görülmesi, çalışmalar başlatılmadan önce çok disiplinli araştırmalar ve koruma planlarının arkeoloji, tarihi, mimari, teknik, sosyoloji ve ekonomi de dahil olmak üzere bütün ilgili faktörleri ele alması, planın temel hedeflerinin onlara ulaşmak için gerekli yasal, idari ve finansal önlemleri de içine alacak şekilde net bir biçimde ifade edilmesi ve tarihsel kent merkezleri ile kent arasında uyumlu bir ilişki sağlamayı amaçlaması, koruma şartlarını tayin etmesi, herhangi bir müdahaleyi başlatmadan önce bölgedeki mevcut şartların ayrıntılı olarak belgelere dökülmesi ve planın tarihi bölgenin halkı tarafından desteklenmesinin sağlanmasının gerektiği planlamaya ilişkin politikalar olarak önerilmektedir.

Etkili koruma için sürekli bakım yapılması, yeni işlev ve faaliyetlerin tarihsel kent ve kentsel bölgenin karakterine uygun olması, korumanın temel hedeflerinden birinin konutların iyileştirilmesi olması, yeni bina yapmak veya mevcut olanları dönüştürmek gerektiği zaman özellikle ölçek ve büyüklük açısından bölge planlamasına dikkat edilmesi, çevreyle uyum içindeki çağdaş unsurlara ilişkin çalışmaların engellenmemesi, bu çalışmaların bölgenin zenginleşmesine katkıda bulunabileceğinin bilinmesi, bu alanlardaki trafiğin kontrol edilmesi ve park alanlarının tarihsel dokuya zarar vermeyecek şekilde planlanması, kentsel veya bölgesel planlama büyük araç yollarının yapılmasını gerektiriyorsa bu yolların tarihi bir kent veya kent bölgesinin içinden geçmemesi fakat sözkonusu bölgeye ulaşımı kolaylaştırması planlamaya ilişkin ilkeler olarak belirtilmektedir.

Bölge halkının sürece dahil edilmesinin koruma programının başarısı açısından temel önem taşımakta olduğu, katılımı teşvik etmek amacıyla okul çağındaki çocuklardan başlamak üzere genel bir bilgilendirme programı oluşturulması, korumayla ilgili

bütün meslek gruplarına yönelik özel eğitim kursları verilmesi halkın korumaya katılımına ve eğitime ilişkin politikalar olarak değerlendirilmekte, mirasın korunmasına ilişkin sivil derneklerin faaliyetlerinin teşvik edilmesi ve koruma lehine finansal önlemlerin alınması gerektiği de ayrıca vurgulanmaktadır (ICOMOS, 1987).

ICOMOS'un "Arkeolojik Mirasın Yönetimi" konulu toplantısında (1990); korumaya ilişkin genel ilkeler, planlama, yasal, parasal çerçeveye halkın katılımı, eğitim ve enformasyon vb. yönelik politikalar geliştirildiği gözlenmektedir.

Mirasın yönetimi çalışmalarının bütünsel amacının kültürel mirasın uzun vadeli planlar çerçevesinde korunması ve bakımı olduğu, mirasın herhangi bir unsurunun başka mekanlara transfer edilmesinin ve taşınmasının doğru olmadığı, mirasın korunması ile ilgili politikaların arazi kullanımı, arazi geliştirme ve arazi planlama politikalarının ve kültürel çevre ve eğitim politikalarının entegre bir parçasını teşkil etmesi, bu politikaların sürekli olarak gözden geçirilmesi ve günün şartlarına göre değiştirilmesi, mirasa ilişkin rezervlerin oluşturulması bunların koruma politikalarının bir parçası olması, bu politikaların uluslararası, bölgesel, ulusal ve yerel düzeydeki planlama politikaları ile entegre hale getirilmesi gerektiği korumaya yönelik genel ilke ve politikalar olarak belirtilmektedir.

Mirasın korunmasının tüm insanoğlu için manevi bir yükümlülük olarak gözönüne alınması, tüm halkın ortak sorumluluğunda olduğunun bilinmesi, bu yükümlülük ve sorumluluklara uygun bir mevzuatın hazırlanması ve yeterli parasal kaynağın bu iş için ayrılması, mirasın yönetimi ile ilgili standartların oluşturulması ve standartlara uyumun temin edilmesi, bu çalışmalarda uluslararası işbirliğinin şart olduğu vurgulanarak bu konuya yönelik yasal çerçevenin sözkonusu ilkeler çerçevesinde hazırlanması gerektiğine değinilmektedir.

Bu bağlamda; hazırlanacak mevzuatların mirasın tahribata uğratılmasının önlenmesi, korumayı yalnızca mirasın sadece seçici bir yasal envantere kayıtlı olan kısmı ya da kısımları için değil koruma altına alınmamış ya da yeni keşfedilmiş eser ya da mekanların bir değerlendirme yapıncaya kadar geçici olarak korunmasını temin edecek olan hükümlere de sahip olması, mevzuatın korunacak mirasın bulunduğu ülke ya da bölgenin ihtiyaçlarına, tarihine ve geleneklerine uygun olması, "yerinde korumayı" ve araştırma gereksinimlerini sağlaması, mevzuatın korunacak mirasın

tüm insanoğlunun ve insan gruplarının mirası olarak gözönüne alınması yalnızca tekil kişi ya da ulus ile sınırlandırılmamasının gerektiği bildirilmektedir.

Ayrıca hazırlanacak mevzuatın mirasın yok edilmesine izin verilen yerlerde prensip olarak komple bir inceleme ve belgelendirme sistemini zorunlu kılması, sözkonusu bu kaynakların korunması ile ilgili stratejilerin geliştirilmesi, uzman görüşünün mirasın yönetimi ve korunması çalışmalarında temel yükümlülük olması, mirasla ilgili envanter çalışmasının bilimsel etüdler ve araştırmalar için en temel kaynak veri tabanını oluşturduğu, bu nedenle envanterlerin önem ve güvenilirlik bakımından değişik seviyelerdeki bilgileri içermesinin gerektiği, çünkü bazı durumlarda yüzeysel bilgilerin de koruma ilkelerinin oluşturulmasında bir başlangıç noktası oluşturabileceği, mirasla ilgili bilginin ilke olarak mirasın incelenmesine dayandığı, bilgilerin toplanması çalışmalarının, incelemenin bilimsel ve korumaya yönelik amaçları için gerekli olandan daha fazla delilin yok edilmesine sebebiyet vermeyecek biçimde yürütülmesinin temel ilke olması gerektiği belirtilmektedir.

Halkın aktif olarak koruma çalışmalarına katılmasının mirasın korunması ile ilgili politikaların bir başka parçasını teşkil etmesi gerektiği, koruma çalışmalarına katılımın halkın karar verme mekanizması için lüzumlu olan bilgiye ulaşabilmesi temeline dayanması, bunun “bütünleşmiş koruma”nın çok önemli bir unsuru olduğu, bu katılım ve katkının korumanın sağlanması için bir vasıta olarak cesaretlendirilmesi, bu ilkenin özellikle belli bir bölgenin yerlisi olan insanlara ya da kültürel gruplara ait olan mirasın sözkonusu olduğu durumlarda çok önemli olduğu, bazı hallerde bu ilkenin bölgenin yerlisi olan insanlara bir anlamda sahibi oldukları mirasın korunması işinin emanet edilmesi uygulamalarında çok işe yaradığı halkın ve kamuoyunun korumaya katılımı yönünde önerilen politikalar olarak vurgulanmaktadır.

Tanıtım ve enformasyona yönelik olarak ise; bunun mevcut olan bilginin güncel ve popüler anlamda yorumlanmasından başka birşey olmadığı, bundan dolayı tanıtım ve enformasyona dönük çalışmalarda eldeki bilgi ve delillerin sık sık revizyona tabi tutulması ve bu çalışmaların aynı zamanda tarih bilincinin ve anlayışının tesisi için çok yönlü yaklaşım temeline dayanması gerektiğine vurgu yapılmaktadır (ICOMOS, 1990).

Avrupa Konseyi Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Konferansı'nın 17-19 Mart 1992 yılında Strasburg'da yapılan olağan toplantısında kabul edilen "Avrupa Kentsel Şartı"nda; tarihi değerlerin korunmasının çoğunlukla başarılı bir kentsel ekonomik canlanma anlamına da geleceği, kentin çekiciliğini turizm ve ticaret sektörleri için arttıracacağı, eskinin yeniden kullanımının kısmen sanayinin de içinde bulunduğu alanlardaki yapıların konut, otel, iş merkezleri ve benzeri kullanımlara dönüştürülmesiyle ekonomik bir çözüm üretilebileceği, korumanın yoğun bir iş olması nedeniyle işsizliğe de çözüm olup enerji, hammadde ve altyapıdan tasarruf sağlayacağı, ayrıca kentlerin açık hava müzesine dönüşmeden güncel yaşam içerisinde kullanılarak korunması gerektiği belirtilmektedir.

Koruma ve onarım programlarının bütüncül bir yaklaşıma oturması, koruma çalışmalarını yürütecek ekibin disiplinlerarası bir ekip olması ve ekonomik gelişme, kültür, konut, çevre vb. gibi diğer sektörel politikalarla aktif işbirliği içinde çalışabilmesinin gerektiği açıklanmaktadır.

Tarihi yapılardaki onarımın çağdaş, yaşanabilir bir ortam sağlaması, kamu kuruluşlarının yapının kendi kendini koruyabileceği bir sistemi oluşturabilmesi, koruma politikalarının bilgi ve felsefesinin mimarların, arkeologların ve tarihçilerin tekelden çıkarılıp, kent plancılarına, politikacılara, müteahhitlere ve hatta iş çevrelerine kadar genişletilebilmesi, oluşturulacak gönüllü çalışma ve yardımlaşma kampanyalarıyla korumaya pratik yolla katılımın sağlanması, modern iletişim araçlarının ve reklam tekniklerinin etkin kullanımı ve insanların çocuk yaşlardan başlayarak bu konuya ilişkin özel ilgiyle eğitilmesi öngörülmektedir. Ayrıca koruma uzmanlığı eğitiminin ek beceri kazanmak isteyenlere ve çok özel uzmanlık isteyen zenaatkarlara veya zenaat öğrenmek isteyen gençlere ek eğitim biçiminde verilmesi, eğitimin el sanatlarına ilişkin ticaretin önemini yükseltmesini mesleki ve sosyal fırsatlar yaratarak sağlaması gerektiği belirtilmiştir (Avrupa Konseyi, 1992).

ICOMOS tarafından gerçekleştirilen "Anıtların, Külliyyelerin ve Sitlerin Korunması, Eğitimi ve Öğretimi Temel İlkeleri"nde (1993); sitler ve anıtların içerikleri ve çevreleri ile birlikte korunmaları ve muhafazaları için mirasın korunması konusundaki eylemlerin ve müdahalelerin çeşitliliği nedeniyle bunları ortak bir disiplin içine almanın gerektiği disiplinlerarası bir anlayış içinde çeşitli mesleklerin birlikte çalışması ve bunun için mükemmel bir eğitim ve öğretim, iyi bir çalışma

ortaklığı ve koruma uygulamalarında iyi koordine edilmiş bir eylemin gerekliliği, koruma olayının kültürel, sanatsal, teknik ve ustalık gerektiren bir eylem olduğu için hümanist ve bilimsel irdellemeler üzerinde oluşturulan ve sistematik araştırmalara dayanan bir uygulama olması gerektiği, yöneticilerin, ustaların ve koruma uzmanlarının korunması gerekli mimari miras ile ilgili çoğulcu bir görüş açısı içinde temellenen ve kültürel çeşitliliği gözönüne alan bir düşünsel yaklaşıma sahip olması, korumaya karşı duyarlılık ve eğitimin ilköğretimle başlaması, üniversitede devam etmesi ayrıca okul ve üniversiteler dışında da var olması, ulusal, bölgesel ve uluslararası boyutlarda eğitici, uzman ve öğrenci değişiminin desteklenmesi gerektiği korumaya ilişkin politikalar olarak önerilmektedir (ICOMOS, 1993).

ICOMOS tarafından 1995 yılında yapılan “Uluslararası Eğitim Komitesi Toplantısı”nda; bir kültür ürününün sosyal ve fiziksel çevresi ile birlikte kazandığı çeşitli anlamların olduğu kadar kültürel, teknolojik ve sosyal tarihinin de araştırmaların konusunu oluşturması gerektiği, müdahalelerin kültür mirasının ve çevresinin bütünlüğüne, estetik, tarihsel, fiziksel özgünlüğüne saygılı olması, yapıya zarar vermemesi, tarihinin belgeleri olan izlerin tahrip edilmemesine, silinmemesine ve değiştirilmemesine dikkat edilmesi, gelecekte yapılacak çalışmaları yanıltmaması, mümkün olduğunca geriye dönebilir, yenilenebilir olması korumaya yönelik genel ilkeler olarak ortaya konmuştur.

Kısa ve uzun vadeye yayılan bir koruma planlamasının oluşturulması, uygulama öncesinde bir anıt, külliye veya bir sit’in bütün fiziksel özelliklerinin yeniden ortaya konması, genel durumunun değerlendirilmesi, bütün bozulma nedenlerinin ve diğer sorunlarının incelenmesi, koruma eyleminin sorumluluğunu yüklenebilecek yeterli deneyime sahip bir uzman ve çeşitli meslek gruplarının ortak çalışması ile gerçekleştirilmesi, kültür mirası kavramının genişliği nedeniyle toplumun çeşitli kesimlerinin de koruma eyleminin içine katılmasının gerekli olduğu belirtilmektedir (ICOMOS, 1995).

3.2.KENTSEL SİT ALANLARINA SAHİP YABANCI METROPOLİTEN YÖNETİMLERDE, KENTSEL KORUMA POLİTİKALARINA İLİŞKİN DURUM SAPTAMASINDA ANKET SORUŞTIRMALARI İLE KONUYA YAKLAŞIM

Merkezi Paris'te bulunan İstanbul, Tokyo, Tahran, Atina, Berlin, Londra, Moskova, Kahire gibi dünyanın önemli metropollerinin üye olduğu Metropolis (World Association of the Major Metropolises) isimli kuruluşun bünyesinde bulunan 4 komisyondan biri olan "Tourism and Cultural Heritage for The Development of Metropolises" in Metropolis'e üye Dünya Metropolleri arasında gerçekleştirdiği aynı adlı anket soruşturmasının sonuçları tezin gelişimine katkıda bulunacak içerikte olduğundan temin edilmiş ve yapılan incelemeler sonucunda tezin gelişim sürecinde tarafımızdan saptanan İstanbul ile benzeşme gösterecek biçimde yoğun kültürel mirasa sahip olmak, geçmişte ve günümüzde çevresini sosyal ve ekonomik yönden etkileyen önemli bir çekim merkezi konumunda bulunmak, Büyükşehir (Metropol) statüsünde olmak, kent merkezinde kültürel mirası barındırmak ve bu merkezde tüm kentsel işlevlerin karma biçimde varoluşu gibi ortak kriterlere sahip olan; Atina, Berlin, Londra ve Moskova gibi Avrupa'nın en önemli kentleri ile Toronto örnek kentler olarak seçilmiş ve bu kentlere ait anket soruşturmaları incelenerek sonuçları tez içeriğine alınmıştır. Toronto'nun örnek kent olarak seçilme nedeni MİA alanında yer alan imalat sanayi türü çalışmaların bu alandan çıkarılmasıyla MİA'da meydana gelen çökmeye karşı alınan tedbirler yönünden İstanbul Tarihi Yarımada'da yer alan imalat türü çalışmaların içinde ihmal edilmemesi gerekli ve böylece ekonomik kayıba neden olmadan geliştirilebilecek durumlarla benzeşme göstermesidir.

Metropolis tarafından yapılan anket çalışması:

1. Kentsel Miras

- Mirasın Tanımlanması ve Tanımlamakla Sorumlu Kuruluşlar
- Mirasın Belirlenmesi

2. Kentsel Mirasın Korunması İçin Araçlar

- Saptama
- Tescil, Envanter
- Kentsel Planlama

- Finansal Yardım, Teşvikler, Krediler, Fonlar, Sponsorluk Sistemi
- Çalışma Programı

3. Yerel Faaliyetler

- Koruma Alanındaki Kamusal Alanların Kullanımı
- Korunacak Yapıların Kullanımı
- Yerel Kullanıcıların Koruma Bölgesinde Yaşamaya Devam Etmesi
- Koruma Bölgesindeki Ticaret İşlevli Dükkanların Durumu
- Köklü Değişikliklerin Yapılması
- Yerel Kullanıcıların Korumaya Katılımı

4. Geliştirici Önlemler

- Turizm Master Planı
- Kamu Alanlarına Yönelik Düzenlemeler
- Tanıtım Faaliyetleri
- Koruma Alanındaki Sosyo-Kültürel Etkinlikler
- Turizm Altyapısı ile İlgili Önlemler

5. Turizm ve Ziyaretçi Verileri

6. Ekonomik Özellikler

- Kamu ve Özel Sektör Tarafından Gerçekleştirilen Yenileme ve İyileştirme Masrafları
- Ziyaret Alanlarından Elde Edilen Gelir
- İlgili İş Yerleri ve Satıcıların Ciroları
- Kişi Başına Tahmini Turist Harcaması
- Ekonomik Bir Modelin Geliştirilmesi

başlıkları altında yapılmış, alınan sonuçlara ilişkin metinler tarafımızdan anlamı zedelenmeyecek biçimde sadeleştirilmiştir. Yukarıdaki başlıklar altında yapılan soruşturmalarda verilen yanıtlar metropoliten belediyelere göre farklılık göstermekte, bazen çok kısa bazen ayrıntılı yanıtlanmış, kimi belediyeler kimi başlıklara cevap vermemeyi tercih etmişlerdir. Soruşturma genellikle belediyelerin planlama idarelerince yanıtlanmıştır (bkz. Ek.1), (Metropolis 1997).

3.2.1. ATINA METROPOLİTEN BELEDİYESİ KENTSEL KORUMA POLİTİKALARINA İLİŞKİN DURUM SAPTAMASINDA ANKET SORUŞTURMALARI İLE KONUYA YAKLAŞIM

3.2.1.1. Kentsel Miras

- **Kentsel Mirası Tanımlayan Kuruluşlar**

Kentsel mirasla ilgili müdahale programlarının ve kentsel koruma planlarının yapılmasıyla yetkili olan resmi kuruluşlar şunlardır:

- Çevre Bakanlığı, Fiziksel Planlama ve Bayındırlık Hizmetleri Bakanlığı (MEPPPW), bu Bakanlığın alt birimleri:
 - Şehir Planlamacılığı Departmanı-Tarihi ve Geleneksel Yerleşmeler Sektörü
 - Büyük Kent Müdahale ve Çalışma Departmanı
 - Atina Tarihsel Merkezi Dairesi
 - Atina Planlama ve Çevre Koruma Örgütü
- Kültür Bakanlığı
- Yerel Yönetim (Bölgesel ve Belediye düzeyinde)

Tarih öncesi dönemler, Hellenistik, Bizans dönemi ve Bizans sonrası dönem içinde yapılmış tarihi eserler ile büyük kültürel değere sahip bazı yeni eserler Kültür Bakanlığı tarafından kabul edilmiştir. Daha yeni tarihlerde inşa edilmiş olan eserler ve mimari miras ise MEPPPW tarafından korunmaktadır.

Kültür Bakanlığı; tarih öncesi ve klasik dönem, Bizans dönemi ve Bizans sonrası dönem ile 1830'dan sonraki yeni anıt ve binaları da içine alan eserlere ilişkin koruma politikalarını yerel yönetimler vasıtasıyla gerçekleştirmektedir. Korumayla ilgili diğer yetkili Kuruluşlar Merkezi Arkeolojik Konsey, Yerel Arkeolojik Konseyler ve Yeni Anıt Konseyi'dir. Çevre, Fiziksel Planlama ve Bayındırlık Hizmetleri Bakanlığı'nın (MEPPPW) kentsel mirasın korunması ve yönetimi konusuna temel katkısı yalnızca anıt ve binaların tek başına korunmaları değil, kentsel mirasın bir bütün olarak algılanıp aktif bir şekilde korunması ve bütünleşmiş koruma yönetim anlayışının gelişmesini sağlaması olmuştur.

MEPPPW'nin yaptığı çalışmalar;

- Tek tek veya grup halinde binaları veya daha geniş bir alanı kapsayan bina kümelerini koruma altına almak ve özel yapım koşullarını ve sınırlandırma kriterlerini tanımlamak,
- Yerleşmelere veya yerleşmelerin belli bölgelerine (tarihi kentsel merkezlerine) ilişkin kentsel planlamaya ilişkin yönetmelikleri ve özel inşaat şartlarının, morfolojik kısıtlamaların ve yapılabilecek ilave müstemilatın büyüklüğünü tarif etmek ve bunu yaparken her zaman geleneksel yerleşim yerlerinin korunması amacını gözetmek,
- Yerleşim bölgesi için yapılan kent planlama girişimlerinin yanısıra, doğal çevreyi etkileyen binaların inşaatlarının kontrolü ve doğal çevrenin korunması amacıyla çaba sarf etmek,
- Fiziksel planlama tamamlanıncaya kadar, büyük üretim faaliyetlerine ilişkin, arazi planlaması ve altyapı çalışmalarının kontrolünü yapmak,
- Koruma altına alınan binaların restorasyonunu (özel programlar dahilinde) gerçekleştirmek,
- Geleneksel kentlerin, tarihsel merkezlerin ve doğal güzelliğe sahip sitlerin halka açık mekanlarını sağlıklılaştırmak,
- Mali destek programlarını hazırlanmak ve yönetmek.

Yerel idare olan Atina Metropolitan Belediyesi kentsel planlama idaresi kendi bölgesinin geliştirilmesine ilişkin projeleri yürütmekte ve koruma altına alınacak binalar ve kullanımlarına ilişkin önerilerde bulunmakta, son aşamadaki yasal önlemler ise Çevre Bakanlığı tarafından alınmaktadır. Geleneksel Yapılar Mimarlık Departmanı projeleri yürütmekte, geleneksel binaları (Athena Mabedi, Stadion gibi) çevreleyen bina cepheleri, aydınlatma elemanları, gazete veya telefon kulübeleri, vs. ile ilgili kararları değerlendirmektedir.

• Kentsel Mirası Tanımlarken Uygulanan Kriterler

Kentsel mirasla ilgili hususları tanımlayan kriterler, tarihi, mimarlık, kentsel planlama değeri (kent dokusu veya arazi kullanımı açısından) ile geleneksel karakterin korunmasına ilişkindir. Prehistorik, klasik, helenistik, Bizans, Bizans sonrası dönemlerden günümüze kadar gelen süreci kapsamaktadır. Bütün çağlara ve

özellikle Atina'ya ait Yunan anıtsal karakterine ilişkin önem, uluslararası düzeyde kabul edilmiş olup Atina Unesco Dünya Mirası Listesi'nde yer almaktadır.

- **Kentsel Mirasın Saptanması**

Kültür Bakanlığı Anıtlar Envanter Departmanı, bir bilgisayar veri tabanı halinde “koruma altındaki arkeolojik yer ve anıtlara ilişkin sürekli katalog” yayınlamakta, Çevre Bakanlığı (MEPPPW) tarafından korumaya dahil edilen bina ve geleneksel merkezlerin önemli bir kısmı ise bu envantere dahil edilmektedir. Haritalar geleneksel biçimde hazırlanmış olup, bunların bilgisayar veri tabanlı hazırlanmasına yönelik bir program çalışması düşünülmektedir.

Çevre Bakanlığı “Geleneksel Yerlerin Korunması” Dairesinde, (sık sık güncelleştirilen) bir geleneksel envanter bulunmakta, bu envantere koruma altındaki bina ve ticari merkezler ile bunlara ilişkin 159 Atina İlçe Belediyesi'nce getirilen ilgili işlemler dahil edilmektedir. Atina Belediyesi Mimarlık Departmanı'nda, belediye dahilinde bulunan bütün koruma altına alınmış bina ve anıtları içeren bir başka envanter daha bulunmakta, ayrıca yerel dernekler ve (çevre ve kültürel miras Hellen Topluluğu gibi) diğer sivil toplum örgütleri geleneksel biçimde envanter tutabilmektedir.

Yunanistan'da 19.yüzyılın sonundan itibaren mirasın korunmasına politik bir mesele olarak başlanmış olup bunu ilerleyen yıllarda akademisyenlerin ve geleneksel olarak entellektüellerin ilgisinin takip ettiği belirtilmektedir. Ancak son zamanlarda özellikle 1970'li yıllardan sonra yerel halkın giderek bilinçlenmesiyle, aynı zamanda bundan kâr elde etmesi (turistik nedenler, prestij veya mülklerin değerinin artışı) nedeniyle kentsel mirasın korunmasına olan ilgi ve katılım genişlediği gözlenmekte, bölgedeki geleneksel ve tarihsel mekanların korunması ve geliştirilmesine ilişkin çok sayıda kuruluş kendi bölgelerindeki kararlara aktif olarak müdahale etmekte ve etkilemeye çalışmaktadır.

- **Atina Metropoliten Belediyesi Kapsamındaki Miras**

Yüzölçümü 380.820 Ha, nüfusu 4.261.000 olan Atina Metropoliten Belediyesi'nde Kültür Bakanlığı tarafından koruma altına alınmış çok sayıda arkeolojik sit ve anıt

bulunmakta, bunların bazılarının çevreleri ise koruma alanı olarak tanımlanmakta ve arazi kullanımı ve inşaatlar kontrol altına alınmaktadır.

Atina İmar Planı ve Çevre Koruma Programı'nda, 1515/85 sayılı yasanın 3.maddesinde sıralanan hedef ve talimatların ilki; "Atina'nın tarihsel fizyonomisinin tanıtılması ve merkezi bölgesinin geliştirilmesi" olarak tanımlanmakta, Atina'ya ilişkin yerel düzeydeki özel hedef ve öngörülerin ilki ise; "şehrin tarihi unsurlarının geliştirilmesi, Atina'nın peyzaj ve ekolojisinin restorasyonu, dağlık bölgelerin, yüksek derecede güzelliğe sahip bölgelerin ve kıyı bölgelerinin korunması ve yönetimi" olarak açıklanmaktadır.

Atina'nın kentsel alanında (yüzölçümü 45.670, nüfusu 3.732.391) entegre bir koruma uygulanması amacıyla (Atina ve Pire'nin Tarihi Merkezi, Kifissia, vb. yerlerin geleneksel yerleşme alanı) Çevre Bakanlığı tarafından bazı bölgelere özel önem verilmekte, Atina havzasına yayılmış bulunan ve anılan diğer bölgelerin dışında bulunan çok sayıda bina Çevre Bakanlığı tarafından koruma altına alınmaktadır.

Atina Metropolitan Belediyesi'nin Atina bölümünün tarihi merkezi, bugünkü tanımlanmış ve sınıflandırılmış haliyle özgünlüklerini, geleneksel ve mimari niteliklerini korumak yönündeki birincil amaç doğrultusunda Atina'nın tarihsel çevresini de içermektedir. Son yıllarda bu bölgede birçok proje, girişim ve tedbirlerin uygulandığı ve yerel halkın yaşam kalitesinin geliştirildiği, arazi kullanım kontrolü, trafik düzenleme ve genel olarak bu önemli tarihi merkezin kültürel ve tarihi hafızasının korunmasının amaçlandığı bir kentsel koruma politikası yürütülmektedir.

Atina'nın tarihi merkezinin ve çevresinin geliştirilmesi çerçevesinde, kendi bölümleri ve civarı için;

- Atina Ticaret Üçgeni,
- Metaxourgio Bölgesi,
- Exarchia Bölgesi,
- Plaka Bölgesi'nde özel projeler yürütülmektedir.

Ayrıca kentsel koruma amacına yönelik en kapsamlı çalışmalardan birisi de, Atina'nın tarihsel merkezinin gerek içini gerekse de dışını içine alan "Atina Arkeolojik Sitlerinin Birleştirilmesi" projesi olup; diğer bir önemli proje ise, antik

çağdan beri Atina'yı Pire'ye bağlayan "Piraeus Caddesi" tarihsel ekseninin kentsel olarak yenilenmesi olduğu ifade edilmektedir.

3.2.1.2. Kentsel Mirasın Korunması İçin Düzenleyici Araçlar

- **Yasal Çerçeve**

Yunanistan'ın geleneksel mirasının korunması ve geliştirilmesi amacıyla kurumsal çerçeveyi de oluşturan yasal kurallar aşağıda kronolojik sırayla verilmiştir:

- Kanun Hükmünde Kararname (17-7-23) özel morfolojik sınırlamalara tabi yerleşim yerlerine ilişkin hususların düzenlenmesi için bir çerçeve oluşturmaktadır. Ancak bu kararnamenin hükümlerinin 1973 yılına kadar kurumsal araçlar için büyük ölçüde pasif kaldığı ifade edilmektedir.
- 1970'li yılların başlarına kadar Kültür Bakanlığı'nın, mimari mirasın yönetiminden tek başına sorumlu olduğu en önemli yasal mevzuatın Arkeolojik Yasa (N.5351/32) ve 1830 sonrası Özel Bina Kategorileri ve Sanat Yapıtlarının Korunması Hakkındaki Kanun olduğu (N.1469/50) ifade edilerek, bu iki yasanın koşulları kapsamında yerleşim yerleri ve parçaları, tarihsel ve arkeolojik sitler, özel anıtlar ve yerleşim yerleri ile tarihsel-arkeolojik siteleri çevreleyen koruma bölgeleri gibi belirli bölgelerin korunmasına ilişkin çok sayıda Bakanlık Kararı ve Başbakanlık Kararnameleri de yayınlandığı bildirilmektedir.
- 1973 tarihinde kabul edilen Kent Planlama Mevzuatı ile ilişkili olarak 1973 Genel Bina Yönetmeliği Madde.79'da, geleneksel binaların ve mimari komplekslerin korunması ve onarımına ilişkin temel işlemler ile yasaklamalar getirildiği, halen yürürlükte bulunan 1975 Anayasası'nın 24.maddesinde ise devletin "ülkenin kültürel kaynaklarının korunmasına ilişkin sorumluluğu" olduğu belirtilmektedir.
- 1980'li yıllarda ise koruma amaçlı kurumsal çerçeveyi belirtmek amacıyla dört yasa getirilmiş olup;
 - Ekistic Yasa'nın (1377/1983) hükümleri arasında tarihsel merkezlerin, yerleşmelerin geleneksel çizgilerinin belirlenmesi ve geliştirilmesine ilişkin özel araştırmaların gerçekleştirilmesi ve onayına ilişkin normlar ve

prosedürler bulunmaktadır. Yasa ilk kez belli bir kentin her seviyesindeki planlamanın bir ön şartı olarak Genel Yapı Planı'nın onaylanmasını zorunlu kılarak tarihsel merkezlerin gelişimi için kamu ve özel sektörler tarafından hazırlanan programların yerel idare düzeyinde Avrupa Birliği programlarına katılımının da temelini oluşturmaktadır.

- Yeni Genel Bina Yasası'nın (1577/1985) 4.maddesi; hem kentlerin veya belli parçalarının ve binaların geleneksel olarak korunması gerekli mekanlar olarak yerel yönetim ile uyuşmaya varıldıktan sonra koruma altına alınmasının ele alınmasını sağlamaktadır.
- 1988 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname'de (1337/83 sayılı yasaya bağlı olarak öngörülmüştür); "koruma altına alınan yapıların mimari ve yapım tekniğine ilişkin unsurlarının korunması, geliştirilmesi ve yenilenmesi"ne ilişkin olup, koruma altına alınan kentlerin veya belli parçalarının içindeki koruma altına alınmış binaların tahrip edilmesi, değiştirilmesi, yıkılması durumunda geçerli yaptırımlar konulmasına izin vermekte, çevre korunmasına ilişkin yasa (N.1650/86) ise, kurumsal kullanıma uygun olmayan arazi kullanımının kontrolüne ilişkin süreçleri öngörmektedir.

• Kentsel Koruma Politikalarının Yönetimi

- Gelişim, Amaç ve İlkeler

Mevcut kurumsal ve yasal çerçeve içinde başta tarihi merkezlere ait olanlar olmak üzere son 20 yıldır devlet tarafından geliştirilmekte olan hedefler ve öncelikler politikasının genel kapsamının; 1974'te askeri cuntanın sona ermesinden sonra demokratik kurumların konsolidasyonu ve yerel mercilerin, sendikaların, karar süreçlerine katılan veya etkileyen diğer profesyonel ve sivil yurttaş kuruluşlarının güçlendirilmesi, tarihsel merkezlerin köhneme bölgelerinde yaşayan nüfus için yaşam ortamlarının modern standartlarına uygun olarak geliştirilmesini talep etmekte, bu istek sonucu ortaya konması istenen standartlar ise çoğunlukla koruma modeliyle uyuşmazlığa düşmektedir. Bu bağlamda Yunan halkının yaşam standartlarındaki genel artışına paralel olarak tarihsel merkezlerin köhneme bölgelerine ilişkin problemlere yeni bir bakış açısı getirilmesi, trafik ve endüstriyel "kirlilik" sonucu ortaya çıkan hava kirliliğinin önlenmesi ve tarihsel merkezlerin (Atina Tarihsel Merkezi, Parthenon, Arkeolojik Sitler vs.) bu anlamda bakımı,

üçüncül sektör faaliyetlerinin orantısız büyümesinin tehdidi altında bulunan en önemli çekim merkezlerini oluşturan tarihsel merkezlere olan turist akışının artması ve tek tek veya kitlesel turizmin hızlandığı bir eğilim olan konut yapım faaliyetinin sınırlandırılması veya tümünden yasaklanması olduğu belirtilmektedir.

Bu ilkeler Yunanistan'ın Avrupa Birliği'ne katılımı ve ulusal ekonomi politikasının diğer üye devletlerin ekonomi politikasına yaklaştırılması kapsamında gündeme alınarak, halkın daha kaliteli bir yaşam için konuya bakışlarının yavaş yavaş fakat tutarlı bir şekilde değiştirilmesi Avrupa Birliği'nin finansal desteğini alan tarihsel merkezlerin korunması çalışmalarına ilişkin politikanın bir süreci olarak ortaya çıkmaktadır.

Tarihsel merkezlere ilişkin politikanın temel hedefleri ise; başta arazi kullanım çalışmaları, koruma yönetmelikleri, bina sınırlamaları ve diğer gerekli çalışmalar yoluyla kent bütününde, kentin bir bölümünde veya geleneksel yerleşim yerlerinde bulunan tarihi merkezlerin, gerekli sosyal ve kültürel altyapının yaratılması yoluyla korunması ve geliştirilmesi, aynı zamanda bütün bölgenin organize bir biçimde ekonomik gelişiminin sağlanması binaların veya bina gruplarının “müzelere” dönüştürülmeden, fakat aynı zamanda biçim ve mimari anlamını değiştirmeksizin yeni kullanım ve fonksiyonlara olanak sağlayacak şekilde korunması ve restorasyonu kent bölgelerinin dengeli bir şekilde geliştirilmesi ve komşuluğundaki yerleşme bölgelerine yüksek kalitede hizmet verilmesi amacıyla tarihsel merkezlerin çevresinin korunmasıdır.

Bu politik hedeflere ulaşabilmeyi sağlayan temel ilkeler ise; “vitrin” projelerin uygulanmasından ziyade, kapsamlı fiziksel planlama ve uzun vadeli planlama ve finansman çalışmalarının bir sonucu olarak değişik düzeylerde oluşan müdahale yönetimi halkın bilinçlenmesi ve fikir alışverişi yoluyla karar verme sürecinin bir parçası olarak yerel mercilerin, kullanıcıların ve çıkar gruplarının tarihi merkezlere ilişkin kentsel planlama konusunda aktif katılımı ve mutabakatı fiziksel planlama sürecinde “sürdürülebilirlik” kavramı ve hedeflerin uygulanması, eski bina iskeletlerinin korunarak yeniden kullanımı, altyapı donatılarının tek bir kanal içinde toplanması, açık mekanların yönetimi, trafik kirliliğinin sınırlandırması vs.'dir.

Tarihsel merkezlerde yaşanan sorunların karmaşıklığı kentsel işlevlerin değişik sektörlerinde birden fazla kurumun yetki sahibi olmasının sonucudur. Konut, ulaşım, bina restorasyonu, altyapı şebekeleri, kentsel planlama ve planlama hükümlerinin yürütülmesi, bina kontrolü ve ticari kullanıma ilişkin zorunlu hükümlerin uygulanmasının hepsi normalde ayrı bakanlıkların yetki alanı içindedir. Tarihsel merkezlerle ilgili sektörlerdeki yerel mercilerin yargı yetkileri çoğunlukla bir devlet kurumunun da kapsama alanı içindedir, bu durumlarda sorunlara getirilen çözümler büyük ölçüde geciktirilmekte olup çeşitli kurumlar arasında yetkinin rasyonel olarak dağılımı ve entegre planlama prosedürleri ile tarihi merkezlerin korunması ve geliştirilmesi üzerinde kontrolün sağlanması amacıyla özel mekanizmalar gerekmektedir.

Tarihsel merkezlerdeki müdahale programları ve uygulayıcı mekanizmalar;

- Çevre Bakanlığı tarafından arazi kullanımı ve kent planlarının uygulanmasına yönelik Özel Fon'dan tayin edilen miktarların tahsis edileceği çalışmalar: Bakanlığın Özel İşler Departmanı tarafından uygulanacak özel projeler, koruma altındaki binaların restorasyonu, açık mekanlardaki yaya yollarının geliştirilmesi vs.; yerel idarelerin özel projeleri kullanmaları amacıyla yerel idarelere devredilecek koruma altındaki önemli binaların iyileştirilmeleri,
- Çevre Bakanlığı ve Yerel Yönetimler arasında kentsel yenileme projeleri ve finansal yardımın arttırılmasına ilişkin olarak imzalanan "İşbirliği Protokolleri",
- Yerel İdareler ile Çevre Bakanlığı ve diğer ilgili taraflar (Kültür Bakanlığı, Arkeolojik Kaynak Fonu, Turizm Ulusal Örgütü vs.) arasında imzalanan ve İçişleri Bakanı'nın imzasını taşıyan 1416/1984 sayılı yasanın mümkün kıldığı "Planlama Sözleşmeleri" kapsamında uygulanan projelerden oluşmakta, bu projeler ise ya tamamen Devlet Yatırım Fonu'ndan finanse edilmekte ya da 2.CSF (%25 Yunan katılımı) ile birlikte finanse edilmektedir.

3.2.1.3. Yerel Faaliyetlerin Ele Alınması

- **Yerel Kullanıcıların Korumaya Katılımı**

Tarihsel merkezlerde yerleşen halkın kentsel geliştirme ve yenileme prosedürlerine katılım derecesi her bir duruma göre değişmekte, koruma ve yenileme programlarına

ilişkin insiyatiflerin genellikle politik ve resmi kurumlarla ilgili olmasından dolayı (merkezi yönetim veya yerel yönetim) bu programların ilk aşamalarında çıkar gruplarının belli bölümlerinde ihtiyat ve güvensizlik duygularının varlığı gözlenmektedir. Yerel halkın kendi bölgelerindeki özellikle de mülklerinin bulunduğu bölgedeki herhangi bir değişim önerisine karşı çıkma hakları 1923'e kadar uzanan bir yasanın verdiği yurttaşlar itiraz hakkıyla bulunmakta, bu yasa yürütmeyi engellese dahi mal sahiplerinin haklarını koruyarak demokratik prosedürlerin uygulanmasını sağlamaktadır.

Programlar uygulanma sürecine girdikleri ve ilk olumlu sonuçlar ortaya çıkmaya başladığı anda kamuoyunun ilgi ve katılımı başlamakta, yerel sivil toplum örgütleri ve çeşitli baskı grupları işadamlarının ve sözkonusu faaliyet süresince incinebilecek diğer grupların çıkarlarını savunmak üzere ortaya çıkmaktadır.

İçinde yaşadıkları ortamın kalitesinin değişimiyle birlikte tarihsel merkezlerdeki yerel halkın koruma sürecine katılımı konusunda bilinçlenme olduğu gözlenmekte, bunun sonucu olarak bir tarihsel merkezin korunması ve geliştirilmesine ilişkin çeşitli kuruluşlar aktif olarak müdahale etmeye ve kentleriyle ilgili kararlara giderek artan bir şekilde katılmaya başlamaktadırlar.

Başta Kültür Bakanlığı ve belediyeler olmak üzere resmi kurumlar müze olarak veya diğer işlevler gibi nedenlerle ya da idari hizmetler, anaokulu, gençlik merkezi vs. gibi nedenlerle eski binaları kullanmakta olup, bunun dışında halkın kültürel mirasa ilişkin bilinçlenmesinin artması nedeniyle geleneksel binaların konut, işyeri ve otel olarak kullanımı oldukça yaygınlaşmış durumdadır.

• Finansman ve Teşvikler

Tarihsel merkezlerin ekonomik ve idari yönetimi, özel kuruluşlar, devlet ve Avrupa Birliği fonları ile aşağıda açıklanan şekilde gerçekleştirilmektedir;

Kültürel mirasın yalnızca Yunan halkına değil bütün dünya toplumuna ait olduğu dikkate alınarak, korumanın genel masraflarının yalnızca şimdiki sahipleri tarafından değil bütün nüfus tarafından karşılanması gerektiği anlayışı nedeniyle koruma politikasının uygulanmasını finanse etmek üzere merkezi yönetim tarafından dört kaynak kullanılmakta olup, bunlar;

- Devlet Yatırım Fonu,
- Arazi Kullanım ve Kent Planlarının Uygulanmasına Yönelik Özel Fon,
- Arkeolojik Kaynak ve Kamulaştırma Fonu,
- Avrupa Yapı Fonları ve Kohezyon Fonu'dur.

Ayrıca özel olarak çevrenin ve tarihsel merkezlerin korunmasına ve iyileştirilmesine ilişkin müdahaleler 2.Topluluk Destek Çerçevesi (CFS) kapsamında, ulusal seviyede sektörel Faaliyet Çevre Programı vasıtasıyla ya da 13.Bölgesel Operasyon Programları çerçevesinde Avrupa Birliği tarafından finansal olarak desteklenmektedir. Önemli altyapı projelerine (örneğin; Rehymnon kanalizasyon sistemi) hem URBAN gibi Avrupa Komisyonu İnsiyatif Programı vasıtasıyla sınırlı fon verilmekte hem de Kohezyon Fonu'dan finansal destek sağlanmaktadır.

Her bir binanın bir referans noktası veya sokak cephesini tanımlayan genel yapının bir parçası olarak tarihi merkezin bir "hücrelerini" oluşturduğu kabulünden hareketle koruma ve restorasyon aşağıdaki teşvik politikalarıyla yürütülmektedir.

- Tescilli veya geleneksel yapıların konut olarak veya mesleki kullanım amacıyla tamir ve rehabilitasyonu için düşük faizli uzun dönemli krediler kullandırılması:
 - Konut olarak kullanılacak geleneksel binalar için kredi, tamir masraflarının %70'ini kapsamakta ve 20 milyon GRD ile sınırlıdır, güncel faiz haddi %17.25 olup, ülkenin belli bölgeleri (sınır bölgesi için %50) için 10 yıllık devlet desteği verilebilmekte;
 - Konut olarak kullanılacak tescilli binalar için kredi, tamir masraflarının %85'ini kapsamakta olup bir üst paragraftaki şartlar geçerli olmakta;
 - İşyeri (dükkan, büro, vs.) kullanımına yönelik tescil edilmiş veya geleneksel binalar için kredi sınırsız olarak tamir masraflarının %70'ine kadar karşılanmakta, güncel faiz haddi %20.25 olup devlet desteği bulunmamaktadır.
- 880-1979 sayılı yasanın değiştirilmiş haline göre hava haklarının devri,
- Halihazırda koruma altına alınmış binaların mülkiyet hakkının devri, miras veya bağışı durumunda yasal miktardan %30 indirim yapılabilen vergi muafiyetinin sağlanması,

- Eski otellerin modernleştirilmesi ve geliştirilmesi, geleneksel veya tescilli binaların yurtlara dönüştürülmesi için tarihsel merkezler ve geleneksel yerleşim yerlerine yatırım yapan özel sektöre bağış veya finansal yardımlar yapılmakta, bu bağışlarla tarihi merkezlerdeki sektörlerin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

3.2.1.4. Geliştirici Önlemler

Geliştirme Bakanlığı'na bağlı Ulusal Turizm Örgütü (N.O.T.) tarafından; Ulusal Ekonomi Bakanlığı, Kültür Bakanlığı, Ulaşım ve İletişim Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Halk Güvenliği Bakanlığı, Halk Sağlığı Bakanlığı, Çevre, Fiziksel Planlama ve Bayındırlık Hizmetleri Bakanlığı ile işbirliği içinde bir dizi iyileştirme önlemi alınmaktadır. N.O.T.; otel, restoran, tur operatörleri üzerinde kontrol yetkisine sahiptir ve festivaller, fuarlar, kongreler düzenler ayrıca basına yönelik bilgi kampanyalarını yürüterek broşürler ve rehberler yayınlamaktadır.

Tarihsel alanlarda yapılan festivallerin en önemlileri;

- Ulusal Turizm Örgütü tarafından tanıtıcı festivaller organize edilmektedir.
Örneğin;
 - Herodion Ancient Theater (tiyatronun klasik örnekleri, dans ve müzik); Lycabettus Hill (müzikli tiyatronun modern örnekleri); "Işık ve Ses" programı; Acropole ve Parthenon'da ses ve müzik gösterisi.
- Bunun dışında yapılan festivaller ise;
 - The National Lyric Theater (opera, bale, dans, vs.); Music Megaron of Athens; Filipappou open air theater of Dora Stratou (geleneksel dans ve şarkılar)'dur.
- Ayrıca çok sayıda belediye kendi festivallerini organize etmekte olup bunlar;
 - Ymittos Belediyesi (tiyatro, müzik, dans); Halandri Belediyesi Gençlik Merkezi (müzik, dans, tiyatro); Pire Belediyesi, Veakio açık tiyatro; Pendell Belediyesi, Plakentia Kalesi (müzik, dans, tiyatro); Peristeri Belediyesi; Byronas Belediyesi (Koropi Şarapa Festivali, Elefsina "Aeschylea" kültür etkinlikleri vs.) gibi festivallerdir.

3.2.1.5. Ekonomik Özellikler

1995 istatistiksel verilerine göre kişi başına tahmini turist harcaması 406 \$ civarında olup, Kültür Bakanlığı'nın Arkeolojik Kaynak Fonu'ndaki verilere göre Atina Metropoliten Bölgesindeki arkeolojik sitler ve anıtlara girişte kesilen biletlerden 1990 ile 1996 yılları arasında elde edilen gelir giderek artış göstermektedir. Örneğin 1991'de 1.714.000.000-\$'dan 1996 yılında 3.016.000.000-\$'a yükselmiştir.

Turizm sektöründe doğrudan veya dolaylı olarak ülkenin aktif nüfusunun %10.6'sının istihdam edildiği tahmin edilmekte, bunun ise ülke ortalamasından daha yüksek bir oran olduğu gözlenmektedir (Metropolis, 1997).

3.2.2. BERLİN METROPOLİTEN BELEDİYESİ KENTSEL KORUMA POLİTİKALARINA İLİŞKİN DURUM SAPTAMASINDA ANKET SORUŞTIRMALARI İLE KONUYA YAKLAŞIM

Berlin Metropoliten Belediyesi'nce yanıtlanan anket soruşturması cevaplarının diğer kentlerce verilen yanıtlara göre hem oldukça kısa olduğu hem de bazı soru başlıklarına hiç değinilmediği görülmüş, yanıtlarda yalnızca kentsel mirası tanımlayan kuruluşlar, mirasın tanınmasına ilişkin kriterler, yasalar, mirasın saptanması gibi konulara ilişkin bilgiler verilmiştir. Ancak yanıtlar kısa da olsa hem Berlin metropoliten kentinin önemi hem de mirasa yönelik çalışmaların örnek olabilmesi olanağının yüksek olduğu gözönünde tutularak tez içeriğine alınması tarafımızca uygun görülmüştür.

3.2.2.1. Kentsel Miras

- **Kentsel Mirası Tanımlayan Kuruluşlar**

Berlin Metropoliten Alanı'nda neyin kültürel miras olduğunun saptanmasına ilişkin kararı Bilim, Araştırma ve Kültür Senatosu İdare Heyeti bir encümeni dinledikten sonra kararlaştırmakta, neyin kültür mirasına dahil olduğu ve bu mirasın ne tür öneme sahip olduğunu tespit için hangi kriterlerin kullanılması gerektiğine ilişkin olarak Alman Kültür Mallarının Başka Yerlere Taşınmasına Karşı Koruma Kanunu, 06.08.1955 tarih ve (EWG) Heyet Kurulları'nın 3911/92-09.12.92 no.lu kararı veya aksi halde encümen ve müzelerin kararları geçerli olmaktadır. Kültürel miras bütün

çağları kapsamına almakta, 50 yıldan eski herşey kültürel miras kapsamına girmektedir. Ayrıca bu kararlar için her eyaletin kendi yasaları ile değiştirilip tamamlanacak olan bir Eyalet Yasası bulunmakta, bu ise miras konusunda sorun oluşturmaktadır. UNESCO'nun veya Ağa Han Vakfı vb. uluslararası kuruluşlar tarafından kültürel mirasla ilgili kabul edilmiş bir tanımlama bulunmamaktadır.

- **Kentsel Mirasın Saptanması**

Kentsel miras sistematik bir liste şeklinde hazırlanmakta, bu işlem eyaletlerin kararlarına uygun olarak Alman İçişleri Bakanlığı tarafından yürütülmekte ve geleneksel yöntemlerle yapılmaktadır. Kültürel mirasın tespitinde yerel kurumların veya UNESCO gibi uluslararası kurumların herhangi bir katkısı bulunmamakta, inisiyatif yalnızca Alman İçişleri Bakanlığı'na ait bulunmaktadır. Kentte bulunan kültürel miras ülkenin geri kalan kısmından özel bir farklılık göstermemekte ayrıca bu kültürel mirasın politik veya sosyal açıdan problemli yerlerle ilişkisi bulunmamaktadır (Metropolis, 1997).

3.2.3. LONDRA METROPOLİTEN BELEDİYESİ KENTSEL KORUMA POLİTİKALARINA İLİŞKİN DURUM SAPTAMASINDA ANKET SORUŞTURMALARI İLE KONUYA YAKLAŞIM

3.2.3.1. Kentsel Miras

- **Kentsel Mirası Tanımlayan Kuruluşlar**

Resmi Sanat, Kültür ve Medya Dairesi'ne bağlı bir kuruluş olan İngiliz Mirası (Londra Departmanı) ve Londra Metropoliten Belediyelerini oluşturan 33 Londra Belediye meclisi kentsel mirası tanımlamakla sorumludur. Londra çapında seçilmiş veya atanmış bir merci bulunmamaktadır ancak 2000 yılından başlamak üzere yeni bir merci önerilmiş durumdadır.

- **Kentsel Mirası Tanımlarken Uygulanan Kriterler**

Ulusal veya yerel öneme sahip yapılar, yapı toplulukları, mimari veya tarihsel öneme sahip kentsel miras ve kır peyzajları şeklinde kriterler belirlenmiş olmakla birlikte kesin bir tanım bulunmamaktadır. Bir binanın dahil edilip edilmeyeceği veya neyin dahil edileceği, tek başına kaliteyle ilgili herşey; özgünlük, tipoloji, önemli bir kişi

veya önemli bir tarihsel olayla ilgili olup olmadığı gibi özelliklere bağlıdır. Miras olarak tanımlanan yapılar ve yapı kısımları yaşlarıyla birlikte tanımlanmakta, ortaçağ döneminden kalan bütün yapılar ve 1945 sonrasındakilerin bir kısmı dahil olmak üzere bütün dönemler dahil edilmektedir. Londra sözkonusu olduğunda ise Romalılar döneminden 1960'lı yıllara kadar yani 2000 yıllık bir dönem dahil edilmektedir. UNESCO Dünya Mirası aracılığıyla, uluslararası düzeyde kabul edilmiş Londra sit alanları bulunmaktadır.

- **Kentsel Mirasın Saptanması**

Envanter çıkarma işlemi aşağıda özetle verilmiştir;

1.Grup: İngiliz Mirası Kurumu'na bağlı olarak merkezi hükümet ve kamu kuruluşları, arkeolojik ve tarihsel binaların kaydedilmesinden sorumludur. Bir Tarihsel Anıtlar Kraliyet Komisyonu, bir Arkeoloji Konseyi ve ayrıca bir Londra Araştırma Grubu bulunmaktadır.

2.Grup: Yerel Londra ilçeleri, daha yerel öneme ve ilgiye sahip unsurları tanımlamaktadır. Bu grup genellikle kent planlama faaliyetleriyle bağlantılı olarak yürütülmekte, 1.grup ise kendi başına yürütülmektedir.

Bunların dışında miras koruma konusunda aktif çok sayıda gönüllü, kentsel hayatı güzelleştiren koruyucu topluluk bulunmaktadır. Herhangi bir kişi, bir bina veya yapıyı miras olarak korunması amacıyla önerebilmekte fakat kabul edilip edilmeyeceği yalnızca ulusal kuruluşların veya sorumlu Londra İlçe Konseyi'nin yasal yetkisi dahilinde bulunmaktadır. Londra, 2000 yıllık bir tarihten kalan bir bina ve yapı zenginliğiyle dünyanın en önemli tarihi kentlerinden biri olup, kentsel miras olarak tanımlananlar aşağıda belirtilmiştir;

- Yapılaşmış çevre tescilli binalar, tarihi anıtlar, koruma alanları, özel nitelikli bölgeler, tarihi parklar ve bahçeler,
- Arkeolojik alanlar,
- Peyzaj alanları,
- Kent peyzajı ile ilgili nedenlerle korunmuş stratejik görünüm.

Londra'nın mirası; büyüklüğü, önemi ve üzerinden geçen zamanın oluşturduğu kombinasyon nedeniyle İngiltere'de tekil bir konuma sahiptir.

3.2.3.2. Kentsel Mirasın Korunması İçin Düzenleyici Araçlar

Tek tek binaların yapım teknikleri ve özelliklerin yasal olarak tayin edilmiş şekilde sıralanması ulusal niteliktedir ve sıralamayla adı geçenler I., II. ve III. şeklinde derecelendirilmektedir. Tarihi anıtlar olarak yasal tanımlama çoğunlukla tarih öncesi sitler için kullanılmakta, ayrıca dünya mirası siteleri olarak yasal tanımlama bulunmakta, Londra Meydanları'nın yasal tanımlaması ise tarihsel meydanların korunması amaçlı olup Londra'ya özgü bir özellik konumundadır.

Bunların dışında tarihsel park ve bahçeler olarak sıralanan yasal olmayan sıralama, planlama belgelerinde koruma alanları için özel nitelikli alanlar, arkeolojik önceliğe ve öneme sahip alanlar, korunacak stratejik ve yerel görünüm gibi yasal tanımlamalar yapılmakta, yerel otoriteler tarafından ise yerel öneme sahip yapılar için yasal olmayan sıralamalar yapılmaktadır.

Yasal sıralama en önemli düzenleyici araç olup, her binanın özel ilgi gerektiren yapım özellikleri, bütünü, cephe ve iç mekan özellikleri, tali bahçeleri, tek tek özellikleri vs. tanımlanmakta ve daha sonra tahribat veya değişikliklere ilişkin varsayımda bulunmaktadır. Korunacak binaları değiştirmeye yönelik planlama çalışmaları için yapılan başvurular genellikle reddedilmekte, binanın bulunduğu koruma sınıfına göre örneğin korunması gerekli I.sınıf binalarda yapılacak bir müdahaleye veya değişikliğe izin verilebilmekte, II.sınıf için ise nadiren izin verilebilmektedir ve II.'yi etkileyen herhangi bir teklif için de, yerel bir otorite İngiliz Mirası Londra Departmanı Kurumu'ndan resmi izin almak zorunda bulunmaktadır. İngiliz Mirası Londra Departmanı veya yerel bir merci korunacak binanın restorasyonuna izin verebilmekte ve yardım edebilmektedir. Ayrıca yerel otorite listeye alınan ve tamire muhtaç sınıfına giren bir binanın sahibine yasal bir tebliğ göndererek gereken tamiri yaptırmasını isteyebilmekte veya bu işi kendisi yaparak, ücretini sahibinden alabilmekte, bir bina tehdit altındaysa acil bakım yapılacak binaların bulunduğu kesin listede yer alabilmektedir. Buna karşılık kendi binasını geliştirmek isteyen bir mal sahibine binanın satın alınmayacağına ilişkin garanti veren bir "bağışıklık sertifikası" verilebilmektedir. İngiliz Mirası Londra Departmanı'nın ve yerel otoritelerin kendilerine ait tek tek korunması gerekli binaları bulunmakta, fakat korunması gerekli binaların büyük çoğunluğunun özel şahısların mülkü olduğu bildirilmektedir. Londra'da yaklaşık 40.000 adet listeye girmiş bina

bulunmakta, bunların %2'sinin I.sınıf ve %4'ünün ise II.sınıf binalar olduğu anlaşılmaktadır.

Koruma alanları, planlama belgelerinde belirlenmiş alanlardır. Bu tür koruma alanlarında koruma amacının birincil olduğu varsayılmakta yani listedeki bütün binaların korunacağı, diğer binaların iyileştirileceği ve herhangi bir yeni binanın da bölgenin ölçek ve niteliğine saygı göstereceği kabul edilmektedir. Londra'da 800 koruma alanı bulunmakta bu ise Londra alanının %25'ini kapsamaktadır.

Kentsel miras, planlama politikalarının geliştirilmesine ve işletilmesinde de temel bir kriter olarak kabul edilmektedir.

- **Finansal Yardım, Teşvikler, Krediler, Fonlar, Sponsorluk Sistemi**

İngiliz Mirası Londra Departmanı yerel otoritelerle birlikte koruma alanlarındaki iyileştirmeler için fon sağlayan bir Ortaklık Projesini işletmektedir. Londra'nın bir bütün olarak İngiltere açısından bir özelliği kendi tarihsel binaları bulunan yatırım ortaklıkları (The National Trust, the Landmark Trust, the Pilgrim Trust vs.), kültürel mirası koruma amaçlı kampanya kuruluşları (örneğin; Civic Trust) ve tarihin belli dönemlerinde uzmanlaşmış gruplar (Georgian Group, Victorian Society ve the 20 Century Society) ile yerel gönüllü kuruluşlara sahip olması ve bunların koruma olayında önemli bir rol oynayabilmesidir.

İngiliz Mirası Londra Departmanı, ulusal öneme sahip temel nitelikteki binaların korunma ve restorasyonu ile ilgilidir. Ancak kamuoyu ve medyanın ilgisinin desteği ve teşvikiyle, yönetmeliklerin uygulama alanı 33 yerel belediyenin de alanlarını içermiş durumdadır. Verimlilik açısından kayıtların biraz karışık olduğu, biraz başarı, biraz başarısızlık söz konusu olduğu, böyle büyük bir kentle ilgili değerlendirme yapmanın güçlüğü ifade edilmekte, mirasa ilginin şu anda son 50 yıldakinden daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Kentsel mirasın korunmasına yönelik önemli bir vergi teşviki bulunmamakla birlikte, tescil edilmiş binalara yapılacak tamirler için KDV indirimi yapılmasına yönelik bir baskı söz konusu olmakta, İngiliz Mirası Kurumu, yerel otoriteler ve büyük hayır kuruluşları (Vakıflar) ve özellikle son yıllarda Milli Piyango tarafından verilen yenileme bağışları bulunmakta, piyangodan elde edilen toplam fonların %20'si (her yıl yaklaşık 1 milyar USD) mirasın korunması için aktarılmaktadır. Ancak bu oranın Londra'ya özgü değil ülke

düzeyinde olduğu belirtilmekte, ayrıca kentsel miras sahibine sosyal bir prestij kazandırdığı ve kentsel mirasın değerli olduğu ifade edilmektedir. Londra'nın en pahalı ve prestijli iskan alanlarının koruma altındaki 18.ve 19.yüzyıldan kalan kentsel mirasın bulunduğu bölgeler olduğu ve bu nedenle inşaat yatırımcılarının kent içi ve dışında bulunan tescilli binaları restore etmek amacıyla planlama izni alabilmek için oldukça sık yerel otoritelere başvurduğu ve bu işin “planlama kazancı” olarak bilindiği, aynı zamanda yüksek kalitede bir restorasyonun gelişmiş bir şirket açısından halkla ilişkilerine faydalı olabildiği belirtilmektedir.

3.2.3.3.Yerel Faaliyetlerin Ele Alınması

- **Eski Binaların Kullanımı**

Geçmişten kalan mirasa ait herşey yeniden kullanılmakta eski tersane depolarından, modern apartmanlar; ihtiyaç fazlası kiliselerden, sosyal merkezler veya evler; elektrik trafo merkezinden, süpermarket; un değirmenlerinden, büro ve otel; önceki yerel idarelerden kalan binalardan ise şimdi iki otel, ev, akvaryum ve eğlence merkezleri gibi örnekler bu tür uygulamaların bir kısmını oluşturmaktadır. Bütün bunlar kamunun, kullanılmayan yapıların ve kentsel mirasın modern gelişim içinde yeniden çevrime sokulması konusundaki eğilimi ile de uyum içindedir.

- **Yerel Kullanıcıların Koruma Bölgesinde Yaşamaya Devam Etmesi**

Yerel kullanıcıların merkezi ve iç Londra'da yaşamaya devam etmesine karşın dışarıdan gelen kullanıcıların uzunca bir süredir sürekli olarak bunların yerini aldığı gözlenmekte ve bunun kontrol edilmesinin de oldukça zor olduğu anlaşılmaktadır. Bu alanlarda bulunan binaların tahrip edilmesi ve yerel halkın bu alanlardan dışarı çıkarılmasına karşı veya turizm amaçlı kiralanın binaların kaybına karşı oldukça etkili kontrol önlemleri bulunmaktadır. Fakat bir mülkün yeni bir kullanıcıya geçebilmesi, o mülkün kullanıcısının ölmesi veya evin satılması durumunda mümkün olmaktadır. Kullanıcıların değişmesi sosyal değişmelere neden olmakta ve fiyatlar yerel gelirin ulaşabileceğinin ötesine yükselebilmekte bununla birlikte hem dükkanlardaki fiyatların hem de diğer hizmetlerin fiyatı artmaktadır. Bir bölgeyi “koruma alanı” olarak tayin etmek ve fiziksel ortamı (trafik güzergahının yeniden düzenlenmesi vs.) iyileştirmek suretiyle yerel yönetim zaman zaman bilmeden bu

süreci özendirmektir. Bir binanın yerel idare tarafından sosyal konut olarak verildiği ancak zamanla amacının dışına çıkılarak otel veya diğer turistik amaçlı işlevler için kullanıldığı durumlar da görülmekte ancak bu durum yaygınlık arzetmemektedir. Geçmişte yerel yönetim, binalara müdahale edip satın alabilmekteyken kamusal alanda oluşan finansman probleminin bu seçeneği giderek engellediği görülmektedir.

3.2.3.4. Geliştirici Önlemler

Turizm için bir nazım planı bulunmamakla birlikte merkezi idarenin yasal turizm danışmanlık kuruluşları bulunmakta, fakat uygulama büyük ölçüde Londra Metropolitan Alanındaki 33 Londra Belediyesiyle birlikte trafik, ulaşım vs. ile ilgili diğer kuruluşlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Londra'daki ana turizm bölgeleri 9 Londra Belediyesine yayılmış durumda olduğundan idareleri oldukça karmaşıktır. Londra çapında ana güzergâhlarda aynı zamanda turizm amaçlı olarak da kullanılan ve belediyenin sorumluluğunda olan otoparklar bulunmaktadır. Anıtlar kendi sahipleri tarafından ışıklandırılmakta olduğu gibi çoğu durumda ışıklandırma ticari sponsorluk yapan merkezi hükümet tarafından gerçekleştirilmektedir.

Turizm rehberlerince gerçekleştirilen otellerin sınıflandırılması vs. düzenlemeler, turizm acentalarının alanına girmekte, bu acentalar çoğu Londra Belediyesi ve diğer konuyla ilgili kurumlar gibi tanıtıcı broşürler çıkarmaktadırlar. Festival ve etkinlik düzenlenmesine ilişkin organizasyon hakkında sistematik bir yaklaşım bulunmamakta, kamusal alanlarda yapılacak bu tür organizasyonlarla ilgili Londra çapında bir otorite bulunmayışı da bir eksiklik olarak ortaya konmaktadır.

Hükümet yaklaşık 25 yıl önce otellerin geliştirilmesi amacıyla bir sübvansiyon projesi teklif etmiş ve bu proje oldukça başarılı olmuştur. Londra birkaç yıl önce otel mekanlarını yeniden inşa etmiş ve bu tür bir proje bir daha yenilenmemiştir. Merkezi yönetimin turistlerden (KDV, vs. yoluyla) yüksek bir gelir toplaması ve bunun çok az bir bölümünün bu sektöre verilmesi de genel olarak yakınma konusu olmaktadır.

Londra merkezinde gelişen turizmin yoğunluğundan dolayı halkın yakınmaları sözkonusu olmakla birlikte, turizm yoğunluğunu kentin geri kalan kısmına yaymak dışında bu sorunu kamusal politikalarla düzenlemek olanağı da bulunmamakta,

doğuda Greenwich gibi ayrı turizm merkezleri bu nedenle desteklenmekte ve bu bölgelerde herhangi bir yoğunluk sorunu da yaşanmadığı gözlenmektedir.

3.2.3.5. Turizm ve Ziyaretçi Verileri

Londra'yı turizm için çekici kılan nedenler kendine özgü karakteri, tarihi, dili, kraliyet gelenekleri, modern müziği, modası, kültürü, entellektüel durumu ve bilgi faaliyetleri, ticari önemi, bilgi kaynaklarına ulaşılabilirliği vb. gibi değerlerdir. Londra'ya yılda yaklaşık 27 milyon ziyaretçi gelmektedir ve yaklaşık toplam ziyaretçi geliri 13 milyar USD'dir. Turizm harcaması, toplu taşıma paraları ve taksilerin %25'ini, tiyatro bilet satışlarının %50'sini ve perakende satışların %20'sini oluşturmaktadır.

3.2.3.6. Ekonomik Özellikler

Yenileme ve iyileştirme maliyetlerine ilişkin rakamlar çok sayıda kuruluş ve dairenin kentsel mirasın korunması konusuyla ilgili olması nedeniyle tam olarak elde edilememekte, Merkezi Hükümet; Kraliyet Sarayları ve Parkları ile tarihsel kamu binaları için yukarıda anılan çeşitli ulusal koruma kuruluşlarının verdiği bağışlar ve finansal teşvikler için ödeme yapmakta, bu ödemelerin yıllık toplamı 450 milyon USD tutarında bulunmaktadır. 33 Londra Belediyesi, özel sektör ve özel ticarethaneler ile gönüllülerin oluşturduğu sektörlerin yapmış olduğu koruma çalışmalarının maliyetine ilişkin yayınlanmış veriler bulunmamaktadır. Turistik harcamalar Londra'nın GDP'sinin yaklaşık %7'sini ve istihdamın %8'ini karşılamakta, şu anda Londra'da 250.000 kişiyi istihdam eden turizmin 2005 yılına kadar 50.000 kişiyi daha istihdam etmesi beklenmektedir (Metropolis, 1997).

3.2.4. MOSKOVA METROPOLİTEN BELEDİYESİ KENTSEL KORUMA POLİTİKALARINA İLİŞKİN DURUM SAPTAMASINDA ANKET SORUŞTIRMALARI İLE KONUYA YAKLAŞIM

3.2.4.1.Kentsel Miras

- **Kentsel Mirası Tanımlayan Kuruluşlar**

Moskova kentinde bir bina veya unsuru tarihi kültürel miras olarak tanımlama yetkisi Moskova Kent İdaresi'ne aittir. Bu kurum saptamalarını Moskova Kültürel ve Tarihsel Değerlerini Koruma Devlet Kontrol Müdürlüğü'ne bildirmektedir. Herhangi bir esere tarihi ve kültürel miras statüsü verme kararı; eğer federal önemde iseler Rusya Federasyonu düzeyinde, ulusal ya da yöresel önem taşıyan anıtlar söz konusu ise federasyonun kademeleri (bölge, kent) düzeyinde kararlaştırılmaktadır.

- **Kentsel Mirası Tanımlarken Uygulanan Kriterler**

Moskova kenti sınırları içerisinde yer alan tarihi binaların ve sitlerin kentin kültürel ve tarihi mirasına katılmasında ölçüt olarak kullanılan en önemli kriterler; yapı, sit ve anıt olarak adlandırılan bu eserlerin tarihi, mimari, arkeolojik, kültürel, sanatsal, bilimsel ve aynı zamanda sosyal açıdan değerler olmakta, belirtilen bu değerler ise tüm çağlara ait eser ve anıtlara uygulanmaktadır.

Mirasın uluslararası bir tanınmaya konu olabilmesi için federal (Rusya Federasyonu) değerlerin bir parçası olan anıtları UNESCO'nun dünya kültürel ve doğal miras listesine eklenmesini önermek gerekmekte, bunun için de Moskova Kültürel ve Tarihsel Değerlerini Koruma Devlet Kontrol Müdürlüğü, Rusya Federasyonu Kültür Bakanlığı'nın onayı ile kent sınırları içerisindeki değerli mirası UNESCO'nun incelemesine sunmaktadır. Moskova kenti sınırları içerisindeki tarihi ve kültürel mirastan UNESCO'nun Dünya Doğal ve Kültürel Miras Listesine kayıtlı olan eserlerden bazıları; Kremlin, Kızıl Meydan, Kolomenskore Yükseliş Kilisesi gibi anıtlar olup, restorasyonu gerçekleştirilen Saint Sauveur Kilisesi ile ilgili dosya ise tamamlanma aşamasındadır.

• Kentsel Mirasın Saptanması

Bir eserin tarihi ve kültürel mirasa katılabilmesine Moskova kenti tarihi ve kültürel değerleri için gerçekleştirilen devlet envanter sistemi çerçevesinde inceleme yapılarak karar verilmektedir. Moskova kenti sınırları içerisindeki tarihi ve kültürel değerler Moskova Kültürel ve Tarihî Değerlerini Koruma Devlet Müdürlüğü tarafından günü gününe tutulmakta ve kentin envanter siciline kaydedilmektedir. Bu müdürlük kayıt altına aldığı değerleri, mirasın korunmasından sorumlu Devlet Kurumuna bildirmektedir. Devletin bu kayıt kurumu; anıtları ortaya çıkarmak ve incelemek, onların tarihini, mimari, arkeolojik, sanatsal, bilimsel veya kültürel değerlerini belirlemek, tanımlamak ve incelemek, kimlik belgelerini hazırlamak ve bunları devlet kültürel miras envanterine kaydetmekle sorumludur.

Şirketler, idareler, kuruluşlar ve sıradan vatandaşlar, tarihî ve kültürel değerlerin korunması ve ortaya çıkartılması ya da bulundurdıkları tarihi ve kültürel miras ile ilgili her türlü bilgiyi yürürlükteki kanunlara uygun olarak mirasın korunmasından sorumlu Devlet Kurumuna bildirmekle yükümlüdür. Bu kuruluş, beyan olunan bu eserlerin ortaya çıkarılma sürecini başlatmakta ve bunların ekspertiz çalışmalarını düzenlemektedir. Bu eserlerin tarihi ve kültürel miras olduğuna karar verilirse (bunları tarihî, bilimsel, sanatsal ya da kültürel mirası olarak) yeni ortaya konmuş eserler listesine kaydedilmektedir.

Yeni ortaya çıkartılan eserler devlet envanterine eklenerek tarihî ve kültürel mirasın bir parçası olarak tanımlanmakta, bu envanter kültürel ve tarihî eserlerin niteliklerine ve girdikleri koruma derecesine uygun olarak hazırlanmaktadır. Devlet envanteri iki kategoride sınıflandırılmıştır;

- Yöresel önemdeki (kent düzeyinde) kültürel ve tarihî devlet envanteri,
- Federal önemdeki (Rusya Federasyonu) kültürel ve tarihî eserlerle ilgili devlet envanteri.

Moskova kentinin özelliklerinden biri de %80'e yakın anıtın federal düzeyde (Rusya Federasyonu) tarihî ve kültürel değerler içerisinde yer almasıdır. Bu değerlerin kaydı devlet envanter sistemi dışında başka bir sistemde tutulması yasa ile de engellenmiştir. Devlet kaydı bazında Moskova kentine ait mirasın korunmasından

sorumlu kurum, bilgisayar destekli bir veri bankası oluşturmuş ve bilgileri günü gününe kaydetmektedir.

- **Moskova Metropoliten Alanı Kapsamındaki Miras**

Moskova kenti tarihi gelişimi boyunca çok değerli mimarlık eserlerine sahip olmuştur. Bugün ise Moskova'da devlet koruması altında 3388 tarihsel ve kültürel eser bulunmakta, bunların (1218'i yeni ortaya çıkarılan) 2170'i bina, tarihsel ve mimari anıtlardır. Bu eserlerden başka, mirasın korunmasından sorumlu devlet kuruluşunun sorumluluğu altında Moskova'nın tarihi merkezinde tarihsel ve mimari bir yay oluşturan 10.000'e yakın eser, aynı şekilde şehir sınırları dışında 1000'e yakın tarihsel ve kültürel değer bulunmaktadır. Moskova kentsel mirası aşağıdaki karakteristikleri yansıtmaktadır;

- Moskova Rusya'nın başkenti, Rusya Federasyonu'nun bir parçası ve ülkenin en büyük kentidir. Tarihi ve kültürel değerleri sayı olarak tüm diğer kentleri hatta federasyon bölgelerini dahi aşmaktadır.
- Mimari ekollerin, stillerin ve eğilimlerin sıradışı çeşitliliği farklı çağ ve dönemlerin eserlerine yansımaktadır.
- Federal önemdeki anıtların gözle görülür baskınlığı ve yoğunluğu bulunmaktadır.

3.2.4.2.Kentsel Mirasın Korunması İçin Düzenleyici Araçlar

Devletin mimari değerleri korumak üzere aldığı önlemler yasalara dayanmakta bilimsel, teknik, idari, ekonomik tedbirler uluslararası planda UNESCO'nun "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme" (Paris, 16 Kasım 1972) ve ulusal düzeyde Rusya Federasyonu'nun tarihi ve kültürel değerlerin korunması ile ilgili yasalarıyla (1979) ve ilgili yönetmelikler, normlar, kurallarla düzenlenmektedir. Kentsel mirasın devlet tarafından korunması; anıtların bütünlüğünün sağlanması ve halkın ziyaretine açık olmaları için gerekli önlemlerin alınması ilkelerine dayanmaktadır. Kentsel mirasın korunması tedbirleri Moskova'nın sosyal ve ekonomik gelişimi konusundaki şehir ve federasyon politikasının bütünüleyici kısmını oluşturmakta ve her düzeydeki şehircilik projelerinde uygulanmaktadır. Moskova kenti ile ilgili imar planları ve inşaat çalışmaları, mirasın korunmasından sorumlu kuruluşun ve Moskova Mimari ve Şehircilik Komitesi'nin ortak sorumluluğunda

sürdürülen uygun ve bağışık müdahale çerçevesi içerisinde düzenlenmiş ve uygulamaya konulmuştur. Bu müdahaleler;

- Mimari ve tarihsel, aynı zamanda arkeolojik araştırmalar üzerine dayandırılmakta, tarihsel ve mimari global araştırmalar çerçevesinde yer almakta, tek başına yer alan anıtların, mimari komplekslerin, sit alanlarının ve aynı zamanda koruma alanlarını çevreleyen bölgelerin kullanım şeklini öngören tasarıların düzenlenmesi amacına dayanmaktadır.

Kentsel mirasın korunmasındaki ana şartlardan biri mirasın eksiksiz olarak kullanımına dayanmakta, Moskova kentinin tarihsel ve kültürel değerlerinin kullanım şartları ve ilkeleri, değerlerin korunmasından sorumlu kurum tarafından belirlenmekte, kurumun sahip olduğu ya da ilgilendiği her anıt için ilgili koruma belgelerinin de sonsuz koruma kontratı, koruma kontratı veya koruma mecburiyeti gibi tanımlamalar yer almaktadır. Koruma evrakları; restorasyon, koruma, anıtların değiştirilme süreleri ve ilkelerini sitlerin, parkların, bahçelerin, doğal güzelliklerin ve mimari değerlerin uygun şekilde düzenlenmesini ayrıca diğer hizmetleri de esas almaktadır. Mirasın korunmasından sorumlu kurum yapıların cephelerinin iyi durumda olup olmadığını denetlemekte, tescil edilmiş bir binayı kiralamış kurumlar ya da vatandaşlar gerekli işlemleri tamamladıktan sonra ayrıcalıklar kazanmaktadırlar.

Koruma evraklarının hazırlanması ile ilgili yasalara uyulup uyulmadığının denetlenmesi Moskova Kültürel ve Tarihsel Değerlerini Koruma İdaresi'nin sorumluluğunda olup, bu kurum herhangi bir durumda kentsel mirasın korunması konusunda kaçınılmaz tedbirleri belirlemektedir. Mimari değerleri tehdit edebilir nitelikteki çalışmalar (buna şehrin altyapı çalışmaları da dahil olmak üzere) ancak bu kurumun onayı ve tehdit altındaki eserlerin korunması gerçekleştirildikten sonra yapılabilir. Bu tedbirler, bu tür çalışmaların gerçekleştirilmesi ile ilgili yükümlülükleri de içeren bir kayıt defterinde yer almaktadır.

Mimari değerler kapsamındaki eserlerde zarar ya da yıkım meydana gelmesi durumunda tarihi ve kültürel değerlerin kullanımı ve korunması konusundaki kurallara uymamaktan suçlu kişiler, yürürlükteki yasalara uygun olarak idari ya da cezai sorumluluğu harekete geçiren tedbirlerin uygulanması ile karşı karşıya

kalmaktadırlar. Bu olaylar genellikle medyaya yansımakta, medya vasıtasıyla koruma şirketleri harekete geçerek mirası koruma yasalarının çiğnenmesi olaylarının ortaya çıkartılması ve bu yasaların korunmasına önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır.

Ülkede olduğu kadar Moskova'da da hüküm süren ekonomik güçlükler nedeni ile şu an için kentsel mirası iyi durumda tutmaya çalışan kuruluş veya vatandaşları teşvik etme olanaklarını bütünü ile kullanmak mümkün olmamaktadır. Mirasın korunmasından sorumlu devlet kurumu restorasyon çalışmaları konusunda ancak dayanışma yardımı verecek imkanlara sahip olup, sadece kira ödemeleri karşılığı olarak restorasyon masraflarını üstlenebilmektedir. Bununla birlikte son olarak Moskova Belediye Başkanlığı'nca yayınlanan bir kararname ile "restorasyon çalışması durumunda vergi avantajlarından yararlanabilecek mimari değerler kapsamındaki eser ve anıtların listelerinin oluşturumaları"na ilişkin düzenlemeler yapılması istenmiştir. Bu liste Moskova kentsel mirası içerisinde yer alan 140 eseri içermekte ve buna Moskova Kremlin'i, Ostankino ve Novodievitchi Manastırı gibi önemli bina grupları da dahil edilmektedir.

Bugün için Moskova'da kentsel mirasın korunması ile ilgilenen özel kuruluş ve fonlar tarafından desteklenip yürütülen bir koruma sistemi de bulunmamakta, bu ise vergi politikasındaki eksikliklerden kaynaklanmaktadır. Ekonomik açıdan güçlü kuruluşlar (bankalar, büyük kuruluşlar ya da ticari kuruluşlar) kendilerine ait veya kullanımlarındaki tescilli binalara olanakları nisbetinde bazen önemli ölçülerde yatırım yapmaktadırlar. Kentsel miras kapsamındaki bir eser üzerinde büyük çapta tadilat ve değişikliklere girişmek kaçınılmaz olduğunda kuruluşun ilgili isteğini bildirerek, Rusya Federasyonu Kültür Bakanlığı'nın ve Kültürel ve Tarihsel Değerleri Koruma İdaresi'nin bu yöndeki kararlarını alması gerekmektedir. Bu kuruluşlardan izinin çıkmasıyla Moskova Kültürel ve Tarihsel Değerlerini Koruma İdaresi, eserin değişiklik esnasında korunmasını öngören önlemler listesini oluşturmakta ve bir eserin yıkımı ancak sorumlu devlet kurumunun bu yöndeki incelemesi ve kararı ile gerçekleşmektedir. Kentsel miras kapsamındaki bir eserin tadilat, onarım, yer değiştirme, yıkım ve bu işlerle ilgili tüm masraflar değişiklik yapma iznini alan kuruluşa aittir.

3.2.4.3.Yerel Faaliyetlerin Ele Alınması

Moskova'nın merkezi, kentin çok sayıda ziyaretçi çeken bölgesi olduğundan koruma altına alınan bazı bölgeler bu nedenle yayalara tahsis edilmektedir (Arbat Caddesi, Stolechnikov Caddesi gibi). Kentin ana meydanları da Moskova'nın Kuruluş Şenlikleri için kullanılmaktadır. Eski yapıların restorasyonu esnasında şenlik alanları sık sık yer değiştirmekte, kültürel merkezlerin çevresindeki Bolchoi Tiyatrosu Meydanı, Puşkin Müzesi gibi kentin eski parçalarının yeniden inşası ve restorasyonu da halen sürmektedir. Yeniden inşa çalışmalarının yönetimi konuyla ilgili mimari projelere dayanmakta, projeler Moskova kenti baş mimarının başkanlığındaki danışman eksperler konseyince karara bağlanmaktadır.

3.2.4.4.Geliştirici Faaliyetler

Moskova'nın ekonomik faaliyetlerinin ayrıcalıklı bir yönünü turizmin geliştirilmesi teşkil etmekte, kent için bir otel ve turizm programı uygulanmakta ve turizm sorunları için kent bünyesinde bir Koordinasyon Konseyi oluşturulmuş bulunmaktadır. Turizm sektöründe çalışan kuruluşlar için bilhassa oteller ve sektörün diğer kısımlarında çalışan firmaların tescil edilmesine yönelik bir onay programı yürürlükte olup, ayrıca kent bünyesindeki kredilendirilmiş turizm kuruluşları ağı da oluşturulmuş durumdadır.

Moskova'yı 2005 yılına kadar uluslararası büyük bir turizm merkezi yapacak global bir program hazırlanmış ve bu program 2005 yılında 10 milyon turist gelmesini sağlayan %25-%30 oranları arasında bir artış öngörmektedir. Aynı zamanda Moskova'da konaklama sektöründe en azından 150.000 kişiye yeni iş olanağının sağlanması hedeflenmekte, tanıtımın yapılması ve danışman hizmetinin verilmesi için "Moskova" adında bir turizm bürosu kurulmuş durumdadır. Kenti güzelleştirmek için sürekli bir çalışma sürdürülmektedir. Bunun sonucu olarak da Arbat ve Stolechinov Caddeleri çevresi yaya trafiğine açılmış durumda olup, Yuvarlak Bulvar ise bu bağlamda çok sayıda bahçe ve park alanı ile yeniden düzenlenmiştir. Kolomenskoie Alanı'na da danışma standları ve yön gösterici, çiçek ve çöp kutuları, elektronik Moskova haritası konularak yeniden düzenlenmiştir. Moskova'daki turizm kuruluşları aktif olarak Berlin'de IBM, Londra'da WTM,

Moskova'da MITT, Madrid'de RUTUR ve Paris'te GET gibi büyük turizm fuarlarına katılmaktadırlar.

3.2.4.5. Turizm ve Ziyaretçilere İlişkin Veriler

Moskova geniş bir otel ağına sahip olup, turistleri ağırlayan 130'dan fazla otel mevcuttur. Önemli tekrar inşa ve restorasyon çalışmaları mimari anıt olarak sınıflandırılan otellerde de yapılmıştır. Bunlar arasında Metropol, Savoy ve National otelleri sayılabilir. Lüks konaklama alanındaki ihtiyaçlar tamamen giderilmiştir. Bugün için turizme yönelik istatistikler bulunmamakta, ancak Moskova yönetimi özel bir bilgi işlem departmanı kurma niyetindedir. Moskova kentinin ev sahipliğini yaptığı uluslararası "Seyahatler ve Turizm" sergisi en büyük uluslararası sergiler arasında yer almakta, bunun dışında P.I. Tchaikovski, S.V.Rachmaninov yarışmaları, "Uluslararası Moskova Film Festivali" ile Kostakoviç Dünya Müzik Kültürü festivali gibi önemli etkinlikler yapılmaktadır. Arkeolojik yapılar müzeye dönüştürülmekte, bu amaçla Moskova kent yönetimi 12 arkeolojik değerli abideyi müzeye dönüştürmeyi amaçlayan bir program yürütmektedir. Moskova Arkeoloji Müzesi, Kremlin Surları'nın yakınındaki Manege Meydanı'nda 1997 yılında açılmıştır.

3.2.4.6. Ekonomik Özellikler

Moskova kentinin tarihsel ve kültürel anıtlarının onarım çalışmalarının bedeli kaynağı ne olursa olsun (devlet ya da kent bütçesi veya özel sektör) ihale yasası (onarım çalışmaları yapan kuruluşlar için) ve talep (herhangi bir çalışma talebi) yasası ile belirlenmekte, aynı zamanda tarife üzerinden inşa ekiplerinin, masrafların, uygulamanın, malzemelerin nakliyesinin, özgün durumdaki heykel, resim, mozaik ve eserlerle ilgili çalışmaların bedellerinin ilgili departmanlara bildirilmesi gerekmektedir. Şu an için Moskova'daki fiyat uygulamasına göre tarihsel ve kültürel anıtların restorasyon çalışmalarının bedeli ortalama olarak 1000 USD/m²'dir.

Yapıların kullanıma açılması için kent, ilçe, devlet bazındaki servislerin, bu anıtların ısıtma, elektrik, su, gaz, kanalizasyon, telefon gibi altyapılarına ilişkin teknik destek anlamında ortak bir çalışma yapmaları ve anıtların bu teknik masraflarını paylaşmaları gerekmektedir. Her anıt tek başına kültürel ve tarihi değerlerin bir parçası olduğundan yeniden inşa ve restorasyon çalışmalarının süresi, hacmi ve

niteliği her yapı için ayrı olarak ilgili devlet denetleme servisleri tarafından Moskova için Moskova Kentsel Mirasını Koruma Müdürlüğü'nce incelenmektedir.

Uzun zamandır turistik faaliyete hizmet vermiş anıtlar üzerindeki araştırmalara göre turizmden elde edilen karın bu anıtlarla ilgili yeniden inşa ve restorasyon gibi standart harcamaların küçük bir kısmını karşıladığı ifade edilmektedir. Sonuç olarak anıtların müze olarak kullanılması durumunda genellikle subvansiyon ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Moskova'yı ziyaret eden turist; geziler, konaklama hizmetleri, ulaşım, eğlence, ticaret olanaklarının araştırılması gibi faaliyetler için farklı konfor ve bedellerle sunulan hizmetleri alabilmektedir.

Turizm, yöresel üretimin gelişimine de belirli bir etkide bulunmakta ancak bu etki çevre bölgelerdeki tarımın ve tarıma dayalı gıda endüstrisinin gelişiminde, yöresel zanaatlerin, yayın sektöründeki kuruluşların, grafik sanatların, sanat ve tarih eğitimi yapan kurumların ve medyanın gelişiminde bilhassa yoğunluk arz etmektedir (Metropolis, 1997).

3.2.5. TORONTO METROPOLİTEN BELEDİYESİ KENTSEL KORUMA POLİTİKALARINA İLİŞKİN DURUM SAPTAMASINDA ANKET SORUŞTIRMALARI İLE KONUYA YAKLAŞIM

3.2.5.1. Kentsel Miras

- **Kentsel Mirası Tanımlayan Kuruluşlar**

Kentsel miras niteliğindeki unsurları tanımlamaktan sorumlu kuruluşlar; Ontario Miras Yasası kapsamında kurulmuş bulunan ve Toronto büyük şehrini meydana getiren 6 ilçe belediyesini temsil eden ve yakında tek bir kuruluş altında birleşecek olan Toronto Tarih Kurulu (Toronto Historical Board) ve 6 Yerel Mimari Koruma Danışma Komisyonu (LACAC'lar) ile Toronto'da bölge veya mahalle ölçeğinde kurulmuş çok sayıda sivil tarih kuruluşu ve şemsiye bir kuruluş olan Toronto Mimari Koruma Kuruluşu'dur. Denetim ise, öncelikle Ontario Vilayeti Ontario Miras Yasası çerçevesinde Kanada Ulusal Tarihi Mekanlar ve Anıtlar Kurulu (Ulusal Tarihsel Sitlerin Saklanması) ve Federal Tarihi Binalar Gözetim Dairesi tarafından gerçekleştirilmektedir.

- **Kentsel Mirası Tanımlarken Uygulanan Kriterler**

Geleneksel olarak tarihsel veya mimari öneme sahip olan ve sürekli İngiliz yerleşiminden (1793) itibaren başlayıp, 19.yüzyıl ürünlerine de vurgu yapılarak I.Dünya Savaşı'nın (1914) öncesine kadar olan bütün yapılar koruma kapsamındadır. Örneğin; 19.yüzyıl öncü çağı kırsal binaları, kentsel sivil mimari, demiryolu istasyonları, kiliseler, endüstriyel mimari ve sokak peyzajları, son zamanlarda ise yeni bağ evleri ve kamu binaları da koruma kapsamı altına alınmıştır. Uluslararası düzeyde kabul edilen herhangi bir tanımlanmış miras bulunmamaktadır.

- **Kentsel Mirasın Saptanması**

Envanterler; 6 ilçe belediye LALAC'ı (Yerel Mimari Koruma Danışma Komisyonu) tarafından detay, tema ve coğrafya açısından değişen kapsamlarda tutulmakta, idarelerce kentsel mirası geliştirme uygulamaları veya sivil toplum örgütlerinin katkıları doğrultusunda envanter ilaveleri yapılabilmektedir.

Ayrıca çeşitli mahalli kuruluşlar ile tarihsel mirasa ilişkin dernekler de envanterin tanımlanması ve tutulmasına yardımcı olmaktadır. Örneğin; Toronto modernist dizaynına ilişkin olarak DOCOMOMO'nun yaptığı son araştırma mirasa bir katkı olarak gösterilebilir.

- **Toronto Metropolitan Kenti Kapsamındaki Miras**

Kanada'nın önde gelen İngilizce konuşan kenti olması ve nüfus, politika, kültür ve ekonomi olarak uzun süredir baskın olması nedeniyle Metropolitan Toronto Kenti 19.ve 20.yüzyıl mimari stillerinin ve fonksiyonel tiplerinin bütün çeşitlerini ve en iyi örneklerini sergilemektedir. Belli başlı büyük anıtların korunmasına ilişkin düşünceler (örneğin; Old City Hall, Union Station) 1960'lı yıllardan itibaren gündeme gelmiş ve kentsel ölçekte özellikle 19.yüzyıl sonu konut stoklarının korunmasına ilişkin çalışmalar ise 1970'li yılların başlarından itibaren ortaya çıkmıştır. Toronto kentindeki yerel kentsel niteliklerin korunması, Metropolitan Toronto'daki 7 yerel idarenin gelecekte birleşmesi nedeniyle en önemli hedeflerden biri haline gelmiştir.

3.2.5.2. Mirasın Korunması İçin Düzenleyici Araçlar

Bazı ilçe belediyelerinde nazım planlar, kentsel korumaya yönelik yeniden geliştirme uygulamalarının bir parçası olarak hazırlanmıştır. Ontario Miras Yasası kapsamında saptanan kentsel mirasa sahip bölgeler için mirasın işlendiği planlar gerekmekte, kamusal altyapı projelerinin çevre değerlendirmeleri sırasında da yine plan gerekmektedir. Bazı yerel ilçe belediyeleri ve bölgesel kuruluşlar da arkeolojik nazım planlar hazırlamıştır. Ontario Miras Yasası kapsamında Toronto Metropolitan Alanı'nda 5000 adet tescilli eser ve 3 adet kentsel koruma alanı bulunmaktadır. Sağlamaştırma, rehabilitasyon ve yenileme işleri Ontario Miras Yasası kapsamında sipariş edilmekte ve ilçe belediyelerince yasaya uygun olarak gerekli standartları sağlayacak şekilde yaptırılmaktadır. Cephelere yönelik temizlik işleri ise özel standartlara göre yapılmakta, bu bağlamda belediyelerden birisi miras fonundan bu işlem için bağış yapabilmektedir. LACAC'lar ve hat departmanları kentsel mirasa ilişkin politikaların saptanmasına yönelik olarak belediye konseylerine tavsiyede bulunmakta, kentsel mirasa hizmet ise hem belediye departmanı hem de arm's-length kuruluşları tarafından verilmektedir. Metropolün ilçe belediyelerinden birisi belediye kentsel miras fonuna sahip olup, bu fonla tescilli binaların sahiplerine koruma, sağlamaştırma ve restorasyon işleri için bağışlar verebilmektedir. Ayrıca birkaç belediye metropoliten alanda bulunan belli özelliklere sahip binalara bu özelliklerin yoğunluğuna göre yoğunluk transferi, ikramiye vs. verilmesine ilişkin Resmi Plan ve Bölge Tüzüğü'ne sahiptir. Çoğu ilçe belediyesinde ise kentsel mirası korumada kişisel inisiyatifi destekleyen ve kabul eden bir ödül programı uygulanmaktadır. Fiziksel koruma için herhangi bir resmi sponsorluk sistemi bulunmamakta, kamusal tarih programları ve etkinliklerinin özel sponsorlukları ise genelde tekil konulara ilişkin olmaktadır. Kentsel mirasın bulunduğu koruma bölgesinde belirlenen durumların dışında şahıs mülklerinin yasal sınırları içerisinde yapılan koruma ve iyileştirme çalışmaları sırasında çoğunlukla bitişikteki kamusal alanı destekleyici iyileştirme çalışmalarının (yaya yolu, ışıklandırma vb.) yapılması da istenmektedir.

Metropoliten alanda bulunan bazı ilçe belediyelerinde nazım planlar, geniş kapsamlı yeniden iyileştirme uygulamalarının bir sonucu olarak bireysel mülkler için hazırlandığı gibi Ontario Yasası kapsamında tayin edilen kentsel koruma bölgeleri için de hazırlanmakta olup, bölge belediyeleri özel destekçilerle kentsel mirasın korunmasına ilişkin anlaşmalara girebilmektedir.

Koruma amaçlı çalışmaların finansal masraflarının tamamı da özel olarak yapılan mülkiyet bağışları haricinde genel olarak mirasın sahipleri ya da destekçileri tarafından ödenmektedir. Belediyece gerçekleştirilen koruma çalışmaları genellikle %100 gerçek mülkiyet vergisinden, zaman zaman da kişisel bağışlardan finanse edilmektedir. Son zamanlarda ise buna büyük bir istisna olarak metro, vilayet ve federal yönetim tarafından 180 milyon USD'lık finansmanla gerçekleştirilen ve önemli bir miras parçasını da kapsayan Ulusal Ticaret Merkezi Sergi Salonu çalışması gösterilebilir.

3.2.5.3. Yerel Faaliyetlerin Ele Alınması

Meydan ve caddeler gibi kamusal alanların kullanımına ilişkin birçok değişik örnek bulunmakta, bu bağlamda bir ilçe belediyesinin kendi mülkiyetinde bulunan ve miras niteliği taşıyan önemli bir binasında büyük bir kamusal pazarı bulunmakta, bunun dışında sürekli yaya bölgesi bulunmamakta veya bazı caddeler kalıcı olarak metroyu kullanan yayalara ayrılmış bulunmaktadır. Metro ile yerel ve bölgesel ana yollar sık sık sokak festivalleri nedeniyle geçici olarak kapatılabilmektedir. Eski binaların yeni amaçlar için kullanımına ilişkin olarak Toronto Metropolitan Alanı'nda bulunan yerel yönetimleri miras niteliğindeki binalara kullanım önceliği vermeleri yolunda yönlendiren herhangi bir resmi politika bulunmamaktadır. Özel piyasada miras niteliğindeki binalar için özellikle şehir içindeki talep 1960'lardan bu yana artmış durumdadır. Son zamanlarda ise büyük ticari binalara olan talep apartmanlara dönüş ve canlı yaşam kompleksleri oluşturma bağlamında artmıştır. Ancak büyük yeniden iyileştirme projelerinde yalnızca bina cephelerini kurtarma yönünde bir talep bulunmaktadır.

Merkezi idarenin, koruma alanlarında yaşayanların buralarda kalmasına yönelik yenileme veya kiralama için finansal yardım veya vergi gibi yardımları bulunmamakta, ancak bir ilçe yerel belediyesi kişisel koruma, sağlamlaştırma ve restorasyon işleri için belediye miras fonu vermekte, aynı zamanda bazıları miras niteliği taşıyan sosyal konut komplekslerine ise kira desteğinde bulunmaktadır. Kentsel koruma alanında yeniden iskan prosedürleri için merkezi idarenin mevcut resmi programları olmadığı gibi aynı zamanda kamusal sektörden kentsel koruma alanlarında bulunan ticarethane ve dükkanlara yönelik herhangi bir finansal yardım

da bulunmamaktadır. İşyeri sahipleri, sokak ve peyzaj iyileştirmelerine inisiyatifleri doğrultusunda katkı yapabilmektedirler.

- **Köklü Değişikliklerin Yapılması**

Metropolde yeniden geliştirmeye ilişkin büyük projeler mevcut mahallelerde değil iskan edilmemiş alanlarda meydana gelmekte, kentsel koruma alanlarındaki tescilli binaların aşama aşama iyileştirilmesi işlemi 1960'lı yılların sonundan bu yana eski mahallelerin çoğunda yaşanmış, 1970'li yılların sonundan itibaren ise bina içi iyileştirme önemli hale gelmeye başlamıştır. Belirlenen miras özelliklerine uyan eserlerin çoğu kent içinde yer almakta, bunlara ilişkin değişiklikler veya tahripler Ontario Miras Yasası kapsamında ele alınmaktadır. İstenmeyen faaliyetlerin devre dışı bırakılması veya yeni faaliyetlere izin verilmesi ilçe belediyelerinin ekonomik gelişim daireleri tarafından gerçekleştirilmektedir.

3.2.5.4. Geliştirici Önlemler

Turizm için nazım plan yapımına ilişkin olarak; 1992'de Toronto Kenti Ontario Vilayeti ve Tourism Toronto (pazarlama kuruluşu) ile işbirliği içinde bir "Rekabetçi Turizm Geliştirme Stratejisi" hazırlanmıştır. Bu strateji hem pazarlama, altyapı ve ürün geliştirmeye ilişkin tavsiyeleri içermekte hem de kentsel mirasın kullanım olanaklarını gözönünde tutmaktadır. "İş Geliştirme Alanları"nda bulunan kamusal alanlardaki iyileştirme çalışmaları çoğunlukla kısmen veya tamamen üyelerden alınan zorunlu ödenekler sayesinde yerel mesleki dernekler tarafından finanse edilmektedir. Kent merkezinde park yerleri bulunmakta, tamamen yayalara ayrılmış herhangi bir yaya alanı bulunmamakla birlikte yerel ve bölgesel ana yollar sokak festivallerinin yapılabilmesi için sık sık geçici olarak kapatılabilmektedir. Turist otobüslerinin park edebilmesini sağlamak amacıyla polis, Ontario Motor Coach Association ve Tourism Toronto ile bağlantılı olarak Toronto Metropolitan Alanı için bu amaca yönelik park stratejisi hazırlamakta ve bölge sakinlerine verilen rahatsızlığı en aza indirerek en üst düzeyde kolaylığın sağlanabilmesi amaçlanmaktadır.

Anıt ışıklandırmalarına yönelik aydınlatma, tek tek değişik konularda ve ayrı ayrı yapılabilmekte olduğu gibi, büyük mekanlarda yapılması zorunluluğu da bulunmamaktadır. Ancak kentin Ontario Meclisi'ne açılan büyük sokağı ile burada

bulunan anıtlar törensel amaçlı ışıklandırılabilir. Birçok ilçe belediyesi müzelerle ilgili broşürlere sahip olmasına rağmen, yalnızca bir LALAC gezi kılavuzu da dahil olmak üzere önemli bir sosyal tarih programı hazırlamış olup, kent bütününe yönelik bir adet ticari amaçla yayınlanmış mimari kılavuz da bulunmaktadır. Diğer bütün tanıtım amaçlı pazarlama malzemeleri ise Tourism Toronto tarafından yayınlanmakta ve büyük ölçüde turizm amaçlı mekanlardan alınan reklamlarla desteklenmektedir.

Kentsel miras alanlarıyla ilgili etkinliklerin organizasyona ilişkin komisyonlara yerel belediyeler katılabilmektedir (örneğin; Caravan, Caribana gibi). Royal Ontario Museum, the Art Gallery of Toronto, Casa Loma, Black Creek Pioneer Village ve Sergi Merkezi gibi kültürel mirasın sergilendiği büyük mekanlar dışında 12 adet küçük bölgesel müze bulunmaktadır. Turizm amaçlı yatırımlara yönelik olarak özel sektöre herhangi bir kamusal sektörden finansman teşviki bulunmamaktadır. Ancak belediye turist bilgilendirmeye yönelik telefon hatları ve büyük toplantılar için yer temin etme bürosu gibi sınırlı turist hizmetleri sunan Tourism Toronto vasıtasıyla pazarlama alanına yılda yaklaşık 54 milyon USD yatırım yapmaktadır. Kentsel miras niteliğindeki yapıları bir gezi güzergahı olarak kullanan tur operatörleri kent içinde faaliyet göstermekte, bunun dışında kentsel mirasa turist çekmeye yönelik herhangi bir politika saptayıcı paket bulunmamaktadır.

3.2.5.5. Turizm ve Ziyaretçi Verileri

Otel rezervasyonlarına ilişkin verilere bakıldığında; turizm amaçlı veya konferans ve seminer gibi toplantı amaçlı veya iş ve ticaret amaçlı toplantı delegasyonundan ve iş adamlarından oluşan ziyaretçi sayısının 22.1 milyon olduğu görülmüştür. Yine aynı yıl içinde Tourism Toronto'nun yardımcı olduğu 894 toplantı ve ticari fuar için 627.167 katılımcı kente gelmiş ve 887.590 oda kiralanmıştır. Araştırmalar Kanadalılarca ülke içi seyahatte harcanan miktarın %29'unun miras niteliğindeki yapıların ziyareti amacıyla yapıldığını göstermektedir (Metropolis, 1997).

3.3. TÜRKİYE'DE KENTSEL KORUMA POLİTİKALARI

Bu bölümde kentsel koruma politikalarının Türkiye'de geçirdiği durum günümüze kadar uzanan tarihsel süreç içerisinde ele alınarak, kentsel koruma politikalarının

yasal, kurumsal, sosyal, kültürel, ekonomik ve planlama boyutlarında geçirdiği evrim incelenmiştir. Ülkemizden örneklerle mevcut kentsel koruma politikaları ele alınmış, planlama kriterleri belirlenmiş kentlerin Kentsel Koruma Planları incelenmiş ve bu kentlerde yerel yönetimin koruma politikalarını belirleyici özgün anket soruşturmaları yapılmıştır.

Örnekleme olarak seçilen İstanbul, Antalya, Bursa, Diyarbakır, Kayseri ve Konya Büyükşehir anlamında olmak üzere Büyükşehir yönetimine sahiptir. Tümü için Nazım İmar Planı dışında Koruma Amaçlı İmar Planı yaptırılmıştır. Koruma Amaçlı İmar Planı'nın hazırlanmasına bu kentlerin tarihsel gelişme sürecinde kazanmış oldukları zengin kültür varlıklarının varlığı temel nedendir. Bursa ve İstanbul Osmanlı İmparatorluğu'nun, Konya, Anadolu Selçuklu Devleti'nin Başkent'leri olarak bu özel işlevlere göre donatılmışlar ve zengin bir donanımına sahip olmuşlardır. Kayseri ve Antalya tarihsel süreç içerisinde özellikle Selçuklu Dönemi'nde özel bir yere sahip olmuşlar, Diyarbakır ise hem Selçuklu ve Osmanlı döneminde, kentlerin tümü ise Cumhuriyet döneminde ülke yerleşmesi içinde her zaman öncelikli bir konuma sahip olmuşlar ve bu konuma uygun olarak donatılmışlardır. Kentlerin eski yerleşme dokuları kültür varlıkları ile beraber özgün yapılaşma karakteristiklerini ve sivil mimarlık örneklerini taşır. Geleneksel yapılaşma, koruma alanının genelde merkezinde yer almakta ve bu bağlamda tarihsel gelişme sürecinde barınma, çalışma, dinlenme, ulaşım olarak kentsel işlevlerin tümüne bir arada mekan vermektedir. Kent merkezinde yer alan bu "eski kent" parçasının bir kısmı sınırlı bir alan olarak özgün yapılaşma karakteristiklerini onu çevreleyen bir sur duvarı içinde korumaktadır.

3.3.1. TÜRKİYE'DE KENTSEL KORUMA POLİTİKALARININ TARİHSEL GELİŞME SÜRECİ

Türkiye'de Kentsel Koruma Politikalarının tarihsel gelişme sürecindeki ilke ve tedbirler, belirli dönemler itibarıyla aşağıda genel çizgiler çerçevesinde özetle verilmiştir.

3.3.1.1. 19 yy. – 1923 Arası Dönem

Sanayi öncesi dönemin en önemli idari, iktisadi ve sosyo-kültürel organizasyonlarından olan Osmanlı Devleti, dünya kültür ve uygarlığına çok önemli

ve özgün bir kültür ve uygarlık ile bunun fiziksel çevredeki yansıması olarak da özgün yapılaşmış çevre verileri ve kültürel miras ortaya koymuştur. Sanayi devrimi ile birlikte özellikle 19. yy'da Avrupa'da gelişen sanayileşmenin yansıması olarak yapılaşmış çevre verilerinin değişime uğradığı ve kentlerin sanayinin baskısına maruz kaldığı, bu bağlamda kentlerde büyük nüfus artışlarının, işçi yerleşmelerinin ve çöküntü bölgelerinin oluştuğu görülmektedir.

İşlevsel içeriklerde meydana gelen büyük değişiklikler durağan olan kentsel doku ile çelişkilere yol açmış, Avrupa'nın önemli kentlerinde yenileme ve imar faaliyetleri adı altında kentin yapısını yeni işlevlere ve değer yargılarına uydurmak için tarihsel mirasın da zedelenmesine neden olan uygulamalar ve dönüşümler yapılmış, bu süreçlerin etkisiyle de kentlerin sahip olduğu kültürel miras büyük ölçüde baskı altında kalarak tahrip edilmiştir. Bu sürece tepki olarak geçmişin mirasının korunması yönünde çabalar geliştirilmiştir. Tek tek anıtları değil, kentin bölümlerini koruma kaygıları etkinlik kazanarak dünyaya yayılmış, tüm kent ölçeğinde ilk koruma kararı 1912'de Kuzey Afrika'da Fransız himayesindeki Fas kentinde ortaya çıkmıştır (Akçura, T., 1982, s.116).

Buna karşın Avrupalıları kentsel mirası korumaya yönlendiren nedenler Osmanlı toplumu ve onun devamı olan Türkiye toplumu için uzun bir süre geçerli olmamıştır. Bunun nedeni Osmanlı toplumunun kısmen sanayileşme devriminin dışında kalmış olması ve kentleri sanayinin baskılarından korumak gibi bir sorunun bulunmamasıdır (Şahin, İ., 1990, s.22). Bu genel çerçeve içinde ülkedeki tarihsel ve kentsel mirasa karşı genel bir ilgisizlik vardı. Avrupalıların Osmanlı Devleti sınırları içindeki arkeolojik sitlerden çıkan kültürel değerleri batıdaki müzelere taşımaları, özellikle Avrupa'da eğitim gören ve eski eserlere olan ilgiyi fark eden Osmanlı aydınlarının bunlara tepkisi, koruma anlayışının ülkeye yerleşmesine neden olmuştur.

Bunun sonucu olarak taşınabilir eserleri bir araya getirme, yurtdışına kaçırılmasını önleme, müzelerde koruma altına alıp teşhir etme amacına yönelik olmak üzere 1., 2. ve 3. Asar-ı Atika Nizamnameleri çıkarılmış, bu nizamnamelerle yalnızca taşınabilir eserler ile Yunan, Roma ve Bizans dönemi arkeolojik değerlerin korunması amaçlanmıştır (Akozan, F., 1977, s.24-28). Bunları takiben çıkarılan 4. Asar-ı Atika Nizamnamesi'nde (1906) taşınabilir eski eserler ile Yunan, Roma ve Bizans dönemi arkeolojik değerlerin yanı sıra Türk-İslâm sanatına ait mimarlık eserleri de koruma

kapsamına alınmış, koruma konusunda çağdaş sayılabilecek bir yasal anlayış ortaya konmuştur (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1984). Bu dönemlerde koruma düşüncesi ve politikaları yalnızca taşınabilir eserleri, arkeolojik değerleri ve anıtları kapsamaktadır. Bütünüyle bir kentsel korumadan söz etmek mümkün değildir.

3.3.1.2. 1923 – 1960 Arası Dönem

Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılaşmış çevre ile işlevsel içerik arasında etkilenmenin yavaş gelişmesi, doğrudan bir etkilenmenin olmaması nedeni ile kentsel koruma sorunu Avrupa ülkelerine göre oldukça geç ortaya çıkmış, bu dönemlerde koruma anlayışı genelde taşınabilir eski eserleri müzelerde saklama ve teşhir etme amaçlı olmuştur. Kentsel korumaya yönelik politikalara duyarlılığın Ankara ve İstanbul'un planlanması sürecinde kentsel miras konusunda imar plan kararları geliştirilmesi sonucu arttığı söylenebilir. Bu anlamda İstanbul'u planlamak amacıyla 1932-1933 yıllarında Agache, Elgötz ve Lambert tarafından yapılan ilk çalışmalarda; yeraltındaki arkeolojik eserlerin saptanması, anıtların çevrelerinin yapılarla yatayda ve düşeyde kapatılmaması, tarihi yol şebekelerinin yenilenmesi, tarihsel alanların birbirine özel yollarla bağlanıp ana sirkülasyon yollarından ayrılması, sur dışında ve içinde yeşil bant bırakılması gibi kentsel ölçekte kararlar geliştirilmiştir (Duranay, N., ve diğ., 1972, s.67-71).

Ankara'nın imar planının elde edilmesi için açılan yarışmayı kazanan Jansen'in, Ankara İmar Müdürlüğü'nde hazırladığı imar planında (1932-38); Ankara Kalesi ve çevresinin "Protokol Alanı" ilan edilerek tüm bölge ölçeğinde yapıların yıkılamayacağı, değiştirilemeyeceği ve yeni yapılara izin verilemeyeceği kararı alınır. Bu karar Türkiye'de tüm kentsel dokuyu koruma altına alan ilk karar kabul edilebilir (Tekeli, İ., 1980, s.61).

1937'lerde başlayan Trabzon İmar Planı çalışmalarını yürüten Fransız plancı Lambert'in anıt ölçeğindeki kentsel mirasın etrafının açılarak yeşil alanla çevrilmesi şeklindeki yalnızca tek yapı ölçeğinde kalan koruma düşüncesi, bu anıtların çevresinde bulunan kentsel miras için olduğu kadar diğer kentlere de örnek olarak sakıncalı olmuştur. Planın tamamen uygulanmamış olması ise kentsel mirasın korunması adına olumlu sayılabilir (Aysu, E., 1981, s.188). Bu değerlendirme biçiminden İstanbul'da payını almıştır. Bu dönemde İstanbul'un planlama çalışmaları

sırasında kentsel korumaya ilişkin bir dizi ilkeler ve tedbirler geliştirilmiş olup bu konu tezin 4. bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Türkiye’de tarihsel kentlerde imar planlama sürecinde ortaya çıkan sorunlara çözüm oluşturabilmek için mimar ve plancılarında katkılarıyla oluşan ortamın sonucu olarak ortaya konan kuramsal çalışmalarla sorunlar doğru ve açık şekilde tanımlanmış, çözüm yolları ve yöntemleri önerilmiş ancak ülkenin içinde bulunduğu çok daha önemli sorunlar nedeniyle toplumdan ve devletten umulan destek görülmemiş, yapılan koruma çalışmaları yalnızca anıt ölçeğinde kalmıştır (Şahin, İ., 1990, s.26). 1930’lu yıllardan sonra ciddi bir şekilde ele alınan planlama faaliyetlerinin sonucu olarak 1944 yılında Eski Eserler ve Müzeler 1.Danışma Komisyonu Raporu’nda kültür varlıklarının imar planları ile korunması gerektiği ileri sürülmüştür (Akçura, T., Çapar, M., 1973, s.17-19).

1950’li yıllarda kırsal alanlardaki iş olanaklarının yetersizliği, büyük şehirlerdeki altyapı varlığı, kırsal alanların itimi ve kentsel yaşamın çekiciliği, ekonomik sorunlar ve piyasa koşullarına uygun ekonomik ve özel teşebbüse ağırlık verilmesi gibi değişik kriterlerden kaynaklanan iç göç, kırsal alanlardan büyük kentlere bir nüfus hareketi başlatmıştır. Bu dönemde özellikle İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük kentlerde göç olgusunun neden olduğu yoğunlaşma kentsel miras üzerinde tahribata sebep olmuştur. 1951 yılında kültürel mirasın korunması, bakım, onarım ve restorasyon işlemlerinde uyulması gereken ilkeleri saptamak, uygulamaları izlemek ve denetlemekle yetkili özel bir kuruluş olan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kurulmuştur (Resmi Gazete, 1951, Sayı:7853).

1956 yılında yürürlüğe giren İmar Kanunu ise anıtlara yaklaşım koşullarını belirlemekten başka, kentsel mirasın korunmasına ilişkin herhangi bir yenilik getirmemektedir (Resmi Gazete, 1956, Sayı:9359). Eski eserlerle ilgili bir kanun çıkarılmadığından bu yıllarda kararlar Osmanlı Dönemi’nden kalma 4. Asar-ı Atika Nizamnamesi’ne dayanılarak verilmiştir. 1957 tarihli İmar Tüzüğü’nde ise eski eserlerin bitişik olmayan cephelerine 10 metreden az olmamak şartıyla yapı yüksekliğinde yeni yapıya izin verilmeyeceği hükmü ile yalnızca anıtları korumayı hedefleyen koruma anlayışı anıtların etrafındaki kentsel mirası yok etme tehlikesinin doğmasına neden olmuştur (Resmi Gazete,1957, Sayı:9657). Ancak İmar Tüzüğü’nün verdiği yetki GEEAYK’nun yalnızca anıtın kendisi için değil çevresinde

yapılacak yeni inşaatlar konusunda da karar alma yetkisini sağlamış, buna karşın kurulun bu yönde aldığı kararlar ile imar uygulama planları arasında uyumsuzluklar da ortaya çıkmıştır (Çeçener, B., 1981, s.270).

Bu dönemlerde yapılan imar planı çalışmalarının bazısında kentin tümü ve tarihi doku yok sayılmış (Kütahya İmar Planı, 1948), bir kısmında ise tarihe saygılı olmak gibi bir kaygı taşımakla birlikte tarihi dokuyu koruma kararlarını getirmeyen (Edirne İmar Planı, 1956) anlayışlar ortaya konmuştur. Söz konusu imar planlarında anıt niteliğindeki tarihi eserler ve tescil kararları plana işlenmiş, anıtların çevresi ise genellikle yeşil alan ile çevrelenmiştir (Akçura, T., 1982, s.117). İmar Kanunu kentsel koruma konusunda herhangi bir yenilik getirmemesine ve imar planlarına büyük yetkiler vermesine karşın korumaya yönelik kararlar üretilmesine engel olmadığı sorunun kökeninin yönetimlerin bu konuda yeterli bilince ve inanca sahip olmamasından kaynaklandığı söylenebilir.

3.3.1.3. 1960-1980 Arası Kalkınma Planlı Dönemde Kentsel Koruma Politikaları

1961 Anayasası korumanın devlet politikası haline gelmesi yönünde önemli bir adım atarak devleti tarih ve kültür değeri olan eser ve anıtları korumakla yükümlü tutmuştur (T.C. Anayasası, 1961, Mad.50). 1960'lı yıllarda başlayan Kalkınma Planları dönemlerinde ise; Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda korumaya yönelik bir karar ve politikadan söz edilmemekte, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ise saptama, belgeleme, arşivleme, müzecilik ve arkeolojik eserlerden söz edilerek yasal önlemlerin çıkarılması ve bakım için çaba sarf edilmesine yer verilmektedir (DPT, 1968).

Yurtdışındaki gelişmelere paralel olarak korunacak varlıkların tanım ve kapsamı ile korumaya ilişkin yasal olanaklar ve uygulama araçlarının geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmış, bu bağlamda Avrupa'da II.Dünya Savaşı'nı takiben gelişen ve anıtların yanında hem kırsal hem de kentsel sitlerin de korunmasını kapsayan ilkelere yer veren Venedik Tüzüğü (1964) GEEAYK (1967) tarafından benimsenmekle birlikte bu ilkelere uygulanma ortamı bulunamamıştır (Zeren, N., 1991, s.12). Bu dönemde kültür varlıklarının korunmasını sağlayan yeni bir yasa çıkarılamadığından Osmanlı Dönemi'nde çıkarılan 4. Asar-ı Atika Nizamnamesi'ne dayanılarak kararlar

verilmekte, kültür varlıkları ancak tek tek tescil edilerek koruma altına alınmakta ve kentsel sit'i korumanın yasal dayanağı bulunmamaktadır (Ahunbay, Z., 1996, s.119).

1964 yılında Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nce saptanan planlama ilkesine göre tarihi-mimari değere sahip sit niteliğindeki alanların saptanması ve "Protokol Alanı" olarak bir anlamda koruma amaçlı düzenlenmesi, eski eserlerin dağınık bir şekilde bulunduğu alanlarda tek yapı ölçeğinde ancak eski eserin diğer yapılarla birliktelik ortamını bozmadan çevresi ile düzenlenmesi amaçlanmış, bunu takiben 1930'larda Ankara'da ilan edilen Protokol Alanı'nın benzeri Trabzon'daki kentsel mirasın da korunması için mirasın yoğun olduğu iki alanda ilan edilmiştir (Aysu, E., 1982, s.193). 1967 yılında G.Özdeş tarafından hazırlanan Safranbolu'yu da içine alan Karabük İmar Planı'nda kültürel varlıkların yoğun olduğu kent parçası ve "karakteri ve yapı nizamı aynen muhafaza edilecek sahalar" olarak değerlendirilerek bir anlamda kentsel sit bölgesi oluşturulmuş, yeni yönetim merkezi tarihi merkezden uzaklaştırılarak bu alanın yoğunluk nedeniyle oluşacak baskıdan korunabilmesi örneği verilmiştir (Okuy, İ., 1982, s.212). Alınan bu kararların Safranbolu'daki kentsel mirasın günümüze ulaşmasına büyük katkılar yaptığı söylenebilir.

1967 yılında GEEAYK kararı ile koruma altına alınan bir başka örnek (sit) ise Antalya Kaleiçi'dir (Mercangöz, S., 1986, s.3-4). Tek yapı korumaya yönelik parasal yardım ve vergi indirimleri konusunda gelişmeler olmasına karşın (Resmi Gazete, 1972, Sayı: 14258) kentsel mirasın bir bütün olarak korumaya yönelik yasal çerçeve ancak 1973 yılında meydana getirilmiştir. 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu (1973) kentsel mirasın bir bütün olarak tescil edilip koruma altına alınmalarını sağlamıştır. Kanunla; korunacak varlıklara ilişkin yeni tanımlar getirilmiş, korunacak kültür varlıklarının kapsamı genişletilmiş, taşınmaz eski eserler sınıflandırılmış, kentsel sit kavramı yanında arkeolojik sit, tarihi sit, doğal sit gibi kavramlar da yasa kapsamına alınmış, bunlarla ilgili tüm kararlar Anıtlar Yüksek Kurulu'nun yetkisine bırakılmıştır (Resmi Gazete, 1973, No:14527). Yasal çerçevenin sağlamış olduğu olanaklarla GEEAYK Türkiye'nin çeşitli yerlerinde tarihi alanlarda imar planlarınca oluşan yüksek yoğunlukların yaptığı tahribatın önlenmesi amacıyla 1980 yılına kadar 100'e yakın sit ilanı kararı alarak imar plan uygulamalarını durdurmuş ve Antalya, Gaziantep, Safranbolu, Tekirdağ gibi bazı örnekler için ayrıntılı koruma rapor ve planları hazırlanmıştır (Akın, N., 1988, s.41).

Sit alanı ilan edilerek imar uygulaması durdurulan alanlarda uygulamanın yapılabilmesi için geçiş dönemi yapılanma koşulları hazırlayan GEEAYK, sorunların yalnızca tespit ve tescil gibi imar planlarına veri olacak çalışmalar ile çözümlenemeyeceğini tespit etmiştir. Bu bağlamda Kültür Bakanlığı diğer ilgili Bakanlıklarla yaptığı ortak çalışmalarla Eski Eserler Yasası ve İmar Yasa ve Yönetmelikleri arasında bağlantı kurmaya, koruma uygulamasını imar planlama sürecinin içerisine oturtmaya çalışmış, bu amaçla diğer Bakanlıklarla çeşitli protokoller yapılmış, GEEAYK ise koruma amaçlı imar planı yapılmasına yönelik ilkelerin belirlenmesinin gerekli olduğuna karar vererek buna ilişkin öneriler geliştirmiştir (Zeren, N., 1984, s.66-67).

1973'ten sonra kentsel sit alanı olarak ilan edilip tescil edilen alanlara sahip yerel yönetimlerde yapılan bir araştırmada Muğla, Kula ve Birgi yerel yönetimleri, kentsel sit alanı sınırlarının çok geniş tutulmuş olduğundan denetim, mali yardım ve teknik açıdan olanaksızlıklar içinde bulunduklarından söz etmekte, geniş bir alanda gereksiz tespitlerle uğraşmanın diğer mirasın da yok olmasına neden olacağına inandıklarını belirtmektedirler (Akın, N., 1984, s.186-188). Yapı sahiplerine yapılacak yardımın kriterlerini belirleyen yönetmelikte parasal yardımın yanı sıra teknik yardım da ngrlmş, ayrıca parasal yardımın sağlanması yönelik "Eski Eserlerin Onarımına Katkı Fonu" kurulmuştur (Resmi Gazete, 1979, No:1659). Ancak fonun işlevinin sınırlı kaldığı ve başvuruların yanıtlanmadığı belirtilmektedir (Fersan, N., 1980, s.89). 1970-1980 arası yapılan imar planı çalışmalarında kentsel dokunun tümüyle korunmasına yönelik çabaların geliştiği ve 1973'te Kastamonu, Urfa, Ürgüp ve Bodrum İmar Planları üzerinde yapılan bir çalışmada bu çabaların izlerinin görülebildiği ifade edilmektedir (Akçura, T., 1982, s.119). 1973-1977 yılları arasında nc Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ise koruma konusunda herhangi bir politika geliştirilmediği, müzelerin öneminin vurgulanarak tahribatın ve yurtdışına kaçırma olaylarının engellenmesi ile arşivlerin geliştirilmesi üzerinde durulduğu grlmştir (DPT, 1973, s.784-786). Türkiye 1970'li yıllarda Avrupa'da kentsel miras konusunda duyarlılığı artan kamuoyunun da etkisiyle Avrupa Konseyi'nce başlatılan kampanyalar sonunda yayınlanan Avrupa Mimari Mirası Sözleşmesi'ni imzalamıştır. (Kültür Bakanlığı, 1975). 1975'te Avrupa Mimari Miras Yılı kampanyası sonunda yayınlanan Amsterdam Bildirgesi'nin Türkiye'de de kamuoyu oluşmasına ve bilinçlenmeye katkı sağladığı söylenebilir. 1979-1983 yıllarını

kapsayan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda; kültür varlıklarının korunması, geliştirilmesi, değerlendirilmesi, işlev verilmesi, iç ve dış turizme yönelik olarak değerlendirilmesi, sanayileşme ve kentleşmenin kültürel mirası tahrip etmeden gerçekleştirilmesi, kültürel mirasa zarar veren yerleşme ve sanayilerin gerekli değişiklikleri yapması, kültürel varlıklar konusunda yasal, kurumsal ve finansal önlemlerin alınmasına yönelik çalışmaların yapılması vurgulanmıştır (DPT, 1979, s.151).

1975 Avrupa Mimari Miras Yılı'nın ardından uluslararası kuruluşlar Türkiye'deki mimari mirasın korunması çalışmalarını destekleyici girişimlerde bulunmuşlar, bu kapsamda Avrupa Konseyi İstanbul kentsel mirasının korunmasına ilişkin özel bir karar almıştır. 1980 yılında Türkiye genelinde kentsel koruma alanlarına sahip 51 yerel yönetim biriminde yapılan bir araştırmada yerel yönetimlerce çoğunlukla kentsel sit alanlarının seçiminde doğru davranılmadığı, kentsel sit kararları alınırken belediyelerin ve halkın görüşlerinin alınmadığı, sit ilan edildikten sonra bu bölgelerde köhneleşme, kaçak yapılaşma, terk edilme ve çevreye aykırı yapılanmaların geliştiği, karar ve planların yerel yönetimlerce yeterince uygulanamadığı, bunun nedeninin kamuoyunun tepkisi, mülkiyet sorunları, mali olanakların kısıtlılığı, planlama eksikliği gibi faktörler olduğu, yalnızca kentsel sit ilanının ve planların yeterli olmadığı ifade edilmiştir. Ancak yerel yönetimlerin çoğunluğunun kentlerinin korumaya değer olduğu ve kentsel mirasın yıkılıp yerine yeni yapı yapılmasının uygun olmadığı şeklindeki düşünceleri koruma konusundaki bilinçlenmenin geliştiğinin göstergesidir. Bu dönemde yapı sahiplerinin ise çoğunlukla kararın kaldırılması yönünde çaba sarfetmekte olduğu tespit edilmiştir (Zeren, N., 1981).

3.3.1.4. 1980 Sonrası Kentsel Koruma Politikaları

1980 yılından 1983 yılına kadar geçen sürede yeni bir yasa beklentisiyle kentsel sit tescillerine ara verilmiştir. Bu dönemde yapılan Safranbolu Koruma ve Geliştirme İmar Plan çalışması yöntemi incelendiğinde öncelikle mahallerde saptama çalışmaları ile envanter çalışması yapıldığı ve bunların plan üzerinde gösterildiği, eski ve yeni yapılaşmalar için genel hükümler getirildiği, kentsel işlevler ve ulaşım ilişkin kararlar geliştirildiği, buna karşın uygulama programı ve araçlarına yönelik herhangi bir kararın geliştirilmediği görülür (Okuy, İ., 1982, s.210-217). 1977

yılında kentsel sit ilan edilen Isparta koruma alanına ait, yapımı dört yıl gibi uzun bir sürede tamamlanan Isparta Koruma Planı'nda; tescilli eski eserler ve bunlara ait yapılanma koşulları ve kararları getirilmiş, buna karşın çevre yapılanma koşulları ele alınmamış, uygulama programı ve araçlarıyla ilgili herhangi bir karar ise geliştirilmemiştir (Tola, A.S., 1982, s.191-195).

1983 yılında yürürlüğe giren 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda uluslararası gelişmelere koşut olarak korunacak varlıkların kapsamı genişletilerek tanımları yeniden yapılmış, "kentsel sit" ve "Koruma Amaçlı İmar Planı" yasal hale gelmiş, korumaya yönelik işlem ve faaliyetler düzenlenmiş, konuyla ilgili ilke ve kararları alacak olan Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun kuruluş ve görevleri belirlenmiş, korunması gerekli kültür varlıklarının maliklerine sorumluluklar getirilmiş, bakım ve onarım sorumluluklarını yerine getirecek koşullara sahip olmayan özel mülkiyetli yapıların kamulaştırılabileceği kararı alınmış, ilgili Bakanlığın korunacak yapıların sahiplerine ayni, parasal, teknik yardım yapması ve bu amaca yönelik bir "fon" kurulması, gerekli şartları taşıyan yapıların her türlü vergi, resim ve harçtan muaf tutulması kararlaştırılmıştır (Resmi Gazete, 1983, Sayı:18113).

Bu kanunla; taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili hizmetlerin yürütülmesinden sorumlu ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı, merkezi Ankara'da bulunan Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu ile Bakanlıkça Türkiye'de gerekli görülen yerlerde Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Bölge Kurulları oluşturulmuştur (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1987). 1984 yılına kadar tescili yapılan sit alanlarının koruma amaçlı imar planlarının yapılamaması nedeniyle sit alanlarındaki sorunların çözülmemesi, yapılaşma, nüfus artışı vb. nedenlerden dolayı kentsel sitlerin yeniden yerinde incelenmesi neticesinde çok sayıda kültür varlığı tescil dışı bırakılarak hemen her örneğin koruma alanı sınırları daraltılmıştır (Akın, N., 1988, s.40). 2863-3386 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda, korunacak kültür varlığı tanımına getirilen kısıtlamaların kentsel sitlerin sınırlarının daraltılmasına ve birçok kültür varlığının da koruma kapsamından çıkarılmasına neden olduğu düşünülebilir.

Bu dönemde kültürel mirasla ilgili devlet politikasını yansıtan 1985-1989 yıllarını kapsayan Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda; kültürümüzün yaşatılması ve canlı

tutulması, kültürel mirasın güncel yaşamın bir parçası olarak değerlendirilmesi ile ilgili tedbirlerin alınması, koruma çalışmalarını yürüten kamu ve özel kuruluşların milli bir kültür politikası çerçevesinde tespit edilecek önceliklere göre çalışmaları, kültürel mirasın turizm amaçlı kullanımının sağlanması, özel şahısların kültürel varlıkları koruma amaçlı alıp değerlendirmesinin kolaylaştırılması gibi ilkelere yer verilmiştir (DPT, 1985).

Korunması gerekli kentsel sitlerin merkezden korunmasının güçlüğü nedeniyle bu konuda kısmen desantralizasyona gidilmiş, yerel yönetimlerin koruma sürecine alınmasının ve yerinden denetim ve uygulamanın sağlanması 1987 yılında yürürlüğe giren 3386 sayılı, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkındaki kanunla kısmen sağlanmıştır. Bu kanunla karar alma ve denetleme görevi, tescil, geçiş dönemi yapılanma koşullarının saptanması ve koruma amaçlı imar planlarının onaylanma yetkisi merkezden yerel Koruma Kurullarına devredilmiş, yerel yönetimlerin de kentsel koruma sürecine katılması sağlanmış, koruma amaçlı imar planında kültürel amaçlara ayrılan tescilli yapıların koruma kurulu kararıyla belediyelerce kamulaştırılabileceği yetkisi verilmiş, tescilli taşınmaz kültür varlıkları her türlü vergi, resim ve harçtan muaf tutulmuştur (Resmi Gazete, 1987a, Sayı:19497).

1980'li yılların başlangıcından itibaren Türkiye'de kentsel sitlerin bütününe yönelik olarak koruma uygulamaları örnekleri görülmeye başlanmış, merkezi yönetimin, yerel yönetimlerin ve zaman zaman da halkın katılımı ile Antalya, Bursa, Muğla, Kuşadası, Kütahya, Safranbolu vb. yerlerde çeşitli kentsel koruma uygulamasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. 1967 yılında kentsel sit ilan edilen Antalya'da Kültür ve Turizm Bakanlığı ve yerel yönetimin katkısıyla Kaleiçi Koruma Planı kapsamında Liman ve çevresi koruma amaçlı ele alınmış, Turizm Bankası Emanet Komisyonu tarafından yenileme çalışmaları gerçekleştirilmiş, bu alanda turizme yönelik işlevler geliştirilerek, Kaleiçi'nin turizm amaçlı kullanımı teşvik edilmiş ve burada yer alan tarihi konutların onarılarak pansiyon işlevli kullanımları sağlanmaya çalışılmıştır (Mercangöz, S., 1986, s.3-4). Bu çalışma yalnızca kent ölçeğinde değil ülke ölçeğinde de Antalya Kaleiçi ve Yat Limanı'nın önemli bir turizm alanı haline gelmesini sağlamış, ayrıca turizm amacıyla kentsel korumayı bir araya getiren başarılı bir uygulama olmuştur.

Bursa'da; yerel yönetimin Hisar Yöresi Koruma Planı çerçevesinde yapmış olduğu Kale Sokak Koruma Programı ortak mirasın korunmasında dış destek sağlayan özgün bir programdır. Bu çerçevede Kale Sokak'ta bulunan 20 kadar evin Ağa Han Vakfı'nın da katkıda bulunmasıyla ve mal sahiplerinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Yerel yönetim, proje grubu, danışmanlar ve kullanıcılardan oluşan bir organizasyon kurulmuş, Ağa Han Vakfı'nın sağladığı özel bir yardımla proje finansmanı gerçekleştirilmiş, koruma projesi hazırlığı sırasında kullanıcıların görüşleri dikkate alınarak turistik öneriler de getirilmiş, altyapı çalışmaları ise yerel yönetim tarafından yapılmıştır (Bursa Belediyesi, 1987).

Özgün ve korunması gerekli kent yerleşme dokusuna sahip olan Muğla'da koruma çalışmalarının 1975'te başlamış olmasına karşın korumaya yönelik imar planı ancak 1982 yılında yapılabilmektedir. 1975-1980 yılları arasında yoğunlaşan kentsel sit alanına ilişkin çalışmalar, yerel yönetimin desteğine yapı sahiplerinin katılımı ile daha çok bilinçlenme ve mevcut durumu onarımlarla koruma şeklinde gelişmiştir. Korumaya yönelik ileri bir adım olarak projelerin belediyece onaylanması, denetimlerde belediyeye yetki verilmesi, yapı sahiplerine serbest nizamda inşaat yapma hakkı verilmesi gibi kararlar imar planının notları olarak hazırlanmıştır (Şahin, E., 1987, s.11-12).

1980'li yılların sonlarında Kuşadası'nda yerel yönetim, Kent-Koop ve ODTÜ Restorasyon Ana Bilim Dalı'nın organizasyonu ve Turizm Bankası'nın kredi desteğiyle proje gerçekleştirilmeye çalışılmış, bu amaçla yerel yönetimin altyapı ve teknik yardım sağladığı ve aynı zamanda ortak olduğu bir "kooperatif" kurulmuş, ancak uygulamanın bütünüyle gerçekleştirilebilme imkanı bulunamamıştır. Çalışma Türkiye'de bir kentsel alanın bütünüyle ele alınması yönünden önemlilik arz etmektedir (Asatekin, N.G., Madran, E., 1988, s.52-58).

Kütahya'da ise yerel yönetimin isteği üzerine 1981 tarihinde başlayan kentsel sit alanı planlama çalışması sürecinde yerel yönetimin başvurusuyla TKTVYK, kentsel sit alanını daraltarak bunun dışında kalan kısımların "etkilenme ve geçiş alanı" olarak planlanmasını kararlaştırmıştır. Yapılan çalışmada tespit, belgeleme, koruma amaçlı imar plan kararları, makro ve mikro düzeyde kararlar, yapılaşma kararları, kentsel işlevler, ulaşım ve donatım alanlarına ilişkin kararlar geliştirilmiştir. Yerel yönetimin ve kısmen halkın katılımıyla 1987'de yoğunlaşan uygulama çalışmaları

yapılmıştır. Yapılan koruma amaçlı planda uygulamaya yönelik program ve araçlara ilişkin kararlara rastlanmamıştır (Eruzun, C., 1982, s.45-51).

1988 yılında Türkiye genelinde kentsel sit alanlarına sahip 46 yerel yönetim biriminde yapılan bir araştırmada; yerel yönetimlerin bir kısmı (%26.4) tarafından kentsel sit kararı alınan bölgelerin doğru seçilemediği saptanırken, diğer yandan büyük bir kısmı kısmen (%28.3) ya da tamamen (%41.3) doğru seçildiğini belirtmiştir. Kentsel sit alanı ilan edilen bölgelerde sit kararından sonra kaçak ve çevreye aykırı yapılaşmada 1980 yılına göre bir azalma olduğu, amaca uygun gelişmede ise artma olduğu gözlenmiş, kentsel sit kararlarının ve planlarının yerel yönetimlerce uygulanabilme imkanının arttığı, uygulanamama nedenlerinin ise halkın tepkisi, mülkiyet sorunu ve maddi olanakların kısıtlılığı olduğu görülmüştür. 1980 yılında uygulanamama nedeni olarak öne sürülen detay ve plan eksikliğinin bu dönemde daha az etkili olduğu görülmüş, kentsel sit kararı ile koruma amaçlı imar planlarının uygulama için büyük oranda yeterli olduğu belirtilmiştir. Yerel yönetimlerin kentsel sit alanlarının korumaya değer olduğu konusundaki görüşleri 1980 yılına göre azalma göstermiş, korumaya değmez görüşü artmış, buna karşın kentteki eski yapıların yerine yeni yapı yapılmasının uygun olmayacağı görüşünde olumlu bir artış söz konusu olmuştur. Yapı sahiplerinin büyük çoğunluğunun ise 1980 yılında olduğu gibi kararı olumsuz karşıladığı ve kaldırılması için çaba gösterdiği ve eski yapılarını yıkarak yenisini yapmak istediği görülmüştür (Zeren, N., 1991, s.95-134).

DPT tarafından 1990-1991 yılları arasında yapılan İstanbul, İzmir, Bursa, Kayseri, Büyükşehir Belediyelerinin idari organizasyonları hakkında yapılan bir araştırmada; Büyükşehir Belediyeleri örgütleri içinde kentsel korumaya yönelik herhangi bir yönetsel birimin olmadığı, koruma çalışmalarının Fen İşleri ve İmar İşleri Birimleri tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır. Büyükşehir Belediyelerin öncelikli hizmetleri arasında kentsel koruma konusu bulunmadığı, bu konunun İmar Mevzuatı ve İmar Uygulaması ile Yeşil Sahalar ve Sosyo-Kültürel Hizmetler konuları arasında değerlendirildiği görülmektedir (Erdumlu, G., 1993, s.63-104).

1990-1994 yıllarını kapsayan Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda; desantralizasyon çerçevesinde yerel hizmetlerin yerinde karşılanması ve yerel yönetimlerin görev, yetki ve sorumluluklarının artırılmasına yönelik yasal

çerçevenin hazırlanmasıyla ilgili ilke ve politikalar geliştirilerek, yerinden yönetim anlayışına ağırlık verilmiştir (DPT, 1989, s.320). Bu kapsamda diğer hizmet alanlarında olduğu gibi kentsel koruma çalışmalarında da yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluklarının arttığı ve koruma çalışmalarını merkezi idareden beklemek yerine yerel yönetimler ve sivil toplum örgütlerinin inisiyatiflerini kullanarak bu konuya büyük ölçüde katkıda bulunmaya çalıştıkları gözlemlenmektedir.

1996-2000 yıllarını kapsayan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda çevre konusunda ÇED Yönetmeliği uygulamasının çevre sorunlarının çözümünde etkili olacağı (m.87) vurgulanmaktaysa da özellikle bu değerlendirmenin doğal çevreye yönelik olduğu anlaşılmakta, korunması gerekli kültür varlıklarıyla kültürel çevrenin korunmasına özel bir değer verilmediği görülmektedir. Tüm sosyo-ekonomik sorunlara sadece ekonomi yönünden bir yaklaşımın yeğlendiği bu dönemde ülkemiz ve kentlerimiz için kentsel korumanın önemli bir kültürel miras olduğu gözardı edilmektedir.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın "Fiziki Planlama ve Kentleşme" bölümünde "kentlerde tarihi, kültürel değerlere sahip alan ve eserlerin korunması ve yenilenmesine önem ve öncelik verileceği" belirtilmiş, yanısıra "kent kimliğini oluşturan şehircilik ve mimari tarzlarını koruma ve geliştirme faaliyetlerinin de teşvik edileceği" ifade edilmiş, ancak koruma amaçlı ilke ve tedbirlere yer verilmemiştir (DPT, 1995., s.150)

3.3.2. KORUMA AMAÇLI İMAR PLANLARI KAPSAMINDA KENTSEL KORUMA POLİTİKALARININ TESBİTİ

İstanbul Tarihi Yarımada'nın örnekleme alanı olarak seçilmesi bağlamında, Tarihi Yarımada Koruma Planı ve Planlama İlkelerinin saptanmasının yanısıra ayrıca 3. bölümün girişinde açıklandığı biçimde Türkiye'de tez çalışmasının amacına uygun olarak belirlenmiş kriterler çerçevesinde inceleme alanları olarak seçilen Antalya, Bursa, Diyarbakır, Kayseri ve Konya Büyükşehir Belediyeleri'nin yürürlükteki Koruma Amaçlı İmar Plan Raporları üzerinde yapılan incelemede ortak bir sistematik görülmediğinden yapılan incelemeler her kent için ayrı ayrı olmak üzere;

- Sit Alanının Tanım ve Konumu,
 - Mevcut Durum ve Kullanım,
 - Planın Amaç ve Hedefleri,
 - Çalışma Yöntemi,
 - Örgütlenme ve Uygulama Araçları
- içerik ve kapsamında değerlendirilmiştir.

Hedeflerin belirtilmesinde de bir sistematik mevcut olmadığından, planı amacına ulaştıracak hedeflerin sınıflandırılarak özetle ifade edilmesi tarafımızca daha uygun görülerek hedefler;

- Kavramsal veya Genel Stratejik Hedefler
- İşlevsel Hedefler
- Uygulama Hedefleri
- Örgütsel Hedefler olarak sınıflandırılmış ve incelenmiştir.

3.3.2.1. ANTALYA KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI

Sit Alanının Tanım ve Konumu

Antalya’da Kaleiçi Sit Alanı; batıda deniz, kuzey ve doğuda caddelerle çevrilmiş olan, etrafı surlarla çevrili çoğunluğu K.V.T.V.K.K. kararları ile Kültür Varlığı olarak elde edilmiş sivil yapılarla antik döneme ait arkeolojik kalıntılarla sur kalıntılarından meydana gelen alandır.

Antalya Kaleiçi, M.Ö. 2.yy’dan günümüze değin kesintisiz bir iskan görmüştür. Batıda deniz, kuzey ve doğuda ana caddelerle sınırlandırılmış olması korunma olgusunu üst düzeylerde tutabilmiştir.

“Kaleiçi” olarak tanımlanan tüm alanın antik Attaleia Kenti yerleşim alanı olduğu gerek yazılı kaynaklardan gerekse kalıntıların varlığından kesin olarak bilinmektedir. Plan sınırları içinde kalan alanda, mevcut plan kararları ve çeşitli kurul kararlarıyla getirilen 1.Derece Arkeolojik Sit, 2.Derece Arkeolojik Sit, Tarihi-Kentsel Sit, Doğal Sit alanları mevcuttur.

Kaleiçi’ne Hadrianus Kapısı’ndan girildiğinde Roma dönemi yerleşmesine ait orijinal zemin açıkça seçilebilmektedir. Halihazır kent kotundan 3-3.5 mt aşağıda

bulunan bu tabakanın küçük değişmelerle tüm sit alanında bu kotta yer aldığı çok büyük bir olasılıktır.

Birçok sivil mimarlık, örneğın bu surlara yakın, bitişik ya da üstünde konumlandırılmıştır. Bunların bir bölümü de kültür varlığı niteliğindedir.

Sit Alanı;

- M.Ö. 2. yy'dan günümüze doğru kesintisiz değişik kültürleri barındırmıştır.
- Tüm alanın aynı değerde arkeolojik sit olarak tescili önerilmektedir.
- İç ve dış surlar dışında, toprak üstü arkeolojik kalıntılar fazla değildir.
- Sokak silüetini, kültür varlığı olarak tescil edilmiş yapılar belirlemektedir.

Koruma Amaçlı İmar Plan Raporunda yapılan bir değerlendirmede Kaleiçi'nin arkeolojik sit bütünlüğünün parçalanarak 1. ve 2. derece gibi değişik tanımlar getirilmesi doğru olmadığı, bulguların tüm Kaleiçi'nin aynı değerde bir "Arkeolojik Sit" olduğunu gösterdiği, böylesine bir ayrıştırmanın aynı zamanda alanın bir bütün olarak algılanmasını ve değerlendirilmesini zorlaştırarak sanki ayrı bölgeler varmış gibi bir çağrışım yaptığı belirtilmektedir.

Mevcut Durum ve Kullanım

Sit alanında büyük ölçekli pansiyonculuk ve otel işletmeciliği gündemdedir. Bir işlev yüklenen sivil yapılar sokak silüetini belirlemektedir. Özgün dokunun kısmen yada tamamen bozulduğu alanlar mevcuttur.

Tescilli sivil mimarlık eserlerinin büyük çoğunluğunda konfor koşulları yetersiz veya eksik olarak belirtilmektedir. Sit alanı içerisindeki tescilli olmayan sivil mimari örneklerinde, yapıım tekniği ve mimari özellikleriyle niteliksiz ve çevreye uyumlu olmayan yapı oranı %75 gibi yüksek bir orandadır. Onarım görmemiş tescilli sivil mimarlık örneklerinde, özgün malzeme ve teknikleri koruyanların oranı %76 gibi yüksek bir değerdedir. Plan şemasını muhafaza edenlerin oranı %83 civarında olduğu görülmüştür. Genel olarak; genel birim ve ana hatlarını koruyanların oranı %85 civarındadır. Turizm işletmeciliği nedeniyle sosyal yapı değişmektedir.

Antalya Kaleiçi'nde parsel-yapı ilişkisi incelendiğinde, sokak silüetini oluşturan öğelerin en önemlisinin konut yapıları veya konut ya da binalar olduğunu söylemek

mümkündür. Yapıların içinde yer aldığı parsellerdeki açık alanların (avlu, bahçe gibi) ise genelde yapıların arkasında ya da yanlarında olduğu görülmektedir. Özgün geleneksel dokuda yapılaşmanın bitişik nizamda, ayrı ya da yan bahçeli biçimde geliştiği, özgün dokunun yer yer ya da tamamen bozulduğu alanlarda ise yapılaşmanın tüm parseli kapladığı ya da arkada veya yanda küçük hava bacası, aydınlatma bacası şeklinde çalışan küçük avlucuklar oluşturarak daha çok parselin tamamını kaplamaya yönelik olduğu da söylenebilir. Büyük bahçeler içinde yine sokağa cepheli yapı sayısı ise giderek azalmıştır.

Planın Amaç ve Hedefleri

Planın Amacı : Tüm Kaleiçi'nin aynı değerde arkeolojik ve kentsel sit kabul edilerek gelişmesi ve sağlıklılaştırılması amaçlanmıştır. Bu düzenlemelerin getirilerek tescilli kültür varlıklarında ve diğer yapılarda güncel konut kullanımına uygun örneğin konut, pansiyon vb. kullanımın özendirilmesi, turizm ve ticaretin belli yerlerde yoğunlaştırılması öngörülmektedir.

Planın Hedefleri : Koruma Amaçlı İmar Planı'nda açıklanan hedefler belirli bir biçimde sınıflandırılarak, öneriler aşağıda özetle verilmektedir.

- Kavramsal veya Genel, Stratejik Hedefler

- Arkeolojik, kentsel ve doğal sit tanımlarının yenilenmesi,
- Yapılara yapılacak müdahalenin ana hatlarının belirlenmesine yönelik ölçüt ve sistemlerin geliştirilmesi,
- Restorasyon projeleri ve uygulamalarının daha iyi belirlenmiş ilkelere dayandırılması,
- Yeni yapılaşmanın biçim ve koşullarının yeniden ele alınması.

- İşlevsel Hedefler

- Yeni yapılaşmada hiçbir şekilde ticaret işlevine yer verilmemesi, bu işlevin planda belirlenen parsellerde oluşturulacak yeni yapılarda yer alması,
- Alanın doğusunun yeşil bir kuşakla çevrelenmesi,
- Turizm ve ticaretin olabildiğince belli yerlerde yoğunlaştırılması,

- Konut kullanımının (gerek tescilli kültür varlıklarında, gerekse yeni yapılaşmalarda) özendirilmesi,
- Ticarete yönelik hizmetlerin belli yerlerde yoğunlaştırılması, kültürel ve sosyo-kültürel işlevlere tahsisli yapı ve planların önceden belirlenmesi.

- Uygulama Hedefleri

- Ada ölçeğinde değerlendirmeler yapılması,
- Yeni yapılaşma ile ilgili bazı hususların mimari proje müellifine bırakılarak yaratıcılığın özendirilmesi,
- Trafik olgusunun yeniden ele alınması,
- Yeni yapı yoğunluğunun halen yürürlükteki duruma oranla düşürülmesi,
- Bahçe olgusunun korunması, korunacak bahçe sayısının artırılması ve kullanım koşullarının belirlenmesi,
- Tüm Kaleiçi'nin gelişmesini ve sağlıklılaştırılmasını sağlayacak alan düzenlemelerinin yapılması,
- Yeni yapılaşma koşullarında kesin ve tüm Kaleiçi'ni kapsayan tanım, limit ve rakamlardan kaçınılması,
- Ada ölçeğinde değerlendirmelere bağlı olarak, her ada için min., max. parsel büyüklüklerini, parselde oturma biçimi, yapı oturma alanı vb. özelliklerin belirlenmesi,
- Geleneksel konutların yoğun olduğu adalarda, bu yapıların parsel içindeki konumları ile taban alanları ve yüksekliklerinin o adanın belirleyici öğeleri olması.

- Örgütsel Hedefler

- Antalya Belediyesi'nin otokontrolü sağlayacak bir örgütlenmeye götürülmesi.

Çalışma Yöntemi

Koruma Planı'nın tasarımının ekli belgeler geliştirilerek yol gösterici, yönlendirici bir nitelik taşıması öngörülmüştür. Koruma; sadece fiziksel çevreyi ve onun fiziksel bileşenlerini değil, yaşamı, çevrede alışlagelmiş etkinlikleri, alışkanlıkları, kısaca klasik bir planlamada düşünülmesi gerekmeyen birçok öğeyi de içermektedir.

Koruma Alanının İşlevsel Değerlendirilmesi

Halen yürürlükte olan plan ile KTVKYK'nun parsel kararları arasında çelişkiler vardır. Plan yapımından bu yana geçen on yıl içinde Kaleiçi'nde talepler ve kullanım biçimleri değişmiştir. Planın uygulanması için Belediye'ce kamulaştırılacak parsel sayısı çok fazladır. Bu nedenle, bu sayının uygulanabilir hale getirilmesi lazımdır. Halen yürürlükteki plan lejant hükümleri ile GEEAYK'nun 1850 sayılı kararı ve yönetmelik arasında çelişkiler vardır. 1982 planı ev pansiyonculuğunu öngörmektedir. Oysa daha büyük ölçekli pansiyonculuk ve otel işletmeciliği de gündeme gelmiş bulunmaktadır.

Örgütlenme ve Uygulama Araçları

Koruma planında bu konuya ilişkin herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir.

3.3.2.2. BURSA KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI

Sit Alanının Tanım ve Konumu

Bursa Tarihi Merkez Koruma-Geliştirme Planı'nın kapsadığı alan toplam 48.3 hektar olup, tarihi Hanlar Bölgesi, kuzeyde Reyhan Mahallesi, doğuda Kayhan Mahallesi'nden oluşmaktadır. Proje alanı batıda Cemal Nadir Caddesi, güneyde Atatürk Caddesi, kuzeyde Haşim İşcan Caddesi ve doğuda Gökdere doğal eşiği ile sınırlıdır.

Proje alanı Bursa'nın tarihsel merkezini ve bugünkü Merkez İş Alanı ile yakın çevresini içermektedir. Projenin önemi de içerdiği bu tarihsel verilerin yoğunluğundan ve hâlâ kentin en önemli iş merkezi olma niteliğinden kaynaklanmaktadır.

Bursa'nın geleneksel merkezi, temelde bölgesel ve hatta ülkesel ölçekte bazı kontrol işlevleri yüklenmiştir. Konut alanlarının yayılması ve yer değiştirmesi ile doğrudan etkilenmemiştir. Kentsel yerleşme alanı merkez çevresinden yaya ulaşım mesafesi içindedir.

Geleneksel Hanlar Bölgesi ve Kapalı Çarşı'daki yoğunlaşma ağırlıklı olarak alışveriş/perakende ticaret, sınırlı ölçüde küçük imalat ve depolama, toptan ticaret ve

bürolar ile iş-hizmet servisleri düzeyinde, doktor ve avukat büroları, banka, sigorta ve komisyoncu büroları ile oluşmaktadır.

1958 yangınına kadar merkezdeki işlevlerin fiziki ve ekonomik yapısı önemli bir değişime uğramamıştır. Bu tarihe kadar Kapalı Çarşı daha çok ipekçi, kumaşçı ve tekstilcilerin çoğunlukta olduğu kuyumcu, ayakkabıcı, aktariye ve hırdavatçıların bulunduğu bir alışveriş aksıdır. Kapalı Çarşı'nın yan kollarında sahaflar, kuyumcular, çeyiz ve hediyelik eşya, havlucular, hazır ev eşyası ve mobilyacılar, Ulucamii tarafında saraçlar, bakırcılar, takunyacılar ve az sayıda bakkaliye ve gıda maddeleri satan işyerlerinin bulunduğu bir çeşitlilik göstermekteydi.

Mevcut Durum ve Kullanım

Planlama alanında; uzun geçmişine, geçirdiği büyük yangına ve son 10 yılda yapılan rastlantısal yenilenmelere karşın pek çok tarihsel veri canlı ve yaşamın parçası olarak ayakta durmaktadır.

Genelde tarihsel çevrelerde görülen terk edilmişlik ya da çöküntü alanı niteliği bu bölgede yoktur. Ancak çevre standartlarının, özellikle konut dokusu içinde azaldığı da bir gerçektir.

Planlama alanında, anıtsal yapılar dışındaki tarihsel veriler 19.yy. geç dönemi Osmanlı Evleri'dir. Bunlar çok küçük parsellerde küçük birimler olabildiği gibi, büyük parsellerde daha büyük ev tipleri de olabilmektedir.

Alan bütününe bakıldığında Hanlar Bölgesi'nin önemli bir Osmanlı kentinin gelişmiş merkezi olduğunu, Kayhan mahallesinin bu merkezle uyumlu bir kentsel imaja sahip bir mahalle olduğu, Reyhan mahallesindeki konut dokusunun ise ticari merkezin hemen yanı başında olmasına rağmen yarı kırsal öğeleri taşıyan kasaba görünümünde bir mahalle niteliği taşıdığı görülmektedir.

Hanlar Bölgesi 20.00 hektardır. İçinde yaşayan nüfus gece ve gündüz olmak üzere 1500 kişi olarak kabul edilmektedir.

Arazi kullanımında ticaret ağır basmaktadır. Gerçekte bugün konut olarak kullanılan birim sayısı çok kısıtlı olup, onlar da ticarete dönüşüm baskısı altındadır.

Hanlar Bölgesi'ndeki tescilli konut sayısı çok azdır. Bu yapılar gerek ölçekleri, gerek alanların ticaret vurgusu nedeniyle ancak işlevlerini değiştirerek korunabileceklerdir.

Reyhan mahallesi tarihsel merkezin, konut ağırlıklı ve günümüzdeki geleneksel Osmanlı kentsel doku özelliklerini korumuş olan kısmıdır. Yıllar boyu değişim sadece yol boylarında oluşmuş, içerisi adeta değişmeden kalmış ancak aşırı eskime ve yıpranma yapı niteliğini düşürmüş ve arazi rantlarının çok yüksek olduğu merkezde görece olarak düşük kiralı ve düşük satış değerleri ile orta ve düşük gelir grubuna hitap eden bir mahalle kalmıştır.

Kayhan Mahallesi ticaret kullanımının yaygınlığı ve anıtsal yapıların çokluğu ile tarihsel merkezin bir devamı niteliğindedir. Ancak tarihsel süreç içinde bu nitelik zayıflamış ve özellikle son dönemde geniş caddelerin açılması ve bu caddeler boyunca çok katlı yapılaşmanın yoğunlaşması ile bir kopukluk doğmuştur. Kayhan 10.8 hektardır. Arazi kullanımında ticaret ve işyeri ağır basmaktadır. Korunacak tarihsel stok kısıtlı olup, tarihsel olmayan stoktaki yetersiz yapısal durum nedeniyle yenileme yaygındır.

Planın Amaç ve Hedefleri

Planın Amacı : Proje alanına ait planlamanın beklentisini daha uzun yıllar Bursa kentine merkez olarak hizmet verebilecek, taşıdığı işlevleri güncel ve geleneksel olan, işyeri ve yaşama mekanları insan onuruna yakışır düzeyde, çevre standartları yüksek tarihi değerlerin varlığı ile fiziksel çevresi zenginleşmiş bir kent merkezi oluşturmaktadır. Hanlar Bölgesi, Reyhan ve Kayhan Mahallelerinin strüktürel bütünlüğünün sağlanması, proje alanında oturan, yaşayan ve çalışan nüfusun (sosyal yapının) koruma ve yenileme sonucu dışlanması önlenmesi, başka deyişle “gentrifikasyon” değil de koruma ve yenilemenin bir sosyal planlama eşliğinde ele alınması, plan uygulamasının Belediye'ye yükleyeceği külfet, kişi ve ailelere getireceği kısıtlamalara karşın yeni ve etkin potansiyellerin yaratılmasına yardımcı olmayı amaçlayan bir koruma planlamasıdır.

Planın Hedefleri : Koruma Amaçlı İmar Planı'nda açıklanan hedefler belirli bir biçimde sınıflandırılarak, öneriler aşağıda özetle verilmektedir.

- **Kavramsal veya Genel, Stratejik Hedefler**

- Merkez bölgesindeki koruma, iyileştirme, yenileme ve geliştirme alt hedefleri ile merkezin işlevsel yapısının geliştirilmesinin tutarlılık içinde olması.

- **İşlevsel Hedefler**

- Kentin tarihsel gelişimi içinde ticari odak noktası kimliğini kazanmış olan, güneyde Atatürk Caddesi ile kuzeyde Cumhuriyet Caddesi, batıda Cemal Nadir Caddesi ve doğuda İnönü Caddesi arasında kalan merkez bölgenin ekonomik işlevlerinin ve canlılığının korunması,
- Bursa'nın tarihi kimliğini vurgulayan Hanlar Bölgesi'ndeki yapılar, açık çevreler, alışveriş akslarının korunması, restorasyon ve bakımlarının sağlanması, işlevsiz kalmış yapıların yeni işlevler verilerek canlandırılması ve ekonomik yönden korunmalarına olanak yaratılması.

- **Uygulama Hedefleri**

- Merkezdeki yapılaşmış ve açık çevrenin korunarak geliştirilmesinde; araç trafiğinin yoğunlaşmasından kaynaklanan tıkanıklık, kargaşa ve gürültünün ortadan kaldırılması, fiziksel dokusu eskimiş ve çöküntü alanı haline dönüşmeye başlamış Reyhan Konut Bölgesi'nin merkezi yaşama alanı olarak sağlıklılaştırılması, kısmen yenilenmesi, altyapı ve sosyal hizmetlerin sağlanması,
- Merkezdeki aktivite ve kullanımlar büyük ölçüde yerlerini korurken, merkezden çıkması yönünde kendi istekleri, eğilimleri artmakta olan bazı imalat, depolama, toptan ticaret gibi kullanışların merkez dışına yeni yerleşme alanlarına taşınması için planda yer gösterilmesi,
- Merkez koruma-geliştirme ve yenileme alanlarındaki eski ve yeni yapıların en üst düzey mimari standartlarda olmasının özendirilmesi,
- Bursa kent merkezinde ulaşılabilirlik, servis düzeni, mevcut yol ağını en etkin kullanılabilecek bir trafik işletmesinin sağlanması, temel ilke olarak Merkez İş Alanı'nın yaya ağırlıklı olması yönünde düzenlemeler yapılması.

Çalışma Yöntemi

Bursa Tarihi Merkez Koruma-Geliştirme İmar Planı'nın gerçekleşmesi yeni bir Yerel Yönetim anlayışı yanına Şehir İşletmeciliği potansiyelini de gerektirmekte, Planlama-Programlama-Bütçeleme bütünlüğünü de zorunlu kılmaktadır. 3030 sayılı Büyükşehir Yönetimine ilişkin yasal çerçeve içinde bu tür bir Belediyeciliğin tanımında saklı bulunmaktadır.

Proje alanının tanıtımında belirtildiği gibi merkez bölgesinin ele alınmasında plancıları ve yöneticileri yönlendirecek Makro-Planlama Politikası, "Tarihi Çevrenin Korunması" ve "Merkezin ekonomik olarak gelişmesinin optimizasyonu" olmaktadır.

Örgütlenme ve Uygulama Araçları

Koruma planında bu konuya ilişkin herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir (Bursa,1989).

3.3.2.3. DİYARBAKIR KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI

Sit Alanının Tanım ve Konumu

Diyarbakır; merkezinde yer alan geleneksel anıtsal yapılarla, sivil mimarlık eserlerinin yoğun olarak bulunduğu tarihi surlarla çevrili olan ve 16 mahalleyi kapsayan alandır.

Suriçi merkezde yoğun olarak ticaret işlevi yer almakta ve geleneksel doku üzerinde baskı oluşturmaktadır. Suriçi'nde bulunan yoğun ticaret ve barınma işlevinin ihtiyacıyla doğru orantılı ve geleneksel dokuya uyumlu yeterli ulaşım olanakları bulunmamaktadır. Geleneksel doku içinde ve sivil mimarlık eserleri çevresinde niteliksiz yapılar bulunmakta, ticaret aksları üzerinde ise çok katlı yapılar yer almaktadır.

Geleneksel doku içerisinde ve sivil mimarlık eserleri çevresinde niteliksiz çok veya az katlı yapılar ile ticaret aksları üzerinde nitelikli denebilecek çok katlı yapılar yer almaktadır. Son yıllarda artan göç nedeniyle Suriçi'nde yoğun bir nüfus barınmakta,

sur dibinde ise gecekondular bulunmakta ve sur çevresinde fiziksel kirlilik oluşturmaktadır.

Planın Amaç ve Hedefleri

Planın Amacı : Merkezde yer alan ticaret işlevinin geleneksel doku üzerindeki baskısının hafifletilerek mekanda organize edilmesi ve Suriçi bölgesinin köhnemesini engelleyecek yapılanma koşullarının denge noktasının yakalanabilmesidir.

Planın Hedefleri : Koruma Amaçlı İmar Planı'nda açıklanan hedefler belirli bir biçimde sınıflandırılarak, öneriler aşağıda özetle verilmektedir.

- Kavramsal veya Genel, Stratejik Hedefler

- Hazine ve belediye mülkiyetindeki arsaların birincil öncelikli donatı alanlarına tahsis edilmesi, ikinci derecede ise konut stoku olarak kullanılması.

- İşlevsel Hedefler

- Planlama alanında konutun yanı sıra perakende ticaret, turizm, konaklama, eğlence ve kültür işlevleri getirilerek Suriçi'nin Diyarbakır kentinin merkezi konumunda tutulması ve böylece köhnemenin engellenmesi,
- Suriçi'ndeki konut nüfusunun arttırılmaması, ancak altyapı ve konut çevresi niteliğinin yükseltilmesi.

- Uygulama Hedefleri

- Gerek ticaret işlevinin gerekse konut işlevinin ulaşım probleminin çözülmesi,
- Sur diplerindeki kaçak yapılaşmanın bertaraf edilerek surların tarihsel ve turistik değerinin ortaya konması,
- Mekanda yer alan çok katlı yapılara getirilecek kararların üretilmesi,
- Korunması gerekli anıtsal yapıların çevresinde oluşmuş asalak yapıların temizlenmesi,
- Korunması gereken sivil mimarlık örneklerinin çevresinde yer alan kalitesiz, gerek çok katlı gerekse az katlı yapıların temizlenmesi,
- Gerekli donatı alanlarının elde edilebilmesi,

- Sur çevrelerinin boşaltılarak surların tarihsel değerinin ortaya çıkmasının sağlanması,
- İçkale'nin kaçak yapılardan arındırılması, anıtsal yapı örneklerini ortaya çıkararak bu bölgenin kültür ve turizm işlevi ile canlandırılması,
- Korunması gerekli anıtsal yapılar ile sivil mimarlık örneklerinin çevresinde oluşacak yeni yapılanmanın bu örnekleri koruyacak, olumlu etkileyecek ve bu örneklerden olumlu etkilenecek biçimde organize edilmesi,
- Geleneksel dokunun hakim olmadığı sağlıksız yapılanmış konut alanlarında ise Diyarbakır geleneksel konut mimarisi öğelerinin kullanımına olanak veren plan kararları ile yapılanma hakları getirilerek yenilenme, sağlıklaştırma sürecinin başlatılması,
- Gerek ticaret alanlarının ve gerekse konut alanlarının ulaşım problemlerini çözerken geleneksel sokak dokusunun zedelenmemesi.

Çalışma Yöntemi

1/1000 lekli Uygulama İmar Planı; yapı adaları, ulaşım, donatı alanlarının sistemi kurularak tasarlanmıştır. Yapı adaları özellikle simgeler ile ifadelendirilmiştir. 1/5000 ölçekli uygulama eki güncelleştirilmiş mülkiyet bölüntüsü üzerine 1/1000 uygulama imar planı karar ve koşullarının aktarılması ile oluşturulmuştur ve yapı ruhsatına altlık teşkil etmektedir. Bu paftalarda yapının parselindeki konumu, yapı taban alanı ve kat adedi açıklanmaktadır. Ayrıca plan eki olarak verilen “İmar Plan Hükümleri”, yapılanmada uyulması zorunlu genel ve özel koşulları açıklamaktadır. Uygulamada yönlendirici olmak amacıyla farklı büyüklüklerdeki ve şekillerdeki parseller için konut plan şemaları ve bu yapılarda uygulanabilecek geleneksel Diyarbakır konut mimarisi detaylarından rnekler “Plan Eki” içinde yer almaktadır.

rgtlenme ve Uygulama Araçları

Koruma planında bu konuya ilişkin herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir (Diyarbakır, 1990).

3.3.2.4. KAYSERİ KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI

Sit Alanının Tanım ve Konumu

Kayseri’de sit alanı; kale ve çevresindeki anıtsal yapıların yer aldığı tarihsel plato olarak geleneksel merkezin güneyinde bulunan kent dokusu ve sivil mimari açısından tarihsel özelliğini koruyan alandır. Bu alan T.K.T.V.K. kararları ile tarihi çekirdeğin korunacak bölümü olarak kabul edilmiştir.

Sit alanının özellikleri;

- Eski dokusunu büyük ölçüde koruyan tek bölge olması,
- Bölgede pitoresk, sanat ve tarihi değerler açısından önemli yapıların yer alması,
- Plan şemaları, bezemeleri, yapı malzemeleri, yapı sistemleri ve yapı öğeleri açısından benzerlik göstermeleri ve hemen hepsinin aynı tarihi dönemi karakterize etmesi,
- Evlerde ahşap, taş ve yağlı boya resimler şeklinde bezeme türlerinin çok güzel örneklerinin bulunması,
- Eski evlerin toplu olarak bir arada bulunması ve çoğunluğunun aynı tarihi dönemi yansımasıdır.

Sit alanı; Kayseri’nin kentsel merkezini teşkil eden ve kuzeyinde 50 metre, doğusunda 70 metre, güneyinde 40-50 metre genişlikte ana yollardan oluşan bir ulaşım ringi ile çevrelenen en yoğun ve aktif bölümü içerisinde yer almaktadır. Kuzeyden iş ve ticaret bölgesine, güneyden de 350 ki/ha yoğunluktaki meskun konut alanlarına dayanmaktadır.

Mevcut Durum ve Kullanım

Kentsel merkezi teşkil eden ana yollarla çevrelenen kentsel işlevler yönünden en yoğun bölgesi içerisinde yer alan kısmen iş ve ticaret bölgesine, kısmen de konut alanlarına dayanan bir konumdur. Yapıldığı dönemde yüksek düzeyli iskan ve ticaret alanı olan bu bölgenin günümüzde bir kısmı düşük gelirli ailelerce iskan alanı olarak kullanılırken, diğer kısmı imalathane, boyahane, depo, perakende satış, kahvehane, hurdacı vb. imalat ve ticaret işlevli amaçlar için kullanılmaktadır. Kent ve sokak dokusu, yapı ölçeği ve mimari özellikler bu alanda geleneksel karakterini korumaktadır. Konutların büyük bir kısmı yıkık, bir kısmı yanlış kullanım ve

bilinçsizlik nedeniyle bakımsız durumdadır. Bölge fiziki ve sosyo-ekonomik açıdan çöküntü durumundadır. Fiziksel sorunlar; altyapı eksikliği, wc ve banyoların konutların içerisinde olmaması, çatı, pencere ve merdivenlerin doğa tesirlerine açık olması ve bu durumun yapı malzemelerinde bozulmalara neden olması, sosyo-ekonomik ve kültürel sorunlar, aile yapısındaki değişiklik ve konfor koşullarındaki eksiklikten kaynaklanan sorunlardır.

Sit bölgesinde hiçbir yapı, özgün işlevi olan konut kullanımını sürdürmediği ve kentsel gelişime göre de sürdüremeyeceği için yani bu bölgede konut kullanımı günümüz toplum yapısı ile bütünleşemeyeceği için bu kadar harap olmuş, kendi kendini onararak yenileyememiş ve koruyamamıştır.

Planın Amaç ve Hedefleri

Planın Amacı :Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile tanımlanan ve kentin karakteristik dokusunu simgeleyen yöresinin kent mekanı ve tarihsel çevresi içerisinde; arkeolojik, mimari ve fonksiyonel değerlerinin korunması amacına koşut olarak ve çağdaş koşullara uygun gelişimini sağlayarak genel planlama kararlarının belirlenmesi, bu alanlara uygun yeni fonksiyonlar getirilmesi, yeni yapılanmalarda uyulması gereken koşulların saptanmasına yöneliktir.

Belirlenen bu amaç doğrultusunda yapılacak planlamada anıtsal yapıların çevreleri ile birlikte değerlendirilmesi, tarihsel ve mimari değerlerin sürekliliğinin sağlanması, yöre değerlerinin canlandırılması yanında, Sit Bölgesi'nin çağdaş yaşam koşullarına ulaştırılması ve (Kayseri'nin kentsel ve tarihsel merkezinin geliştirme potansiyeli de gözönünde tutularak) gelişmesini yönlendirecek planlama kararlarının getirilmesi de çok önemlidir.

Sit planı, restorasyon, restitüsyon sürecinden geçerek rövitalizasyon yoluyla aktif koruma ve geliştirme amacı ile ele alınmıştır.

Planın Hedefleri : Koruma Amaçlı İmar Planı'nda açıklanan hedefler belirli bir biçimde sınıflandırılarak, öneriler aşağıda özetle verilmektedir.

- Genel ve Stratejik Hedefler

- Önemli tarihsel kent merkezlerinden biri olan Kayseri'nin sahip olduğu geleneksel kent dokusunun, kültür varlıklarının, arkeolojik ve doğal değerlerin, mimari potansiyelin değerlendirilerek yeniden kültürel ve turistik bir ilgi merkezi haline getirilmesi,
- Planlama alanı içindeki önemli doğal, tarihsel, anıtsal ve sivil mimari değerlerin kent dokusu içindeki güçlü konumunu vurgulayacak bir görünüm sağlanması,
- Kültürel varlığın değerlendirilerek alanın kültürel ve turistik bir ilgi merkezi haline getirilmesi,
- Planlamanın her aşamasında ülke, uygulayıcı kuruluş ve yöre halkının olanakları ile tutarlı optimum maliyet koşullarının gözönünde bulundurulması,
- Önceki planlama kararlarıyla uyumlu koruma ve geliştirmeye ilişkin planlama stratejisi kurulması, koruma, zararlı etkenlerden arındırma, düzeltme, sağlıklaştırma, yeni fonksiyon getirme, kısıtlı yenileme ile stratejinin belirlenmesi,
- Tarihsel ve mimari önemi olan ve ekonomik değeri olan yapıları ve alanları koruyarak, onararak, sıhhileştirerek, değersiz ve eski çevreyle uyumlu yapılardan arındırarak ve çevresel özelliklere uygun çağdaş mimari ile bütünleştirerek kentin mimari kalitesinin yükseltilmesi,
- Açık ve kapalı mekanlarda iklimsel çevre kontrolü yönünden optimum koşulların sağlanması,
- Optimum maliyet ve ekonomik destek alanının ekonomik yaşantısını sürdürecekt ve kullanım maliyetini karşılayacak etkinliklerin desteklenmesi,
- Mekan ve zaman boyutu açısından esneklik ve uygulanabilirliğin sağlanması,
- Sağlık ve konfor koşulları ve iklimsel çevre yönünden olumlu bir çevre oluşturulması.

- İşlevsel Hedefler

- Planlama alanının ana merkez ve çevresi ile yöresel iş, konut ve rekreasyon alanları ile fonksiyonel bütünlüğünün ve bütünlüğün gerektirdiği fonksiyonel yeterliliğin sağlanması,

- Fonksiyonel yeterlilik, bütünlük, uygun mekan organizasyonunun sağlanması, yaya-taşıt ulaşımının ve ulaşım mekanları sisteminin yeterli şekilde düzenlenmesi,
- Planlama alanında mevcut ve önerilen fonksiyonlarla uyumlu ana yaya ve taşıt ulaşımının ve servis olanaklarının sağlanması,
- Planlama alanı içinde yaya ve taşıt ulaşım sisteminin fonksiyonlarının gerektirdiği yeterlilikte, olabildiğince birbirini kesmeyecek şekilde düzenlenmesi.

- Uygulama Hedefleri

- Planlama alanının ekonomik yaşantısını sürdürecekt ve kullanım maliyetini karşılayacak gelir getirici aktivitelerin desteklenmesi,
- Mimari ve kentsel kalite yönünden olumlu bir çevre, tarihsel ve mimari sürekliliği yansıtan güçlü bir kent imajının oluşturulması.

Çalışma Yöntemi

Anıtsal yapıların çevreleriyle birlikte değerlendirilmesi, tarihsel ve mimari değerlerin sürekliliğinin sağlanması, yöre değerlerinin canlandırılması, sit bölgesinin çağdaş yaşam koşullarına ulaştırılması amacıyla gelişmesini yönlendirecek olan planlama kararlarını getirecek bir koruma yöntemi önerilmektedir.

Örgütlenme ve Uygulama Araçları

Koruma sağlama operasyonu yapılacak her parselde, operasyon sırasında ve/veya sonunda yerlerinden ayrılması gerekecek nüfus ve işleri için geçici ve/veya kalıcı tedbirler ile projenin örgütlenme ve finans modelleri gibi konularını özetleyen bir rapor 1/200 ölçekli çalışmaların eki olarak ayrıca sunulacaktır (Kayseri, 1993).

3.3.2.5. KONYA KORUMA AMAÇLI İMAR PLANI

Sit Alanının Tanım ve Konumu

Uygulama koşulları GEEAYK'nun 13.11.1982 gün ve A-3861 sayılı kararı ile belirlenen; Konya Tarihi-Ticari Kentsel Sit Alanı (Bedesten Düzeninin Korunacağı Alan) ve yakın çevresi için hazırlanan Konya Tarihi Kent Merkezi Koruma Amaçlı İmar Planı sınırları içinde geçerlidir. Konya kent merkezi içinde yer alan geleneksel

çarşı kesimi ile yarı geleneksel merkez işlevli alanlar, bu alanlar içinde bulunan tescilli anıtsal ve sivil mimarlık örnekleri ile yapılacak yapıları kapsar.

Onaylı “Mevlana Külliyesi Çevresi Mevzii Koruma İmar Planı” ve “Piri Mehmed Paşa Külliyesi Çevresi Koruma Amaçlı İmar Planı” uygulama koşulları ve plan notları aynen geçerlidir.

Planın Amaç ve Hedefleri

Planın Amacı : “Plan Uygulama Koşulları”nın amacı; Konya tarihi kent merkezi koruma amaçlı imar planı sınırları içinde yer alan “Tarihi-Ticari Kentsel Sit Alanı (Bedesten Düzeninin Korunacağı Alan)” içerisinde ve yakın çevresinde yer alan geleneksel, yarı geleneksel merkez işlev alanlarının 3194, 2863 ve 3386 sayılı kanunlar ile bu kanunlara dayalı yönetmelikler, yüksek kurul ilke kararları ve “Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu” kararları doğrultusunda korunması, düzenlenmesi ve tarihsel çevre ile uyumlu olarak geliştirilmesi şeklinde ifade edilmektedir.

Planın Hedefleri : Koruma Amaçlı İmar Planı’nda açıklanan hedefler belirli bir biçimde sınıflandırılarak, öneriler aşağıda özetle verilmektedir.

- Genel ve Stratejik Hedefler

- “Tarihi-Ticari Kentsel Sit Alanı (Bedesten Düzeninin Korunacağı Alan)” içerisindeki geleneksel sokak dokusu, sokak isimleri ve cephe hatları ile aynen korunması, silüeti bozacak yapılaşmalara kesinlikle izin verilmemesi,
- Özel proje alanlarının bütüncül olarak projelendirilmesi ve bu alanlarda koruma amaçlı plan ilkeleri ile koruma kurul kararlarının dikkate alınması,
- Korunması gerekli kültür varlığı özelliğini taşıyan veya taşımayan, ancak bulundukları sokakla bütünlük oluşturan çeşmelerin onarılarak ve suları bağlanarak kullanılır hale getirilmesi.

- İşlevsel Hedefler

- Varolan ağaç ve bitki dokusunun korunması, yaya bölgeleri ve promenadlarda olabildiğince gölgeli ve yeşil doku oluşturulmasına yönelik tasarımların geliştirilmesi,

- Ulaşım sisteminin kurulmasında (RTTS ve diğer) taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına ve zarar görmemesine en yüksek düzeyde özen gösterilmesi,
- Yayalaştırma ve çevre düzenleme projelerinin uygulama aşamasında yapılacak her türlü kazıda müze denetiminin gerekli kılınması.

Çalışma Yöntemi

Çalışma yöntemine ilişkin herhangi bir bilgiye raporda yer verilmemiştir.

Örgütlenme ve Uygulama Araçları

Konya Büyükşehir Belediyesi uygulamanın denetimi ve yönlendirilebilmesi amacıyla etkin, parasal yetkileri bulunan ve doğrudan Belediye Başkanı'na ya da Teknik Başkan Yardımcısı'na bağlı bir "Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü" oluşturulması, müdürlük bünyesinde en az bir Yüksek Mimar, Restorasyon Uzmanı ile yeterli sayıda Şehir Planıcısı, Arkeolog ve Sanat Tarihçisinin yer alması önerilmektedir.

Bu ekibin uygulama aşamasında, altyapı ile ilgili inşaat mühendisleri ve üstyapı ile ilgili peyzaj ve endüstri ürünleri tasarımcıları ile desteklenmesi, bu konularda gerekli danışmanlık hizmetinin de belediye tarafından dışarıdan sağlanabileceğine raporda yer verilmektedir.

Korumaya yönelik planlama kararlarının sağlıklı uygulanabilmesi amacıyla; Kültür Bakanlığı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü tarafından Konya Büyükşehir Belediyesi uygulamalarına maddi kaynak ve proje desteğinin sağlanması gerekli görülmektedir.

Konya Büyükşehir Belediyesi koruma ile ilgili kurum ve kuruluşlardan yardım, kredi gibi maddi kaynak sağlayabileceği belirtilerek, özel proje uygulamalarında ise, halkın katılımının sağlanması, kooperatif, vakıf ya da şirket oluşturularak uygulamaların Konya Büyükşehir Belediyesi önderliğinde yapılması önerilmektedir (Konya, 1997).

3.3.3. KENTSEL SİT ALANLARINA SAHİP YEREL YÖNETİMLERDE KENTSEL KORUMA POLİTİKALARINA İLİŞKİN DURUM SAPTAMASINDA ANKET SORUŞTIRMALARI İLE KONUYA YAKLAŞIM

Kentsel koruma politikaları ve ilkelerini Koruma Amaçlı İmar Planı amacına ulaştıracak hedeflerin incelenmesine ek olarak, örnekleme alanı olarak seçilen kentlerde yerel, özgün planlama ilkelerinin yürütülmesinde ve yeni bir yöntemin geliştirilmesinde etkili olacak durumların saptanması amacıyla, özgün bir alansal analiz gereği karşısında konuya anket soruşturması ile eğilmek uygun görülmüştür. Bu anket soruşturmasında, Metropolis tarafından Dünya Metropoliten kentlerinde koruma amaçlı çalışmaları incelemek üzere kullanılan anket soruşturma formatı ışığında tümüyle özgün ve Ek.2’de verilen anket kullanılmıştır.

Örnekleme alanı olarak seçilen Antalya, Bursa, Diyarbakır, Kayseri ve Konya Büyükşehir yerleşmelerinin; yoğun kültürel mirasa sahip olması, geçmişte ve günümüzde çevresini sosyal, kültürel ve ekonomik yönden etkileyen önemli bir çekim merkezi konumunda bulunması, Büyükşehir statüsünde olması, kentin geleneksel ve korunması amaçlanan merkezinin büyük bir kısmının tarihi surlarla çevrili olması, bu merkezde tüm kentsel işlevlerin karma bir biçimde varoluşu, koruma imar planının mevcut olması ve yeni bir yöntemin oluşturulabilmesini sağlayacak verilerin bulunması ortak kriterdir. İnceleme sonucu yeni bir yöntemin geliştirilmesine yardımcı olabilecek şekilde karşılaştırmalı olarak ortaya konmuştur.

İstanbul Büyükşehir Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı İmar Planı, politikası ve koruma amacına yardımcı olmak üzere uygulanan anket soruşturması ve değerlendirmelerine, İstanbul Kent Planlaması ve Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Plan ve politikalarının tarihsel gelişim süreci içinde verildiği 4.Bölüm’de yer verilecektir.

Anket soruşturmaları; Büyükşehir Belediyelerinin İmar ve Planlamadan sorumlu Daire Başkanları veya onların uygun gördüğü İdari Personel tarafından cevaplandırılmıştır.

Anket soruşturmaları;

- Kent Kimliğinin ve Koruma Alanlarının Tanımı;
Tanım, Kurumsal Çerçeve, Kentsel Mirası Tanımlarken Uygulanan Kriterler
- Kentsel Mirasın Saptanması;
Tespit ve Envanter, Tescil, Halihazır Haritaların Çıkarılması ve Kentsel Mirasın Harita Üzerinde Tespiti
- Kentsel Mirasın Korunması İçin Düzenleyici Araçlar;
Yasal Mevzuat, Koruma Amaçlı İmar Planı, Takas, Fonlar-Krediler-Tesvikler ve Finansal Yardım
- Kentsel Mirasın Bulunduğu Alanlarda Barınma, Ticaret, Sanayi, İmalat, Hizmet, Sosyal, Kültürel İşlevler ile Yerel Faaliyetlerin Durumu;
Kent Sakinlerinin Koruma Bölgesinde Yaşamaya Devam Etmesi, Koruma Bölgesindeki Kamusal Alanların Kullanımı, Koruma Alanında Yeralan İşlevsel Faaliyetlerin Durumu, Tescilli Yapıların Kullanımı
- Kentsel Mirasın Korunabilmesi Olanaklarının Saptanması;
Kentsel Korumanın Yapılabilmesine Yönelik Çalışmalar, Kentsel Koruma Bölgesini Geliştirici Faaliyetler

bölmeleri içeriğinde hazırlanmış ve değerlendirilmiştir (bkz.Ek.2), (Şahin, İ., 1997a)

3.3.3.1. KENT KİMLİĞİNİN VE KORUMA ALANLARININ TANIMI

• Tanım

Bu kentler Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde olmak üzere; Antalya Büyükşehir Belediyesi'nde Merkez ilçe dışında Konyaaltı, Kepez, Muratpaşa; Bursa'da Osmangazi, Yıldırım ve Nilüfer; Diyarbakır'da Sur, Yenişehir ve Kayapınar; Konya'da Meram, Karatay ve Selçuklu olmak üzere 3 ve Kayseri'de 2 ilçe belediyesi ile bir büyükşehir yönetimidir.

Korunması gerekli kültür varlıklarının, Antalya Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde genelde merkezde Kaleiçi'nde; Bursa'da Merkez ilçe Osmangazi ile Yıldırım'da yoğun, Nilüfer ilçesinde ise daha az sayıda olduğu; Diyarbakır'da %90'ının merkezde Suriçi'nde bulunduğu; Kayseri'de ve Konya'da ise Büyükşehir sınırları içindeki ilçelere dağılmış durumda olduğu ifade edilmiştir. Sonuç olarak,

genelde, büyük oranda olmak üzere korunması gerekli kültür varlıklarının kent merkezinde bir arada veya kentsel alt merkezlerde olduğu anlaşılmaktadır.

Antalya ve Bursa Büyükşehir Belediyeleri sınırları içindeki kentsel mirasın yerel karakteristikler, Diyarbakır, Kayseri ve Konya Büyükşehir Belediyeleri sınırları içindeki kentsel mirasın bölgesel karakteristikler gösterdiği, ancak tümünün yerel, bölgesel olduğu kadar ülkesel ölçekte de ayırt edici farklılıklar göstermekte olduğu belirtilmiştir.

- **Kentsel Mirası Tanımlamakla Sorumlu Kurum**

Büyükşehirlerde bulunan kentsel mirası tanımlamakla sorumlu kurumlar; Antalya, Bursa, Diyarbakır, Kayseri ve Konya’da bulunan ve her biri bulunduğu kentin ismini taşıyan T.C. Kültür Bakanlığı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları’dır.

- **Kentsel Mirası Tanımlarken Uygulanan Kriterler**

Büyükşehirlerdeki kentsel mirası tanımlarken uygulanması istenen;

1. Bilimsel Değer, Geçmişe Ait Bilgi Birikimi
2. Kültürel Değer, Sanat Değeri, Estetik Değer
3. Tarihsel Değer, Tarih Bilinci ve Tarihsel Belge Niteliği ve Etnolojik – Antropolojik Değer,
4. Toplumsal Değer, Sosyo – Kültürel Süreklilik, Toplumsal ve Mekansal Kimliğin Sürekliliği, Dinsel Değer,
5. Ekonomik Değer, Turizm Amacı, Mevcut Yapı Stoku Değeri

gibi tanımlama kriterlerinden; Antalya Büyükşehir Belediyesi 2-3 ve 4 no.lu kritere; Bursa Büyükşehir Belediyesi hepsine ve bunlara ilaveten “Sürdürülebilir Yaşam İçin Gereklilik” adıyla diğer bir kritere; Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi 3 no.lu kritere; Kayseri Büyükşehir Belediyesi 2-3-4 ve 5 no.lu kriterlere ve Konya Büyükşehir Belediyesi 2-3-4 ve 5 no.lu kriterlere uyulması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Antalya, Bursa, Diyarbakır, Kayseri ve Konya Büyükşehir Belediyeleri; korunacak alanın tesbiti yapılırken tüm tarihsel dönemler ile kentsel mirasın ve yapının geçirdiği bütün dönemlerin dahil edildiğini ve edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Ortak husus, tümünde Tarihsel Belge Niteliği ve yanısıra Kültürel Değer, Sanat Değeri, Tarih Bilinci ve Tarihsel Süreklilik göstergelerinin egemen olduğudur (Şahin, İ., 1997a).

3.3.3.2. KENTSEL MİRASIN SAPTANMASI

- **Tespit ve Envanter**

Antalya, Bursa, Diyarbakır, Kayseri ve Konya Büyükşehir Belediyeleri'nde kültür varlıklarının envanterinin çıkarıldığı ve bu işlemi yapan kurumun ilgili Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu olduğu anlaşılmıştır. Kentsel mirasın saptanması ve envanterinin çıkarılması için de Kültür Bakanlığı ve ilgili Koruma Kurulu dışında; Bursa ve Diyarbakır'da Üniversite ve Belediye'nin de çalışma yaptığı belirtilmiş, bu kuruluşların mahallinde tespit yaptığı, saptamada kroki, çizim, rölöve ve fotoğraf tekniği kullandığı, tescil için başvuruda bulunduğu belirtilmiştir. Konya ve Diyarbakır Büyükşehir Belediyeleri envanterin yeterli bilgileri içermediğini, Kayseri ise yeterli bilgileri içerdiğini söylemektedir. Sonuç; tesbit ve envantere Kültür Bakanlığı ve yerel yönetimlerde önem verildiği ve bu konuda çalışıldığını göstermektedir.

- **Tescil**

Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde bulunan korunması gerekli varlıkların tescilleri Antalya, Bursa, Diyarbakır, Kayseri ve Konya'da yapılmış olup; Antalya'da 430, Bursa'da yaklaşık 1200 adet yapı, Kayseri'de tespit edilenlerin tamamı, Diyarbakır'da Suriçi'nin %90'ı tescil edilmiştir. Korunması gerekli kültür varlıklarının tescilinde ihmal edilenler olduğu Antalya, Bursa, Diyarbakır ve Konya Büyükşehir Belediyelerince ifade edilmiş, bunun nedenini Antalya maddi yetersizlik; Bursa gözden kaçmış olabileceği; Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi ise yeterli titizlik gösterilmemesine bağlamışlardır. Büyükşehir Belediyelerinin hepsi koruma alanı içindeki yapıların belli gruplar oluşturacak şekilde tiplendirilebileceğini bildirmişler, bunun ayrıntılı analizlerle saptanabileceğini belirtmişlerdir. Sonuç olarak, genelde tespit ve tescil işlemlerinin tüm eksikliklere karşı yapılmakta olduğu anlaşılmaktadır.

- **Halihazır Haritaların Çıkarılması ve Kentsel Mirasın Harita Üzerinde Tespiti**

Antalya ve Bursa'da koruma alanının tamamının halihazır ve kadastral haritaları bilgisayar veri tabanlı olarak çıkartılmıştır. Konya'da koruma alanının halihazır ve kadastral haritaları çıkartılmıştır fakat bir kısmı bilgisayara işlenmiştir. Diyarbakır ve Kayseri Büyükşehir Belediyelerinde halihazır ve kadastral haritalar mevcut olup henüz bilgisayar veri tabanlı olarak hazırlanmamıştır. Antalya, Bursa, Kayseri ve Konya Büyükşehir Belediyelerinde tescilli binalar halihazır ve kadastral haritalara işlenmiştir. Konya'da kısmen bilgisayar veri tabanlı haritalar kullanılmış, Diyarbakır'da ise tescilli binaların henüz haritaya işlenmediği belirtilmiştir. Bu önemli konuda da bir kent (Diyarbakır) dışında olumlu girişimler saptanmıştır.

- **Teknik Altyapı ve Kadro**

Kültür varlıklarının envanter, tespit, tescil, halihazır harita alımı ve harita üzerine tespit konularında Diyarbakır ve Kayseri yeterli teknik kadro ve altyapıya sahip olmadıklarını, özellikle kadro, elektronik alet ve bütçe sıkıntısı olduğunu belirtmiştir. Diyarbakır yeterli teknik kadro ve maddi imkan verilmesi halinde, kentsel mirastan sorumlu bir birim kurabileceklerini; Kayseri ise Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nca maddi destek sağlanarak, Belediyeler ve Vakıflar arasında koordineli çalışılması gerektiğini açıklamışlardır. Antalya'da harita ve plan, tespit ve tescil çalışmaları henüz bilgisayar veri tabanı üzerine oturtulmamıştır. Konya'da teknik kadronun yeterli ancak finansmanın yetersiz olduğu, bilgisayar destekli sistemin bulunduğu bildirilmiştir. Bursa'da Kent Bilgi Sistemi Müdürlüğü kurulmuş olup altyapı ve finansmanın yeterli olduğu, bu sistemin gelecekte Kültür Bakanlığı'nın kullanmayı hedeflediği sistemle bütünleştirilmesinin istendiği belirtilmiştir. Sonuç olarak; teknik altyapının, gerekli personel ve donanımın genelde yeterince var olmadığı anlaşılmaktadır (Şahin, İ., 1997a).

3.3.3.3.KENTSEL MİRASIN KORUNMASI İÇİN DÜZENLEYİCİ (MEVZUATLA İLGİLİ) ARAÇLAR

- **Yasal Mevzuat**

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda 7.maddede bulunan “yeteri kadar eserin korunması” şeklindeki ifade kentinizdeki mirasın korunması için yeterli midir sorusunu; Bursa, Diyarbakır ve Kayseri Büyükşehir Belediyeleri yeterli olmadığı ve kentsel mirasın tamamının korunmasının gerekli olduğu; Konya ise yeterli olduğu şeklinde cevaplamışlardır. Bugüne kadar “yeteri kadar eserin korunması” biçimindeki bilimsel olmayan anlayışın, ülke genelinde olmak üzere kültür varlıklarının korunmasında ne kadar olumsuz etkileri olduğu henüz yasal alanda saptanmamışsa da, Büyükşehir Belediyelerinin büyük çoğunlukla bu olumsuz durumun yaratacağı yetersizliklerin ayırında olduğu anlaşılmaktadır.

- **Koruma Amaçlı İmar Planı**

Büyükşehir Belediyeleri sınırları içindeki kültür varlıklarına ilişkin kararlar Antalya, Bursa, Diyarbakır, Kayseri ve Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları tarafından verilmektedir. Büyükşehir sınırlarını kapsayan nazım planın; Antalya'da 1980 tarihli-Revizyon 1996, Bursa'da 2020 Strateji Planı olarak adlandırdığı, Diyarbakır'da 1962 tarihli, Kayseri'de 1986 tarihli, Konya'da 1983 tarihli olduğu, korunacak bölgelerin Büyükşehirlerin hepsinde nazım plana işlendiği, Koruma Amaçlı İmar Planı'nın ise; Antalya'da Kaleiçi – 1982/1991 ve Balbey - 1993, Bursa'da -1993, Diyarbakır'da Suriçi - 1990, Kayseri'de - 1986, Konya'da muhtelif tarihlerde birkaç tane yapıldığı bildirilmiştir. Koruma İmar Planları ile çakışan bir Kentsel Koruma Çalışma Programı Antalya ve Diyarbakır'da bulunmamakta, Kayseri'de “Cumhuriyet Meydanı Kentsel Koruma Programı”, Konya'da “Mevlana Külliyesi ve Civarının Koruma Programı” ismiyle, Bursa'da ise genel bir çalışma programı şeklinde bulunmaktadır. Bu durumda koruma amaçlı plan çalışmalarının son on yıl içinde yoğunluk gösterdiği ancak plan-program bütünlüğünün sağlanamadığı anlaşılmaktadır.

Antalya, Bursa, Kayseri ve Konya Büyükşehir Belediyeleri tescilli yapıların Koruma Amaçlı İmar Planları'na işlendiğini belirtmişlerdir. Bursa'da 1979 yılı tespiti ve sonrasında yapılan imar planlarına işlendiği, Konya'da tescilli yapıların koruma

amaçlı imar planına, sit alanı dışında kalan dağınık haldeki tekil kültür varlıklarının ise imar planına işlendiği açıklanmıştır. Diyarbakır'da tescilli yapıların koruma amaçlı imar planına işlenmediği belirtilmiştir.

Antalya, Bursa, Diyarbakır, Kayseri ve Konya Büyükşehir Belediyeleri'nde, koruma amaçlı imar planlarında korunacak binalara ilişkin tanımlama ve tasniflerin mevzuata uygun şekilde bulunduğu; Antalya'da korunacak binaların parsel ölçeğinde tanımlanıp fonksiyonun belirlendiği ortaya konmuştur. Koruma alanında bulunan binalara iskan müsaadesinin Antalya ve Bursa'da belediye tarafından, Diyarbakır'da TKTVKK tavsiyesi ile belediye tarafından, Kayseri ve Konya'da ise TKTVKK tarafından verildiği açıklanmıştır. Bu durum, planlama alanında yetki karmaşasını işaret etmekte ve yapılan çalışmalar da bu bağlamda olumsuz etkilenmektedir.

- **Takas**

İmar planında korunacak binalar için Antalya, Bursa, Kayseri ve Konya'da takas yapılabilmesine imkan tanıyacak alanların ayrıldığı, Diyarbakır'da ise ayrıldığı saptanmıştır. Antalya'da korunacak bina sayısının fazla olması nedeniyle takas ihtimalinin olmadığı; Bursa'da planların bu amaçlı irdelenerek hazırlanmadığı ancak kent bütünü içinde çözüm getirilebileceği; Konya'da takas işleminden ziyade imar planında yolda kalan bazı eserlerin taşınmasının gerekliliğinden söz edilmiştir. Bursa ve Diyarbakır'da takasa rağbetin olduğu; Bursa'da özellikle belediyenin ele aldığı projelerde genellikle takasın tercih edildiği anlaşılmaktadır. Diyarbakır'da ise kentsel mirasın bulunduğu alanda emlak fiyatlarının çok ucuz olması nedeniyle şehrin gelişme akslarında sosyal konut yapıp takas yöntemine gidilebileceği belirtilmiştir. Antalya, Kayseri ve Konya'da ise takasa rağbet olmadığı belirlenmiştir.

- **Fonlar, Krediler, Teşvikler ve Finansal Yardım**

Antalya, Bursa, Diyarbakır, Kayseri ve Konya Büyükşehir Belediyeleri, Kültür Bakanlığı fonundan hiç yararlanmadıklarını, çünkü bu amaçla ayrılan meblağın Türkiye geneli için çok düşük olduğunu, korunacak alanda Kültür Bakanlığı Fonu'nun dışında onarım çalışmaları için kamu tarafından herhangi bir finansal yardım veya vergi teşvikinin olmadığını belirtmişlerdir. Aynı şekilde koruma amaçlı özel kurumların fonlarından da hiçbir büyükşehir belediyesinin yararlanmadığı görülmüştür. Ancak Antalya Kaleiçi Yat Limanı çevresindeki yapıların TURBAN

(Turizm Bakanlığı'na bağı bir kuruluş) tarafından restore edilip çevre düzenlemesinin ve altyapısının yine aynı kuruluş tarafından gerçekleştirildiği bildirilmiştir. Antalya, Bursa ve Kayseri'de özel kuruluşlarca koruma alanı için alınan özel kullanım eğiliminin olmadığı, buna karşın Diyarbakır'da birkaç tarihi müze olarak kullanılıp korunduğu, Konya'da ise korunması gereken binalardan restaurant olarak işletilen bazı binaların bulunduğu anlaşılmıştır.

Antalya, Bursa, Diyarbakır, Kayseri ve Konya Büyükşehir Belediyeleri sınırları içerisindeki sit alanlarına yönelik uluslararası (UNESCO Dünya Mirası, Ağahan Vakfı vb.) bir tanınma, program veya destek bulunmamakta, fakat ana amacı kentsel mirası korumak olan özel vakıflar veya kuruluşların Antalya'da olmadığı, Bursa'da Büyükşehir Belediyesi'nin de içinde yer aldığı ve sekreterlik hizmetlerini yürütmekte olduğu BURSAV (Bursa Araştırmaları Vakfı) adlı vakıf, Diyarbakır'da, Diyarbakır Kültürünü ve Mirasını Koruma Vakfı, Kayseri'de Gavremoğlu Vakfı vb., Konya'da İplikçi Camii'ni Koruma Vakfı gibi vakıfların bulunduğu görülmektedir.

Diyarbakır, Kayseri ve Konya Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisindeki ekonomik ve ticari kuruluşlar (bankalar, büyük sanayi grupları, alışveriş merkezleri, perakendeciler vb.) tarafından promosyon amaçlı müdahalelerin olmadığı görülmüştür. Antalya'da tescilli bir binanın banka işlevine yönelik kullanıldığı, Bursa'da ise özel kuruluşların henüz proje aşamasında olan tasarılarının olduğu bildirilmiştir. Sonuç olarak; destek konusunun geliştirilmesinin yararlı ve uygun olacağı, koruma alanında yeni yöntem denemelerinin gerektiği anlaşılmaktadır (Şahin, İ., 1997a).

3.3.3.4.KENTSEL MİRASIN BULUNDUĞU ALANLARDA BARINMA, TİCARET, SANAYİ-İMALAT, HİZMET, SOSYAL, KÜLTÜREL İŞLEVLER İLE YEREL FAALİYETLERİN DURUMU

• Kent Sakinlerinin Koruma Bölgesinde Yaşamaya Devam Etmesi

Kent sakinlerinin koruma alanında kalmaya devam etmesine ilişkin olarak; Antalya'da koruma bölgesinde kalmaya devam eden ailelerin olduğu, Bursa'da kent merkezine yakın olmak amacıyla ve koruma bilinci geliştikçe ailelerin bu alanda kalmaya devam ettiği, Diyarbakır'da koruma bölgesindeki halkın altyapı yetersizliği,

eskime, köhneme vb. nedenlerden dolayı hayatlarından memnun olmadıkları, Kayseri ve Konya’da ise burada yaşayan halkın kalmaya devam etmek istemediklerini bildirmişlerdir. Antalya, Diyarbakır ve Konya’da korunacak alanda yeniden iskan projeleri bulunmamakta, Bursa ve Kayseri Büyükşehir Belediyeleri sınırları içindeki korunacak alanlarda ise yeniden iskan projeleri bulunmaktadır. Buradan varılan sonuçla; korunması gerekli merkez içinde barınma işlevi ve konutların sorunlu olduğu anlaşılmaktadır.

- **Koruma Alanındaki Kamusal Alanların Kullanımı**

Kentsel koruma alanı içinde bulunan kamu alanları büyükşehirlerin hepsinde yoğun olarak kullanılmaktadır. Antalya’da turizm mevsiminde Kaleiçi sokaklarının, marina ve çevresinin; Bursa’da tarihi ticaret merkezi olan Hanlar Bölgesi ile Külliye civarının, Diyarbakır’da Suriçi’nde bulunan tarihi ticaret merkezinin, meydanların ve çevresinin, Kayseri’de Kapalıçarşı, tarihi Kayseri Kaleiçi ve muhtelif hanların çevrelerinin, Konya’da ise tarihi kent merkezinin oldukça sık kullanıldığı belirtilmiştir. Antalya’da Yat Limanı ve çevresinin turizm mevsiminde değişik etkinlikler amacıyla ve Altın Portakal Film Festivali döneminde kullanılmakta olduğu anlaşılmaktadır. Büyükşehirlerin hepsinde kentsel koruma alanı içinde bulunan kamu alanlarından, özel etkinlikler düzenlenmesi, şenlik, festival, pazarlar ve özel amaçlı pazarlar, gösteriler vb. amaçlı olarak yararlanılmaktadır.

- **Koruma Alanında Yeralan İşlevsel (Ticaret, Sanayi, Hizmet, Sosyal ve Kültürel) Faaliyetlerin Durumu**

Antalya, Diyarbakır ve Konya Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde bulunan koruma alanında imalat, sanayi, depolama vb. faaliyetler yer almamaktadır. Bursa ve Kayseri’de bu faaliyetler koruma alanında yer almaktadır. Bursa Büyükşehir Belediyesi sanayinin bu alanda bulunmasının uygun olmadığını ancak bazı imalat iş kollarının koruma ile bütünleşik değerlendirilebileceğini; Kayseri Büyükşehir Belediyesi ise sanayinin bu alanlar için uygun olmadığını bildirmektedir.

Antalya, Bursa, Diyarbakır, Kayseri ve Konya Büyükşehir Belediyeleri kentsel koruma alanlarında perakende ticaretin bulunduğunu ve bu faaliyetin koruma alanı için uygun olduğunu bildirmiştir. Bursa Diyarbakır ve Kayseri’de ticaret alanının korunacak alanda bulunması alanın canlı kalmasını sağlamaktadır. Tüm

belediyelerde korunacak alanlarda hizmet, sosyal, kültürel, eğitim tesisleri bulunmaktadır. Bursa, Diyarbakır, Kayseri ve Konya Büyükşehir Belediyeleri bu tür tesislerin korunacak alan için uygun olduğunu, Antalya Büyükşehir Belediyesi ise eğitim tesislerinin koruma alanı için uygun olmadığını, özellikle öğrenci servislerinin trafiğin aksamasına sebep olduğunu, bu nedenle eğitim tesislerinin bölgeden taşınmasının sağlandığını ifade etmişlerdir. Antalya, Bursa, Diyarbakır ve Konya'da koruma alanı içinde idari tesisler (merkezi, yerel) bulunduğu, bu tesislerin koruma alanı içinde bulunmasının uygun olduğu belirtilmiştir. Kayseri Büyükşehir Belediyesi koruma alanında idari tesisler (merkezi, yerel) bulunmadığını bildirmiştir.

Kentsel sit alanı içinde yeni ekonomik faaliyetlerin başlatılması ve sorun yaratan faaliyetlerin kaldırılmasına ilişkin olarak; Bursa, yeni ekonomik faaliyetlere koruma projesi gelişim sürecinde karar verilebileceğini ve sorun yaratan işlevlerin kaldırılmasının proje ana hedeflerinden birisi olması gerektiğini ifade etmekte; Diyarbakır, sorun yaratan faaliyetlerin kaldırılması ve yoğunluğun azaltılmasına yönelik çalışma yapılması gerektiğini belirtmekte; Kayseri ise KTVKK ile yerel yönetimlerin ortak çalışmasıyla tespit edilecek yerlerde yeni ekonomik faaliyetlerin geliştirilebileceğini bildirmektedir. Saptamalar genelde koruma amacına aykırı olmayan ekonomik etkinliklerin koruma alanı içinde yer alabileceğine göstermektedir.

• Tescilli Yapıların Kullanımı

Antalya, Bursa, Diyarbakır ve Kayseri Büyükşehir Belediyesi tescilli yapıların bir kamu kuruluşu tarafından kültürel mekanlar, idari hizmetler ya da devlet desteğinde iskan gibi amaçlarla kullanımının var olduğunu bildirmiştir. Bursa'da Valilik, Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Kültür Merkezi, Kütüphane, Müze vb. amaçlarla tescilli yapıların kullanıldığı; Diyarbakır'da askeri amaçlı Polis Karakolu ve Cezaevi olarak; Kayseri'de Atatürk Konağı, KTVKK İdare Binası olarak kullanıldığı; Konya'da ise bu tür amaçlarla kullanım bulunmadığı anlaşılmıştır.

Belediyelerin hepsinde tescil edilmiş binalar özel kuruluşlarca konut, büro, dükkan, otel, turistik tesis vb. şeklinde değişik işlevler verilerek kullanılmaktadır. Antalya'da bulunan tescilli yapıların koruma amaçlı imar planında belirlendiği şekilde konut, pansiyon (turizm amaçlı) veya ticaret amaçlı kullanımının yaygın olduğu; Bursa'da

koruma bilincinin toplumda artmasına paralel olarak sözkonusu kullanımlarda artış olduğu; Diyarbakır'da otel; Kayseri'de ise bazı tarihi medreselerin kitap satış ve sergi amaçlı kullanıldığı tespit edilmiştir (Şahin, İ., 1997a).

3.3.3.5.KENTSEL MİRASIN KORUNABİLMESİ OLANAKLARININ SAPTANMASI

• Kentsel Korumanın Yapılabilmesine Yönelik Çalışmalar

Bir mahallenin veya sokağın (fiziksel olarak topluca ele alınması) sağlıklılaştırılması ve yenilenmesine ilişkin olarak; Bursa, Diyarbakır, Kayseri ve Konya Büyükşehir Belediyeleri, bu tür bir çalışmanın mümkün olduğunu söylemişlerdir. Bursa ve Konya, böyle bir çalışmanın Merkezi ve Yerel Yönetim, Sivil Toplum Örgütleri ile özel kuruluşların ortaklığıyla yapılabileceğini, Bursa'da "Yerel Gündem 21" adlı koruma amaçlı bir organizasyon oluşturulduğunu belirtmişlerdir. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi bu çalışmanın Merkezi İdare'nin desteği ile Yerel Yönetim tarafından yapılabileceğini; Kayseri Büyükşehir Belediyesi ise özel kuruluşların yapabileceğini bildirmişlerdir. Antalya Büyükşehir Belediyesi bir mahallenin bütünüyle ele alınarak yenilenmesinin mümkün olmadığını, ancak bir sokağın Yerel Yönetimin girişimiyle koruma amaçlı yenilenmek üzere ele alınabileceğini belirtmiştir. Saptamalar bu konuda yeni bir yöntem denemesinin uygulamaya getirilmesinin yararını ve gereğini göstermektedir.

Antalya ve Bursa Büyükşehir Belediyeleri'nin koruma alanı içindeki kent sakinlerinin, konut ve ticari işletme sahiplerinin, mahalleyi kullananların bilgilendirilmesi ve gelişmeyle ilgili kararlara katılması, toplantılar ve paneller yoluyla kamuoyu oluşturulması ve yerel kullanıcıların yönlendirilerek katkı yapmalarının sağlanması yönünde çalışma yaptıkları anlaşılmıştır. Ayrıca Bursa Büyükşehir Belediyesi kültürel mirası koruma bilinci gelişinceye kadar bu tür çalışmalar için ulusal ve uluslararası finans desteği sağlanması gerektiğinden söz etmiştir. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi kent sakinlerinin eğitilip bilinçlendirilmesi gerektiğini ifade etmiş, Kayseri ise koruma alanında bulunan kültür varlıklarının sahiplerinin yönlendirilmeleri ve korumaya gönüllü katkılarının sağlanabilmesi için korunacak alandaki yapıların yenilenmesini, çevre düzenlemesi ve altyapı çalışmalarının yapılabilmesine maddi katkı yapılacağını anlatılmasının

gerekli olduğunu, koruma bölgesinde altyapı çalışmaları yapıldığında bu alandaki sosyal, kültürel ve ticari faaliyetlerin canlanacağını bildirmişlerdir. Bu durum, kentsel koruma konusuna halkın sürekli katılımının sağlanmasında yeni yöntem denemesine geçmenin yararlı ve gerekli olacağını göstermektedir.

• Kentsel Koruma Bölgesini Geliştirici Faaliyetler

Bütün Belediyelerde koruma alanındaki en önemli ekonomik faaliyetin ticaret olduğu anlaşılmaktadır. Antalya’da kentsel koruma alanında turizme yönelik ticaret yoğun olarak yer almakta; Bursa’da koruma alanı içinde yer alan tarihi ticaret merkezinin kent bütününe yönelik olarak halen kullanılmakta olduğu ifade edilmiştir. Diyarbakır’da günlük alışveriş, temel gıda, hazır giyim ve konfeksiyona yönelik perakende ticaret, Kayseri’de gıda, değerli taş, sarrafiye ve konfeksiyon; Konya’da ise perakende ticaretin koruma alanlarındaki en yoğun işlev olduğu anlaşılmıştır. Belediyelerin hepsi koruma bölgesinde ticaretin ve mevcut perakendeci dükkanların devam etmesi için finansal yardım, vergi teşvikleri veya kiralama sisteminde özel bir durum olmadığını belirtmişlerdir. Bursa Büyükşehir Belediyesi Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne kiralamada rayiç bedele göre işlem yapma zorunluluğu getirilmesinin özel durum oluşturulmasına imkan vermediğini kaydetmiştir. Bursa, Kayseri ve Konya yerel yönetimleri, koruma bölgesinde perakendeci işletmelerin kurulması için veya vitrin, tabela vb. elemanların düzenlenmesine yönelik teşvik çalışmaları yapmamaktadırlar. Diyarbakır kısmen yapmakta, Antalya’da ise yerel yönetimler vitrin, tabela vs. konularda yardımcı olmaktadır.

Büyükşehir Belediyelerinin hepsi kentsel koruma bölgesinde kamu alanlarına yönelik faaliyetler (yaya alanları oluşturma, ulaşım ve otopark düzenleme çalışmaları, turist otobüsleri için park alanları, çevre ve anıt ışıklandırması, ilan, reklam ve işaret levhaları) konusunda düzenlemeler yapmaktadırlar. Antalya, Bursa, Kayseri ve Konya Büyükşehir Belediyeleri kentlerinde rehberler, broşürler, CD-ROM’lar, kültürel mirası tanıtan kitapçıklar ve gezi organizasyonları ile ilgili yayınlar yapıldığını, Antalya Büyükşehir Belediyesi bu tür yayınların daha çok Turizm Müdürlüğü’nce gerçekleştirildiğini; Bursa yayınların yeterli içerikte olmadığını; Diyarbakır ise kısmen broşür ve yayın bulunduğunu ancak gezi organizasyonlarının olmadığını bildirmiştir. Kentte tarihi anları canlandıran festivaller, etkinlikler vs. gibi faaliyetlerin yapılıp yapılmadığına ilişkin olarak;

Konya “Mevlana’yı Anma Törenleri”nin yapılmakta olduğunu; Diyarbakır “Karpuz Festivali”, Bursa ise “Cumalıkızık’ı Tanıtma Amaçlı Şenlik Organizasyonu”nun yapıldığını belirtmektedirler. Tüm saptamalar koruma amaçlı çalışmalarda yazılı ve görsel yayınların ve basın öneminin anlaşıldığı, ancak olanakların çok sınırlı olduğunu göstermektedir.

Antalya, Bursa, Kayseri ve Konya’da, turizm altyapısına ilişkin özendirmelerle ilgili olarak otelcilik veya turistlere yönelik hizmet sektörlerinde (oto kiralama, tur organizasyonu vs.) yatırım teşvikleri, kalite kontrolü, turistlere yardım hizmetleri kentlerin durumuna göre az veya çok oranda bulunmakta, Diyarbakır’da ise bulunmamaktadır. Diyarbakır’da olmamasının nedeni; Diyarbakır’ın “OHAL” kapsamı içinde kalmasından doğan özel bir durumdan kaynaklanmaktadır. Antalya, Bursa ve Konya’da turizmin altyapısı bulunmakta, Kayseri ve Diyarbakır’da ise yeterince bulunmamaktadır. Antalya ve Bursa otel, motel, pansiyon, tur organizasyonu, turizm ve otelcilik lisesi vs. altyapı olanaklarına ve turizme yönelik hizmet sektörleri olan restaurant, bar, hediyelik eşya satışı vs. hizmetlere yeterince sahiptir. Kayseri’de yeterli konaklama olmadığı ancak turizme yönelik hizmet sektörlerinin kısmen de olsa bulunduğu; Diyarbakır’da konaklama imkanlarının ve hizmet sektörlerinin yeterli olmadığı; Konya’da ise hizmet olanaklarının yeterli miktarda bulunduğu anlaşılmaktadır. Koruma amaçlı çalışmalarda teknik ve sosyal altyapının, sosyo-kültürel hizmet sunumunun ne denli önemli olduğunun anlaşıldığı ve Büyükşehir Belediyelerinin bunun ayırında olduğu görülmektedir.

Büyükşehir Belediyeleri, kentsel mirasın bulunduğu koruma alanının genelde turizm amaçlı kullanımının olumlu olduğunu ancak koruma alanının gerekli düzenleme ve yenileme yapıldıktan sonra turizme açılmasının bu alanın gelişmesine olumlu katkılar sağlayacağını ifade etmişlerdir (Şahin, İ., 1997a).

3.4. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

- **Uluslararası Kurumlarca Saptanan Kentsel Mirasa İlişkin Temel Sorunlar ve Kentsel Koruma Politikalarının Değerlendirilmesi**

II. Dünya Savaşı’nın dünyanın birçok kesiminde bulunan tarihi kent merkezlerinde meydana getirdiği yıkımlar, uluslararası toplum tarafından kültürel miras ve kentsel

mirasın korunmasına yönelik bir dizi politikalar ve tedbirler geliştirilmesine yol açmış, UNESCO, Avrupa Konseyi ve ICOMOS gibi uluslararası kuruluşların 1960'lı yıllardan itibaren yaptıkları çalışmalar neticesinde kültürel mirasın korunmasına ilişkin temel sorunlar ve politikaların saptandığı görülmektedir. 1970'lerden itibaren kültür varlıklarının korunmasına ilişkin politikaların özellikle UNESCO ve Avrupa Konseyi'nce geniş kapsamlı olarak ele alındığı, yasal ve kurumsal çerçevenin oluşturulması, mali önlemlerin alınması, tespit, tescil, planlama, kredi, fon vb. uygulama araçları ile konuya ilişkin eğitim ve tanıtıma yönelik politikaların geliştirildiği görülmektedir. 1980'li yıllardan itibaren kültürel mirasın korunmasına yönelik politikaların ICOMOS ve Avrupa Konseyi'nce daha sıklıkla ele alındığı ve geliştirildiği, anıt ölçeği ve tek yapıdan kentsel mirasa ve mimarlık mirasına doğru bir geçiş olduğu, mirasın çevresiyle birlikte bir bütün olarak korunmasının daha da önem kazandığı ve uygulamaya yönelik olumlu örneklerin artış gösterdiği gözlenmektedir. 1990'lı yıllardan itibaren ise kültürel miras kavramının oldukça genişletilerek çok daha kapsayıcı hale geldiği görülmektedir. Ortaya konan bu çalışmalar günümüzde de geçerliliğini ve güncelliğini sürdürmektedir. Bu nedenle yapılan bu çalışmalardan tez sonucuna katkı yapacak olanlar tarafımızdan sonuç bölümüne alınmıştır. Bu bağlamda;

Venedik Sözleşmesi'nde de belirtildiği biçimde korumanın sürekli biçimde yapılması ve korunacak varlıkların yararlı bir toplumsal amaç için işlevlendirilerek korunması; tarihi birlikteliğin ve sürekliliğin temin edilebilmesi için kültürel varlıkların yerinde korunmasının gerekli olduğu; kültürel miras geleneğinin daima canlı tutulması ve mal sahiplerinin bu varlıkları korumaları şartıyla özendirilmelerinin sağlanması gerektiği biçiminde ilke ve tedbirler ortaya konmuş ve mirasın bir bütün olarak parçalara ayrılmasının mümkün olmadığına dikkat çekilmiştir.

Kentsel mirasın korunması amacıyla koruma politikaları ve programları yapılarak yasal, idari, bilimsel, teknik, mali ve eğitime yönelik önlemlerin alınması ve bunların eşgüdümlü olarak kullanılması; koruma politikalarının uygulanabilmesi amacıyla merkezi ve yerel yönetim birimleriyle sivil toplum kuruluşlarının ortak çalışma içinde olmaları ve yeterli sayıda görevli ve araçlarla donatılmalarının gerekli olduğu anlaşılmaktadır. Kentsel mirasın korunmasının kent ve ülke planlamasının ana hedeflerinden birisi olarak ulusal, bölgesel ve yerel düzeydeki planlamanın belirleyici ana ögesi olması; kalıcı bir koruma politikası için geniş çaplı bir

merkezden uzaklaştırma önleminin gerekliliği; planlama kararlarının alındığı tüm düzeylerde (merkezi, bölgesel, yerel) koruma çalışmalarından sorumlu kişilerin bulunması; nüfus azalmasını denetlemek ve eski yapıların bozulmasını önlemek amacıyla yeni kentsel işlevlerin ekonomik çöküntü içinde bulunan bölgelerde yerleşmesinin teşviki; kent çevresindeki alanların gelişim kararlarının tarihsel yerleşme dokusu üzerindeki baskıyı hafifletecek biçimde yönlendirilmesi; mirasın ülkesel, bölgesel ve yerel planlama ile ilişkilerini düzenleyen etkili ve esnek mevzuatların yapılmasının gerekliliği ortak politikalar olarak benimsenmelidir. Kentsel mirasın korunmasının çoğunlukla başarılı bir kentsel ekonomik canlanma getirebileceği ve kentin çekiciliğinin turizm ve ticaret için arttıracakđı; kültürel mirasın barınma, ticaret, turizm vb. işlevler için kullanılmasının ekonomik bir çözüm getirebileceği; yeni kentsel işlevlerin tarihsel kentlerin kimlik ve doku karakterine uygun olmasının gerektiği; kentlerin açık hava müzesine dönüşmeden güncel yaşam içerisinde güncelliğe kavuşturularak korunmasının gerekli olduğu belirlenmektedir.

Kültürel mirasa ilişkin envanter ve dökümantasyonların tutulması ve düzenli olarak güncellenmesi; tescillenen miras için kısa ve uzun vadeli planlar geliştirilmesi; merkezi idarenin yerel yetkililere ya da kâr amacı gütmeyen kuruluşlara gerekli kaynağı sağlayacak döner sermayeler kurması ve özendirilmesi; kısa ya da uzun vadede kendisini finanse edebilir hale gelebilmesi; yeni yapılara veya sosyal konutlara sağlanan para ve vergi kolaylıkları ile fonların aynı şekilde kültürel miras içinde kullanılması; sıhhileştirilmiş bölgelerdeki sakinlerin artan kiralari ödeyememeleri ve orayı terk etmek zorunda bırakılmaları gibi sonuçlar veren serbest piyasa koşullarını önlemek için kamu yetkililerinin destek sağlayabilmesi; kültürel mirasa sahip kişi ya da kurumların bakım ve onarım için özendirilmesi; vergi ayrıcalıkları ve uygun vadeli kredi olanaklarının sağlanmasının uygun olduğu görölmektedir.

Koruma konusunda gösterilen çabalar ve korumanın her yönünde değerli çalışmaları cesaretlendirmek için onur verici veya parasal ödöller verilmesi; gönüllü koruma gruplarının ve kâr amacı gütmeyen kuruluşların ortaya çıkmasının cesaretlendirilmesi; kamu kaynaklarınca gerçekleştirilen restorasyon çalışmalarının sağladığı yararlardan tüm toplum kesimlerinin pay alması gerekmektedir.

Teknik ve el becerilerinin, iş olanaklarının artırılması, yapı endüstrisinin kendisini bu gereksinimlere uydurmaya zorlanması; geleneksel zenaat ve tekniklerin kullanımının sürdürülmesini garanti altına alacak adımların atılması; mirasın korunmasında payı olan meslek ve zenaatların korunması ve geçirtilmesi, nitelikli personel yetiştirmek için esnek ve çok disiplinli daha iyi eğitim programlarının ortaya konması ve yerinde uygulamaya yönelik deneyim kazanılabilecek kursları da içermesinin uygun olacağı ortaya konmaktadır. Ayrıca halkın kültürel mirasa olan ilgisini çekmek ve bilgisini arttırmak amacıyla mirasın korunması konusunda neler yapılmakta olduğu ve nelerin yapılabileceği mirasla ilgili ilke ve tedbirlerin neler olduğu yönünde bilgilendirmek; halkı mirasa sahip çıkmaları için sürekli programlar uygulayarak ve bu amaçla gerekli olan yazılı ve görsel olanaklarla medyanın olanaklarını kullanmak; ilkokul döneminden itibaren kültürel mirasın değer ve önemini bütün eğitim kurumlarında verilmesi, bu konudaki etkin evrensel anlayışın tesis edilmesi; bilgilendirme merkezleri, sergiler, deneysel uygulamalar, müzeler, festivaller vb. etkinlikleri tertip etmek; kentsel mirasa sahip bölgelerde yaşayan halkın mirasa ilişkin konuları inceleyebilmesine olanak veren eğitsel toplantılar yapılması; kamunun gereğince bilgilendirilerek vatandaşların kendi çevrelerini etkileyen kararlara katılması; meslek eğitimi programları, meslek odalarının meslek içi eğitim programlarının bu konuya ilgi göstermesi; her kuşağın kendi yaşamı boyunca bu mirastan yararlanması ve onu gelecek kuşaklara aktarma sorumluluğunun bilincinde olması gereklidir.

- **Kentsel Sit Alanlarına Sahip Yabancı Metropoliten Yönetimlerde Kentsel Koruma Politikalarına İlişkin Durum Saptamasında Anket Soruşturmaları İle Konuya Yaklaşımın Türkiye İle Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi**

Yurtdışı örnek metropoliten kentler incelendiğinde kültür varlıklarının korunmasından Türkiye’de olduğu gibi yalnızca Kültür Bakanlığı ve ona bağlı kuruluşlar değil, Atina örneğinde olduğu gibi Çevre ve Bayındırlık Bakanlığı; Berlin örneğinde görüldüğü gibi İçişleri Bakanlığı ve ilgili diğer birimlerin ayrıca bu birimlerin içinde yer alan ve özel koruma alanlarından sorumlu olan daha özel bir takım birimlerin kurulduğu, bunların yanısıra yerel yönetimlerin bu konuda merkezi idare ile birlikte yetki ve sorumluluklar taşıdığı hatta Toronto’da olduğu biçimde çok sayıda Sivil Koruma Kurulu gibi kuruluşlarında yetkili ve sorumlu olduğu

anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Türkiye için kültür ve doğa varlıklarının korunması konusunda yerel yönetimlerin de daha çok yetki ve sorumluluklarının geliştirildiği yeni bir kurumsal çerçevenin belirlenebilmesi için yapısal bir değişim gereklidir. Hem örgütleşmenin hem de yasal durumun yeniden belirlenmesi ve ayrıntı yönetmelikler çıkarılmasının gerekli olduğu, örneğin turizm alanı ilan edilen sit alanlarını içeren bölgelerde yalnızca Turizm Bakanlığı'nın yetkili kılınmasının ve Kültür Bakanlığı'nın yetkili olmamasının koruma açısından sakıncaları bulunduğu söylenebilir. Tarihi Yarımada içerisinde Toronto örneğinde olduğu gibi Büyükşehir ile koordinasyon halinde bulunacak ve ortak çalışacak bir Kurul oluşturulmalı, Büyükşehir Belediyesinde de olumlu bir adım olarak görülen ve yeni kurulan olanakları kısıtlı Tarihi Çevreyi Koruma Müdürlüğü'nün görev, yetki ve olanakları artırılarak daha etkin ve esnek hareket edebilen bir birim haline getirilmeli, kendi özel yönetmeliği ve bütçesi bulunmalı, Sivil Toplum Örgütleri ve uzmanların katılımına açık hale getirilmeli, büyükşehir sınırları içerisinde yetkili ve sorumlu olmalıdır. Yerel yönetimler yurtdışı örneklerde olduğu gibi korumaya ilişkin inisiyatiflerini arttırmalarını sağlayacak örgütleşmeleri oluşturarak merkezi yönetimi zorlamalı, merkezi yönetim yerel yönetimlerin bu konudaki görev, yetki ve olanaklarını arttırıcı önlemler almalı ve koruma konusu sadece Kültür Bakanlığı'nın değil aynı zamanda Çevre Bakanlığı, Bayındırlık Bakanlığı ve bu amaca yararlı olarak hizmet verebilecek yeni bir Şehircilik Bakanlığı veya Şehircilik ve İskan Bakanlığı veya Şehircilik ve Yerel Yönetimler Bakanlığı'nın da yetki ve sorumluluğu altında geliştirilmelidir. Bu da ancak daha önce sözü edilen ayrıntılı yasa ve yönetmeliklerle belirlenmiş kurumsal yeniden yapılanmanın oluşturulmasına bağlıdır. Türkiye'deki yasaların korumayı yalnızca devletin görevi sayması ve devlet tarafından yapılacağının vurgulanması, bu işin sivil gruplarca da yapılmasının belirtilmemesi sivil inisiyatifin gelişmesine engel olmaktadır. Dolayısıyla sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimleri de görevli ve yetkili kılacak biçimde yasanın yeniden hazırlanması gereklidir. Ontario ve Londra Kültürel Mirası Koruma Yasaları olduğu gibi İstanbul için de bir "İstanbul Kültürel Mirası Koruma Yasası"nın yapılması gerekli ve ivedidir.

Yasalarda korunacak varlıkların neleri kapsadığı incelendiğinde Atina'da; geçmişten günümüze kadar gelen süreci de kapsayan herşeyin korunduğu, koruma altına alınan yapıların mimari ve yapım tekniğine ilişkin unsurların da korunduğu, İngiltere'de;

1945 sonrasının bir kısmı da dahil olmak üzere bütün dönemlerin, özel olarak Londra sözkonusu olduğunda 1960'lı yıllara kadar olan tüm dönemler ve Londra'ya özgü olmak üzere tarihsel meydanların, Moskova'da; belli kriterlere sahip tüm çağlara ait tarihsel ve mimari anıt, sit ve yapıların, Toronto'da ise; 1914 yılına kadar olan bütün yapıların korunduğu, buna karşın Türkiye'de ve örnekleme alanı İstanbul'da yasalar çerçevesinde yalnızca "19.yy'a kadar olan yapılar"ın ve devletin imkanları gözönünde tutularak örnek durumda olan ve ait olduğu devrin özelliklerini yansıtan "yeteri kadar eserin korunması" biçiminde kısıtlayıcı kriterlerin kentsel sitlerin sınırlarının daraltılmasına ve birçok kültür varlığının da koruma kapsamından çıkarılmasına neden olduğu söylenebilir. Ayrıca Türkiye'deki yasalarda korunması gerekli geleneksel mimari ve kırsal mimari ile korunması gerekli modern ve çağdaş mimari örnekleri konusunda da boşluklar olduğu, bunun da birçok kültür varlığının korunamamasına neden olduğu görülmektedir. Korunacak değerlerin Türkiye'de sitler ve anıtlar olarak ayrılması esasına bağlı kalacak olursak ülkemizde sitlerin, niteliklerine göre daha da ayrıntılandırılarak örneğin "kırsal sit"i de içerecek biçimde genişletilmesi gereklidir.

Moskova örneğinde anıtlar federal değerde ise Rusya Federasyonu'nca, bölgesel ve yerel önemde ise federasyonun kademelerince ülke ve kent ölçeğinde değerlendiriliyor. Örneğin Moskova kent yönetimi bu saptamayı yapıyor. Bu değerlendirme biçimi bizde sadece merkezde Kültür Bakanlığı bünyesinde geliştirilen koruma değerlendirmesinin belki de bu biçimde ısrar edildiğinden dolayı yerel yönetimler ve kentli tarafından tam anlamıyla benimsenmediğini gösteriyor. Bu anlamda koruma kurulları uzmanlaşmaya dayanan bir oluşum içindeyse bu değerlendirme biçiminin bir sakınca oluşturmayacağı, ancak merkezi yönetim ağırlıklıysa bunun mahzurları olacağı gözardı edilmemelidir.

Kültürel varlıkları tanımlarken uygulanan kriterler gözden geçirildiğinde Türkiye'de olduğu gibi tarihsel, mimari, geleneksel, sanatsal, bilimsel, sosyal, arkeolojik ve kültürel önem açısından değerler arandığı, yanısıra kentsel planlama değeri (kent dokusu veya arazi kullanımı açısından) ve kırsal peyzaj değeri gibi kriterlerin de gözönünde tutulduğu anlaşılmaktadır.

Metropolitan kentlerin kapsadığı miras incelendiğinde Toronto hariç tüm kentlerin tarihi merkezlerinde yer alan Antik ve Roma döneminden günümüze ulaşan tüm

arkeolojik sit, anıt, yapı topluluklarının yer aldığı ve bunun İstanbul ile benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Tarihi merkezin Atina'nın %25'ini oluşturduğu, Londra'da ise 800 koruma alanı ile yaklaşık 40.000 tescilli bina bulunduğu, koruma alanlarının Londra'nın %25'ini kapsadığı, aynı biçimde Moskova tarihi merkezinde 10.000, Toronto'da ise 5000 adet tescilli eser yer aldığı görülmektedir. Bu örneklerden de anlaşılabacağı gibi kentsel koruma alanlarının ve korunacak yapıların sayıca büyümesinden kaçınılmamalıdır.

Kültür varlıklarının korunmasında saptama, tescil, envanter ve karar verme çalışmaları için aşamalı bir sistem geliştirildiği yabancı metropoliten kentlerin anket bulgularından anlaşılmaktadır. Atina ve Londra örneğinde bu işlemin merkezi idarece tutulan ülkesel ve bölgesel ölçekteki envanter ile yerel idarelerce tutulan yerel öneme sahip kültürel varlıkların envanteri olmak üzere iki kategori bulunduğu, Moskova örneğinde de; envanter siciline çok önem verildiği, yöresel ve federal olmak üzere iki kategorinin var olduğu görülmektedir. Bundan da kültürel mirasın eksiksiz olarak kullanımı için titizlik gösterildiği anlaşıyor ki kanımızca kültürel mirasın sınırlama getirilmeden eksiksiz kullanımı kentsel korumada temel ilke olmalıdır. Buna karşın bütün örneklerin yanısıra yapılan incelemelerde bütün tescilli binaların Tarihi Yarımada ölçeğinde bir bütün olarak ifade edilmesinin eksik olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda koruma konusunda yalnızca merkezi idarenin tuttuğu envanterle yetinilmemeli, yerel idarelerin hatta Atina, Londra ve Toronto örneklerinde olduğu gibi sivil toplum örgütlerinin de tespit, tescil, envanter tutmaları teşvik edilmeli ve cesaretlendirilmelidir. Kentsel mirasın saptanmasına yönelik böylesine aşamalı bir sistemin ülkemizde de yalnızca ülkesel değil, bölgesel ve yerel özellikleri değerlendiren yönetmeliklerin değerlendirilmesi ve yerel yönetimlerin konuyla ilgili katılım ve denetiminin geliştirilmesi, yanısıra sivil toplum kuruluşları ve halkın katılımının da sağlanması uygun olacaktır. Sivil toplum kuruluşlarının ve halkın katılımı için Toronto'nun uygun bir sistem geliştirdiği, ilçeler ölçeğinde oluşturulan Yerel Mimari Koruma Danışma Komisyonu, Toronto Tarih Kurulu ile çok sayıda sivil toplum örgütü ve tarih kuruluşları ile Toronto Mimari Koruma Kuruluşu kentsel mirası tanımlamakta ve bu çalışmalar topluca "Ontario Miras Yasası" kapsamında gelişmektedir.

İncelenen yurtdışı Metropoliten kent örneklerinde kentsel mirasın korunmasının planlama politikalarının geliştirilmesinde ve işletilmesinde temel kriter olduğu,

koruma alanlarında birincil amacın “koruma” olduğu, tescilli bütün binaların korunacağı ve diğerlerinin iyileştirileceği, herhangi bir yeni binanın da bölgenin ölçek ve niteliğine saygı göstereceği, korunacak binaları değiştirmeye yönelik planlama çalışmalarının kabul edilmeyeceği belirtilmektedir. Ayrıca koruma alanlarının çevrelerine ilişkin ayrıntılı kararlar geliştirilmekte, merkezi idarenin planlamaya ilişkin kararlarını yerel idareyle uyuşmaya vardıktan sonra aldığı anlaşılmaktadır.

Metropolitan kentlerde kentsel korumayı sağlamak üzere çok çeşitli araçların devreye sokulduğu, bu bağlamda Atina örneğinde olduğu gibi merkezi idarece kentsel korumaya ilişkin mali destek programlarının hazırlanarak yönetildiği, çalışmaları finanse etmek üzere devletin çeşitli birimlerin fonları ayrıldığı, tescilli yapıların konut veya işyeri için kullanım amacıyla onarımı için tamir masrafının %70’ine varan düşük faizli uzun dönem krediler kullandığı, geleneksel yapılara yatırım yapan özel sektöre bağış veya finansal yardım yapıldığı anlaşılmaktadır. Londra örneğinde olduğu gibi tamire muhtaç tescilli yapıların gerekli tamiri yaptırılmadığı durumlarda yerel idare, onarımı kendisi yapıp ücretini sahibinden alabilmekte, acil bakım yapılacak binalara ait kesin listeler hazırlanmakta, kendi binasını geliştirmek isteyen mal sahibine binanın satın alınmayacağına ilişkin garanti veren “bağışıklık sertifikası” verilebilmekte, merkezi ve yerel idarelerce bağışlar yapılmakta ve bu kapsamda Milli Piyangodan elde edilen fonların %20’si mirasın korunması için kullanılmaktadır.

Aynı biçimde Toronto’da da yerel idarelerin kentsel mirasın korunmasında özel bir fona sahip oldukları, korunmuş binalara ikramiye verdikleri ve korumada kişisel inisiyatifi destekleyen ve kabul eden bir ödöl programı uyguladıkları anlaşılmaktadır. İngiltere için özel bir durum olmak üzere kültürel mirası koruma amaçlı kampanya kuruluşlarının, kendi tarihsel binaları bulunan yatırım ortaklıklarının ve yerel gönüllü kuruluşların koruma olayında aktif bir şekilde rol almalarıdır. Bu bağlamda; uygulama araçları, mali destek programları, fonlar, krediler vb. için Türkiye’de ayrıntılı yasal yeniden yapılanmanın gerekli olduğu söylenebilir. Kültür varlıklarını ve kültürel mirası korumak öncelikle bir kamu görevi ve kamu yararı bir tasarruf olduğundan kamu yatırımlarına ilişkin konularda bütçe tahsislerinden yararlanılmalıdır. İlgili tüm kamu kuruluşlarının bütçe ve programlarında koruma amaçlı fon ve tahsislerin bu amaca katkıda bulunabilecek biçimde düzenlenmesi yerinde olacaktır.

Özel mülkiyetin altındaki kültür varlıklarının korunmasından kaynaklanan giderlerin olanaklar ölçüsünde malikler tarafından karşılanması, bu amaçla yurtdışı örneklerinde de olduğu biçimde vergi bağışıklıkları, karşılıksız fonlar, düşük faizli uygun süreli krediler, bağışlar, KDV indirimleri, kira yardımları vb. uygulamalar yapılmalıdır. Bu tür kaynaklara maddi destek sağlayan kişi ve kuruluşlara da vergi imtiyazları tanınabilir.

Koruma çalışmalarının hedefine varabilmesi için de hem merkezi idarece ülkesel, hem de yerel idarelerce kentsel ölçekte mali destek programlarının hazırlanıp yönetilmesi, yerel idarelere bu konuda hem yetki ve sorumluluk hem de destek sağlanması, sivil inisiyatifin cesaretlendirilip geliştirilmesi gereklidir. Bütün bunları sağlayabilmek için öncelikle geniş kapsamlı ve ayrıntılı yasal yeniden yapılanma gereklidir. Kültürel varlıkların dünyanın ortak malı olduğu kabulünden hareketle uluslararası miras olduğu bilinciyle uluslararası düzeyden de yardım ve fonlar alınmalı, bu mirasın dünya için saklandığı varsayımıyla kültürel mirası korumada yurtdışı fon ve kaynakların da görevi olduğu kabul edilmelidir.

İncelenen örneklerde merkezi ve yerel idarelerin kültürel, idari, eğitim vb. işlevler için tescilli yapıları kullandığı, bunun dışında özellikle barınma, ticaret, hizmet ve turizm, sosyal ve kültürel işlevler amacıyla kentsel mirasa ait yapıların yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Atina ve Londra örneklerinde bir yapının eski eser olması ve kentsel mirasın bulunduğu alanlarda yer alması prestij ve mülkte değer artışına neden olmakta, örneğin Londra'nın en pahalı iskan alanlarının bu tür alanlar olduğu görülmektedir. Atina'da kültürel mirastan kâr elde edildiğinin anlaşılmasının korumaya ilgi ve katılımı arttırdığı ve turizm amaçlı kullanımı yaygın hale getirdiği anlaşılmaktadır. Bir yapının kültürel miras kapsamında olması yurtdışında prestij ve mülkte değer arttırımı yapıp o yöreyi daha değerli kıldığı halde, Türkiye'de tersine bir durumun söz konusu olduğu ve genelde değer azaldığı görülmektedir. Türkiye'deki öğretim sisteminin bu durumu olumlu yöne çevirecek biçimde öğretmesi, ilgi ve katılımı arttırması gereklidir. Örnekler üzerinde yapılan incelemede, yayalaştırma ile koruma altına alınan yerlerin trafik ve gürültü kirliliğinin de önleneyeceği gibi ziyaret edenlerin konfor koşulları da sağlanacaktır. Ayrıca inceleme konusu olan varlığa kolayca ve tehlikesizce yaklaşım sağlanacağı için inceleme ve araştırmaların sağlıklı biçimde yapılması temin edilecektir. İstanbul Tarihi Yarımada'da şu an mevcut trafik yoğunluğunun azaltılmasının gerekli olduğu,

bu alanda korumanın olmazsa olmaz koşulunun trafikten arındırma ve yayalaştırma olduğu bu bakımdan ihmal edilmemelidir.

Yurtdışı örneklerden de anlaşıldığı gibi kültürel miras ve büyük ölçekte kentsel miras turizm için çekim yaratan öğelerdir ve bu örneklerden turizmin çok önemli bir ekonomik kaynak olduğu görülmektedir. Örneğin Atina'da ülkenin aktif nüfusunun %10.6'sı turizm işlevinde istihdam edilmekte, Londra ise yılda yaklaşık 27 milyon ziyaretçi çekerek yıllık 13 milyar USD gelir elde etmekte ve turizm sektörü istihdamın %8'ini karşılamaktadır. Aynı biçimde Moskova'nın, kenti önemli bir turizm merkezi haline getirmek için özel bir program hazırladığı, mimari anıt olarak sınıflandırılan kültürel ve tarihsel değerlerin özellikle Moskova'da otel kullanımına ayrıldığı görülmektedir. Ancak İstanbul'daki Taşkışla Binası'nın I.Grup bir kültür mirası olmasına rağmen düşey ve yatayda bölünerek otel olarak kullanımının getirilmesi, bu amaçla yapılan yapısal değişikliklerin anıt olarak korunması gerekli olan kültür varlığı kararına aykırı olduğu ve bunun kültür mirasına getirdiği zarar ve tehlikeden kurtarma çabalarını da unutmamak gerekir. Toronto'da ise merkezi yönetim, yerel yönetim ve turizm amaçlı pazarlama kuruluşu olarak kurulan "Turizm Toronto" işbirliği ile rekabetçi turizm geliştirme stratejisi ile pazarlama, altyapı ve ürün geliştirmeye ilişkin tavsiyeler oluşturularak kentsel mirasın kullanım olanakları değerlendirilmiştir. Bu bağlamda; İstanbul Tarihi Yarımada'nın sahip olduğu tüm korunması gerekli kültürel varlıkların bir kültürel turizm yarattığı ihmal edilmemelidir. İstanbul, kültürel miras olarak tanımlanan anıtlar, yapı toplulukları ve sitler gibi kültürel mirasın tüm öğelerine sahiptir ve tüm bu öğeler "kültürel turizm" için çekim yaratan öğelerdir. Bu nedenle İstanbul Tarihi Yarımada'daki kentsel mirasın aynı zamanda "sosyal ve ekonomik bir kaynak" olarak kabul edilmesi ve bu yönde değerlendirilmesi şarttır. Ancak kültürün ihmal edilmesiyle oluşturulan turizmin hem kültürel hem ekonomik kayba neden olduğu ihmal edilmemelidir. 1976 yılından beri kültürel turizm kavramı vardır ve turizm büyük kitlelere hitap etmesine rağmen kültürel turizmin ölçeği ve hitap ettiği kitle daha farklıdır. Bu anlamda kültürel turizmin ilkelerinin oluşturulması ve turizmin desteklenmesinde bu ilkelerin belirleyici olmasına dikkat edilmesi gereklidir.

- **Türkiye’de Tarihsele Gelişme Sürecinde Kentsel Koruma Politikalarının Değerlendirilmesi**

Türkiye’deki kentsel koruma politikalarında ilke ve tedbirlere ilişkin sonuçlar belirli dönemler itibarıyla ve tezin amacına uygun biçimde genel çizgiler çerçevesinde özetle verilmiştir. Osmanlı Dönemi’nde ve Cumhuriyet’in ilk yıllarında kısmen veya tümüyle bir kentsel korumadan söz etmek mümkün değildir. Ancak 1930’lu yıllardan itibaren yoğunlaşan planlama faaliyetleri ve özellikle İstanbul, Ankara, Trabzon gibi kentlerin planlanması sürecinde kültür varlıklarının ve kentsel mirasın korunması için hassasiyet gösterilmesi, kültür varlıklarının imar planları yoluyla korunabileceğinin farkına varıldığını göstermektedir.

1950’lerden sonra siyasal yaşamda meydana gelen çok partili sisteme geçişle ortaya çıkan durum nedeniyle İstanbul, Ankara, İzmir gibi metropoliten kentlerde göç olgusunun neden olduğu yoğunlaşmanın sonucu kentsel miras üzerinde tahribat meydana gelmiştir. 1951 yılında korunması gerekli eserlerle ilgili her türlü ilke, tedbir ve kararları almak üzere Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu’nun kurulmasıyla yeni bir dönem başladığı, 1961 Anayasa’sında tarihsel ve kültürel değerlerin, eser ve anıtların devlet tarafından korunmasının zorunlu hale gelmiş olduğu ve bu bağlamda Kalkınma Planları’nda bu konuya yer verildiği gözlenmiştir. 1973 yılına kadar yürürlükte olan Asar-ı Atika Nizamnamesi’nde kentsel sit’i korumanın yasal bir dayanağı bulunmadığı ancak eski eserlerin tek tek tescil edilerek korunabildiği; bu yılda yürürlüğe giren 1710 sayılı yasayla kentsel mirasın bir bütün olarak tescil edilip korunabildiği ve sit kapsamının yasa kapsamına alındığı; korunması gerekli varlıklara sahip kişilere teknik ve parasal yardım yapılmasının kararlaştırıldığı, henüz yasal olarak Koruma Amaçlı İmar Planı’nın gündemde olmadığı, parasal olanakların kısıtlı olduğu, kamuoyunda yeterli bilincin olmadığı, sit alanlarında köhneleşme, kaçak yapılaşma, terk edilme ve çevreye aykırı yapılaşmaların oluştuğu anlaşılmıştır. Genelde Kalkınma Planları döneminden önce, sonra ve günümüzde doğal, kentsel, tarihsel, arkeolojik sit’lerin, kültür ve doğa varlıklarının korunmasına ilişkin herhangi bir politikanın yönetimlerce geliştirilmediği, bu konunun akademik çevrelerin ve bazı sivil toplum kuruluşlarının inceleme ve araştırmaları ile gündemde tutulduğu gözardı edilmemelidir.

1983 yılında çıkarılan 2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu” ile “kentsel sit” ve “Koruma Amaçlı İmar Planı”nın yasal hale geldiği, “eski eser” deyimini yerine uluslararası kuruluşlarca da kabul edilen ve çok daha geniş kapsamlı olan “kültür varlığı” deyiminin kullanıldığı, ilgili yapı sahiplerine ayni, parasal ve teknik yardım yapılması ve bu amaca yönelik bir “fon” kurulması, gerekli şartları taşıyan yapıların her türlü vergi, resim ve harçtan muaf tutulması gibi araçların yasal hale getirildiği görülmektedir. 1987 yılında yürürlüğe giren 3386 sayılı kanunla kentsel koruma konusunda desantralizasyona gidilerek yerel yönetimlerin koruma sürecine alınması, yerinden denetim ve uygulamanın sağlanmasına yönelik olarak karar alma, denetleme, tescil, geçiş dönemi yapılanma koşullarının saptanması ile koruma amaçlı imar planlarının onaylama yetkisi merkezden yerel koruma kurullarına devredilerek önemli bir gelişme sağlanmış, yasayla ortaya konan bu olumlu tutumla “Koruma Amaçlı İmar Planı” yapma zorunluluğu sonucu birçok “kentsel sit” alanı için koruma planı yapılmış ve bu çerçevede Antalya, Bursa, Kuşadası vb. yerlerde koruma programları uygulanmaya çalışılmıştır. Yine bu yıllarda koruma kararlarının yerel yönetimlerce uygulanabilme olanağının arttığı, koruma alanlarında kaçak ve uygun olmayan yapılaşmalarda azalma olduğu, kentsel koruma olayı ile turizm amacının çoğu kez birleştiği görülmüştür.

İlerleyen yıllarda Kalkınma Planları’nda korumaya ilişkin ilke ve tedbirlerin alınması ve milli bir kültür politikası çerçevesinde çalışmaların yönlendirilmesi; mirasın turizm amaçlı kullanılması ve yerel yönetimlerin görev, yetki ve sorumluluklarının artırılması önerilmiş, bu bağlamda; koruma çalışmalarını merkezi idareden beklemek yerine yerel yönetimler ve sivil toplum örgütlerinin inisiyatiflerini kullanarak konuya büyük ölçüde katkıda bulunmaya çalıştıkları gözlenmiştir.

Ancak tüm sosyo-ekonomik sorunlara yalnızca ekonomik yönünden yaklaşımın yeğlendiği bu dönemde Türkiye için kentsel korumanın önemli bir miras olduğu gözardı edilerek konuya ilişkin ilke ve tedbirlere gerektiği biçimde ve düzeyde yer verilmemesi kentsel mirasın korunmasını zorlaştırdığı görülmüştür.

Ayrıca Büyükşehir Belediyeleri’nin idari organizasyonlarında kentsel koruma çalışmalarını yürütecek herhangi bir yönetsel birim bulunmamakta, koruma çalışmaları Fen İşleri veya İmar İşleri birimlerince yürütülmektedir. Bunun nedeni kentsel koruma konusunun Belediyelerin öncelikli hizmetleri arasında

görülmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda kentsel korumanın tüm yerel yönetimlerde öncelikli hizmetler arasına alınması ve koruma çalışmalarını yürütecek yönetsel birimlerin İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nce kurulan Tarihi Çevreyi Koruma Müdürlüğü örneğinde olduğu gibi yeterli teknik altyapı ve uzman kadroya sahip olacak biçimde kurulması ivedi zorunluluktur. Merkezi yönetimin konunun sorumluluğunun ayırdına varması ve koruma olayının yerel yönetim, sivil toplum kuruluşları ve halkın katılımına dayanan çok aktörlü organizasyonlarla desteklemesine bağlıdır.

- **Türkiye’de Kentsel Koruma Politikaları İçinde Koruma Amaçlı İmar Planları Kapsamında (Örnek Kentler: Antalya, Bursa, Diyarbakır, Kayseri ve Konya) Kentsel Koruma Politikalarının Tesbitinin Değerlendirilmesi**

Koruma konusunda uluslararası sözleşmelere imza konulması bağlamında Zeren’in kaydettiği biçimde; koruma uygulamalarına giderek kent imar planları çerçevesinde ele alınmaya, değerlendirilmeye ve imar planı sürecinde yer vermeye başlandığı görülmektedir. Koruma Amaçlı İmar Planı 1984’te gündeme geldiğinde “koruma bilinci”nin ortaya çıktığı, halk ve yerel yönetimlerin bilinçlenmeye başladığı koruma olayının yerel yönetimlerce öncelikli hizmet olarak görülmediği, korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının imar planında belirleyici olarak değerlendirilmeye başlandığı ancak, kentsel koruma için belediyelerde yetkili ve aşamalı bir örgütlenmenin mevcut olmadığı saptanmıştır.

Koruma Amaçlı İmar Planı ve Nazım İmar Planı ile Uygulama İmar Planı’nın bütünleşmediği, müelliflerin ve yetkili organların farklılığının hem yetki karmaşası getirdiği hem de her iki planın ortak bir olumlu sonuca ulaşabilmesinde olumsuz etkileri olduğu bulgulara ortaya çıkmaktadır. Konya Koruma Amaçlı İmar Planı hedefinde olduğu gibi sokak isimlerinin kentsel bellek kaybına sebep olmaması koruma için gereklidir.

İncelenen Metropoliten kentlerimizde tarihsel merkezin ve yoğun kültürel mirasın MİA içerisindeki en önemli iş merkezinde bulunması; sadece yerel değil bölgesel, ülkesel ve ülkeler arası bir merkez ticaret işlevi ile yüklü olması; barınma işlevleri, hizmet sektörü işlevleri ile özellikle yönetsel merkezin de bu alanda yer alması geleneksel kentsel koruma yönteminin böylesine karma bir kentsel ilişkiler bütünü

içerisinde olumlu sonuçlar getirilebilmesine yeterli olmayacaktır. Bu işlevsel ilişkilerin çözümü korunması gerekli olan herbir tarihi merkez için ayrı ayrı saptanmalıdır. Çünkü kentlerimizde geçmiş dönemlerden günümüze kadar gelen ve değişik kültürlerle mekan vermiş olan tarihsel merkezler ortak mirasımız olan kültürel mirası taşımakta ve bu işlevsel birleşikliğinin bir bütün olarak korunması gerekmektedir. Bu bütünlük sınırlandırılmamalı ve yasada yer alan “yeteri kadar” anlamı içinde eleminasyona gidilmemelidir.

Bu beş Büyükşehir yönetiminden Antalya Koruma Amaçlı İmar Planı kentsel hizmetlerin özellikle ticarete ilişkin işlevlerin belirli yerlerde yoğunlaşmasını talep etmektedir. Diğer kentlerde ticaretin korunması uygun görülmektedir. Ancak MİA içinde ve tarihsel merkez alanında yer alan koruma için olumsuz etkilerde bulunan imalat türlerinin depolama ve toptan ticaretin kendi gelişme eğilimlerinin destekleyici ve özendirici olarak alan dışına taşınması gündeme getirilmektedir. Bu işlevsel bütünlük içerisinde bazı sanayi iş türlerinin bu merkezde yer alabileceği bazı imalat iş kollarının işlevsel bütünlük içerisinde koruma ile bütünleşerek değerlendirilebileceği özellikle Bursa örneğinde belirtilmektedir. Diğer Büyükşehir yönetimlerince de merkezde bu etkinliklerin bulunduğu belirtilmektedir. Bu konuda işlevler ve iş yerleri türlerinde ayrıntılı saptama ve sınıflandırmaların yapılmadan genel bir kararın MİA ve koruma alanının geliştirilmesinin olumsuz etkisi olacağı da ihmal edilmemelidir. Perakende ticaretin varlığının olumlu bulunmasının nedeni koruma alanına canlılık vermesidir. Yerel çalışma alanlarını özendirmek de özel bir ticaret birimi geliştirmekte ve bu ticaret turizm amacına da hizmet etmektedir. Ancak bu özenli koruma desteğinin yönetimlerce herhangi bir finansal yardım, vergi teşvikleri veya kiralama sisteminde olumlu özel durumlarla desteklenmediği anlaşılmaktadır, oysa ki böylesine gerekli desteklerin öncelikle yasallaştırılması yararlı olacaktır.

MİA içinde yer alan tarihsel merkezin koruma, sağlıklılaştırma, yenileme ve geliştirilmesi MİA’nın işlevsel yapısının geliştirilmesiyle tutarlılık ve bütünlük içerisinde olmalıdır. MİA tarihsel merkez içinde yer alan ve koruma için olumsuz etkilerde bulunan imalat türleri, depolama ve toptan ticaret kendi gelişme eğilimlerinin destekleyicisi ve özendirici olarak bu alan dışına taşınmalıdır. Tarihsel merkezin güncel yaşamı sosyo-ekonomik yaşantısını sürdürecektir gelir getirici etkinliklere imkan vermelidir.

Tarihsel merkezin yöresel iş, konut ve rekreasyon alanları ve yaya-taşıt ulaşımı ile işlevsel bütünlüğünün saptanması gereklidir. Kütlesel turizmin beraberinde getireceği taşıt ulaşımının tarihsel merkezden uzaklaştırılması ve bu alan içinde yayalaştırmanın yaygınlığını sağlaması zorunludur.

Koruma Amaçlı İmar Plan çalışmalarının hepsinde plan-program bütünlüğü bulunmamakta, genelde koruma uygulamasını sağlamayı yönelik koruma programının yapılmadığı ve önceliklerin saptanmadığı, örgütsel yapılanma, uygulama araçları ve finansman modellerinin ortaya konmadığı görülmüş, bütün bunların bir sonucu olarak Koruma Amaçlı İmar Planları'nın uygulanma olanağının sınırlı kaldığı anlaşılmıştır.

- **Türkiye’de Kentsel Sit Alanlarına (Antalya, Bursa, Diyarbakır, Kayseri ve Konya Büyükşehir Belediyeleri) Yerel Yönetimlerde Kentsel Koruma Politikalarına İlişkin Durum Saptamasında Anket Soruşturmaları İle Konuya Yaklaşımın Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi**

Sınırları içinde kentsel koruma alanları bulunan Büyükşehir Belediyeleri’nde çoğunlukla korunması gerekli kültür varlıklarının toplu olarak kent merkezinde veya kentsel alt merkezlerde olduğu anlaşılmakta, bu durum ise geleneksel merkezlerin halen bu özelliklerini koruduğunu ve sürdürdüğünü göstermektedir. Bu alanlarda bulunan kentsel mirasın tümünün yerel, bölgesel ve aynı zamanda ülkesel ölçekte de ayırd edici özellikler göstermekte olduğu anlaşılmaktadır.

Tüm Büyükşehirlerde kentsel miras; Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları’nca tanımlanmakta, korunacak alanın tespiti yapılırken ise tüm tarihsel dönemlerin dahil edildiği ve edilmesi gerektiği belirtilmiş, miras tanımlanırken öncelik sırasına göre tarihsel değer, kültürel değer, sanat değeri, bilimsel değer göstergelerinin egemen olması gerektiği bulgulara ortaya çıkmıştır.

Kentsel mirasın saptanmasına Kültür Bakanlığı ve yerel yönetimlerce önem verilmesi ve bu konuda çalışılması, tespit, envanter ve tescil işlemlerinin tüm eksikliklere karşın yaygınlaşarak sürdürülmesi ve öneminin giderek anlaşılması, üniversitelerin de araştırmalarıyla katkıda bulunmaları önemli bir tutumdur. Koruma alanlarının tamamının halihazır ve kadastral haritalarının Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi haricindeki belediyelerce çıkarıldığı ve olumlu girişimlerde bulunulduğu;

teknik altyapı, gerekli personel ve donanımın genelde yetersiz olduğu, bu durumun düzeltilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır.

Büyükşehir Belediyelerinin yasada bulunan “devletin imkanları gözönünde bulundurularak yeteri kadar eserin korunması” biçimindeki olumsuz durumun yaratacağı yetersizliklerin ayırında olduğu ve bu durumun yasada yeniden tanımlanması gerektiği görülmektedir.

Koruma Amaçlı İmar Plan Çalışmaları’nın tüm yerel yönetimlerde son on yıl içinde oldukça yoğunluk gösterdiği ve Nazım İmar Planı ile ilişkisinin kurulduğu, ancak plan-program bütünlüğünün sağlanamadığı; planlamada korumayı sağlayacak olan örgütlenme modeli ile uygulama araçlarına yer verilmediği görülmektedir. Büyükşehir Belediyeleri’nin tescilli yapıları Koruma Amaçlı İmar Planları’na işledikleri belirlenmiş; tescilli yapılara iskan müsaadesinin bazı yerel yönetimlerde belediye tarafından, bazısında ise TKTVKK tarafından verildiği, bu durumun ise planlama alanında yetki karmaşası yarattığı ve bunun sonucu yapılan çalışmaların olumsuz etkilendiği görülmektedir. İmar Planı’nda korunacak yapılar için takas yapılabilmesine imkan sağlayacak alanların ayrılmadığı anlaşılmakta, bu durum planların bu amaçla irdelenerek hazırlanmadığı ve oturmuş bir uygulama aracı olan takasın etkin olarak kullanılmadığını göstermektedir.

Kültür varlıklarını korumaya yönelik olarak Kültür Bakanlığı’nca oluşturulan “fon”dan hiçbir Büyükşehir Belediyesi’nin yararlanmadığı, bu amaçla ayrılan meblağın Türkiye geneli için çok düşük olduğu; korunacak alanlarda bu fonun dışında kamu tarafından herhangi bir finansal yardım veya vergi teşvikinin olmadığı, Büyükşehir Belediyeleri sınırları içerisindeki sit alanlarına yönelik uluslararası bir tanınma, program veya destek bulunmadığı fakat bunun yanı sıra ana amacı kentsel mirası korumak olan özel vakıf veya kuruluşların az sayıda da olsa sözkonusu olduğu görülmektedir. Özel sektörün de koruma amacına yönelik fon, kredi veya finansal yardımlarının olmadığı, bundan dolayı destek konusunun özel kurumları da içeren yeni bir yapılanmayla geliştirilmesinin yararlı ve uygun olacağı anlaşılmaktadır.

Koruma bölgesindeki halkın, koruma bilinci geliştikçe ve kent merkezine yakın olmak amacıyla bu alanda kalmaya devam ettiği ancak altyapı yetersizliği, eskime,

köhneme gibi nedenlerle yeterli optimum konfora sahip olmadıkları ve dolayısıyla barınma işlevinin desteğe ihtiyaç duyduğu ortaya çıkmaktadır.

Kentsel koruma alanları içinde bulunan kamu alanlarının Büyükşehir Belediyelerinin hepsinde oldukça yoğun olarak şenlik, festival, pazarlar, özel amaçlı pazarlar, gösteriler vb. amaçlarla kullandığı anlaşılmış, bu durum kentsel mirasa olumlu katkı yaptığı, bunun desteklenmesinin uygun olacağı anlaşılmaktadır. Büyükşehir Belediyelerince kentsel koruma alanlarında imalat, sanayi, depolama vb. sorun yaratan işlevlerin bulunmasının uygun görülmediği ve bu alanın dışına çıkarılmasının gerektiği talep edilmektedir. Saptamalar genelde koruma amacına aykırı olmayan ekonomik etkinliklerin bu alanlar içinde yer alabileceğini ve bu alanlarda en önemli ekonomik faaliyetin perakende ticaret olduğunu göstermektedir. Tüm belediyelerde barınma, sosyal, kültürel, eğitim ve hizmet işlerine yönelik tesisler ile idari tesislerin korunacak alan için uygun olduğu; tescilli yapıların kamu kuruluşlarınca bu amaçlarla kullanımının ve özel kuruluşlarca da konut, büro, dükkan, otel, turistik tesis vb. şeklinde değişik işlevler verilerek kullanımının korumayı sağlayacak destek araç olabileceği ve korumaya katkı sağlayabileceği anlaşılmaktadır.

Koruma alanında bulunan kültür varlıklarının sahiplerinin yönlendirilmeleri ve korumaya gönüllü katkılarının sağlanabilmesi için korunacak alandaki yapıların yenilenmesi, çevre düzenlemesi ve altyapı çalışmalarının yapılabilmesine maddi katkı yapılacağıının anlatılmasının gerekli olduğu, koruma bölgesinde altyapı çalışmaları yapıldığında bu alandaki sosyal, kültürel ve ticari faaliyetlerin canlanacağı ve yerel yönetimlerin bu yönde çalışmalarının uygun olacağı görülmektedir.

Kentsel koruma konusunda halkın sürekli katılımını sağlayacak yönetsel ve diğer araçların ortaya konmasının gerekli olacağı; yerel yönetimlerce, sivil toplum kuruluşları ve halkın katılımının sağlanması için korumayla ilgili bilgilendirme, gelişmeyle ilgili kararlara katılma, toplantı ve panellerle kamuoyu oluşturma, eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları yapma, planlama ve uygulama çalışmalarına katkı yapmalarını sağlayacak mekanizmalar geliştirme vb. gibi yeni yöntemlerin geliştirilmesinin uygun ve yararlı olacağı, böylesine bir uygulama için kentsel bir uyumun bulunduğu ifade edilebilir. Koruma amaçlı çalışmalarda yazılı ve görsel

yayınların ve basının öneminin anlaşıldığı, konunun kamuoyuna anlatılması için gerekirse basınla ilgili yasal düzenleme yapılmasının olumlu olacağı söylenebilir.

Koruma alanlarının genelde turizm amaçlı kullanımının olumlu olduğu ancak gerekli alt ve üstyapı düzenlemelerinin ve yenilemelerinin yapıldıktan sonra turizme açılmasının daha uygun olacağı anlaşılmaktadır.

4. BÖLÜM – KENTSEL KORUMA KONUSUNUN İRDELENMESİ AMAÇLI ALAN ARAŞTIRMASI, ÖRNEKLEME: İSTANBUL TARİHİ YARIMADA

Bu bölümde Türkiye'nin kendi koşulları içinde özel bir örneklem alanı olarak belirlenen İstanbul Tarihi Yarımada üzerinde çalışma yapılmıştır. Öncelikle Tarihi Yarımada'nın 19. yüzyıldan günümüze kadar olan tarihsel süreç içerisindeki planlama deneyimleri ve bu süreç içerisinde kentsel mirasın durumu incelenmiş, Cumhuriyet'ten günümüze kadar olan süreç içerisinde ise hem büyükşehir ölçeğinde hem de Tarihi Yarımada ölçeğinde yapılan tüm yasal ve onanlı Nazım Planlar ile onanmamış Nazım Plan çalışmaları incelenerek Tarihi Yarımada'da kentsel mirasın koruma politikalarına yönelik amaçlar, hedefler, ilkeler, kararlar, değerlendirmeler ve yorumlar olumlu ve olumsuz yönleriyle ortaya konmuştur.

Tarihi Yarımada'da kuramsal, kurumsal, yasal, sosyo-ekonomik, organizasyonel sorunlar ile kentsel işlevler, kentsel özel işlevler ve kentsel kimliğe ilişkin sorunların analizinde, sentez seçeneklerin üretilmesi ve aralarında seçim yapılabilmesine yardımcı olacak anket soruşturması yapılmıştır. Soruları tüm bu sorunların ve politikaların saptanmasını sağlayacak şekilde özel bir içerikle hazırlanan anket, Merkezi Yönetimi temsilen; T.C. Kültür Bakanlığı Koruma Genel Müdürlüğü, İstanbul I., II., III. No'lu Koruma Kurulları Başkanları ve Müdürlerine, Yerel Yönetimleri temsilen; İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Fatih İlçe Belediyesi, Eminönü İlçe Belediyesi Belediye Başkanları, Teknik Başkan Yardımcıları, İmar ve Planlama ile ilgili Daire Başkanları ve Müdürleri ile Kentsel Miras ile ilgilenen birimin sorumlusuna, Sivil Toplum Örgütleri olarak İstanbul'da bulunan ilgili Meslek Odalarını temsilen; Mimarlar Odası, İnşaat Mühendisleri Odası, Şehir Plancıları Odası, Orman Mühendisleri Odası, Peyzaj Mimarları Odası, Tabipler Odası ve İstanbul Barosu'na, Ticaret ve Sanayi Odalarını temsilen; İTO, İSO ve TUSİAD'ın Yönetim Kurulu ve Başkanları'na, Akademik alanda İTÜ, YTÜ ve MSÜ'de Şehir

Planlama ve Mimarlık Bölüm Başkanları ile kentsel koruma konusunda uzman öğretim elemanlarıyla yapılmıştır (bkz. Ek.3), (Şahin, İ., 1997b).

Elde edilen bulgular tarihi süreç içerisindeki değişim ve bugüne kadar yapılan Nazım Planlar ile güncel Nazım Plan ve Kentsel Koruma Planı çerçevesinde karşılaştırılarak Tarihi Yarımada için özgün koşullarına uygun bir kentsel koruma politikasının saptanmasına yönelik bir değerlendirme yapılmaya çalışılmış, yine elde edilen bulgulardan hareketle ulusal ölçekte kentsel koruma planlamasına ilişkin politikalar, ilke ve tedbirlerin neler olabileceğine ilişkin sonuçlar ortaya çıkarılmıştır.

4.1. İSTANBUL KENT PLANLAMA SÜRECİNİN TARİHİ İÇİNDE KENTSEL MİRASIN DURUMU

İstanbul'un kent planlama sürecinde taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının, kentsel ortak mirasın korunması konusunda, kent planlama ve koruma amaçlı kent planlama çalışmalarında yapılan saptama ve değerlendirmelerin yer aldığı bu bölümde öncelikle sadece bir giriş anlamında olmak üzere tarihsel süreç içerisindeki önemine kısaca değinilmiş, Cumhuriyet'ten sonraki dönemde yapılan nazım plan çalışmalarına ise ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Türkiye'deki en çok kentleşmiş ve sanayileşmiş Marmara Bölgesi'nin en yüksek oranda kentleşmiş ve sanayileşmiş kenti olan İstanbul, nüfus büyüklüğü ve birden çok sayıda yerel yönetim birimi içeren yönetim yapısı ile Türkiye'nin 3030 sayılı yasa kapsamında "büyükşehir" statüsünde olan en büyük kentidir.

Tarih boyunca idari merkez özel işlevine bağlı olarak donatılmış ve bu işleve bağlı gelişme göstermiştir. İstanbul kentinin yerleşme mekanının üstün doğal çevre verileri ile kazanmış olduğu yer, insan eliyle yapılaşmış çevrenin etki ve katkısı ile daha da gelişmiş ve yüzyıllar boyu değişik kültürlerin etkisi altında zenginleşmiştir. Doğal ve arkeolojik SİT'ler ve yüksek düzeyli kültürlerin ürettiği mimarlık örnekleri, sivil, dini, askeri, kültür varlıkları zaman içinde kentsel mekanda yoğunlaşarak dünyanın en önemli doğal ve kültürel varlıklarına sahip bir kentsel yapı meydana gelmiştir. İstanbul böylece her dönemde önemini arttırarak korumuş, merkez olma durumu ve böylece kazandığı toplama-dağıtma işlevi kentin büyüme nedeni olmuş, büyüme ve

gelişmesi de onun merkez olma ve toplama-dağıtma işevinin ışınsal etki alanını genişletmiştir.

4.2. İSTANBUL NAZIM PLAN RAPORLARINDA KENTSEL KORUMA SÜRECİ

Bu bölümde, İstanbul'un gelecekteki uyumlu mekansal organizasyonunu amaçlayan ve gelişmenin yönünü belirleyecek olan onanlı Nazım Planları'nın İstanbul'da kentsel korumaya etkili olacak olan kararların değerlendirilmesine özetle yer verilmektedir. Bu değerlendirmede, planın getireceği yoğun nüfus, ticaret, barınma, sanayi, ulaşım vb. yoğun ilgili desantralizasyona gidilmesi, koruma alanlarında yoğun kentsel işlevler yüklenmesinden kaçınılması ve korumayı sağlayıcı uygun işlevler yüklenmesi, kentsel dokunun tahrip edilmeden korunması, koruma bölgeleri oluşturulması, tarihsel çevrelerde yatay ve düşeyde yeni yapılara eski dokuyu zedelemeyecek biçimde sınırlamalar getirilmesi toplu ulaşım olanaklarının arttırılarak koruma alanlarında özel araç kısıtlamasına gidilmesi, yayalaştırmaya öncelik tanınması, eski yol dokularının korunması, tarihsel dokularda ilgili sıhhileştirme, yenileme kararları ve bunları sağlayıcı uygulama araçları önerilmesi vb. kentsel işlevlerle kentsel korumayı sağlayacak kararlar, ilke ve tedbirlere yer verilmesi korumaya olumlu etkiler olarak alınmış ve ayrı ayrı aşağıda belirtilmiştir.

Bu planlara ilişkin raporlar;

- 1/5000 Ölçekli İstanbul'un Nazım Planını İzah Eden Rapor, H.Prost, 15.10.1937, (İstanbul Belediyesi, Yapı ve İmar İşleri Reisliği, Tasdik: 30.06.1939)
- 1/50000 Ölçekli İstanbul Metropolitan Alan Nazım Planı, 1980 Raporu, (T.C. İmar ve İskan Bakanlığı, Planlama ve İmar Genel Müdürlüğü, Metropolitan Daire Başkanlığı, Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu Başkanlığı)
- 1/50000 Ölçekli İstanbul Nazım Plan Raporu, Şubat 1994, (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Şehir Planlama Müdürlüğü)
- 1/50000 Ölçekli İstanbul Metropolitan Alan Alt Bölge Nazım Plan Raporu, 1995, (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Şehir Planlama Müdürlüğü)

Ayrıca İstanbul Metropoliten Alan ölçeğinde yapılmış olan fakat onanmayan, bununla birlikte daha sonra ki Nazım Plan ve İmar Planı çalışmalarına altlık oluşturmuş Metropoliten Alan Nazım Plan Çalışmaları da incelenmiştir.

- Büyük İstanbul Nazım Planı Ana Hatları İzah Raporu, Prof.Luigi Piccinato, 1967, İstanbul Belediyesi
- İstanbul Metropoliten Alan Planlama Çalışmaları,1970-1980 Arası Dönem, İmar ve İskan Bakanlığı, Planlama ve İmar Genel Müdürlüğü, Metropoliten Daire Başkanlığı, Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu Başkanlığı

4.2.1. 1/5000 ÖLÇEKLİ İSTANBUL'UN NAZIM PLANINI İZAH EDEN RAPOR, H.PROST, 1937

H.Prost tarafından yapılan Nazım Plan'daki ilke ve tedbirlerle kentsel korumaya ilişkin kararlar, koruma yönünde olumlu etkiler ve olumsuz etkiler olarak metropoliten alanı ilgilendiren ve Tarihi Yarımada'yı ilgilendiren kararlar olmak üzere ayrılarak sınıflandırılmış ve özetlemeler bu bakış açısından geliştirilmiştir (Prost, H., 1937)

4.2.1.1. Metropoliten Alanın Bütününe Yönelik Genel Kararların Kentsel Korumaya Etkileri

Korumayı Geliştirici Olumlu Kararlar :

- Etkili ticari yolların genişletilmesinen kaçınılması ve böylece kentin değişik yerlerindeki ticaret için mekansal bir değişikliğin önlenmesi,
- Halen serbest kalan yerlerde yeni mahallelerin oluşturulması, bu mahallelerin binalarının “havadar olması ve bu mahallelerin hızlı ulaşım ile kente bağlanması”,
- Yeni yerleşim alanlarının ikisi olarak Boğaz'ın Rumeli yakasındaki iki kalabalık yolun arasında yer alan alanların yüksek noktalarının Taksim-Büyükdere-Kilyos yüksek korniş ve en alçak noktaları da Boğaz sahilinde Galata-Büyükdere alçak korniş yolu ile sınırlandırılması,
- Buna benzer koşullarda olan Maçka, Beşiktaş ve Mecidiyeköyündeki Likör Fabrikası arasındaki büyük alan ve Kurtuluş sırtı ile bu yamacın yüksek kısımları

doğrudan doğruya Kasımpaşa'nın üstünde olmasından önce yerin yaklaşık 60 rakımda yapılacak bir köprü ve mevcut yollarla doğrudan doğruya Taksim meydanına bağlanması,

- Boğaziçi'ndeki bütün depolarla sanayi kuruluşlarının kaldırılması ve bunların bir yere toplanması ile Kuruçeşme'deki kömür limanının da bu yeni limana nakledilmesi.

Korumayı Olumsuz Yönde Etkileyen Kararlar :

- Galata limanının Güzel Sanatlar Akademisi'ne kadar uzatılması, bu limanın ulaşımının kara yönünde yalnız kamyon ve otomobillerle sağlanması,
- Aşağı Galata'nın ekonomik durumunun iki temel ögesi bağlamında tamamı ile yeniden düzenlenmesinin öngörülmesi, bunlardan biri genişletilmesi karara bağlanmış olan liman, diğeri de Haliç'in sol kıyısının durumu olarak saptanması bağlamında bu kıyının deniz ve kara ulaşımı bakımından rasyonel bir surette düzenlenmesi için herşeyin yeniden yapılmaya gereksinim gösterdiğinin belirtilmesi,
- Kuramsal olarak Haliç'in sol yakasının Taksim'e kadar yıkılması ve yeniden bir plan düzenlemesi yapılması,
- Fabrikaların Haliç'in nihayetine gideceği, depoların da limanla demiryolu civarında santralize edilmesi.

4.2.1.2. Tarihi Yarımada'yı İlgilendiren Özel Kararların Suriçi'nde Kentsel Korumaya Etkileri

Korumayı Geliştirici Olumlu Kararlar :

- Sarayburnu limanının geçici olarak değerlendirilmesi, Sarayburnu'nu Galata Köprüsü'ne bağlayan teras şeklindeki bir gezinti caddesinin altında kalmak üzere bir kattan fazla depoya yer verilmemesi,
- Sirkeci Garı'nın yalnızca elektriklecek banliyö trenlerine ve geçici olmak üzere Sarayburnu küçük limanına gelecek eşya trenlerine ayrılması,
- Liman ve Sirkeci Garı'nın kaldırılarak bu yörenin parazit binalardan kurtarılması,
- Galata Köprüsü ile Sarayburnu arasına ancak yüksek karar organlarının onayı ile kurulacak deniz ulaşım tesislerinin ancak geçici kaydı ile kabul edilebileceği,

- Yenibahçe’de kale duvarlarının içinde nebatat parkı, hayvanat parkı, koleksiyon parkı ve kültür parkının tesis edilmesi,
- Yenibahçe’de kale duvarlarının dışında koşu yerinin düzenlenmesi,
- Sarayburnu ile Küçükayasofya arasında arkeolojik bir park tesisi kurulması,
- Başlıca sitlerin korunması,
- Suriçinin dışarda en az 500 metre genişliğinde ve iç tarafta kale boyunca mevcut mahallelerin gelişimine uygun olarak yapılacak düzenlemelere göre tespit edilecek değişik büyüklükte bina yapılmasının yasaklandığı bir bölge olarak belirlenmesi,
- Kent manzarasına hakim olan başlıca önemli eserler çevresindeki binaların yükseklik ve karakteri hakkında özel önlemler alınmasının gerekli olduğu ve bu özel önlemlerin mahallelerin özel imar planlarında dikkate alınacağını belirtmesi,
- Taksim Meydanı’nın büyük ölçekte genişletileceği, bir tarafında tiyatro, konferans salonu, sergi salonları, toplantı salonları, diğer tarafında oyun mahalleri, kulüpler, posta otobüs garları, otomobil parkları ile düzenlenmesi,
- Eski İstanbul’un maddi ve manevi sağlık koşullarını içeren büyük yeşil alan içinde yapılmış alçak evlerden oluşan bir şehir parçası oluşturması,
- Yangınlardan sonra bir çok arsaların uygun olmayan bir şekilde ifraz edildiği belirtilerek, bunlardan bazılarının sağlık koşullarına uygun ev yapılmasına müsaade edilmeyecek kadar küçük olduğundan istimlak edilip kamulaştırılarak kolektif ortak kullanım amaçlı konutlar yapmak üzere yeniden düzenlenmesi.

Korumayı Olumsuz Yönde Etkileyen Kararlar :

- Salhane’ye ulaşımı kolaylaştıracak ve yanısıra Haliç’in her iki kıyısında da ağır kamyonlar için geniş birer sanayi yolu tesis edilmesi,
- Atatürk Bulvarı’nın güney ucunda Haydarpaşa’ya giden Avrupa-Asya trenlerinin feribot limanına bağlı bir uluslararası gar yapılması,
- Yenikapı uluslararası garı ve feribot iskelesini muhafaza eden dalgakıranın Yenikapı körfezine inşa edilecek modern bir limanın gerektireceği biçimde ulaşımına uygun olacak biçimde düzenlenmesi,

- Çarşının tamamı ile modern bir şekle sokulması ancak genel oluşumunun aşağı yukarı aynen bırakılması, dış sınırlarının geniş yollarla çevrilerek girişlerin civarında geniş otomobil park ve durak yerleri ile düzenlenmesi,
- Lüzumsuz yolların sayısının azaltılması ve inşaat faaliyetlerinin modern sıhhi tesisata sahip yollar üzerinde yoğunlaştırmak için değişik mahallelerin yeni bir plana göre tanzim edilmesi,
- Arkeolojik veya bezeme değerlerine ve bulundukları mahallelerin özel planlarına göre ayrılacak yerlerde mahallelerin korunmasının sağlanması,
- Haliç kıyısındaki sanayi ve ticaret mahallesinin sağlıklılaştırılması ve ulaşım zarar vermeyecek biçimde düzenlenerek karakteristik noktalara rastlayan kısımların korunması,
- Haliç kıyılarının ticaret ve yerel sanayinin rasyonel bir biçimde oluşum ve gelişimine uygun bir biçimde düzenlenmesi,
- Nisbeten büyük sanayi için Atatürk Köprüsü'nün Haliç'in kaynak noktasına doğru olan yerlerin tahsisi, bunlardan cinslerine ve kurulacakları yerin manzaralarına göre en sıkıntı verenlerin Haliç'in dip tarafına uzaklaştırılması,
- Tarihi Yarımada'da gıda maddeleri satış bölgesinin geliştirilmesi, hallerin geliştirilmesi ve balıkhanenin kurulması.

4.2.2. 1/50.000 ÖLÇEKLİ İSTANBUL METROPOLİTEN ALAN NAZIM PLANI, 1980 RAPORU

1980 yılında yapılan Metropoliten Alan Nazım Planı'nda öngörülen ilke ve tedbirlerle kentsel korumaya ilişkin kararlar, koruma yönünde olumlu etkiler ve olumsuz etkiler olarak metropoliten alanı ilgilendiren ve Tarihi Yarımada'yı ilgilendiren kararlar olmak üzere ayrılarak sınıflandırılmış ve özetlemeler bu bakış açısından geliştirilmiştir (BİNPBB, 1980).

4.2.2.1. Metropoliten Alanın Bütününe Yönelik Genel Kararların Kentsel Korumaya Etkileri

Korumayı Geliştirici Olumlu Kararlar :

- Metropoliten İstanbul'un, ülke ve dünyaca bilinen özdeğerlerini yitirmeden uluslararası düzeydeki öneminin ülke yararına artırılması, bu arada ülke

kalkınmasına uyumlu olarak metropolün büyüme ve gelişmesinde gerekli fonksiyon ve hizmetlerin yaratılması,

- Kamu organizasyonu ile bölgesel desantralizasyonun sağlanması, kentsel kademeleşmenin yönlendirilmesi ve kentsel sistemlerin oluşturulması ile mevcut eğilimlere karşın kırsal ve doğal dengenin korunması,
- Doğal, tarihi ve kültürel değerlerin korunmasında;
 - Kamulaştırarak aktif koruma,
 - Özendirerek aktif korumanın ayrı ayrı kabul edilmesi.
- Mevcut kentsel dokudaki sorunlu alanların öncelikle düzenlenmesinde çözümün “İmar Planı”nda görülmesi ve böylece;
 - Sağıklaştırma,
 - Fonksiyon değışimi,
 - İmar Planı,
 - Gereğinde küçük müdahalelerle sağıklaştırma,
 - Uzun vadede kendiliğinden sıhhileştirmenin oluşabilmesi için özendirme,
 - İmar Planı,ile çözüm aranması,
- Ülkenin istihdam politikasına uygun olarak metropoliten alanda çalışma alanlarının dengelenmesi bağlamında;
 - Sanayinin metropolden desantralizasyonu ve eğilimlerin yönlendirilmesi,
- Metropoliten bütün içinde toplu taşıma ile bireysel ulaşım dengesinin daha verimli, adil ve çevreye en az zarar verecek biçimde kullanılarak yolculuk talebinin olabildiğinden az yatırımla karşılanması bağlamında;
 - Toplu ulaşım sistemine ağırlık verilmesi,
 - Özel araç hareketliliğinin sınırlandırılması,
 - Mevcut ulaşım altyapısının en yüksek verim elde edilecek biçimde kullanılmasıyla yolculuk talebinin olabildiğinden az yatırımla karşılanması,
- Bugünkü kentsel alanda sıhhileştirme yapılarak mevcut alan ve mevcut yapı potansiyelinin değeriendirilmesi suretiyle nüfus ve fonksiyon potansiyelinin artırılması,

- Merkezi İş Alanı'nın yükünü azaltıcı bir desantralizasyon anlayışı içinde aşamalı alt merkezlerin geliştirilmesi,
- Metropoliten alan kent bütününde ise, doğal ve sosyo-ekonomik eşiklerin belirlediği potansiyel alanlarda mekansal ya da yönetsel yerleşme bütünlüklerinin sağlanması amacıyla olabildiğince kendine yeter büyüklüklerdeki bu yerleşmelerin aralarında boşluklar bırakılarak gelişecek bir kent yapısının seçilmesi ve bırakılan bu boşluklarda ortak kentsel donanımların yer alacağı bir yerleşim biçiminin kabul edilmesi.

Korumayı Olumsuz Yönde Etkileyen Kararlar :

- Metropoliten kent bütününde Merkezi İş Alanı'nın ana merkez olarak geliştirilmesi bağlamında;
 - Ana merkezin sıhhileştirilerek metropoliten hizmetlerin kent bütününde Merkezi İş Alanı'nda yoğunlaştırılması,
- Nüfus projeksiyonu, bilahare 1975 yılı genel nüfus sayımı sonuçları ile test edilerek bulguların isabetli olduğu kaydı ile 1995 yılı için nüfus alt limitinin 6.7 milyon, üst limitin ise 9.2 milyon olacağının kabulü,
- Bu planın hazırlanması döneminin genel nüfus sayımı olan 1975 baz yılında yakalar arası nüfus dağılımının doğuda %28 ve batıda %72 durumunda iken, 1995 yılı perspektivi içinde yavaş bir eğilimle değişmeye devam edeceği, ancak doğuda %33 ve batıda %67 oranında erişilebileceğinin kabulü ile günlük Boğaz geçişlerinin artırılmasının özendirilmesi, buna karşın alternatif bir yerleşme stratejisinin getirilmemesi,
- Olabilirliği varsayılan bu kentsel sistemde, kentin dinamizmini sağlayan en önemli bölgenin Merkezi İş Alanı oluşu kabulü ile plan döneminde eğilimlerin belirlendiği yönde ve büyüklükte ana merkez olarak geliştirilmesi,
- 1980 yılında sanayi sektöründe çalışan 455.149 işçi sayısının 1995 yılında 710.000 işçiye ulaşması kestirimi bağlamında, buna alan olarak imkan vermek için Nazım Planda 7100 Ha sanayi alanının öngörülmesi.

4.2.2.2. Tarihi Yarımada'yı İlgilendiren Özel Kararların Suriçi'nde Kentsel Korumaya Etkileri

Korumayı Geliştirici Olumlu Kararlar :

- Boğaziçi ve Adalar'ın doğal ve tarihi sit alanı olarak kabulüne bağlı olarak; bu sit alanlarında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kararları uyarınca düzenlenen onanlı planlara göre uygulama yapılacağını kabul edilmesi,
- Tarihi kent alanı, tarihi çekirdeği oluşturan kent alanlarında gereğinde Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kararlarına göre uyarılama yapılarak onanlı imar planlarının uygulanması.

4.2.3. 1/50.000 ÖLÇEKLİ İSTANBUL NAZIM PLAN RAPORU, Şubat 1994

Şubat 1994 tarihinde onanan Metropoliten Alan Nazım Planı'nda öngörülen amaç, hedef, ilke ve tedbirlerle kentsel korumaya ilişkin kararlar koruma yönünde olumlu etkiler ve olumsuz etkiler olarak metropoliten alanı ilgilendiren ve Tarihi Yarımada'yı ilgilendiren kararlar olmak üzere ayrılarak sınıflandırılmış ve özetlemeler bu bakış açısından geliştirilmiştir (İstanbul Belediyesi, 1994).

4.2.3.1. Metropoliten Alanın Bütününe Yönelik Genel Kararların Kentsel Korumaya Etkileri

Korumayı Geliştirici Olumlu Kararlar :

- Plan raporunda amacın İstanbul'un evrensel, kültürel, doğal özdeğerlerinin ve tarihi kimliğinin korunarak ülke ve bölge kalkınması ile uyumlu büyüme ve gelişmesi sağlanırken, küresel ekonomik gelişme süreci ve metropoller kademelenmesi içinde yerini alması yönünde belirtilmesi,
- Kentin tarihsel gelişme sürecinde kazandığı kimliğin ve değerlerinin kentin sürekli yeniden tanımlanan kimliği içinde yeni anlamlar kazanarak korunması,
- Kentte kültür ve tabiat varlıklarının, çevresel değerlerin korunması, geliştirilmesi, çevre standardının ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi yönünde alt amaçları olumlu kararlara götürecek temel ilkelerin belirtilmesi.

Şöyle ki;

Grup Öneriler :

- Farklılaşmış işlevleri ile iş dünyasını ve ekonomiyi örgütleyen karar merkezlerinin İstanbul'da odaklanması,
- İstanbul'un uluslararası ve bölgesel iş ve ticaret merkezi haline gelmesi,
- Finans sisteminin İstanbul'da odaklanması (banka sigorta merkezleri),
- İstanbul'un mal ve hizmet üretim ve tüketiminde geniş seçenekler sunan bir merkez olması,
- İstanbul'un gösteri ve eğlence merkezi haline gelmesi.
- İstanbul'daki yapılaşma süreçlerinin azman bir sanayi kentinden boşluklu metropoliten bir yapıya geçiş sağlayacak yönde biçimlendirilmesi ve disiplin altına alınması alt amacına bağlı olarak da;

Grup Öneriler :

- İstanbul'un tarihi, kültürel değerlerinin yoğun olduğu bölgelerde bu bölgenin geçmişten izler taşıyan kültürel, fiziki ve sosyal dokusu yok edilmeden turizm açısından değerlendirilmesi,
- İstanbul'un kültürel ve doğal turizm potansiyeli gözönüne alınarak gerek ekonomik ve gerekse fiziksel açıdan silüetinin peyzajı bozmayacak biçimde kitle etkisi az olan oteller ile eski doku içinde mevcut tarihi sivil yapılar değerlendirilerek pansiyon turizmciliğinin geliştirilmesi,
- İstanbul Nazım Plan Stratejileri bağlamında olmak üzere metropoliten bölge çerçevesinde gelişme stratejisinin kurulması, bölgedeki çalışma alanlarını, endüstri üretimini, avantajlı olunan alanlarda öncelikle geliştirmek üzere uygun alanlarda ve mekanlarda düzenlenmesi, doğru yer seçimi yapılması, teknoloji üretir ve verimli çalışır hale getirmek için tamamlayıcılıkları sağlanacak olan ilişkileri kuracak biçimde düzenlenmesi,
- İstanbul'un gelişme stratejisi olarak büyük sanayinin metropoliten alanın eteklerine kaydırılması, rasyonel planlama anlayışı içinde endüstrinin yer seçiminde kendi dinamiklerinin anlaşılması ve bunların İstanbul'un hedefleri doğrultusunda yönlendirilmesi, desantralizasyonun derecesinin de benzer şekilde belirlenebileceği.

Korumayı Olumsuz Yönde Etkileyen Kararlar :

- Küresel Merkezi İş Alanı'nın gelişimine yardımcı olabilmek üzere Zeytinburnu'nda, Kazlıçeşme'de dericilikten boşalan alanların ve bunların batısında tekstil sanayinden boşalması beklenen dönüşüm alanları ve bunlarla bütünleşebilecek diğer alanların bir uluslararası İstanbul merkezi niteliğinde düzenlenmesi,
- Ayrıca İstanbul'un gereksinme duyacağı yüksek yapılanma talebi gösteren iş merkezlerinin merkezdeki koruma alanlarının ve MİA aksının dışından başlayarak batıya doğru ve E-5'in üzerinde, TEM'in altında kalan bir alanda gerçekleştirilebileceği önerisi,
- Büyük Proje ve Dönüşüm Alanları bağlamında İstanbul için öngörülen uluslararası rol ve bütünlüğün kente yansımaları, bu role ve kimliğe uygun bir mekan belirlenmesi, bu mekan tanımlamasının İstanbul'un uluslararası kimliğine verdiği önemle doğru orantılı olacağı, her büyük metropolün simgesi ve övüncü olan bu tür alanların merkezi iş alanına yakın yer alması, yeşil alanlarla ve su ile tamamlanıp bütünleşmesi,
- Zeytinburnu'ndan Yenikapı ve Bakırköy yönüne uzanan kesimin kıyı yeşil alan sunumunun MİA aksı ile bağlantısı, ulaşım imkanları, prestij konut alanları ve dönüşüm aşamasında olan toplu alan elde etme olanakları ile böyle bir kullanıma en uygun alan olarak önerilmesi,
- İstanbul'un uluslararası ölçekte önemini vurgulamak ve bu rolü gerçekleştirmek üzere uluslararası düzeyde yönetim, kültür, sanat, bilim işlevlerine yönelik prestij yapıları ile bu işlevleri tamamlayıcı yeterlilik ve nitelikte hizmet işlevleri getirilmesi, kentin silüetini etkilemeyecek yükseklikte (demiryolu üzerinde maksimum 15 kat, kıyıda maksimum 4 kat) düşük yoğunlukta ve geniş yeşil alan kullanımı getiren bir proje bütünlüğü içinde değerlendirilmesi ve yerel yönetim tarafından veya yerel yönetimin denetiminde bir konsorsiyum tarafından projelendirilmesinin mekana bağlı olarak tanımlanmaması,
- İstanbul Haydarpaşa Limanı'nın, uluslararası ve bölgesel ithalat ve ihracatın yapıldığı liman görevini sürdürmesi.

4.2.3.2. Tarihi Yarımada'yı İlgilendiren Özel Kararların Suriçi'nde Kentsel Korumaya Etkileri

Korumayı Geliştirici Olumlu Kararlar :

- Tarihi Yarımada'nın metropoliten alan gelişme dinamiklerinin baskısından kurtarılması, varolan tarihi ve doğal değerlerin kültür ve turizm ağırlıklı fonksiyonlara kavuşturulması,
- İstanbul'un doğal özdeğerlerinin, silüetinin ve doğal peyzaj değerlerinin korunması, çevre standartlarının yükseltilmesi,
- İstanbul Nazım Plan Temel Önerileri yönünde Tarihi Yarımada'nın "Eski Kent" kimliği korunarak turizm, ticaret ve kültür ağırlıklı bir kullanım alanına dönüştürülmesi,
- Zeytinburnu-Yenikapı aksında Zeytinburnu karakterinin sürdürülmesi anında terminal işlevleri ve bağlı hizmetlerin burada yoğunlaştırılması, Yenikapı terminali ile Eminönü ve Tarihi Yarımada'nın transit ulaşım baskısından arındırılması, Kapalıçarşı'nın korunması, Sultanhamam piyasasının ülke tüketimine yönelik toptancı tarafının TEM'in güneyindeki yeni otogara yakın yeni yerine büyük bir kompleks halinde taşınması.

Korumayı Olumsuz Yönde Etkileyen Kararlar :

- Metro, Boğaz tüp tüneli, Sirkeci-Topkapı-Ferhatpaşa LRT hatları, deniz otobüsü, Kadıköy deniz bağlantıları, Avrupa demiryolu hattı gibi ulaşım bağlantılarının burada birleşik aktarma noktaları sisteminde Tarihi Yarımada'da düğümlenmesi,
- Tarihi Yarımada üzerindeki merkez baskısının Yenikapı-Ferhatpaşa aksına kaydırılması,
- Tarihi Yarımada'nın turistik el sanatları dışındaki imalattan arındırılması.

4.2.4. 1/50.000 ÖLÇEKLİ İSTANBUL METROPOLİTEN ALAN ALT BÖLGE NAZIM PLAN RAPORU, 1995

1995 tarihinde onanan Metropoliten Alan Alt Bölge Nazım Planı'nda öngörülen amaç, hedef, ilke ve tedbirlerle kentsel korumaya ilişkin kararlar koruma yönünde olumlu etkiler ve olumsuz etkiler olarak metropoliten alanı ilgilendiren ve Tarihi

Yarımada'yı ilgilendiren kararlar olmak üzere ayrılarak sınıflandırılmış ve özetlemeler bu bakış açısından geliştirilmiştir (İstanbul Belediyesi, 1995).

4.2.4.1. Metropoliten Alanın Bütününe Yönelik Genel Kararların Kentsel Korumaya Etkileri

Korumayı Geliştirici Olumlu Kararlar

- 2010 yılına kadar olan süreçte İstanbul'un evrensel düzeyde taşıdığı tarihsel, kültürel, doğal özdeğerlerine sahip çıkılarak tarihsel-kültürel kimliği ile özdeş, geçmişte olduğu gibi günümüzde de bir dünya kenti statüsü kazandırmak üzere ülke ve bölge kalkınması ile uyumlu büyümesi ve gelişmesi, dünyadaki ekonomik gelişme sürecinde dünya metropoller kademelenmesi içinde yerini alarak dünya ve bölge ülkelerinin (Ortadoğu, Balkanlar, Avrupa ve İslam Ülkeleri) ekonomik yapıları ile bütünleşen, bölgesel fırsatları iyi kullanan ve bu yapılanmada öncü rol üstlenen tarih, kültür, bilim, sanat, siyaset, ticaret, hizmet ağırlıklı bir metropoliten kent olarak koruma ve gelişme dengesinin kurulması,
- İstanbul'un evrensel düzeyde taşıdığı tarihsel, kültürel, doğal özdeğerlerine sahip çıkılarak tarihsel-kültürel kimliği ile özdeşleşen bir dünya kenti statüsü kazandırılması hedeflenmektedir. Bu hedefe ulaştıracak politikadan İstanbul'da kentsel korumaya olumlu etkiler getirecek düzeyde görülen ilkeler aşağıda belirtilmiştir;
 - Geleneksel kent dokusunun kesinlikle metropoliten alan alt bölge gelişme dinamiklerinin baskısından kurtarılması ve bu alanların sanayi, imalat, depolama gibi bu mekanlara zarar veren fonksiyonlardan arındırılması,
 - Metropoliten alan alt bölge bütününde uluslararası düzeyde spor, kültür, ticaret, hizmetler vd. arazi kullanım kararlarının saptanması,
 - Kültürel ve sosyal faaliyetlere ilişkin fonksiyonların şehirselleşme içinde yeterli ve nitelikli hale getirilerek dengelenmesi,
 - Tarihi Yarımada içindeki kentsel, sosyal ve teknik altyapının nitelik ve standartlarının yükseltilerek düzenlenmesi,
 - İstanbul'un uluslararası bir dünya kenti olmasını sağlamak üzere uluslararası düzeyde konferans, kongre, sanat, kültür merkezleri, eğlence ve sergi

mekanlarına yönelik projeler geliştirilmesi, müzeler ve arşivlerin oluşturulması,

- Kentsel gelişme baskısının Tarihi Yarımada ve Boğaziçi üzerinden kentin doğu ve batı kutuplarına Kanat Çekim Merkezleri oluşturularak çekilmesi.

- Metropoliten alanda ülke ve bölge kalkınması ile sosyal, ekonomik, kültürel açılardan uyumlu büyüme ve gelişmenin sağlanması, etkinliğinin artırılması ve dünya metropollerinde hakedilen yerin alınması hedefine yönelik politikalar aşağıda belirtilmiştir;

- Sanayinin ülke ve bölgesel desantralizasyonunun sağlanarak İstanbul Metropoliten Alan bütününde hizmetler sektörünün teşvik edilmesi,
- Metropoliten alan alt bölge bütününde dengeli merkezler dağılımının sağlanması,
- Ulaşım ve haberleşme imkanlarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için gerekli organizasyonun sağlanması,
- Uluslararası raylı sistemlerle entegrasyonun sağlanarak kıtalararası yük ve yolcu taşımacılığının kolaylaştırılması ve maliyetin düşürülmesi,
- Metropoliten alan içinde yurtdışı ve yurtiçi ilişkilerin organize edilmesi amacıyla havaalanı sayısının artırılması.

- Metropoliten alan alt bölge gelişme akslarının eski yerleşim merkezleri üzerindeki baskısının azaltılması, mevcut şehirseldoku alanlarının öncelikle düzenlenmesi ve iyileştirilmesi hedefine uygun politika ilkeleri aşağıda belirtilmiştir;

- Merkezdeki nüfus yoğunluğunun mevcut tavan değerlerinin üzerine çıkmasının önlenmesi,
- Yerleşik alanların yakın çevrelerinde büyük alışveriş merkezlerinin oluşturulması,
- Merkezdeki imalat sektörünün desantralize edilmesi,
- Metropoliten ölçekte kentsel donatıların oluşturulabilmesi için gerekli finansmanın sağlanması,
- Şehir merkezindeki gündüz-gece nüfus dengesinin kurulması önerilmektedir.

- İstanbul'un tarihi kimliğini yok edebilecek en büyük tehlike olan tek merkezli büyüme olgusunun önüne geçilmesi hedefi bağlamında önerilen uygulama politikasının ilkeleri aşağıda belirtilmiştir;
 - Mevcut MİA'nın sağlıklılaştırılması,
 - Kademeli alt merkezlerin geliştirilmesi,
 - Kanat çekim merkezlerinin oluşturulması ve uygulama imar planlarının hazırlanıp uygulanması,
 - Şehir merkezindeki adliye, merkezi hükümetin taşra kuruluşları vb. kamu kurum ve kuruluşlarının bu alandan çıkartılarak alt merkezlerde dağıtılması,
 - Sanayiden hizmet sektörüne dönüşümü öngörülen öneri MİA'nın oluşabilmesi için gerekli teşvik tedbirleri, plan ve altyapı çalışmalarının öncelikle hazırlanması.
- Doğu ve batı yakasının ayrı bölgeler olarak ele alınması, nüfus-istihdam ilişkilerini çözümleyecek sektörel dağılımların dengeli oluşturulması hedefine ulaştıracak politika ilkeleri aşağıda özetlenmiştir;
 - İstanbul kent bütününde fiziksel büyümenin kontrol edilmesi, gelişme ve büyüme hızının yavaşlatılması, gelişme ve büyümenin metropoliten bölgeye dengeli dağılımının sağlanması,
 - İstanbul metropoliten alan alt bölge bütününde lineer gelişmeyi destekleyen ulaşım sistemi ve altyapı esasının benimsenmesi,
 - İstanbul'un önemli kimlik belirleyicileri olan tarihi - kültürel dokusu, peyzajı, röperleri ve silüetinin dinamik koruma prensipleri ile korunması,
 - İstanbul'un kimliği içinde çok önemli yer tutan Boğaziçi, Haliç ve Tarihi Suriçi'nin varolan değerleri ve birbirleriyle ilişkileri nedeniyle karma sit alanları olarak tesbitinin yapılması, özel rolleri ve statülerinin belirlenmesi.
- Bu raporda İstanbul'da Kentsel Sit Alanları'na ilişkin politikalar şöylece özetlenebilir;
 - İstanbul'un tarihi, kültürel ve doğal değerlerinin oluşturduğu kimliği, kentin belirli gereksinimleri doğrultusunda kendi geleneksel yapıları ile uyumlu işlevler verilerek korunup geliştirilmelidir.

- Kentsel sit alanları; kent kimliğini oluşturan çeşitli kültürlerin, kültür ve tabiat varlıklarını içeren ve çeşitli yasal düzenlemelerle koruma altına alınmış olan alanlardır.
- Bu alanların kentin kimliğini oluşturan en önemli ögeler olarak kendi geleneksel yapıları ile uyumlu işlevler kazandırılarak düzenlenmesi esas alınmıştır.

Bu raporda İstanbul'un sit alanları mekana bağlı olarak belirtilmiş ve aşağıda liste halinde verilmiştir.

MEKAN		SİT ALANI TÜRÜ
Boğaziçi		Kentsel-Doğal (karma sit)
Beyoğlu		Kentsel
Eyüp	A1	Kentsel
Kadıköy (Rasimpaşa)		Kentsel
Kadıköy (Çarşı)		Kentsel
K.Çekmece (Göl Batısı)		Arkeolojik
K.Çekmece (İç-Dış Kumsal)		Doğal
K.Çekmece (Soğuksu Çiftliği)		Doğal
K.Çekmece (Region)		Arkeolojik
Silivri (Suriçi)		Kentsel
Küçük ve Büyük Çamlıca		Doğal
Beşiktaş (Ortaköy)		Kentsel
Şile (Merkez)		Doğal-Kentsel (karma sit)
Pendik (Altkaynarca)		Arkeolojik
Tuzla Limanı		Kentsel-Doğal-Arkeolojik (karma sit)
Tuzla Kamil Abduş Gölü		Kentsel-Doğal-Arkeolojik (karma sit)
Maltepe (Balıkçı K.)		Kentsel-Arkeolojik (karma sit)
Selimpaşa		Kentsel-Arkeolojik (karma sit)
Yedikule	A2	Kentsel
Küçükmustafapaşa	A3	Kentsel
Zeyrek	A4	Kentsel
Sultanahmet	B1	Arkeolojik
Süleymaniye	A5	Kentsel
Cankurtaran		Kentsel

Kapalıçarşı	Kentsel
Çatalca (Merkez)	Kentsel
Üsküdar (Merkez)	Kentsel
Üsküdar (Karacaahmet)	Kentsel
Adalar	Kentsel-Doğal (karma sit)
Yedikule	Kentsel
Küçükmustafapaşa	Kentsel
Zeyrek	Kentsel
Sultanahmet	Arkeolojik
Süleymaniye	Kentsel
Cankurtaran	Kentsel
Kapalıçarşı	Kentsel

Kaynak: İstanbul Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları (1-2-3 No'lu Kurullar)

İstanbul'daki Sit Alanları ve Kentsel Sit Alanları İçin Öneriler :

- Kent kimliğini oluşturan çeşitli medeniyetlere ait kültür ve tabiat varlıklarını içeren, yasal düzenlemelerle koruma altına alınmış alanlar olarak tanımlanmakta ve kentsel sit alanlarında üst ve alt ölçekli koruma amaçlı imar planlarının yapılması önerilmektedir.
- Kentsel sit alanındaki yapılanmalarda bu alanların temel öğeleri olan cami, külliye, sur ve sivil mimarlık eserleri, doğal yapı ve anıtların ölçülerini etkilemeyecek biçimde düşük yoğunlukta tutulması öngörülmektedir.
- Tarihi çevrelerdeki yapı dokusu, yoğunluk, ahşap ve kargir yapı stoklarının yeniden irdelenerek tesbit edilmesi ve sonuçların alt ölçekli planlarda değerlendirilmesi önerilmektedir.
- Bu alanlarda yakın geçmişte varolan ve bugün bulunmayan eski eserlerin mevcut bilgi ve dökümanları sağlıklı bir restütisyon projesi yapmaya yeterli ise, ilgili koruma kurulunun kararına uygun olarak yeniden inşa edilmesi öngörülmektedir.
- Ulaşım sisteminin sit karakteristiğine uygun hale getirilerek yayalaştırma ağırlıklı tarihi yol dokuları oluşturulmasıyla çevreye uyumlu ulaşım sisteminin geliştirilmesi önerilmektedir.

- Kentsel sit alanları içinde Milli Savunma Bakanlığı'na tahsisli askeri alanların terki halinde bu alanların tarihsel, geleneksel, asli kullanım biçimleriyle uyumlu olarak rekreasyon amaçlı kullanılması öngörülmektedir.
- Kentsel sit alanlarında tarihi ve kültürel dokunun, silüetin ve peyzaj değerlerinin korunması için düşük yapılanma ve nüfus yoğunluğu ilkesinin uygulanması önerilmektedir.
- **Kent Görünümü (Silüet)** : Geleneksel kent dokusunun bulunduğu alanların yeniden taranarak, ahşap ve kârgir yapı stoklarının tesbiti gözden geçirilerek değerlendirilmesi ve ayrıntılı koruma projeleriyle uygulamaya geçilmesi, kentsel ve doğal sit alanlarındaki mülk sahiplerinin koordine edilerek örgütlenmesi, bu mekanların korumaya yönelik restitüsyon ve restorasyon uygulama projelerinin hayata geçirilmesi, tarihsel, kentsel ve doğal sit alanlarının bakım, onarım ve düzenlemesinde restorasyonun maliyetini karşılayabilmek için özel mülk sahiplerine kredi temin edilerek danışmanlık yapılması, tarihi, kentsel ve doğal sit alanlarının korunmaları, geliştirilmeleri ve geleceğe aktarılabilmesi için gerektiğinde kamulaştırma yapılması önerilmektedir.

İstanbul'da Kentsel Korumaya Etkili Olacak Olan Kentsel İşlevlere İlişkin Olumlu Kararlar (Hizmet Sektörü, Ticaret, Yönetim) :

- Ticaret ve Hizmetler – Metropoliten Merkez Alanı; kentin batı yakasında yer alan metropoliten merkez alanının tarihi, kültürel, fiziksel açıdan farklı karakter gösteren alt bölgelerde oluşmasına bağlı olarak;
 - Kentin tarihsel gelişimi esnasında oluşmuş ve günümüze kadar ulaşmış kültürel ve fiziksel dokunun korunarak kullanılması ve çağdaş kent yaşamına katılmasının sağlanması,
 - Bu bölge içindeki çöküntü alanlarının ıslah edilmesi ve çöküntü oluşturan olumsuz fonksiyonların alt ölçekli planlarda tesbit edilerek bu bölgeden desantralize edilmesi,
 - Bu bölgelerin turizm, ticaret ve hizmet fonksiyonları açısından değerlendirilirken, tarihi yapılara özgeçmişleri ile uyumlu yeni fonksiyonlar getirilmesi,
 - Bu bölgelerde alt ölçekli planlarda silüet ve peyzaj araştırmalarının yapılması,

- Genelde bu bölgelerde gece nüfusunun yaşaması için konut ve konaklama fonksiyonlarının korunması ve özendirilmesi,
 - Merkez alanı fonksiyonlarının bölge içindeki ve çevresindeki konut alanlarına baskısının önlenmesi ve bu bölgelerde nüfusun gece yaşamasının özendirilmesi,
 - Metropolen merkez alanı içinde tarihi yerleşme bölgelerinin öncelikle alt ölçekli planlarının yapılması ve bu koruma amaçlı planların, nazım planın eylem plan ve programlarında birinci öncelikle yer alması, planın genelde alt plan ve programlarla gerçekleştirilmesi.
- Ticaret ve Yönetim Merkezleri –Metropolen Merkez Alanı bağlamında;
 - İstanbul'un bilim, kültür, sanat ve hizmet ağırlıklı bir dünya metropolü olması çerçevesinde kentin batı yakasında yer alan Metropolen Merkez Alanının tarihi, kültürel ve fiziksel değerleri korunarak kullanılmak üzere alt bölgelerin özelliklerine göre detay planlarda düzenlenmesi,
 - Kentin tarihsel gelişimi esnasında oluşan ve günümüze kadar ulaşan kültürel ve fiziksel dokunun korunarak kullanılması ve çağdaş kent yaşamına katılmasının sağlanması,
 - Bu bölge içindeki çöküntü alanlarının ıslah edilerek, çöküntüye neden olan olumsuz fonksiyonların alt ölçekli planlarda tesbitinin yapılarak desantralize edilmesi,
 - Bu bölgelerin turizm, ticaret ve hizmet fonksiyonları açısından değerlendirilirken tarihi binalara özgeçmişleri ile uyumlu fonksiyonlar getirilmesi.

Korumayı Olumsuz Yönde Etkileyen Kararlar :

Genel olarak analitik öneriler ayrıntısı yanında, hedeflere ulaştıracak sentezler ve uygulama araçları belirtili şekilde gösterilmemiştir.

İstanbul'da Kentsel Korumaya Etkili Olacak Olan Kentsel İşlevlere İlişkin Olumsuz Kararlar (Hizmet Sektörü, Ticaret, Yönetim) :

- Ticaret ve Yönetim Merkezleri – Metropolen Merkez Alanı bağlamında;
 - Tarihi Suriçi'ndeki Eminönü Bölgesi ve Eminönü'nün Fatih-Aksaray ucuna sarkan alt bölgesini kapsayan alan ile Beyoğlu (Tarihi Pera) ve Galata

Bölgesini içine alan “tarihi ve kültürel dokuya bağlı ticaret, hizmet ve turizm alanları”, Şişli ve Şişli’nin Beşiktaş ucuna sarkan alt bölge ile Levent-Maslak aksı “sıhhileştirilecek hizmet alanları”, Topkapı-Maltepe ve Rami Bölgesi “sanayiden dönüşümlü Merkezi İş Alanı”, Topkapı-Esenler aksı “ticaret gelişme alanları” ve medya yönetim fonksiyonlarının yer aldığı Yenibosna aksı ve uzantısı “prestij hizmet alanları”nı içine alan bölge “Metropolitan Merkez Alanı” biçiminde tanımlanmıştır.

4.2.4.2. Tarihi Yarımada’yı İlgilendiren Özel Kararların Suriçi’nde Kentsel Korumaya Etkileri

Korumayı Geliştirici Olumlu Kararlar :

- Sit Alanları –Kentsel Sit Alanları; alt ölçekli planlarda kentsel sit alanları yoğunluk yönünden irdelenmesi gündeme getirilerek;
 - Kentsel özellikleri mutlak korunacak alanlar olarak;
- Geleneksel karakterini, dokusunu ve fiziksel özelliklerini koruyan Süleymaniye, Zeyrek, Hanlar Bölgesi, Cankurtaran, Eyüp Merkezi gibi alanlar,
 - Yoğunluğu düşürülerek kentsel özellikleri korunacak alanlar olarak;
- Geleneksel karakteri, dokusu ve fiziksel özellikleri kısmen korunmuş, fakat kentsel sit ve silüetleri yüksek yoğunluklu yeni yapılanmalarla bozulmuş olan Üsküdar Merkez, Eyüp Merkez Alan ve yakın çevreleri, Haliç’in kuzey ve güney yamaçları, Yedikule, Yenikapı, Galata, Boğaziçi öngörünüm, etkilenme, gerigörünüm gibi alanlar olarak belirtilmektedir.
- Kent Görünümü (Silüet); İstanbul kent ölçeğinde;
 - Salacak kıyılarından Sarayburnu ve Tarihi Yarımada’nın görünümünün,
 - Çamlıca Tepesi’nden İstanbul’un ve Boğaziçi’nin görünümünün,
 - Marmara Denizi’nden Tarihi Yarımada’nın görünümünün,
 - Boğaziçi Karlıtepe’den Boğaz kıyıları ve Tarihi Yarımada’nın görünümünün ve bu kapsamda saptanacak diğer alanların silüet ve doğal peyzaj değerlerinin korunacağı belirtilmektedir.

- Tarihi Ticaret, Hizmet ve Turizm Alanları – Tarihi Eminönü Bölgesi; Eminönü Bölgesi’nde;
 - Metropoliten merkezin bu bölgenin eteklerindeki konut bölgelerini yiyerek yayılmasının önlenmesi,
 - Eminönü Bölgesi içindeki tarihi konut alanlarının, metropoliten merkez fonksiyonlarının yerleşmesi ile yok olmasının engellenmesi,
 - Fatih-Aksaray uç bölgesindeki merkez fonksiyonlarının ulaşım aksları boyunca surlara kadar gelişmesine izin verilmesi,
 - Kentsel tasarım bazında alt planlarda tarihi, turistik bölgeleri tesbit edip yayalaştırma projelerine kadar inen detay projelerinin hazırlanması,
 - Bugün turistik açıdan değer kazanan kuyumculuk, antika halı ve onarım, deri konfeksiyon satışı gibi geleneksel ticaret ve faaliyetlerin korunarak geliştirilmesi,
 - Bu bölgelerdeki boş alanların öncelikle açık sosyal donatı alanlarına ayrılması önerilmektedir.

4.2.5. ONANMAYAN NAZIM PLAN ÇALIŞMALARI

İstanbul Metropoliten Alan Ölçeğinde yapılmış olan fakat onanmayan, bununla birlikte daha sonraki Nazım Plan ve İmar Planı çalışmalarına altlık oluşturmuş Metropoliten Alan Nazım Plan Çalışmaları’nda Tarihi Yarımada’yı ilgilendiren ilke ve tedbirlerle kentsel korumaya ilişkin kararlar, koruma yönünde olumlu etkiler ve olumsuz etkiler olarak özetlemeler ile geliştirilerek incelenmiştir.

- Büyük İstanbul Nazım Planı Ana Hatları İzah Raporu, Prof.Luigi Piccinato, 1967, İstanbul Belediyesi
- İstanbul Metropoliten Alan Planlama Çalışmaları,1970-1980 Arası Dönem, İmar ve İskan Bakanlığı, Planlama ve İmar Genel Müdürlüğü, Metropoliten Daire Başkanlığı, Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu Başkanlığı

4.2.5.1.BÜYÜK İSTANBUL NAZIM PLANI ANA HATLARI İZAH RAPORU, (Piccinato, L., 1967)

Tarihi Yarımada'yı İlgilendiren Özel Kararların Suriçi'nde Kentsel Korumaya Etkileri

Korumayı Geliştirici Olumlu Kararlar :

- İstanbul'a yakın bölgelerden ve Anadolu'dan kaynaklanan göçlerin, o bölgelerde veya çevresinde yeni iş merkezlerinin yaratılmasıyla kısıtlanabileceğinin gündeme getirilmesi,
- Gerekli yatırımların daha geniş alanlara yayılmasıyla oralarda yeni yerleşme düzeninin yaratılmasının ve var olan büyük metropoliten kentin bölgesi içinde parça şehirler halinde büyümesinin hedef olarak alınmasına bağlı olarak, geniş alanlara yayılmanın pahalı, uzun, sıkı bir takip ve kuvvetli bir iradeyi gerektiren zor bir yol olduğu fakat böyle bir tercihten sonra elde edilecek meyvaların geç toplansa dahi, neticede çok daha insani ve bilimsel bir ortamın yaratılmış olacağı ve ülke oranında "Kalkınma"da çok daha verimli sonuca varılmış olunacağıdır. Bu bakımdan Anadolu'dan İstanbul metropoliten alanı üzerine gelen yıllık 55.000 kişilik iç göç nüfusunun, 20 yıl sonra yaklaşık 1.100.000 kişilik bir nüfusun İstanbul'da yerleşmesinin ihmal edilemeyecek bir boyut oluşturmaları,
- İstanbul bölgesinde yapılacak altyapı yatırımlarının en uygun kesimlere yönlendirilmesi,
- Yeni bir altyapı strüktürüne sahip olacak bölge yol şebekesi, liman tesisleri, kamu kuruluşlarının belirli alanlarda yeni iş merkezlerinin ve bu iş merkezlerinin yanında yeni yerleşme alanlarının geliştirilmesi,
- Tarımsal işletme örgütünün ve tarımsal usüllerin modern hale ne şekilde getirilmesi,
- Doğal alanların korunması ve değerlendirilmesi şartıyla turizm tesislerinin geniş sahalara yayılması ve turizm endüstrisine hız kazandırılması,
- Tarihsel varlık ve külliyelerin inşa edildikleri zamanın mekan anlayışı havasına bürünebilmeleri ve civar eski mahalle dokularının ihyası için muhafazakar ve tradisyonel bir tutumun gerekli detay ve etüdlerin büroca geliştirilmesi, turizmin insanlara temin ettiği dinlenme ve kültürel nitelikleri yanında gelir kaynağı bakımından da önemli rolü olduğunun gözardı edilmemesi, ancak başarılı bir

turizm işletmesinin birçok faktöre ve özellikle “peysaj” tabiat parçalarının değerlendirilmesi ve uygun bir örgütün esaslı bir biçimde kurulmasına bağlı olduğunun unutulmaması,

- Ulaştırma Bakanı, İstanbul Valisi, İstanbul Belediye Başkanı ve Bakanlık ileri gelenleri ile yapılan toplantıda varılan ortak görüşlere uygun olarak Zeytinburnu’nda şehrin esas demiryolu garının yapılması kararına bağlı olarak; Üsküdar, Beyoğlu ve İstanbul Yarımada’sı trafiğini toplayıp asma köprü aracılığı ile şehri, devamlı ve kesintisiz olarak kuşatan çevre yolunun yapılması ve bitim noktasını teşkil eden Zeytinburnu mevkiinin esas gar için uygun bulunması, Beyoğlu ve Üsküdar-Kadıköy semtlerine gidecek tren yolcularının şehiriçi yollarını işgal etmeden süratle çevre yolundan semtlerine ulaşabilmeleri keza Zeytinburnu’na yanaşacak şehir hattı vapurlarıyla bazı yolcuların Salacak ve Marmara sahilindeki daha uzak iskelelere sevk edilebilmesi, bu mevkide inşası programda bulunan Zeytinburnu Servis Limanı ve Gar’ın bir arada olması, İstanbul’un esas demiryolu istasyonunun Zeytinburnu’na nakledilmesinin Sirkeci’deki mevcut garın tamamen kaldırılması demek olmadığı, Sirkeci Garı’nın su yollarıyla üç semte ayrılmış bulunan İstanbul’un esas garı olmaktan daha çok Yeşilköy yönünde oturanların banliyö terminali niteliğinde kalması, Yenikapı’da mevcut ara banliyö istasyonunun gelecekte daha geniş görev yükleneceğinden Yenikapı ve civarı düzenlemelerine uygun olarak değiştirilmesi, yeniden inşa edilmesi,
- Olağanüstü değerine hürmet bakımından ve şehir içinde trafik ve işletme hareketlerinin hafifletilmesi yönünden demiryolu vagonlarının Asya sahillerinden Avrupa sahiline geçen Ferry-Boat işletme ve iskelesinin Zeytinburnu’nda düşünülmesi, sükunete muhtaç olan saray eteklerinin bu nev’i hareketlerin ve etkinliklerin mekanı olamayacağı,
- Ülkenin genel tablosu, deniz ulaşım işlerinin İstanbul için lüzumundan fazla geniş tutulmamasının gerektiğini gösterdiğinden İzmir, Mersin, İskenderun gibi Ege ve Akdeniz esas kabotaj hatları üzerinde bulunan mükemmel limanların bugün kapasiteleri altında iş görmekte olması ancak ekonomik seviyenin yükselmesiyle İstanbul limanının yükünün önemli bir kısmının bu saydığımız limanlara aktarılmış olacağı, Marmara Bölgesi’nde Tekirdağ, Bandırma ve bilhassa İzmir’in liman olarak çok büyük görev yüklenecekleri,

- Bu düşüncelerin mantık ve doğruluğu yanında İstanbul liman probleminin şimdiden büyük tutulmasının yanlış olacağı, diğer taraftan Boğaz'ın Anadolu yakasına doğru teklif edilen şehrin genişleme yönünün ekonomik bakımdan en uygun yerleşme prensibi olduğu kabul edildiğinde İzmit'in bölgenin büyük limanı olma durumunun kabul edilebileceğidir.

Korumayı Olumsuz Yönde Etkileyen Kararlar :

- Tek merkezli büyümeden doğrusal büyümeye geçişi getiren bu plan çalışmalarında, çevresel ilişkiler ve arazi kullanım yönünde belirleyici bir sınır getirmemesi ve kentler birleşmesine götüren bu büyümenin özendireceği yatırımların (konut, ticaret, sanayi, ulaşım, vb.) Tarihi Yarımada üzerindeki baskısının ve koruma altına alınması gerekli Kültür ve Tabiat Varlıklarını olumsuz etkilerinin düşünülmesi,
- Belirli yerlerde yeni sanayi yerleşmelerinin önerilmesi,
- Nazım planda önerilen bütün yeni yerleşmelerin can damarlarını oluşturacak, o yerleşmelerin uygulanmasında çok etkili olacak yeni bir sürat yolu şebekesinin önlenmesi ve bu şebekenin uluslararası ulaşım ile ulusal ulaşım sistemlerini bünyesinde birleştiren, Marmara Bölgesi'ne özgü ve bu bölge için etüd edilmiş bir ulaşım sistemi olması.

4.2.5.2.İSTANBUL METROPOLİTEN ALAN PLANLAMA ÇALIŞMALARI, BÜYÜK İSTANBUL NAZIM PLAN BÜROSU BAŞKANLIĞI, 1970-1980 (BİNPBB, 1970-1980)

Tarihi Yarımadayı İlgilendiren Özel Kararların Suriçi'nde Kentsel Korumaya Etkileri

Korumayı Geliştirici Olumlu Kararlar :

- Büyümenin bir taraftan ekonomik verimliliğin, diğer taraftan şehrin olağanüstü tarihsel ve fiziksel değerlerinin titizlikle korunması ile düzenlenmesinin gerekliliği,
- Şehirselle büyümenin geniş mekan içinde organize edilebilmesi için büyük nüfus yığılmalarının olduğu kesimlerde, yeni ikinci derecede yönetici merkezlerin gerekliliği.

Korumayı Olumsuz Yönde Etkileyen Kararlar :

- Büyümenin bugünkü şehrsel alandan daha büyük bir çerçevede bağlantılarıyla, önce Doğu Marmara ve Trakya alt bölgelerinde sonra büyük metropoliten sınır içinde düşünülmesi,
- Bölge ölçüsünde İzmit ve Bursa gibi şehirlerin sanayi-hizmet gelişmesinin desteklenmesi, metropoliten ölçüde sanayi gelişmesinin doğu yakasında görülen yerleşme eğiliminin organize sanayi bölgeleriyle gene desteklenmesi, ancak batı yakasındaki büyük bir sanayi gelişmesinin tek yönde olamayacağı ve olmaması gerektiği gözönünde tutularak sanayi bölgelerinin açılması,
- Bu ilkelere bağlı olarak 1985 için metropoliten nüfus büyüklüğünün kestirimi 4.5 milyon ve doğu yakası gelişme hızının batıya kıyasla daha da fazla olacağı düşünülmektedir. Bu durumda çevre yolları ile batı-doğu yönünde ikinci bir aksın yaratılmasıyla da yoğun şehrsel alanlar ile merkez ve sahil üzerindeki baskının azalacağı, büyümeyi hem daha çok doğuya hem de metropoliten alanın diğer kesimlerine kaydırarak istenilen ölçüde bir desantralizasyonun gerçekleştirilmesi kabul edilmektedir.

4.3. İSTANBUL TARİHİ YARIMADA 1/5000 ÖLÇEKLİ NAZIM PLANLARI'NDA KENTSEL KORUMAYA İLİŞKİN KARARLAR

Bu bölümde Tarihi Yarımada'da kentsel korumayı, yeniden yapılanmayı ve korumayla uyumlu mekansal organizasyonunu amaçlayan ve gelecekteki gelişmeyi yönlendirecek olan onanlı 1/5000 ölçekli Nazım Planları'nın Suriçi'ndeki kentsel korumaya etkili olacak olan kararlarının değerlendirilmesine özetle yer verilmektedir. Bu değerlendirmede getireceği yoğun nüfus, işler, ulaşım vb. kentsel işlevlerde kentsel korumaya etkili olabilecek kararların getireceği desantralizasyonlar ve korumaya yönelik ilke ve tedbirlerle kentsel korumaya etkiler olumlu etkiler olarak alınmış ve ayrı ayrı aşağıda belirtilmiştir.

Bu planlara ilişkin raporlar;

- 1/5000 Ölçekli İstanbul Suriçi İmar Planı İzah Raporu, İstanbul Belediyesi, Planlama ve İmar Umum Müdürlüğü, Onama:13.05.1964, Dosya No:675.

- İstanbul Tarihi Yarımada Koruma İmar Planı 1/5000 Nazım Plan Raporu, G.Özdeş, 1988, İstanbul Belediyesi, Planlama ve İmar Müdürlüğü, Onama:02.11.1990, Dosya No:7/249.

4.3.1. 1/5000 ÖLÇEKLİ İSTANBUL SURIÇİ İMAR PLANI İZAH RAPORU, 13.05.1964 ONANLI

İstanbul Belediyesi İmar ve Planlama Müdürlüğü'nce hazırlanan 1/5000 ölçekli İstanbul Suriçi İmar Planı İzah Raporu'nda, kentsel korumaya etkili olumlu ve olumsuz olarak değerlendirilen kararlar aşağıda özetle belirtilmiştir (İstanbul Belediyesi, 1964).

4.3.1.1. Korumayı Geliştirici Olumlu Kararlar :

Raporun “Amaç” bölümünde Yarımada için genel ve açık bir planlama yapılacağı gerçeği yanısıra gelişmeyi önleyen, tarihi şehir dokusunun aleyhine bir gelişme yaratan bazı planların da öncelikle güncellikten kaldırılmaları gerektiği belirtilmektedir (1939 tasdik tarihli İstanbul Nazım Planı, 1942 tasdik tarihli Topkapı-Edirnekapı Planı, 1944 tasdik tarihli Yedikule-Silivrikapı Planı, 1944 tasdik tarihli Haliç Yamacı Planı, 1956 tasdik tarihli Salmatomruk Planı gibi).

Az Yoğun Olan ve Karakterini Muhafaza Eden İskan Bölgeleri İçin İlkeler :

- Yarımada'nın tarihi ve turizm değerlerini arttıran ufak ölçüde parçalı yapıları ile eski eserler ve anıtların bütünleştiği mekanların korunması,
- Bu bölgelerdeki yapıların ön bahçeli veya bahçesiz, bitişik veya ayırık blok olarak çeşitli biçimlerde yerleştirilmesi,
- Öneri yapı düzeninin çevre karakterine göre ön bahçesiz, bitişik veya ayırık blok olarak geliştirilmesi,

Hanlar Bölgesi :

- Yarımada'nın Haliç sahillerini kuşatan bu bölgenin turizm bakımından ıslahı gerekli bir sahil parçası oluşu ile beraber, sur kalıntıları ile 17. ve 18. asırlardan kalma Türk sivil mimarimizin örneklerini veren yapıların korunması ile bu bölgenin bir park olarak düzenlenmesi,

- Yeniden sanayi tesisi ile mevcut tesislerin tevsiine imkan verilmemesi.

Arkeolojik Saha :

- Bu bölgede 5805 sayılı kanun ile teşkil edilen Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından 13.11.1953 tarihli 18. toplantıda tespit ve kabul edilen İstanbul Sultanahmet ve Ayasofya Camileri çevresindeki alanın saha ve bölge planının Yüksek Kurulun 17.07.1956 tarihli 40. toplantısı kararı gereğince değiştirilmiş olan şekli ile korunması,
- Bu bölgede çatı katı ve bodrum kata müsaade edilmemesi.

Eski Eserler ve Çevresi :

- Yarımada dahilinde birbirleri ile bağlantılı olarak bu kadar eski eserin toplu olarak bulunmaları Suriçi İstanbul'un tarihi dokusunu meydana getiren en büyük özellik olduğundan, planda işaret edilmemiş olsalar dahi etrafi ile birlikte titizlikle korunmaları.

Koruma Alanı – Yapı Yasağı Alanı :

- İstanbul Yarımadası'nın çevresindeki tarihi surlarla beraber yeni gelişmelerden yeşil bir alan ile ayrılıp korunması, bu şerit içinde mezarların bulunmasının bölgenin özelliğini bir kat daha arttırmakta olduğunun gözardı edilmemesi,
- Korunması zorunlu olan bu alanın içine muhtelif zamanlarda muhtelif tesirlerle giren gecekondular, depolama, fabrika gibi yabancı ve zararlı unsurların İstanbul Yarımadası'nın bütünlüğünü temin eden bu yeşil bantı parçalamaya başlaması bağlamında gelişmesinin önlenmesi ve zamanla tamamen temizlenmesi,
- Sur tecrit sahası için H.Prost'un Nazım Plan Şartları'nın aynen geçerli olması.

4.3.1.2. Korumayı Olumsuz Yönde Etkileyen Kararlar

Yoğunlukla Yapılaşmış İskan Bölgeleri :

- İstanbul Yarımadası'nda muhtelif tarihlerdeki büyük yangınlar sonucunda şehir dokusu ile bağdaşmayan ve topografyaya uymayan sağlıklaştırma koşulları, yönler, komşuluk ilişkilerini gerçekleştiremeyen yani bugünkü şehircilik

prensiplerine aykırı olarak birbirine paralel yollar geçirilen ve bu yollara göre oluşan kadaastro,

- Bu parselasyona göre oluşan yapılaşma için bir görüşme getirilmemesi.

4.3.2. İSTANBUL TARİHİ YARIMADA KORUMA İMAR PLANI 1/5000 ÖLÇEKLİ NAZIM PLAN RAPORU, 02.11.1990 ONANLI (İstanbul Belediyesi, 1990)

4.3.2.1. Korumayı Geliştirici Olumlu Kararlar

Planlamanın Amacı :

Bu alanın eşsiz tarihi, kültürel ve doğal değerlerinin korunması ve yaşayan bir kentsel alan olarak gelecekteki gelişmesinin tarihi ve kültürel yönden varolan potansiyelini olumsuz yönde etkilemeyecek biçimde düzenlenerek, bu eşsiz yerin İstanbul, Türkiye hatta dünya insanının yararına sunulmasıdır.

Planlamanın Hedefleri :

Kentsel Fonksiyonlar : İstanbul metropoliten alanı içinde Tarihi Yarımada'nın bir Merkez İş Alanı (MİA), bir kentsel yığılma yeri olmaktan kurtarılacak ölçülü bir düzeydeki yerleşik nüfusu ile de bütünleşmiş yaşayan bir tarih, kültür, turizm, ticaret ve rekreasyon alanı olması bağlamında kentsel fonksiyonlara ilişkin temel hedefler;

- Tarihi eserler ve sit alanı kapsamına giren tüm yapı, sokak ve dokuların geniş çevreleri ile korunarak ve iyileştirilerek, kültür, konaklama, özgün konut yerleşme alanları olarak yaşatılması,
- Tarihi Yarımada'nın yapı ve potansiyeli ile uyumlu olmayan (imalat, depolama vb.) fonksiyonlardan arındırılarak tarihi kesimlerinde (örneğin; Hanlar Bölgesi, Haliç Kıyı İskelesi) kültür, turizm, rekreasyon ve ilgili ticaret kullanışlarının ağırlık kazanacağı canlı kentsel merkezler ve odaklar oluşturulması,
- Haliç ve Marmara kıyılarının turizm ve rekreasyon potansiyelinin değerlendirilmesi ve Tarihi Yarımada'nın su-kıyı ilişkisinin güçlendirilmesi,
- Surların ve çevrelerinin öncelikle yerleşik nüfusun spor ve yeşil alan gereksinimleri gözetilmek üzere kültür, turizm ve rekreasyon potansiyelinin

değerlendirilmesi, sur silüetini bozacak türden yapılaşmalara gidilmemesi, surların çevresinin bir yeşil kuşakla çevrilmesi.

Ulaşım : Ulaşım sisteminin, Tarihi Yarımada için hedeflenen gelişmenin ölçü ve niteliğine bağlı gereksinmeyi karşılayacak ölçü, biçim ve kalitede oluşturulması genel ulaşım hedefi olarak alınmıştır. Bu kapsamda;

- Tarihi Yarımada ve diğer tarihi alanların kendileriyle ilgili olmayan trafiği en etkili biçimde Yarımada dışına atabilecek “by-pass” ulaşım sistemlerinin mevcut yapısal dokuyu tahrip etmeksizin oluşturulması,
- Tarihi Yarımada’da yayanın tartışmasız üstünlüğüne dayalı taşıttan arındırılmış geniş yaya alanlarının oluşturulması ve özenle geliştirilmiş yaya dolaşım ağları ile bütünleştirilmesi.

Görsel Yapı – Mekan Düzeni :

- Tarihi yapıların ve çevrelerinin olumsuz yapılaşmadan ve otomobilden arındırılması ve bu çevrenin uyumlu kent mobilyası da gözetilerek düzenlenip yeniden insana tahsis edilmesi.

Kentsel Gelişme Stratejileri :

- Tarihi Yarımada’nın İstanbul Metropoliten Alanı içinde Merkez İş Alanı (MİA) olmaktan çıkarılıp kültür-turizm ağırlıklı bir fonksiyona kavuşturulması için metropoliten alan gelişme dinamiklerinin baskısından kurtarılması,
- İmalat, depo ve benzeri zararlı fonksiyonlardan arındırılacak alanların tarihi ve sivil mimari değeri olanlarının (Hanlar Bölgesi, Cankurtaran, Süleymaniye, Zeyrek) çevre ve yapılanma koşulları ile tutarlı turizm-ticaret, pansiyon-konaklama alanları olarak düzenlenmesi mümkündür. Sakıncalı fonksiyonlardan arındırılacak konut alanlarının da özellikle Eminönü kesiminde rehabilitasyon sonrası yine konut pansiyon alanları olarak düzenlenmeleri,
- Tarihi Yarımada’da hedef olarak benimsenen, nüfus artışının ve yığılmanın önlenmesine ilişkin olarak altyapı, donatım ve tarihi çevre düzenlemesi ile “seyreltme” ve mevcut konut alanlarında yükseklik ve gerekli yerlerde genel yapılaşmasının sınırlandırılması,

- Tarihi Yarımada'nın eşsiz silüetinin korunması ve genel mekan düzenlemesinin iyileştirilmesi hedefine dönük olan yamaçlarda, tepe ve sırtlarda yapılaşma ölçeğinin bu silüetin temel öğeleri olan cami, külliye ve benzeri anıtların egemenliğini etkilemeyecek nitelikte mütevazı tutulması, tarihi eserlerin çevresinin mutlaka açılarak değil çevre yapılaşması ve doku karakteri ile bütünleştirilerek ve mevcut tarihi sit alanlarının da yaşayan çevreler olarak düzenlenmesi, gereken yerlerde kent mobilyası ile gereken yerlerde maskeleme ve "kozmetik" iyileştirme ile gereken yerlerde de tamamen kötü yapılaşmadan arındırılması.

Üst Plan İlke ve Kararları – Tarihi Yarımada Koruma Nazım Planı İlke ve Kararları

- Kentsel nüfus ve yapılaşma yoğunluğunun dondurularak ve ayrıntılı olarak silüet çevre düzenleme, altyapı ve sosyal donatım sağlanmasına bağlı olarak gerekli yerlerde azaltılması,
- Tarihi Yarımada içinde sosyal donatımların yerleşik nüfusa hizmet etmeye yönelik olması, özel zorunluluk olmadıkça Tarihi Yarımada dışına hizmet etme durumundaki donatımlara izin verilmemesi,
- Mevcut donatımların (hastahane, üniversite, merkezi yönetim kurumları vb.) genişletilmesine çok özel zorunluluk olmadıkça izin verilmemesi Tarihi Yarımada'dan ayrılan kurumların yerine bu alanlara kültür, turizm, rekreasyon ve buna bağlı ticaret-yerleşme-donatım fonksiyonları dışında yeni fonksiyonların getirilmemesi,
- Fatih ve Eminönü kesimlerindeki mevcut konut stokunun yerleşik nüfusu arttırmaksızın korunarak yerleşik nüfus için gerekli donatım ve altyapısı sağlanmış sağlıklı yaşam çevrelerinin oluşturulması,
- Kara, deniz ve demiryollarından oluşan özel araç yerine toplu taşıma ağırlık veren sistemlerin geliştirilerek Yarımada içinden ve Metropoliten Alana bağlanması,
- Tarihi Yarımada'nın çevreden olduğu kadar kendi içinden de görünüp algılanmasını sağlayacak, nirengi ve canlı kentsel aktivite mekanları ve odakları ile bütünleşen bir görsel bağlantı ağının oluşturulması,

- Gelişigüzel park etmenin ve Yarımada içerisindeki otomobil kullanımının sınırlandırılması.

4.3.2.2. Korumayı Olumsuz Yönde Etkileyen Kararlar :

Kentsel Gelişme Stratejileri :

- Özel niteliği olmayan konut alanlarının (özellikle Fatih ilçesinde) iyileştirilerek ve donatım sağlanarak korunması, bunun plan stratejisi olarak benimsenmesi,
- Tarihi Yarımada içinde “by-pass” olayına katkıda bulunmak üzere mevcut “lateral” yollardan yararlanılarak oluşturulacak bir konsantrik arterler sistemi ile arterlerin yükü ve merkeze götürme zorunluluğunun azaltılarak Yarımada içinde halen önemli olan ve yapılan metro sistemi ve deniz ulaşım bağlantıları ile güç kazanan toplu taşıma sisteminin daha da geliştirilmesi, paralı otoparklar sağlanması,
- Tarihi ve kültürel bakımdan anlamlı çevrelerin yayalaştırılmalarında da zorunlu yük ve yolcu ulaşımının zaman içinde sağlanması ötesinde otopark ve bağlandıkları ana arterlerin geliştirilmesi.

Plan Karar Çerçevesi – Alternatif Olasılıklar

- “Koruma-geliştirme” sürekliliğinde, örneğin geliştirme ağırlıklı alternatif olasılıklarda Tarihi Yarımada mekan düzenlenmesinde plan kararlarını ve bağlı uygulama stratejilerini önemli ölçüde yönlendirecek durumda ve gerçekçi görülmemesi,
- Tarihi Yarımada’nın 560 bini aşkın bir nüfusun yerleşme alanı olarak tümü ile koruma kapsamına alınmasının da en azından pratik zorluklar nedeni ile düşünülemeyeceği, kaldı ki nüfus yığılması ve yoğun yapılaşmanın olduğu alanların korumaya değer nitelikleri bulunmaması,
- Tarihi Yarımada’nın hemen tümü ile gelişmiş olması, farklı gelişme yönleri ve yoğunluk kabullerine bağlı alternatif olasılıkların da türetilmesini ve değerlendirilmesini anlamsız kılması, yine örneğin üniversite kurumların, hastahanelerin, yönetim işlevlerinin, hatta tüm sorunlarına karşın ulaşım terminallerinin Tarihi Yarımada’da yer alıp almamasına ilişkin alternatif olasılıklarda mevcut koşullar çerçevesinde varsayımlara bağlı olarak gereksiz

kalmaları, bu durumda planın koruma içeriğinin ağır basması ve araştırmalarla belirlenen eşiklerin plan kararlarına getirdiği sınırların güçlü oluşu nedeniyle Tarihi Yarımada için çok farklı mekansal düzenlemeye yol açabilecek alternatif olasılıkların belirmemesi.

Üst Plan İlke ve Kararları – Tarihi Yarımada Koruma Nazım Planı İlke ve Kararları

- Tarihi Yarımada'nın bir bütün olarak korunması, ancak Tarihi Yarımada'nın 560 bin nüfusu ve halen sürdürmekte olduğu önemli metropoliten fonksiyonları ile yaşayan bir kent parçası olması nedeni ile belirlenen ve hedeflenen karakterine uygun düzenlemelere ve hatta sınırlı ölçüde bütünleyici ve dolgu niteliğinde yeni gelişmelere de açık tutulması,
- Tarihi Yarımada içinde varolan kamu mülkiyetindeki boş, açık alanlar ve bitişik boş parsellerin %35 kamu payı ile bütünleştirilmesi ve gereken yerde kamulaştırma ve genel olarak halkın dinlenme, spor ve eğitim gereksinimlerini karşılamak üzere kullanılması, bu alanlara ilişkin olarak kamu ve özel kesim tarafından geliştirilecek avan projelerin bu ilkeye göre değerlendirilmesi,
- Konut alanları içinde mevcut açık alanların kamulaştırma yoluyla elde edilerek yuva, ilkokul, küçük semt parkı ve benzeri donatım ve hizmet tesisleri için düzenlenmesi.

4.4. İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ'NE AİT MEVCUT KENTSEL KORUMA POLİTİKALARINI SAPTAYICI ANKET SORUŞTURMASI

Tezin gelişimine yardımcı örnekleme alanı seçilen İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisindeki Tarihi Yarımada'da özgün planlama ilkelerinin belirlenmesinde ve yeni bir yöntemin geliştirilmesinde etkili olacak durumların saptanması amacıyla özgün bir alansal analiz yapılması gereği karşısında, İstanbul Tarihi Yarımada mevcut kentsel koruma politikalarını saptayıcı anket soruşturması ile konuya eğilmek uygun görülmüştür. Bu anket soruşturmasında Metropolis tarafından dünya metropolitleri kentsel mirasa yönelik koruma amaçlı çalışmaları incelemek üzere kullanılan anket soruşturma formatı ışığında tümüyle özgün ve Ek.2'de verilen anket formu kullanılmıştır. Anket soruşturması İstanbul Büyükşehir Belediyesi İmar ve

Planlama'dan sorumlu Genel Sekreter Yardımcısı ile ilgili uzmanlar tarafından cevaplandırılmıştır.

Bu soruşturma;

- Kent Kimliğinin ve Koruma Alanlarının Tanımı;
Tanım, Kurumsal Çerçeve, Kentsel Mirası Tanımlarken Uygulanan Kriterler
- Kentsel Mirasın Saptanması;
Tespit ve Envanter, Tescil, Halihazır Haritaların Çıkarılması ve Kentsel Mirasın Harita Üzerinde Tespiti
- Kentsel Mirasın Korunması İçin Düzenleyici Araçlar;
Yasal Mevzuat, Koruma Amaçlı İmar Planı, Takas, Fonlar-Krediler-Tesvikler ve Finansal Yardım
- Kentsel Mirasın Bulunduğu Alanlarda Barınma, Ticaret, Sanayi, İmalat, Hizmet, Sosyal, Kültürel İşlevler ile Yerel Faaliyetlerin Durumu;
Kent Sakinlerinin Koruma Bölgesinde Yaşamaya Devam Etmesi, Koruma Bölgesindeki Kamusal Alanların Kullanımı, Koruma Alanında Yeralan İşlevsel Faaliyetlerin Durumu, Tescilli Yapıların Kullanımı
- Kentsel Mirasın Korunabilmesi Olanaklarının Saptanması;
Kentsel Korumanın Yapılabilmesine Yönelik Çalışmalar, Kentsel Koruma Bölgesini Geliştirici Faaliyetler

içeriğinde hazırlanmış ve değerlendirilmiştir (bkz.Ek.2), (Şahin, İ., 1997a)

4.4.1. Kent Kimliğinin ve Koruma Alanlarının Tanımı

- **Tanım**

İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde merkez ilçe belediyesi Eminönü ile birlikte 27 ilçenin bulunduğu, korunması gerekli kültür varlıklarının Eminönü, Fatih, Eyüp, Beyoğlu, Üsküdar, Beşiktaş, Beykoz, Adalar ve Sarıyer'de oldukça yoğun ve toplu olarak, Şişli ve Kağıthane'de az yoğun ve dağınık olarak, diğer ilçelerde ise kısmen ve çok dağınık olarak bulunduğu belirtilmiştir. Sonuç olarak genelde kültür varlıklarının yoğun olarak Tarihi Yarımada'yı oluşturan Eminönü ve

Fatih İlçelerinde, daha az yoğun olarak merkez çevresinde ve kentsel alt merkezlerde bulunduğu anlaşılmaktadır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları içindeki kentsel mirasın hem yerel, hem bölgesel, hem de ülkesel ölçekte ayırt edici farklı karakteristiklere sahip olduğu, bunun nedeninin İstanbul'un tarih boyunca farklı uygarlıklara ev sahipliği yapmasından ve her dönemde merkez işlevi görmek üzere donatılmasından kaynaklandığı, her dönemdeki başkent özel işlevi nedeniyle en önemli kültür varlıklarını barındırdığı belirtilmiştir. Bu bağlamda tarihi yarımada'nın evrensel düzeyde önemi de belirtilmiş olmaktadır.

- **Kentsel Mirası Tanımlamakla Sorumlu Kurum**

Büyükşehir sınırları içerisinde kentsel mirası tanımlamakla sorumlu kurumların Kültür Bakanlığı 1., 2. ve 3. no'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları olduğu, bunun dışında Vakıflar Genel Müdürlüğü ve T.B.M.M. Milli Saraylar Genel Müdürlüğü'nün sahibi oldukları kültür varlıklarıyla ilgili yükümlülükleri bulunduğu, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin ve Yerel Belediyeler'in ise korunması gerekli kültür varlıklarının tescili ile korunması gerekli bölgeler için Koruma Kurulları'na öneride bulundukları belirtilmektedir.

- **Kentsel Mirasın Tanımlarken Uygulanan Kriterler**

Büyükşehirlerde kentsel mirası tanımlarken uygulanması istenen; **a.** Bilimsel Değer, Geçmişe Ait Bilgi Birikimi; **b.** Kültürel Değer, Sanat Değeri, Estetik Değer; **c.** Tarihsel Değer, Tarih Bilinci ve Tarihsel Belge Niteliği, Etnolojik-Antropolojik Değer; **d.** Toplumsal Değer, Sosyo-Kültürel Süreklilik, Toplumsal ve Mekansal Kimliğin Sürekliliği, Dinsel Değer; **e.** Ekonomik Değer, Turizm Amacı, Mevcut Yapı Stoku Değeri gibi 5 grup oluşturan tanımlama kriterlerinden hepsinin İstanbul için kentsel mirası tanımlarken uygulanması gereken kriterler olduğu belirtilmiştir.

4.4.2. Kentsel Mirasın Saptanması

- **Tespit ve Envanter**

İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde kültür varlıklarının envanterinin çıkarıldığı, envanterin ilgili Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları

tarafından Büyükşehir Belediyesi ve İlçe Belediyeleri'nin katkılarıyla yapıldığı ve zaman zaman üniversitelerin de buna katkıda bulunduğu, tespit için kroki, çizim ve fotoğraf tekniği kullanıldığı, ayrıntılı rölövelerin ise ancak onarım ve restorasyon projeleri sırasında gündeme geldiği, tespit sırasında ayrıntılı rölöveler yapılmadığı ancak Büyükşehir Belediyesi'nin Süleymaniye, Zeyrek ve Eyüp bölgelerindeki kentsel koruma alanlarında sokak rölövelerini kendi imkanlarıyla yaptırarak koruma kuruluna sunduğu ve diğer kentsel koruma bölgeleri için bu tür çalışmalar yapmaya devam edeceği açıklanmış, yerel ilçe belediyelerinin son yıllarda bu konuya daha duyarlı hale geldiği ifade edilmiştir. Sonuç; tespit ve envantere Kültür Bakanlığı'na ve yerel yönetimlerce önem verildiği ve bu konuda çalışıldığı, ancak rölöve, analiz, tarih araştırması, mevcut durum raporu tespiti gibi ayrıntılı tespit çalışmalarının çok yeni olduğu ve ancak yerel yönetimlerin gayretiyle başladığını göstermektedir.

- **Tescil**

Büyükşehir sınırları içerisinde korunması gerekli varlıkların büyük çoğunluğunun tescil edildiği, ancak ihmal edilenlerin de olduğu bunun için yeniden tespite yönelik güncel tarama çalışması gerektiği belirtilmiş, tescil edilen değişik koruma alanları içerisindeki yapıların belli gruplar oluşturacak şekilde tiplendirilebileceği, örneğin; Süleymaniye, Zeyrek, Hanlar Bölgesi, Beyoğlu, Boğaziçi gibi alanlarda bunun mümkün olduğu açıklanmıştır. Sonuç; genelde tespit ve tescil işlemlerinin istenen yeterlilikte olmamasına karşın Türkiye'deki diğer bölgelere göre daha iyi durumda olduğunu göstermekte ve her yıl genelde kültür varlıklarının kaybı artsa da tespit ve tescil konusunda gittikçe ayrıntıya inen olumlu bir duyarlılığın ortaya çıkmakta olduğu anlaşılmaktadır.

- **Halihazır Haritaların Çıkarılması ve Kentsel Mirasın Harita Üzerinde Tespiti**

Büyükşehir sınırları içerisindeki alanların büyük çoğunluğunun haritaları bilgisayar veri tabanlı olarak çıkarılmış, ancak halihazır ve kadastral haritalara tescilli binaların henüz tamamının işlenmediği anlaşılmıştır. Ancak en kısa zamanda bilgisayar veri tabanlı haritalara tescilli binaların tamamının işleneceği ve bunun merkezde (Suriçi'nde) büyük çoğunlukla yapıldığı ifade edilmektedir. Bu konuda Büyükşehir Belediyesi'nin girişimleri olduğu ve bunu devam ettireceği anlaşılmaktadır.

- **Teknik Altyapı ve Kadro**

Kültür varlıklarının tespit, tescil, envanter, halihazır harita alımı, harita üzerinde tespiti, rölöve, restorasyon, bakım, onarım vb. konularda İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin oldukça geniş ve donanımlı bir kadroya sahip olduğu, teknik donanım, alet ve bütçe konusunda sıkıntısı olmadığı ancak henüz yeterli sayıda konuyu bilen uzmana sahip olmadığı bildirilmiştir. 1995 yılında başlatılan çalışmalar sonucu 1996-1997 yıllarında Tarihi Çevreyi Koruma Müdürlüğü adıyla çalışma konusu yalnızca Kültür ve Tabiat Varlıklarını kapsayan yeni bir bağımsız birim kurulduğu ve bunun Türkiye için ilk ve tek örnek olduğu, yerel yönetimin bu konuyu oldukça ciddiye aldığı, daha önce Projeler Daire Başkanlığı - Yatırım Planlama Müdürlüğü bünyesinde kültür varlıklarını koruma konusunda çalışma yapan ekibin yeni uzmanlarla ve teknik altyapıyla donatılarak 1998 yılında bu Müdürlük bünyesinde faaliyete geçtiği, Büyükşehir Belediyesi bünyesinde Kent Bilgi Sistemi'nin kurulduğu ve bu sistemin korumaya yönelik kullanılabileceği ifade edilmiştir. Sonuç olarak teknik altyapı, gerekli personel ve donanımın Türkiye'nin diğer bölgelerine göre oldukça yeterli olduğu ancak uzman sayısının yeterli olmadığı anlaşılmaktadır.

4.4.3. Kentsel Mirasın Korunması İçin Düzenleyici (Mevzuatla İlgili) Araçlar

- **Yasal Mevzuat**

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda 7.maddede bulunan "yeteri kadar eserin korunması" şeklindeki değerlendirme kriterinin genel anlamda kentsel mirasın ve kültür varlıklarının korunması için yeterli olmadığı, ayrıca yasada geçen 19.yy.'dan önce yapılmış olması şartının da 19.yy.'dan sonra yapılmış veya yeni dahi olsa estetik, sanatsal, kültürel açıdan korunması gerekli yapıları koruma dışı bıraktığı, sokak dokularını, kültür varlığını oluşturan özgün strüktür, yapım tekniği, malzeme, renk, doku vb. özgün kalması gereken şeyleri var olan yasalarla korumanın tam olarak sağlanamayacağı belirtilmiştir.

- **Koruma Amaçlı İmar Planı**

Büyükşehir Belediyesi sınırları içindeki kültür varlıklarına ilişkin kararlar İstanbul 1., 2. ve 3.no'lu Koruma Kurulları tarafından verilmektedir. Büyükşehir sınırlarını

kapsayan Nazım Planın son olarak 1995 tarihinde yapıldığı ve korunacak bölgelerin nazım plana işlendiği belirtilmektedir. Tarihi Yarımada'nın 02.11.1990 tasdik tarihli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ve buna uygun olarak 07.02.1994 tasdik tarihli 1/1000 ölçekli Fatih Uygulama ve İmar Planı ile 09.03.1993 tasdik tarihli 1/500 ölçekli Eminönü Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı'nın yapıldığı anlaşılmaktadır. İstanbul 1 no'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 12.07.1998 gün ve 6848 sayılı kararı ile Tarihi Yarımada'nın bütünü sit alanı ilan edilmiş, buna göre Sur-u Sultani İçi 1.Derece Arkeolojik Sit Alanı, Tarihi Yarımada'nın güneydoğusunda kalan Sultanahmet Camii civarı Kentsel ve Arkeolojik Sit Alanı, Yarımada'nın geri kalanı ise Tarihi ve Kentsel Sit alanı olarak 3 bölgeye ayrılmıştır. Daha sonra kurulun 04.09.1996 gün ve 7981 sayılı kararı ile Kentsel ve Arkeolojik Sit Alanı'nın adı Kentsel 3.Derece Arkeolojik Sit Alanı, Tarihi ve Kentsel Sit Alanı'nın adı da Tarihi Sit Alanı ve Kentsel Sit Alanı olarak değiştirilmiştir.

Tarihi Yarımada; İstanbul 1 no'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'na 02.08.1995 tarih ve 6898 sayılı kararıyla bütünüyle sit alanı ilan edilmiş ve Sit Alanı Geçiş Dönemi Yapılanma Koşulları belirlenmiştir. Bu durumda koruma amaçlı yeni bir nazım plan yapılması gündeme gelmiş, İstanbul Büyükşehir Belediyesi İmar ve Planlama Müdürlüğü ilgililerinin verdiği bilgiye göre 1/5000 ölçekli Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı 1998 yılında tamamlanarak İstanbul Büyükşehir Belediyesi Meclisi'ne onanmak üzere sunulmuştur.

İlgililerin verdiği bilgilere ve bu planın raporundaki koruma politikalarına göre Tarihi Yarımada'nın bütününde zararlı imalat ve depolama faaliyetlerinin Tarihi Yarımada'da dışına çıkarılması, Kara Surları için iç koruma alanı ayrılması, arazi kullanımı kararları olarak kültür, turizm ve konut alanları, tarihi ve kültürel dokuya bağlı ticaret, hizmet ve turizm alanları, 2.ve 3.derece ticaret alanları, konut alanları, kültür ve fuar alanları, kültürel tesis alanları, idari tesis alanlarının ayrılmasının kararlaştırıldığı bildirilmiştir. Ayrıca kentsel mirasın yoğun ve toplu olarak bulunduğu bölgeler kentsel tasarım yapılacak alanlar ayrılmış ve bu alanlar için o bölgelerin özelliklerini yansıtacak Tasarım Yönetmeliği hazırlanmasının kararlaştırıldığı ifade edilmiştir. Tarihi Yarımada içerisinde maksimum gabarinin 15.50 m olarak saptandığı, kamu kullanımlarına ayrılan alanlarda bu kullanımların kalkması durumunda bütün alanların kültür ve rekreasyon gibi işlevler için

kullanılacağı, medrese, hamam, sebil, çeşme, sarnıç vb. tarihi ve kültürel yapıların kamulaştırılarak veya yapı sahiplerince onararak kültürel amaçlı kullanımlara ve asıl işlevleriyle (kirletici olmamak kaydıyla) kullanılmalarına karar verildiği açıklanmaktadır. Kültür, turizm ve ticaret amaçlı kullanımlar olduğu bildirilmiş ancak planla birlikte herhangi bir korumaya yönelik uygulama programının hazırlanmadığı, korumanın hangi araçlarla ve yöntemlerle gerçekleştirileceği, koruma işlemini gerçekleştirecek örgütlenme modeli ve uygulama araçlarına ilişkin herhangi bir politika geliştirilmediği anlaşılmıştır.

Koruma amaçlı plan çalışmalarının yapılmasına karşın bu planlama çalışmasıyla birlikte yürütülen ve korumaya yönelik uygulama araçlarını da belirten bir çalışma programının henüz yapılmadığı, plan-program bütünlüğünün sağlanamadığı anlaşılmaktadır. Tarihi Yarımada'da bulunan tescilli yapıların büyük çoğunluğunun imar planlarına işlendiği, planlarda korunacak binalara ilişkin tanımlama ve sınıflamaların mevzuata uygun şekilde bulunduğu, koruma alanında bulunan binaların iskan müsaadesinin yerel yönetimler tarafından verildiği belirtilmektedir. Koruma Amaçlı İmar Planları kapsamında yürütülen bir kentsel koruma çalışma programının bulunmamasına karşın yeni kurulan Tarihi Çevreyi Koruma Müdürlüğü'nce özellikle Tarihi Yarımada içerisinde kentsel tasarım projeleri geliştirildiği belirtilmektedir.

- **Takas**

Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı'nda korunacak binalar için takas yapılabilmesine imkan sağlayacak alanların ayrıldığı ve bunun mümkün olmadığı, planların bu amacı gözeterek hazırlanmadığı bildirilmiştir. Ancak Tarihi Yarımada içerisinde bu amaca yönelik bir çalışma yapıldığında ve kentin değişik alanlarında takasa uygun alanlar ayrıldığında bu işleme rağbet olabileceği ifade edilmektedir.

- **Fonlar, Krediler, Teşvikler ve Finansal Yardım**

İstanbul Büyükşehir Belediyesi kendi yaptığı korumaya yönelik çalışmalar için Kültür Bakanlığı fonundan hiç yararlanmadığını, ancak Bakanlığın yerel yönetimlerden bağımsız olarak bir takım çalışmalar yaptığı, yerel yönetimlere de bu konuda ancak koruma çalışmalarının önünü açıcı, kolaylaştırıcı ve teşvik edici sivil

insiyatifi geliştirici yöntemler geliştirmek suretiyle yardımcı olabileceği belirtilmiştir.

Kültür Bakanlığı dışında kamu tarafından herhangi bir finansal yardımın bulunmadığı, korumaya yönelik yasa ve yönetmeliklerde belirtilen destek, parasal ve teknik yardım, kültür varlıklarının onarımına katkı fonu vs. olanaklardan özellikle eğitimsiz olan ve maddi açıdan yetersiz mal sahiplerinin veya kullanıcıların yararlanmasının mümkün görülmediği, fonun kullanılabilmesi için gerekli çalışmaların rölöve, restorasyon projesi, raporlar, analizler, keşif bedeli vs. kurul tarafından istenen belgelerin bu kişiler tarafından hazırlanamayacağı belirtilmektedir. Yasa'da yer alan tescilli taşınmaz kültür varlıklarının her türlü vergi, resim ve harçtan muaf tutulmasının mülk sahibi durumundaki kullanıcılara yönelik olumlu bir tutum olduğu ancak kiracı durumundaki kullanıcılar için herhangi bir yasa ve yönetmelik hükmü bulunmadığı belirtilmektedir.

Büyükşehir Belediyesi'nin yalnızca kendi olanaklarıyla Eyüp Camii ve civarının çevre düzenlemesini, çevredeki mezarlık ve hazireleri, Pierre Loti ve çevresini, Sadabat'ı ve İstanbul metropoliten alanda buna benzer birçok çalışmayı gerçekleştirdiği ifade edilmiştir. Tarihi Yarımada'da ise Süleymaniye, Zeyrek, Hanlar Bölgesi, Gülhane Parkı, Samatya, Yedikule, Kariye, Kumkapı, Yenikapı-Yalınmahallesi vs. alanlarda koruma amaçlı kentsel tasarım projeleri geliştirilmekte olduğu bildirilmiştir. 1995 yılı içerisinde Süleymaniye bölgesinin korunması için Büyükşehir Belediyesi'nce çeşitli Sivil Toplum Kuruluşları, Tarih Vakfı, Mimarlar Odası, Üniversiteler, Kültür Bakanlığı yetkilileri ve Toplu Konut İdaresi yetkililerinin de katıldığı bir toplantı düzenlendiği, bu toplantıda Toplu Konut İdaresi yetkililerinin toplu konut fonundan Süleymaniye bölgesindeki konutların rehabilitasyonu için kredi verebileceğini belirttiği, ancak bugüne kadar herhangi bir netice alınmadığı ifade edilmiştir.

Tarihi Yarımada içerisindeki kültür varlıklarının özel kurum ve kuruluşlarca otel, motel, lokanta vs. işlevler için, kamu kurumlarınca ise tarihi yapıların değişik kamusal işlevler için kullanıldığı ve bu tür kullanımların son yıllarda artış gösterdiği, Unesco ve Avrupa Konseyi'nce İstanbul'un korunmasına yönelik kararlar alındığı ve İstanbul'un Dünya Mirası Listesi'ne dahil edildiği bildirilmekte ancak şu an güncel olarak herhangi bir uluslararası koruma program ve desteğin olmadığı

belirtilmektedir. Ana amacı kentsel mirası korumak olan TAÇ Vakfı, Turing ve Otomobil Kurumu, Tarihi Evleri Koruma Derneği vb. kuruluşların İstanbul'da faaliyet gösterdiği ve mülkiyetlerinde bulunan yapıları korudukları ve kültürel mirası korumaya yönelik etkinlikler yaptıkları belirtilmiştir. İstanbul Tarihi Yarımada içerisinde ekonomik ve ticari kuruluşlar tarafından (bankalar, büyük sanayi grupları, alışveriş merkezleri, perakendeciler vs.) promosyon amaçlı müdahalelerin kısmen yapıldığı ancak turizm amaçlı müdahalelerin daha fazla olduğunun gözlemlendiği belirtilmektedir.

Sonuç olarak korumaya finansal destek konusunda İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin yalnızca kendi olanaklarını kullandığı, bunun dışında kullanıcıların ve mal sahiplerinin yasalarda var olan destek araçlarından genelde haberdar olmadığı veya bunları kullanmakta isteksizlik gösterdiği, Kültür Bakanlığı fonlarının koruma için yeterli olmadığı, koruma konusunda halkın, kamuoyunun ve ekonomik ve ticari kuruluşların harekete geçirilmesini sağlayacak yöntemlerin geliştirilmesi gerektiği anlaşılmıştır.

4.4.4. Kentsel Mirasın Bulunduğu Alanlarda Barınma, Ticaret, Sanayi-İmalat, Hizmet, Sosyal, Kültürel İşlevler İle Yerel Faaliyetlerin Durumu

- **Kent Sakinlerinin Koruma Bölgesinde Yaşamaya Devam Etmesi**

Kent sakinlerinin koruma alanında kalmaya devam etmesine ilişkin olarak Tarihi Yarımada'da bulunan Süleymaniye, Zeyrek, Yedikule, Kumkapı, Cankurtaran, Yenikapı-Yalı Mahallesi, Fener, Balat'da bulunan tarihi yapıların konut olarak barınma amaçlı kullanılmaya devam edildiği ancak bu alanlarda kalan ailelerin gelir ve eğitim seviyelerinin çok düşük olduğu, bu evlerin genelde işçi aileleri ile bekarlar tarafından kullanıldığı ancak zaman zaman eğitim seviyesi ve gelir düzeyi iyi durumda olan profesyonel entellektüellerin bu alanlardaki tarihi yapıları satın alıp onararak konut olarak kullanmaya çalıştıkları, fakat sosyal ve fiziksel çevre ile altyapı koşullarının uygun olmaması nedeniyle bu tür girişimlerin oldukça düşük düzeyde kaldığı, korunacak alanlar için yeniden iskan projelerinin ise bulunmadığı bildirilmiştir. Tarihi Yarımada'nın imalat ve ticaret amaçlı kullanılan Hanlar Bölgesi, Süleymaniye, Unkapanı, Beyazıt, Gedikpaşa, Sultanhamam'da bulunan bazı uygun olmayan imalat ve ticarethanelerin İkitelli vb. alanlarda yapılan orta ölçekli küçük

sanayi alanlarına gittiği, bu işlemin yerel yönetimlerce teşvik edildiği ancak bu alanlarda ticaret hayatının oldukça hareketli olarak devam ettiği ifade edilmiştir.

- **Koruma Alanındaki Kamusal Alanların Kullanımı**

Tarihi Yarımada'da bulunan kamusal alanlarının yoğun olarak kullanıldığı, özellikle Gülhane Parkı'nın yaz mevsiminde Gülhane Etkinlikleri çerçevesinde Sultanahmet Parkı ve Meydanı'nın turizm işlevine yönelik olarak ve dini bayramlar ile Ramazan ayındaki çeşitli etkinliklere yönelik olarak Beyazıt Meydanı, Yeni Camii ve civarının her zaman yoğun bir şekilde kullanıldığı, bu alanlarda hafta sonları pazarlar kurulduğu, Tarihi Yarımada içerisindeki bütün sahil parklarının, Büyükşehir Belediyesi önünde bulunan Saraçhane Parkı'nın, Sultanahmet Parkı'nın ve Gülhane Parkı'nın hafta içi daha az olmak üzere hafta sonları yoğun olarak kullanıldığı ve kullanıcı sayısının yoğunluğu nedeniyle yetersiz kaldığı, Gülhane Parkı'nın Gülhane Etkinlikleri çerçevesinde kullanıldığında izdiham meydana gelecek kadar aşırı yoğunluğa maruz kaldığı ifade edilmiştir. Ayrıca Topkapı Sarayı dış avlusunun ve Darphane Binası'nın ulusal, uluslararası etkinlikler ve sergi amaçlı olarak, Sultanahmet, Beyazıt ve Fatih Camii avlularının kitap fuarları için kullanıldığı belirtilmektedir.

Sonuç olarak İstanbul Tarihi Yarımada içerisindeki kamusal alanların İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisindeki hatta ülke genelinde en yoğun ve etkin kullanılan alanlar olduğu, zaman zaman kullanım yoğunluğunun olması gerekenden fazla olduğu ve bu durumun kültürel mirasa zarar verdiği, bu alanların ulusal ve uluslararası ölçekteki önemine ve temsil edebilirliğine uygun düzeyde özel etkinlik, şenlik, festival, sergi, gösteri vb. etkinlikler için henüz kullanılmadığı, bunun ise Türkiye için önemli bir eksiklik olduğu ifade edilmektedir.

- **Koruma Alanlarında Yer Alan İşlevsel (Ticaret, Sanayi, Hizmet, Sosyal ve Kültürel) Faaliyetlerin Durumu**

Tarihi Yarımada'nın ve Eminönü'nün İstanbul Metropolitan Kenti sınırları içerisindeki MİA'nı oluşturduğu, bu özelliği dolayısıyla en yoğun, canlı ve etkin ticari faaliyetlerin bu alanlarda gerçekleştirildiği, özellikle Eminönü İlçesinde ticaret, imalat, depolama, turizm vb. faaliyetlerin yoğun olarak bulunduğu, Fatih İlçesinde ise genelde yoğun olarak barınma işlevinin bulunduğu ayrıca Tarihi Yarımada'da

sosyo-kültürel işlevler, sağlık, eğitim, turizm, rekreasyonel işlevler, ulaşım, merkezi ve yerel yönetime ilişkin kamusal hizmetler vs. işlevlerin kent bütününe yönelik hizmet verecek biçimde yer aldığı bildirilmiştir.

- **Tescilli Yapıların Kullanımı**

Tarihi Yarımada içerisinde bulunan tescilli yapıların kamu kuruluşları tarafından yoğun olarak değişik kamusal hizmetlere yönelik kullanıldığı anlaşılmaktadır. Ancak devlet desteğinde iskan gibi bir amaçla kullanımın olmadığı açıklanmıştır. Tescilli binaların özel kişi ve kuruluşlarca konut, perakendeci dükkan, mağaza, otel, pansiyon, turistik tesis, imalathane ve değişik ticari işlevlere yönelik kullanımının olduğu, turizmin gelişmesine paralel olarak ve prestij amaçlı olarak özel kişi ve kuruluşlarca tarihi yapıların onarılıp kullanılma eğiliminin arttığı ifade edilmektedir.

4.4.5. Kentsel Mirasın Korunabilmesi Olanaklarının Saptanması

- **Kentsel Korumanın Yapılabilmesine Yönelik Çalışmalar**

Bir mahallenin veya sokağın fiziksel olarak topluca ele alınması, sağlıklılaştırılması ve yenilenmesinin Tarihi Yarımada için mümkün olabileceği, bunun kamu ve yerel yönetim birlikteliğiyle kamulaştırma yoluyla yapılabileceği gibi, yapı sahiplerinin katılımı ve merkezi yönetimin maddi, teknik ve uygulamanın hızlı yapılabilmesini sağlayacak kolaylaştırıcı tedbirler geliştirebilmesiyle, yerel yönetimin de yine aynı şekilde maddi, teknik, altyapı ve proje desteğiyle korumanın yapılabilmesini sağlayacak uygun organizasyonu oluşturup bunun yürütülmesini sağlayabilmesiyle veya bu tür bir organizasyona sivil ticari kuruluşlar ve vakıfların katılmasına olanak veren fırsatların ortaya konmasıyla gerçekleştirilebileceği belirtilmektedir.

Sonuç olarak bu tür bir girişim için uygulamaya yönelik yeni bir yöntemin geliştirilmesinin gerekli olduğu anlaşılmaktadır.

Tarihi Yarımada'da bulunan koruma alanlarındaki kent sakinlerinin, konut ve ticari işletme sahiplerinin bilgilendirilmesi ve gelişmeyle ilgili kararlara katılması, toplantılar ve paneller yoluyla kamuoyu oluşturulması ve yerel kullanıcıların yönlendirilerek katkı yapmalarının sağlanması yönünde İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin herhangi bir çalışma yapmadığı ancak Fatih Belediyesi'nin Zeyrek

tarihsel alanının yenilenmesi çalışmaları için kısmen böyle bir yola başvurduğu kaydedilmiştir. Bu tür çalışmaların korumanın sağlanabilmesi için oldukça önemli olduğu ancak yerel yönetimlerin henüz bu tür çalışmaların yeterince önemini kavrayamadıkları, özel kişi ve kuruluşların, kamuoyunun sivil inisiyatifin gönüllü katkılarının sağlanabilmesi için tanıtım, bilgilendirme ve bilinçlendirmeye yönelik faaliyetlerin zorunlu olduğu, merkezi ve yerel idarenin bu konuda kararlı ve güvenilir olduklarının kamuoyunca bilinmesinin gerekli olduğu ve kamunun bu konudaki ciddiyetini ortaya koyacak adımların bu tür faaliyetlerle birlikte atılarak halkın ve kamuoyunun teşvik edilebilmesinin daha kolay olacağı ifade edilmektedir. Saptamalar bu konuda halkın sürekli katılımının sağlanabilmesi için yeni yöntemler denenmesinin yararlı ve gerekli olacağını göstermektedir.

- **Kentsel Koruma Bölgesini Geliştirici Faaliyetler**

Tarihi Yarımada'daki en önemli ekonomik işlevin ticaret olduğu, bunun yanında turizm amaçlı kullanımlarla, sosyal, kültürel, sağlık ve eğitim gibi kullanımların da bulunduğu belirtilmekte, bu tür işlevlerin kent bütününe yönelik olarak devam ettiği bildirilmektedir. Bu alandaki ticaretin ve mevcut perakendeci dükkanların devam etmesi için finansal yardım, vergi teşvikleri veya kiralama sisteminde özel bir durum olmadığı, koruma alanlarında perakendeci işletmelerin kurulmasının özendirilmesinin yanısıra vitrin, tabela vb. elemanların düzenlenmesine yönelik teşvik çalışmalarının yapılmadığı da bildirilmiştir.

Büyükşehir Belediyesi'nin ve Tarihi Yarımada'da bulunan Fatih ve Eminönü Belediyeleri'nin kamu alanlarına yönelik faaliyetler (yaya alanları oluşturma, ulaşım ve otopark düzenleme çalışmaları, turist otobüsleri için park alanları, çevre ve anıt ışıktandırması, ilan, reklam ve işaret levhaları) konusunda düzenlemeler yaptığı ve bu tür düzenleme çalışmalarının son yıllarda giderek artış gösterdiği ancak istenen seviyeye henüz ulaşamadığı anlaşılmaktadır. Tarihi Yarımada ve kentin bütününe yönelik broşür, CD-ROM, kültürel mirası tanıtan yayınların ve araştırmaların İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nce kültürel politikalar çerçevesinde önem verilen bir konu olarak yapıldığı, bunun dışında Turizm İl Müdürlüğü'nün, turizm acentalarının ve özel kuruluşların da bu konuda çalışmaları olduğu belirtilmektedir. Kentte tarihi anları canlandıran örneğin; İstanbul'un Fethi veya İstanbul'un Kurtuluşu vb. etkinlikler ile İstanbul Festivali kapsamında bazı etkinliklerin

yapıldığı, bu tür etkinlik ve festivallerin kültürel mirasın ve tarihi geçmişin tanıtımını gerçekçi bir şekilde yansıtarak ve uluslararası nitelik kazandırılarak yeni konularda yapılabileceği ifade edilmektedir.

Turizm altyapısına ilişkin özendirmeler olarak otelcilik veya turistlere yönelik hizmet sektörlerinde (oto kiralama, tur organizasyonu vb.) yatırım teşvikleri, kalite kontrolü, turistlere yardım hizmetleri, Türkiye geneline göre oldukça iyi durumda hatta dünya standartlarına yakın olduğu, otel, motel, pansiyon, tur organizasyonu, turizm ve otelciliğe yönelik eğitim olanakları vb. turizm altyapısı olanaklarına ve turizme yönelik diğer hizmet işlevleri olan lokanta, bar, kafeterya, hediyelik eşya satışı, perakendeci dükkanlar, eğlence yerleri, müze, sergi, festival etkinlikleri, sinema, tiyatro, konser, spor faaliyetleri vs. hizmetlere yeterince sahip olduğu bildirilmiştir.

Sonuç olarak Tarihi Yarımada'da bulunan ticari, turizm ve kültürel amaçlı kullanımın olumlu olduğu, bu kullanımların koruma politikalarına uygun ve korumanın sağlanmasına katkı yapacak şekilde geliştirilerek yönlendirilmesinin ve buna yönelik altyapı çalışmalarının yapılmasının gerekli olduğu, bütün bunlar için yeni bir yöntem denemesine geçmenin yararlı olacağı söylenebilir.

4.5. İSTANBUL TARİHİ YARIMADA'DA KENTSEL KORUMA VE YENİDEN YAPILANMA POLİTİKALARININ BELİRLENMESİNE İLİŞKİN ANKET SORUŞTURMASI

Tarihi Yarımada da kuramsal, kurumsal, yasal, sosyo-ekonomik, organizasyonel sorunlar ile kentsel işlevler, kentsel özel işlevler ve kentsel kimliğe ilişkin sorunların analizinde, sentez seçeneklerin üretilmesi ve aralarında seçim yapılabilmesine yardımcı olacak anket soruşturması yapılmıştır. Ankette yer alan küçük ve orta boy sanayilerle ilgili tasnif İstanbul Sanayi Odası (İSO) tasniflerine uygun olarak hazırlanmıştır. Soruları tüm bu sorunların ve politikaların saptanmasını sağlayacak şekilde özel bir içerikle hazırlanan anket, Merkezi Yönetimi temsilen; T.C. Kültür Bakanlığı Koruma Genel Müdürlüğü, İstanbul I., II., III. No'lu Koruma Kurulları Başkanları ve Müdürleri, Yerel Yönetimleri temsilen; İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Fatih İlçe Belediyesi, Eminönü İlçe Belediyesi Belediye Başkanları, Teknik Başkan Yardımcıları, İmar ve Planlama ile ilgili Daire Başkanları ve

Müdürleri ile Kentsel Miras ile ilgilenen birimin sorumlusu, Sivil Toplum Örgütleri olarak İstanbul'da bulunan ilgili Meslek Odalarını temsilen; Mimarlar Odası, İnşaat Mühendisleri Odası, Şehir Plancıları Odası, Orman Mühendisleri Odası, Peyzaj Mimarları Odası, Tabipler Odası ve İstanbul Barosu'na, Ticaret ve Sanayi Odalarını temsilen; İTO, İSO ve TUSİAD'ın Yönetim Kurulu ve Başkanları, Akademik alanda İTÜ, YTÜ ve MSÜ'de Şehir Planlama ve Mimarlık Bölüm Başkanları ile kentsel koruma konusunda uzman öğretim elemanlarıyla yapılmıştır (bkz. Ek.3), (Şahin, İ., 1997b)

“Tarihi Yarımada Dendiğinde İlk Akla Gelenin Ne Olduğu” sorusuna; Koruma Kurulları, Üniversitelerin İlgili Anabilim Dalları, Yerel Yönetim ve Sivil Toplum Örgütlerince genelde “Tarihi ve Kültürel Miras ve Kimlik” (%77) olarak cevaplandırılmış, bu bağlamda tarihsel ve kültürel değerler olarak “Surlar, Haliç ve Marmara ile çevrili Suriçi Bölgesi”; yüksek tarihi ve kültürel değeri olan yapılar olarak da “Surlar, Topkapı Sarayı, Süleymaniye, Hanlar Bölgesi, Ayasofya” ve yanısıra farklı kültürlerin bir arada olması vurgulanmıştır. Bunun dışında bütün deneklerce “İstanbul” (%19) ve Koruma Kurulları ve Sivil Toplum Örgütleri'nce “Doğal Miras” (%4) değerlendirmesi yapılmıştır.

“Tarihi Yarımada Dendiğinde İlk Akla Gelen Olumlu Faktörün Ne Olduğu” sorusunu; bütün kurumlar genellikle “Tarihi ve Kültürel Miras” (%81) olarak cevaplandırmıştır. Ayrıca Üniversiteler ve Yerel Yönetimlerce “Silüet ve Silüetin Korunması” (%19) vurgulanmıştır.

“Tarihi Yarımada Dendiğinde İlk Akla Gelen Olumsuz Faktörün Ne Olduğu” sorusu; “Kültürel ve Doğal Mirasın Tahribatı, Korunamaması ve Silüetin Bozulması” (%33), “Plansız Gelişim, İmar Kargaşası ve Çarpık Yapılaşma” (%30), “Trafik Yoğunluğu” (%19), “Nüfus Yoğunluğu” (%12), “Doğal ve Kültürel Mirasa Zarar Veren İşlevsel Kullanımlar” (%6) olarak yanıtlanmıştır. Koruma Kurulları ve Yerel Yönetimler özellikle “Plansız Gelişim, İmar Kargaşası ve Çarpık Yapılaşma”; Üniversiteler “Nüfus ve Trafik Yoğunluğu”; Sivil Toplum Örgütleri ise “Kültürel Mirasın Tahribatı, Korunamaması ve Silüetin Bozulması” üzerinde durmuşlardır. Öncelik sırasına göre Sivil Toplum Örgütleri, Yerel Yönetimler ve Üniversiteler doğal ve kültürel mirasa zarar veren işlevsel kullanımların kaldırılmasını istemişlerdir.

“İstanbul Tarihi Yarımada Suriçi Yerleşim Bölgesinin Korunmasının Gerekliliğine”; tüm katılımcılar olumlu görüş (%100) bildirmişlerdir. Katılımcıların %55’i Tarihi Yarımada’nın “Tamamen”, %40’ı “Kısmen”, %5’i ise “Yalnızca Önemli Yapıların” korunmasını önermişlerdir. Tamamen korunmasını isteyenlerin daha çok Sivil Toplum Örgütleri ve Üniversiteler olduğu, kısmen korunmasını isteyenlerin ise Yerel Yönetimler olduğu görülmektedir.

“Tarihi Yarımada’yı Koruma Amacına Yönelik Öncelikli Kriterler”in tespitine ilişkin olarak belirtilen kriterler öncelik sırasına göre katılımcı gruplarca; Bilimsel Değer, Geçmişe Ait Bilgi Birikimi, Kültürel Değer, Sanat Değeri, Estetik Değer (%31); Tarihsel Değer, Tarih Bilinci ve Tarihsel Belge Niteliği, Etnolojik-Antropolojik Değer (%29); Toplumsal Değer, Sosyo-Kültürel Süreklilik, Toplumsal ve Mekansal Kimliğin Sürekliliği, Dinsel Değer (%23); Ekonomik Değer, Turizm Amacı, Mevcut Yapı Stoku Değeri (%17) olarak belirlenmiştir.

“Korumada Uluslararası Yeniden Yapılanma Süreci İçin Hedefler” sırasıyla; “Uluslararası Ortak İlkeler ve Standartların Geliştirilip Yaygınlaştırılması” (%29), “Uluslararası Koruma Anlayış ve Yaklaşımında Birliğin Sağlanması ve Ortak Bilincin Oluşturulması” (%23), “Eğitim, Bilim ve Teknoloji Tanıtım ve Ekonomik Yardım Konusunda İşbirliğinin Arttırılıp Güçlendirilmesi” (%19), “Sivil Toplum Örgütlerinin Arasındaki Uluslararası İşbirliğinin Arttırılıp Güçlendirilmesi” (%16), Benzer Kamusal Kurumların Katıldığı Kurumlararası Koordinasyonu da Sağlayan Üst Düzey Örgütleşmelerin Geliştirilmesi ve İşbirliği Olanaklarının Arttırılması” (%13) şeklinde açıklanmıştır. Koruma Kurulları ve Üniversiteler “Uluslararası Koruma Anlayış ve Yaklaşımında Birliğin Sağlanması ve Ortak Bilincin Oluşturulması”na, Üniversiteler, Yerel Yönetimler ve Sivil Toplum Örgütleri “Uluslararası Ortak İlkeler ve Standartların Geliştirilip Yaygınlaştırılması, Uygulamaya Yönelik Teknik Farklılıkların Giderilmesi”ne, ayrıca Koruma Kurulları “Sivil Toplum Örgütlerinin Arasındaki İşbirliğinin Arttırılıp Güçlendirilmesi”ne öncelik vermişlerdir. Değerlendirme özellikle işbirliğinin arttırılarak güçlendirilmesinde yoğunlaşmıştır.

“Korumada Ulusal Yeniden Yapılanma Süreci İçin Hedefler” sırasıyla; “Yeni Koruma Yöntemleri ve Stratejilerinin Oluşturulması” (%30), “Kurumsal Çerçevenin Yeniden Yapılanması” (%18), “Koruma ve Kültürel Miras Konusunda Ulusal

Bilincin Geliştirilmesi ve Toplumda Yaygınlaştırılması ve Eğitim ve Tanıtım” (%16) “Yasal Çerçevenin Yeniden Yapılanması” (%13), “Koruma Araçlarında Yeniden Yapılanma ve Yerel Yönetimin İnsiyatifinin Güçlendirilmesi” (%12), “Sivil İnsiyatifin Teşvik Edilip Güçlendirilmesi” (%11), olarak ifade edilmiş; Koruma Kurulları, Üniversiteler ve Sivil Toplum Örgütlerinin hepsi “Yeni Koruma Yöntemleri ve Stratejilerin Oluşturulması ve Kurumsal Çerçevenin Yeniden Yapılanması”na, Yerel Yönetimler “Kurumsal ve Yasal Çerçevenin Yeniden Yapılanması”na öncelik vermekte yanı sıra Üniversiteler “Sivil İnsiyatifin Teşvik Edilip Geliştirilmesi”ni de vurgulamaktadırlar.

“Tarihi Yarımada’da Sürdürülebilir Bir Kentsel Korumanın Gerçekleştirilebilmesini Sağlayacak En Önemli Etken” olarak öncelikle “Halkın Kent Yönetimine, Planlamaya ve Yeniden Yapılanmaya Katılımı” (%51); “Merkezi Yönetim, Yerel Yönetim, Üniversiteler, Sivil Toplum Örgütleri ve Mal Sahiplerinin Birlikteliğini Sağlayacak Organizasyon” (%30) ve “Canlı Bir Ekonomik Yapılanma” (%19) önerilmiştir.

“Mevcut Yasal, Kurumsal Çerçeve ve Koruma Araçları ile İstanbul Tarihi Yarımada’yı Korumanın ve Yeniden Yapılandırmanın Mümkün Olmadığı” (%95) belirtilmiş, dolayısıyla bu amaçla öncelikle “Kurumsal Çerçeve” (%39), “Yasal Çerçeve” (%31) ve “Koruma Araçları” (%25)’na ilişkin değişikliklerin gerçekleştirilmesi gerekliliği ortaya konmuştur.

“İstanbul Tarihi Yarımada’da Kentsel Korumanın Sağlanabilmesi İçin Etkin Bir Kurumsal Organizasyon Oluşturulduğunda” katılımcılarca sırasıyla “Belediyeler” (%18), “Koruma Kurulları ve Kültür Bakanlığı” (%16), “Üniversiteler” (%14), “İlgili Meslek Kuruluşları” (%12), “İlgili Bina Sahibinin Katılımı” (%11), “Bölge ve Mahalle Temsilcileri” (%10), “Sivil Toplum Örgütleri” (%10), “Vakıflar” (%9) olarak belirlenen bir ortak çalışma grubunun hedeflendiği anlaşılmaktadır.

“İstanbul Tarihi Yarımada’da Kentsel Korumayı Sağlayacak Araçlar” sırasıyla; “Koruma İmar Planı” ve “Planlama İlkeleri” (%26), “Tespit ve Tescil” (%17), “Koruma Kararı” (%8), “Teknik Yardım” (%8), “Yerel Yönetim Bünyesinde Kurulan Kentsel Korumayı Sağlayıcı Organizasyonu Gerçekleştirecek Olan Birim”

(%7), “Eğitim ve Tanıtım Çalışmaları” (%7), “Kamulaştırma” (%6), “Devletin Ayni ve Nakdi Yardımı, Fonlar ve Krediler” (%6), “Merkezi İdare ve Yerel Yönetim ile Özel Girişim Ortaklığıyla Oluşan Şirketleşme” (%5), “Kooperatifleşme” (%5) ve “Özel ve Tüzel Kişilerin Ayni ve Nakdi Yardımı ve Özel Fonlar” (%5) olarak belirtilmiştir.

“Tarihi Yarımada’nın Korunabilmesi İçin Mevcut Fiziksel, Sosyal, Kültürel, Ekonomik ve Demografik Yapının Değiştirilmesinin Gerekli Olduğunu” genel olarak katılımcıların %87’si kabul etmekte, %13’ü ise değiştirilmesinin gerekli olmadığını düşünmektedir. Koruma Kurulları tümüyle değiştirilmesinin gerekliliğini belirtmektedir. Mevcut yapının değiştirilmesinin gerekli olduğunu düşünenler sırasıyla “Ekonomik” (%23), “Fiziksel” (%21), “Kültürel” (%20), “Demografik” (%19) ve “Sosyal” (%17) yapıya öncelik vermektedirler. Koruma Kurulları “Kültürel”, Üniversiteler ve Sivil Toplum Örgütleri “Ekonomik”, Yerel Yönetimler ise “Fiziksel” yapının değiştirilmesini öncelikle vurgulamaktadırlar.

Tarihi Yarımada’da bulunan barınma, çalışma, dinlenme ve ulaşım ile ilişkili kentsel işlevlerden hangilerinin kaldırılmasının, hangilerinin kalmasının ve ne tür işlevler getirilmesine ilişkin katılımcıların verdiği yanıtlar aşağıda ifade edilmiştir.

“Tarihi Yarımada’da Bulunan Kentsel İşlevlerden Kalması İstenenler” sırasıyla, “Perakende Ticaret ve Eğitim Kurumları” (%97), “Kültürel Tesisler ve Parklar, Rekreasyon Alanları” (%95), “Konut” (%91), “Oteller ve Turizm Yapıları” (%90), “Sosyal Tesisler” (%82), “Sağlık Tesisleri” (%81), “Yönetim Binaları” (%79)’dır. Ulaşım alanında; “Yeraltı Raylı Taşımacılık” (%93), “Yerüstü Raylı Taşımacılık” (%78) oranında kabul görmektedir, lastik tekerlekli taşımacılık içinden; “Taksi” (%79), “Otobüs” (%56) olarak cevaplandırılmıştır. Kaldırılması istenenler ise; “Orta Boy Sanayi” (%98), “Depolama” (%95), “Toptan Ticaret” (%92), “İmalat Sanayi” (%91), “Küçük Sanayi” (%79)’dır. Ulaşım alanında lastik tekerlekli taşımacılıktan; “Minibüs” (%88), “Midibüs” (%77), “Trolleybüs” (%53), “Dolmuş” (%52) oranında kaldırılması istenen toplu taşıma sistemi olarak belirtilmiştir.

Genel olarak tüm gruplarca **“Küçük ve Ortaboy Sanayilerinden Tarihi Yarımada’da Yer alması İstenenin”** yalnızca gıda imalat sanayi içinde “Fırın Ürünleri” (%71) olması belirlenmiş ve bunlar içinde de “Simitçi, Pastacı, Tatlıcı,

Ekmekçi”lerin bütün gruplarca yer alabilir nitelikte işlevler olarak seçildiği anlaşılmıştır. Ayrıca Koruma Kurulları, Üniversiteler ve Yerel Yönetimlerce tekstil üretimi içinde bulunan “Halı ve Kilim Üretimi”; Üniversiteler ve Sivil Toplum Örgütlerince “Yatak, Yorgan, Yastık ve Minder Üretimi”; Koruma Kurulları ve Üniversitelerce “Erkek, Kadın ve Çocuk Giyim Eşyası”; Koruma Kurullarınca “Giyim Eşyası”; Üniversitelerce ise “Hazır Dokuma Eşya Üretimi” Tarihi Yarımada’da yer alabilir nitelikte bulunmuştur. Tüm bu faaliyetlerin dokuma faaliyeti içinde kaldığı görülmektedir. **“Yer Alması İstenenler”** ise sırasıyla; “Sanayide Kullanılan Kimyasal Maddeler”, “Diğer Kimyasal Maddeler”, “Çeşitli Petrol ve Kimya Ürünleri”, “Kauçuk Ürünleri”, “Metal Dışı Minerallerden Ürünler”, “Demir ve Çelik Ana Sanayi”, “Makina Üretimi”, “Elektrikli Sanayi Makinaları, Aygıtları, Aletleri ve Malzemeleri ve Taşıt Araçları Sanayi” (%100), “Doğrama İşleri, Kontrplak, Preslenmiş Elyaf Levha vs., Madeni Eşya” (%98), “Ağaç Ambalaj Sanayi” (%95), “Tahta, Ağaç ve Mantar İşleri”, “Kağıt ve Kağıt Ürünleri” (%93), “İçki Sanayi” (%91), “Mobilya, Mobilya Techizatı ve Cilalama” (%89), “Gıda Maddeleri” (%88), “Deri ve Deri Eşya”, “Suni Deri ve Kürk” (%86), “Porselen ve Seramik Eşya”, “Cam ve Cam Eşya” (%84), “Tekstil Üretimi” (%76), “Basım, Yayın ve İlgili Sanayi” (%74), “Giyim Eşyası Sanayi” (%67) olarak belirtilmiş ve böylece büyük ağırlıklı bir tercih ile Tarihi Yarımada’da yer almaması gerekli sanayi türlerinin belirlenmesinde önemli bir çerçeve oluşturulmuştur.

“Zenaat Türü El Emeğine Dayanan Çalışmalardan Tarihi Yarımada’da Yer Alması İstenenler”; “Kuyumculuk” (%96), “Mücevherat” ve “Çiçekçilik” (%91), “Turistik Eşya Üretimi” (%89), “Bakırcılık” (%83), “Geleneksel Giyim Eşyası Üretimi” (%82), “Pirinç Eşya” (%76), “Bronz Eşya” (72), “Terlikçilik” (%67); ayrıca geleneksel giyim eşyası üretimlerinden “Dantel”, “Oya” (%91), “Elişi” (%89), “Fisto” (%85), “Beyaz İş” (%82) ve “Makina İşi” (%74); mücevherat üretimlerinden “Değerli Taş İşleme”, “Hediyelik Eşya” (%91) ve “Bijuteri” (%79); çiçekçilikten ise “Doğal ve Yapay Çiçekçilik” (%91) olarak belirtilmiş; **“Yer Alması İstenenler”**in ise sadece “Dökümcülük” (%53) olduğu görülmüştür. Bu değerlendirme el işi zenaat ölçüsünde bir çalışma alanının çevre içinde sakıncalı görülmediği anlaşılmaktadır.

“Turizm Yapılarından Tarihi Yarımada İçerisinde Yer Alması İstenenler”in içinde ağırlıklı olarak yeme-içme mekanları olarak; “Lokanta, Kafeterya, Fast Food

Yemek Yerleri" (%98) en yüksek orandadır. "Çayevi, Kahvehane" (%96), "3 Yıldızlı Otel" (%91), "Apart Otel" (%89), "Pansiyon" (%85), "Otel" (%84), "4 Yıldızlı Otel" (%79), "Öğrenci Yurtları, Hostel" (%78), "5 Yıldızlı Otel" (%76), "Misafirhane" (%69) ve "Kamu İşletmeleri Misafirhaneleri" (%67) bu değerlendirmeyi izlemektedir. Genelde tüm bu tesislerin turizm tesisleri olduğu ifade edilmiş olmaktadır. Ancak Sivil Toplum Örgütlerince "Misafirhane", "Kamu İşletmeleri Misafirhaneleri", "Öğrenci Yurtları ve Hostel"lerin turizm tesisleri olarak bu alanda **"Yer Almaması"** istenmiştir.

"Eğitim Yapılarından Tarihi Yarımada'da Yer Almaları İstenenler" sırasıyla; "Geleneksel Zenaat ve Sanat Eğitimi Kursları" (%89), "Liseler ve Halk Eğitim Merkezleri" (%87), "Temel Eğitim" (%85), "Üniversite ve Yüksek Okullar" (%80), "Meslek Edindirme Kursları" (%74), "Çıraklık Kursları" (%59), "Özel Okullar" (%56), "Teknik Liseler" (%55)'dir. Sivil Toplum Örgütleri "Teknik Okullar"ın ve "Çıraklık Kursları"nın (%55), Yerel Yönetimler ise "Özel Okullar"ın (%55) Tarihi Yarımada'da **"Yer Almamasını"** istemişlerdir.

Kamu sektörüne ait; "Ana-Çocuk Sağlık Ocakları ve Dispanserler" (%89), "Üniversite Klinikleri" (%77), "Poliklinikler" (%71), "Hastahaneler"den (%67) oluşan sağlık tesislerinin tümünün, özel sektöre ait sağlık tesislerinden ise yalnızca "Dispanserler ve Ana-Çocuk Sağlık Ocakları"nın (%51) **"Yer Alması"** gerektiği; yine özel sektöre ait sağlık tesislerinden "Klinikler" (%63), "Hastahaneler" (%58), "Polikliniklerin" (%56) **"Yer Almaması"** gerektiği ifade edilmiştir. Koruma Kurullarınca özel sektöre ait "Üniversite Klinikleri"nin, "Hastahaneler"in, "Poliklinikler"in, "Dispanserler ve Ana-Çocuk Sağlık Ocakları"nın tümünün; Sivil Toplum Örgütlerince ise yalnızca "Dispanserler ve Ana- Çocuk Sağlık Ocakları"nın Tarihi Yarımada'da yer alabileceğine ilişkin görüş bildirilmiştir.

Sosyal ve kültürel merkezlerden; "Müzeler" (%100), "Kültürel Araştırma Merkezleri" (%98), "Dini Yapılar" (%94), "Halk Eğitim Merkezleri" (%93), "Sergi Salonları" ve "Sosyal Araştırma Merkezleri" (%91), "Konferans ve Seminer Binaları" (%79), "Sinema ve Tiyatro Binaları"nın (%78) **Tarihi Yarımada'da "Kalması"; "Spor Yapıları"nın (%55) "Kalmaması"** önerilmiştir.

Tüm gruplar **“Tarihi Yarımada İçerisinde Özel Araç Kullanımının”** kısıtlanmasını (%81) istemişler, toplu taşımacılığın ise yerel yönetimlerce ücretli olarak gerçekleştirilmesini (%44) önermişlerdir. Bunun dışında toplu taşımacılığın sırasıyla **“Reklamlı-Ücretli”** (%15), **“Biletsiz-Ücretsiz”** (%12) ve **“Reklamsız-Ücretsiz”** (%3) olabileceği ifade edilmektedir. Özel araç kullanımının kısıtlanmasını isteyen gruplar sırasıyla Yerel Yönetimler (%90), Sivil Toplum Örgütleri (%90), Üniversiteler (%83) ve Koruma Kurulları (%67)’dir.

“Tarihi Yarımada İçerisinde” yerel yönetimlerce (%56) ve özel kuruluşlarca (%21) **“Otopark Yapılması”** istenmiş, otoparkın türü ise sırasıyla; **“Yeraltı Otoparkı”** (%40), **“Yerüstü Katlı Otopark”** (%26), **“Yerüstü Açık Otopark”** (%22) olarak önerilmiştir. Üniversiteler, Yerel Yönetimlerin ve Sivil Toplum Örgütlerinin özel kuruluşlarca otopark yapılmasını uygun buldukları görülmektedir.

“Tarihi Yarımada İçerisinde Yer Alan Doğal Açık Alanların, Park Alanlarının ve Sahil Parklarının Yaşayabilmesi İçin İçerisine Öncelikli Olarak”; **“Doğrudan Doğruya Yeşil Alan”** (%20), **“Çocuk Bahçesi”** (%18), **“Çocuk Oyun Alanları** (%14) ve **Kültürel Tesisler”** (%14), **“Spor Alanları”** (%12), **“Açık Hava Tiyatrosu”** (%10), **“Lunapark”** (%6), **“Eğlence Tesisleri”** (%6) gibi işlevlerin gelmesi uygun bulunmuştur.

“Gülhane Parkı’nda Geleneksel Hale Dönüşen “Gülhane Etkinlikleri”nin Devam Etmesinin Doğru Olmadığı” (%74) ve bu tür etkinliklerin Gülhane Parkı’na, Arkeoloji Müzesine ve Topkapı Sarayı’na **“Olumsuz Etkileri”** olduğu ve olacağı belirtilmiştir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu **“Tarihi Yarımada’ya Yeni Kentsel İşlevlerin”** yüklenemeyeceği (%64) görüşünde olup, yeni kentsel işlevler yüklenebilir (%36) görüşünde olanlar ise bu yeni işlevlerin sırasıyla; **“Kültürel Tesisler”** (%41), **“Eğitim Tesisleri”** (%31), **“Oteller ve Turizm Tesisleri”** (%10), **“Konut”** (%6), **“İmalat Sanayi”** (%4), **“Perakende Ticaret”** (%4), **“Dinlenme Tesisleri”** (%4) olmasını önermişlerdir.

“Tarihi Yarımada’nın Yüklenmesi Gereken Ana İşlevler” öncelik Sırasıyla; **“Oteller ve Turizm Tesisleri”**, **“Sağlık Tesisleri”**, **“Eğitim Tesisleri”** ve **“Yönetim Yapıları”** (%39), **“Sosyal ve Kültürel Tesisler”**, **“Parklar ve Rekreasyon Alanları”**

(%33), “Perakende Ticaret ve Depolaması” (%14), “Konut” (%13)’tur. “İmalat, Küçük ve Ortaboy Sanayi” ile “Depolama” (%1) oranında ihmal edilebilir düzeyde bir öneridir. Koruma Kurulları ve Sivil Toplum Örgütlerince “Oteller ve Turizm Tesisleri”, Üniversitelerce “Konut”, Yerel Yönetimler ve Sivil Toplum Örgütlerince “Kültürel Tesisler”, Koruma Kurullarınca “Eğitim Tesisleri”, Yerel Yönetimlerce “Sosyal Tesisler”e öncelik verilmiştir.

4.6. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

- **İstanbul Kent Planlama Sürecinin Tarihi İçinde ve İstanbul Nazım Planları İle Tarihi Yarımada Nazım Planlarında Kentsel Mirasın Durumunun Değerlendirilmesi**

İstanbul tarih boyunca yönetim merkezi olarak donatılmış ve bu işleve bağlı gelişme göstermiştir. İstanbul kentinin yerleşme mekanını üstün doğal çevre verileri ile kazanmış olduğu yer, insan eliyle yapılmış çevrenin etki ve katkısı ile daha da gelişmiş ve yüzyıllar boyu değişik kültürlerle mekan vermiştir. Bu İstanbul’un kimliğini oluşturan zengin bir kültür mirasıdır. Doğal ve arkeolojik sitler, kentsel sit, önemli mimarlık, kültür ve sanat ürünleri, sivil, dini askeri kültür varlıkları kentsel mekanda yoğunlaşmasıyla dünyanın en önemli doğal ve kültürel varlıklarına sahip bir kentsel yapı oluşmuştur. İstanbul her dönemde önemini arttırarak korumuştur.

Prost Planı’nda (1937) başlıca anıtların korunması, Sarayburnu ile Küçükayasofya arasında arkeolojik bir park tesis edilmesi, sur dışında yapı yasağı konulan bir yeşil kuşak yaratılması, kent manzarasına hakim olan başlıca önemli eserler çevresindeki binaların yükseklik ve karakteri hakkında özel önlemler alınması olumlu plan kararlarıdır; ancak büyük sanayi için Haliç kıyılarının tahsisi ve Tarihi Yarımada’ya nüfus ve trafik yoğunluğu çekecek işlevlerin yüklenmesi olumsuz kararlardandır.

1980 Nazım Planı, mevcut kentsel dokudaki sorunlu alanların öncelikle düzenlenmesinde çözümün Koruma Amaçlı İmar Planı’nda görülmesini hedeflemektedir. İstanbul Tarihi Yarımada’da yer alan tarihsel merkezin MİA yükünü azaltan bir desantralizasyon anlayışı içinde aşamalı iş merkezlerinin geliştirilmesi, metropoliten alanda çalışma alanlarının dengelenmesi ve eğilimlerin yönlendirilmesi, toplu ulaşım sistemine ağırlık verilerek özel araç hareketliliğinin

sınırlandırılması ve mevcut ulaşım altyapısından en yüksek verim elde edecek biçimde yararlanılacağına belirtilmesi Tarihi Yarımada'nın korunması için olumlu kararlardandır.

Bu kararların yanısıra metropoliten hizmetlerin kent bütününde MİA alanında yoğunlaştırılması, yakalararası nüfus dağılımının doğuda %33 ve batıda %67 oranına erişebileceği kabulü ile günlük Boğaz geçişlerinin arttırılmasının özendirilmesi, sanayi sektöründeki işgücünü İstanbul'a çekebilecek biçimde 7100 Ha yeni sanayi alanı öngörülmesi korumayı olumsuz yönde etkileyen kararlardandır.

1994 Nazım Plan Raporu'nda İstanbul'un küresel ekonomik gelişme süreci ile dünya metropollerini aşaması içinde yerini alması ana hedef olarak belirlenmiştir. Ancak kentin tarihsel gelişme sürecinde kazandığı kimliğin ve değerlerinin yeni anlamlar kazanarak korunması hedefinin gözetildiği vurgulanmakla birlikte globalleşmenin İstanbul'un tarihsel kimliği ve kent kimliği ile kentsel miras üzerine olumsuz etki yapacağının ayırdına varılmadığı anlaşılmaktadır. Aynı zamanda İstanbul'un kültürel mirasının fiziki ve sosyal dokusu yok edilmeden turizm açısından değerlendirilmesi de ikilem yaratmaktadır. İstanbul'da bulunan sanayinin İstanbul'un kültür ve tabiat varlıklarının korunması doğrultusunda yönlendirilmesi gerekir. Avrupa ve Asya kıtalarının birleştiği yerde yerleşmiş olan bu doğrultuda çözüme götürülmek gereğini taşır. Planlamada hareket noktası; kültür ve tabiat varlıklarının korunmasının planlamanın belirleyicisi olarak kabulü olmalıdır. 1994 Nazım Plan Raporu'nda bulunan metro, Boğaz tüp tüneli, deniz otobüsü, Avrupa demiryolu hattı vb. ulaşım hatlarının Tarihi Yarımada'da düğümlenmesi, merkezin Yenikapı-Ferhatpaşa aksına kaydırılması, Tarihi Yarımada'yı trafik, nüfus ve işlev yönünden yoğunlaştırarak korumanın gerçekleşmesini zorlaştırabilecek kararlar olarak görünmektedir.

1995 Metropoliten Alan Alt Bölge Nazım Plan Raporu'nda İstanbul'a dünya kenti statüsü kazandırılması hedeflenmekte ve bu esas yönünde donatılmasının sağlanmaya çalışılacağı, İstanbul'un tarih, kültür, bilim, sanat, siyaset, ticaret, hizmet ağırlıklı bir metropoliten kent olarak koruma ve gelişme dengesinin kurulmasının gerektiği ifade edilmektedir. Geleneksel kent dokusunun kesinlikle metropoliten alan alt bölge gelişme dinamiklerinin baskısından kurtarılması ve bu alanların sanayi, imalat, depolama gibi bu mekanlara zarar veren fonksiyonlardan arındırılması ve de santralizasyona gidilmesi, tarihi kimliği yok eden en büyük tehlikelerden olan tek

merkezli büyüme olgusunun önüne geçilmesi, kentsel sit alanlarında düşük yapılanma ve nüfus yoğunluğu ilkesinin uygulanması, bu alanlarda ulaşımın sit karakteristiğine uygun hale getirilerek yayalaştırma ağırlıklı tarihi yol dokuları oluşturulması, mülk sahiplerinin koruma çalışmalarını yapacak biçimde koordine edilerek örgütlenmesi temel ilkeler olarak belirtilmiştir. Bu raporda İstanbul'da sit alanlarının geleneksel yapıları ile uyumlu işlevler kazandırılarak düzenlenmesi esas alınmış, sit alanları için koruma amaçlı imar planlarının yapılması önerilmiştir. Sit alanlarının işlevsel olarak sınıflandırılması, ayrıntılara inilerek koruma alanlarının özelliklerinin irdelenmesine dayalı kentsel koruma projelerinin geliştirilmesi olumlu bir yaklaşım olarak görülebilir.

1990 onanlı 1/5000 Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım Plan Raporu'nda Tarihi Yarımada'nın yapı ve potansiyeli ile uyumlu olmayan (imalat, depolama vb.) işlevlerden arındırılarak kültür, turizm, rekreasyon ve ilgili ticaret kullanışlarının ağırlık kazanacağı canlı kentsel merkezler oluşturulması, Tarihi Yarımada'nın kendisiyle ilgili olmayan trafiği en etkili biçimde Yarımada dışına atacak "by-pass" ulaşım sistemlerinin mevcut yapısal dokuyu tahrip etmeksizin oluşturulması, Tarihi Yarımada içindeki sosyal donatıların yerleşik nüfusa hizmet etmeye yönelik olması, taşıttan arındırılmış geniş yaya alanları ve yaya dolaşım ağlarının oluşturulması şu an geçerliliği bulunan ve uygulanması gerekli olan olumlu kararlardır.

1937 Prost Planı'ndan itibaren tüm kentsel planlama çalışmalarında Tarihi Yarımada'nın korunmasına yönelik ilke ve plan kararları geliştirilmiş ancak Tarihi Yarımada ve korunması gerekli kültür ve tabiat varlıkları ile doğal ve yapılaşmış çevre verileri bu planlarda belirleyici olarak değerlendirilmemiştir. Kentin tarihsel gelişimi esnasında oluşan ve günümüze kadar ulaşan kültürel ve fiziksel dokunun korunarak kullanılması ve çağdaş kent yaşamına katılmasının sağlanması konuya dinamik bir yaklaşım getirilmeye çalışıldığının ifadesidir. Kentsel planlama çalışmalarının bir kısmında korumayı geliştirici olumlu kuralların özel durumlara ve ayrıntılara inerek belirlenmesi olumlu bir yaklaşım olarak görülmelidir. Diğer bir kısmı Koruma ilkelerini genel düzeyde öneriler olarak ortaya koymaktadır.

- **İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne Ait Mevcut Kentsel Koruma Politikalarını Saptayıcı Anket Soruşturması Bulgularının Değerlendirilmesi**

İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde genelde kültür varlıklarının ülkemizde ve yabancı ülkelerdeki örneklerle aynı olmak üzere yoğun olarak merkez ve çevresinde ya da kentsel alt merkezlerde diğer örneklerle göre oldukça yoğun olarak bulunduğu; bunun nedeni İstanbul'un, her dönemde başkent özel işlevi nedeniyle donatılmasından ve bunun sonucu en önemli kültür varlıklarını barındırmasından kaynaklanmaktadır.

Kentsel mirası tanımlarken uygulanması istenen; Bilimsel Değer, Kültürel Değer, Tarihsel Belge Niteliği, Sosyal Değer gibi 5 grup oluşturan tanımlama kriterlerinden hepsinin İstanbul için kentsel mirası tanımlarken uygulanması gereken kriterler olduğu ve bunların yasalarda da ayrıntılı biçimde yer almasının uygun olacağı ortaya çıkmıştır.

Tespit, tescil ve envanter ile röleve analizi, tarih araştırması gibi ayrıntılı işlemlerin istenen yeterlilikte olmamasına karşın Türkiye'deki diğer bölgelere göre daha iyi durumda olduğunu göstermekte ve her yıl bu konuda gittikçe ayrıntıya da inen olumlu bir duyarlılığın ortaya çıkmakta olduğu anlaşılmaktadır. Uzman sayısının yeterli olmadığı, bu durumun Türkiye'nin diğer kentleri içinde geçerli olduğu, yeterli ve donanımlı uzmanların yetiştirilmesi için yüksek öğrenim kurumları nezdinde girişimde bulunması gerektiği anlaşılmaktadır.

Büyükşehir Belediyesi sınırları içindeki kültür varlıklarına ilişkin kararların yalnızca Kültür Bakanlığı'na bağlı Koruma Kurulları'nca alınması ve Büyükşehir Belediyesi'nin bu konuda fazla bir yetkisinin olmamasının korumayı olumsuz yönde etkilediği, İstanbul'da bulunan 3 adet Koruma Kurulu'nun korunacak varlıklara ilişkin çalışmalarda yoğunluk nedeniyle yetersiz kaldığı, bu anlamda koruma konusunda bir desantralizasyona ve kurumsal yeniden yapılanmaya girmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. İstanbul Tarihi Yarımada'ya ilişkin Koruma Amaçlı Nazım İmar Planları 1964 yılından günümüze kadar olan süreç içerisinde varolmasına karşın sürekli yenilenip revize edilmediği ve güncel ihtiyaçlara cevap veremediği, merkezi ve yerel yönetimlerce uygulama iradesi gösterilmediği ve bu kapsamda uygulamaya ilişkin kentsel koruma uygulama programı planla birlikte yapılmadığı, korumayı

sağlayacak örgütlenme modeli ve uygulama araçlarına ilişkin etkin ve uygulanabilir politikalar geliştirilmediği ve bu nedenle kentsel mirasın korunması yeterince sağlanamadığı anlaşılmaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nce kurulan Tarihi Çevreyi Koruma Müdürlüğü görev, yetki, sorumluluk, bilgi ve teknik donanımı artırılarak daha geniş olanaklara sahip, daha bağımsız hareket edebilen ve uzman bir çalışma kurulunun denetiminde çalışan bir birim haline getirildiğinde koruma adına oldukça olumlu sonuçlar alınması mümkündür. Bu bağlamda kentsel koruma yerel yönetimlerde öncelikli ve ivedi hizmetlerin arasına alınmalı, korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının imar planında başat girdi ve belirleyici olarak değerlendirilmeli ve kentsel koruma için belediyelerde yetkili ve aşamalı bir örgütlemeye gidilmelidir. İstanbul için Ontario ve Londra Mirası Koruma Yasaları örneğinde olduğu gibi özel bir İstanbul Koruma Yasası ve Koruma Yönetmeliği oluşturulmalıdır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin yalnızca kendi olanaklarını kullandığı, merkezi yönetimin ve Kültür Bakanlığı'nın yerel yönetimlere hem fon ayırması hem de yerel yönetimlerin yaptığı koruma çalışmalarının önünü açıcı, kolaylaştırıcı, teşvik edici düzenlemeler yapması ayrıca ticari kuruluşlar, vakıflar, sivil inisiyatif ve mal sahiplerinin yerel yönetim ve merkezi idareyle bu çalışmalara katılabilmesine olanak veren yöntemler ve organizasyonlar geliştirmek suretiyle daha çok yardımcı olabileceği, kullanıcıların ve mal sahiplerinin yasalarda var olan destek araçlarından genelde haberdar olmadığı veya bunları kullanmakta isteksizlik gösterdiği, bu konuda kamuoyunun bilgilendirilmesinin gerekliliği görülmektedir.

Yurtdışı örneklerde korunacak bölgelerin prestij ve mülk değeri yüksek olmasına karşın İstanbul Tarihi Yarımada'da bu tür alanların genelde çöküntü bölgesi olduğu, gelir ve eğitim seviyelerinin oldukça düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun nedeninin kültürel mirasın değeri konusunda halkın ve kamuoyunun yeterli bilince ulaşmaması, bu tür alanlarda merkezi ve yerel idarelerin öncü rolü üstlenerek gerekli altyapı ve konfor koşullarını yeterince sağlamamalarından kaynaklandığı söylenebilir.

Tarihi Yarımada'da yer alan ticaret, barınma, sosyal, kültürel, idari, sağlık, eğitim amaçlı kullanım ve turizm vs. işlevlerin yoğunluklarının mirasa zarar vermeyecek biçimde düzenlenerek devam etmesinin, buna karşın imalat ve depolama faaliyetlerinden kentsel mirasa zararlı olanların çıkması diğerlerinin ise kalmasının

koruma politikaları yönünden uygun olacağı görülmektedir. Trafikten arındırma ve yayalaştırmanın da korumanın en önemli koşullarından olduğu ihmal edilmemelidir.

İstanbul'da turizm altyapısının ve özendirmelerin Türkiye ve dünya standartlarına göre oldukça iyi durumda olduğu görülmektedir. Atina ve Londra örneklerinde olduğu gibi İstanbul kültürel mirasının kültürel turizm için evrensel bir değer, sosyal, kültürel ve ekonomik bir kaynak ve çok önemli bir turizm kaynağı olarak değerlendirilerek "kültürel turizm" in oluşturması ve elde edilen gelirin önemli bir kısmının kültürel mirasın korunmasına ayrılması, yerel yönetimlerin, merkezi yönetimin ve özel kuruluşların konuyla ilgili turizm geliştirme stratejilerini oluşturmaları, kentsel mirasın kullanım olanaklarını değerlendirmeleri, turizm için çekim yapan kentsel koruma öğelerinin kaybına sebep olmayacak biçimde kültürel turizm ilkelerinin belirlenmesinin uygun olacağı anlaşılmaktadır.

- **İstanbul Tarihi Yarımada Kentsel Koruma ve Yeniden Yapılanma Politikalarının Belirlenmesine İlişkin Anket Soruşturmaları Bulguların Değerlendirilmesi**

Yapılan soruşturmalar Tarihi Yarımada'nın İstanbul'un en önemli tarihi ve kültürel mirasını oluşturduğu ve kent kimliğiyle birebir örtüştüğünü göstermektedir. Tarihi Yarımada'yı korumanın aynı zamanda "Kent Kimliği"ni de korumak anlamına geldiğini ve en olumsuz durumun kültürel mirasın korunamaması ve kent kimliğini de etkileyen silüetin bozulması olduğunu ortaya koymaktadır. Tarihi Yarımada'yı koruma amacına yönelik öncelikli kriterlerin kültürel, sanat, bilimsel ve estetik değerler olduğu, bunun da geçmişin kültürel birikiminin geleceğe aktarılması ve kültürel süreklilik açısından önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Kültürel mirasa ilişkin yasalarda yer alan kriterlerin İstanbul ve diğer kentlerde yapılan anket soruşturmalarında ortaya konduğu biçimde yeniden ayrıntılı kapsayıcı olarak tanımlanması gerektiği anlaşılmaktadır.

Anket soruşturmalarında mevcut yasal, kurumsal çerçeve ve koruma araçlarıyla korumanın mümkün olmadığı, sürdürülebilir bir kentsel koruma için halkın kent yönetimine, planlamaya ve yeniden yapılanmaya katılımının, merkezi ve yerel yönetimlerle, halkın, sivil toplum örgütlerinin, üniversitelerin, mal sahiplerinin bir araya geldiği etkin bir kurumsal organizasyonun uygun olacağı anlaşılmakta ve hem

Türkiye'nin kendi şartlarına hem de uluslararası ortak ilke ve standartlara uygun olan kurumsal çerçevenin yeniden yapılandırılması, koruma kavramlarının yeniden tanımlanması, yeni koruma yöntem ve stratejileri oluşturulmasının uygun ve yararlı olduğu sonucu ortaya konmaktadır.

Tarihi Yarımada'daki mevcut fiziksel, sosyal, kültürel, ekonomik ve demografik yapının kentsel mirasın korunmasına olanak sağlayacak biçimde değiştirilmesinin gerekliliği de beklentilere uygun görünmektedir.

En etkin uygulama aracı olarak planlama görülmekte korumanın sağlanabilmesi için işlevsel koruma planlamasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Yapılan ayrıntılı soruşturmalarda Tarihi Yarımada'daki kalması istenen ve koruma için olumlu bulunan kentsel işlevlerin yurtiçi ve yurtdışı diğer örnek kentlerle benzerlik gösterdiği ve sırasıyla perakende ticaret, eğitim kümeleri, kültürel tesisler, konut, park ve rekreasyon alanları, turizm yapıları, sosyal, sağlık ve idari yapılar olduğu ve özel araç trafiğinin kısıtlanması, yayalaştırmanın artırılması, toplu taşıma olanaklarının ve raylı taşımacılığın yaygınlaşmasının uygun olacağı anlaşılmaktadır. Özellikle zanaat türü el emeğine dayanan küçük zanaat türlerinde bu tür kentsel koruma alanları için olumlu etki yapacağı genel ve doğru bir kabul olarak ortaya konmaktadır.

Tarihi Yarımada'nın yüklenmesi gereken ana işlevlerinin kültürel tesisler, turizm, sağlık, eğitim ve yönetim olduğu ayrıca perakende ticaretinde uygun olduğu anlaşılmakta ve bu durumun benzer durumdaki diğer kentler içinde uygun olduğu söylenebilir.

5. BÖLÜM – SONUÇ

"Türkiye'de Kentsel Koruma Politikalarının Gelişimine Yardımcı Bir Yöntem Denemesi" olarak geliştirilmeye çalışılan bu Doktora Tezi'nde, ülkemizden ve yabancı ülkelerden örneklerle ve örnekleme İstanbul Tarihi Yarımada analiz alanı bağlamında kentsel koruma politikaları için yol gösterici bir yöntemin çerçevesini oluşturacak ilkeler ve politikalar ile bunların altlığı olabilecek inceleme, araştırma ve soruşturma yönünden genel sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Tez içeriğine uygun olarak konu geniş kapsamlı bir yaklaşım ile incelenmiş, bu bağlamda korumanın amacı, gerekliliği ve nedenleri yönünde; koruma politikaları; korunacak varlıklar, bunlara ilişkin ölçütler ve kriterler yönünde; yeniden yapılanma ve örgütlenme yönünde; planlama süreci aşamaları yönünde bulgularla geliştirilen sonuçlar aşağıda verilmiştir.

- **Korumanın Amacı, Gerekliliği ve Nedenleri Yönünde;**

Korumaya ilişkin uygun ve geçerli politikaların belirlenebilmesi için öncelikle korumanın amacının doğru olarak ortaya konması gereklidir. Yapmış olduğumuz bu çalışma ile ulaştığımız sonuç; kültür varlıklarının geçmiş çağlardan bu yana yaşamış olan toplumların yaşantılarıyla ilgili temel kayıt olarak toplumların sosyal, ekonomik, kültürel, teknik ve bilimsel yapısını yansıttığı, tarihin somut belgeleri olarak bilgi kaynağı durumunda olduğu ve tarihsel bilinç, deneyim ve bilgi birikimini sağlayarak geçerli ve güncel çözümlerin oluşturulabilmesini sağladığı, insanların ortak malı durumunda olması nedeniyle insanlık için ortak fayda ve paydayı oluşturduğu, uluslararası karşılıklı sevgi ve itibar oluşturarak işbirliği ve tanınmayı artırıp toplumsal barışa ivme kazandırdığı, toplumların kültür ve uygarlıklarının temel öğeleri olduğu ve kültürlerin ayırd edici özelliklerini ortaya koyan verileri oluşturduğu, toplumdaki çeşitliliğe cevap verebilmek için gerekli olan sosyal, dinsel, kültürel etkinliklerin, çeşitlilik ve zenginliğin somut tanıklarını

oluşturduğu, çağımızın standartlaşmasının getirdiği benzeşme ve kimliksizleşme tehlikeleri karşısında insanlar ve toplumların kimliklerini ve kültürlerini bulmalarına yardımcı olduğu, yapım teknikleri ve mimari biçimlerin birbirine benzediği dünyada tek bir tip bir çevre oluşması tehlikesinin bu miras ile bertaraf edilebileceği, kültürel mirasın; kültürel kimliklerin gelişimine yardımcı olarak kültürlerin zenginleşmesine, kültürel yaşama katılımının genişletilmesine, kültürel işbirliğinin artmasına yardımcı olduğu, geçmiş, günümüz ve gelecek arasında sosyal, kültürel, ekonomik, teknik ve bilimsel olarak bir referans bağı oluşturduğu, günümüz ve gelecek kuşaklara kimlik duygusu aşılayarak toplumsal bilincin oluşmasına katkıda bulunduğu, bu nedenle korumanın gerekli olduğu söylenebilir.

Kültürel mirasın korunmasının turistik cazibe nedeni olacağı ve kültürel eğitim için önemli bir unsur olduğu, bu mirasın korunmasının kültürel ve çevresel gelişmenin bir parçası olduğu da ayrıca belirtilebilir.

Bu bağlamda korumanın amacı; kültürel mirasın yerel ve evrensel bilinç için sosyal ve kültürel kopuşlara neden olmayacak biçimde sosyal, kültürel ve ekonomik yaşama katılarak ve günlük yaşantı içinde değerlendirilip geçmiş ve gelecek kuşaklarla diyalog kurabilmesini sağlayacak biçimde insanlığın ortak çıkarları ve sorumluluğu adına özgünlüklerinin ve farklılıklarının saygı duyularak korunması ve her türlü yıkıcı, saldırgan, zararlı eylemler veya doğal koşullara ya da zamana bağlı eskime ve köhnelmelere karşı güvence altına alınması olarak açıklanabilir. Bu amacı sağlamaya yönelik olacak biçimde kültürel mirası güvence altına alacak olan koruma anlayışının; yaşadığımız çevreyi korunacak olan kültürel mirasa ait geçmişe göre dondurarak değil, bu mirası güvenli bir biçimde korumakla birlikte çağdaş yaşama ait yeni değişimlerin bunlara eklenmesini de sağlayarak geliştirilmesinin gerekli olduğu söylenebilir.

- **Koruma Politikaları, Korunacak Varlıklar ve Bunlara İlişkin Ölçütler ve Kriterler Yönünde;**

Kültür varlıklarını ve kültürel mirası korumanın öncelikli bir kamu görevi ve uluslararası ödev olduğu kabulü yapılmadan temel koruma politikaları oluşturmak mümkün görünmemektedir. Ülkemizde korumaya ilişkin politikalar gözden geçirildiğinde görülmektedir ki; genelde Kalkınma Planları Dönemi'nden önce, sonra

ve günümüzde kültür ve tabiat varlıklarının korunmasına ilişkin sürdürülebilir herhangi bir politikanın yönetimlerce geliştirilemediği, özellikle son yıllarda kentsel mirasın öneminin gözardı edilerek tüm sosyal, ekonomik ve kültürel konulara yalnızca ekonomik yönden yaklaşımın yeğlendiği ve bu konuya ilişkin ilke ve tedbirlere gerektiği biçimde ve düzeyde yer verilmediği, bu konunun akademik çevrelerin ve bazı sivil toplum kuruluşlarının inceleme ve araştırmaları ile gündemde tutulduğu anlaşılmaktadır.

Yapılan inceleme ve soruşturmalarda sözü edilen koruma gereklilik ve amacına uygun biçimde **kültürel mirasın korunmasına yönelik etkin koruma politikaları ve programları yapılarak yeni koruma stratejilerinin oluşturulması, yasal, kurumsal, kavramsal çerçevenin ve koruma araçlarının yeniden yapılanması, koruma ve kültürel miras bilincinin geliştirilerek toplumda yaygınlaştırılması, her düzeyde eğitim ve tanıtımın yapılması, etkin yeni organizasyonların teşvik edilip güçlendirilmesinin** uygun olacağı anlaşılmaktadır.

Kamu yetkililerinin kültürel mirasın bir kamu görevi ve kamu yararı bir tasarruf olduğundan hareketle genel bütçeyi kültürel mirası koruma politikaları ışığında hazırlamaları, sorumlu kamu kuruluşlarının ve yerel yönetimlerin program ve bütçelerini kültürel mirası gözönünde tutarak ve gerekli katkıyı sağlayacak biçimde düzenlemeleri ve koruma politikalarının hedefine varabilmesi içinde merkezi idarenin ülkesel hem de yerel idarenin bölgesel mali destek programları hazırlamaları, aynı zamanda kültürel varlıkların dünyanın ortak mirası olduğundan hareketle diğer ulusların ve uluslararası örgütlerin bu ortak mirası yurtdışı fon ve kaynaklarla desteklemelerini sağlayacak biçimde programların düzenlenmesi uygun ve yararlı olacaktır.

Bu bağlamda; yasal, idari, bilimsel, teknik, mali ve eğitime yönelik önlemlerin alınması ve güçlendirilmesi, bunların eşgüdümünün sağlanması, koruma politikalarının uygulanabilmesi amacıyla merkezi ve yerel yönetim birimleriyle sivil toplum örgütlerinin ortak çalışmalarının sağlanması, yeterli teknik, altyapı, uzman ve araçla donatılmaları gereklidir. **Kültürel mirasın ulusal ve uluslararası gelişmenin üzerinde bir denetim aracı değil, gelişme için bir belirleyici olduğu kabul edilmelidir.** Korunması gerekli kültür varlıkları için uluslararası standartlara uygun biçimde doğru tanımlar ve ölçütlerin geliştirilmesi, **korumanın kent, bölge ve ülke**

kalkınma planları politikalarının ana hedeflerinden birisi olarak ulusal, bölgesel ve yerel düzeydeki planlamanın belirleyici başat ögesi olması, sosyo-ekonomik, kültürel, çevre ve eğitim politikalarının bir parçasını teşkil etmesi ve diğer sektörel politikalarla aktif işbirliği içerisinde olması, mirasın hem ülkesel, bölgesel ve yerel planlama ile hem de uluslararası ölçekte ilişkilerini düzenleyen etkili ve esnek mevzuatların yapılması, kalıcı bir koruma politikası için geniş çaplı bir desantralizasyonun gerekliliğinin kabul edilmesi, konuyla ilgili kararların alındığı tüm düzeylerde koruma çalışmalarından sorumlu kişilerin bulunması hem ülkemiz hem uluslararası toplum için ortak politikalar olarak benimsenmeli, hem kamunun ilgisini uyandırmaya yardımcı olacak hem de koruma konusunda aktif rol alabilecek uluslararası, ulusal ve yerel bağımsız sivil toplum örgütleri cesaretlendirilmelidir.

Kültürel mirasın sınırlama getirilmeden etkin ve eksiksiz bir biçimde kullanılabilmesinin sağlanması, bu anlamda toplumsal yaşamda uygun bir işlev verilerek güncel yaşamda kullanılmak üzere çevirime tabi tutulması, **bu mirasın günümüz sosyo-ekonomik ve kültürel yaşamı ile bütünleştirilmesinin** devlet politikası haline getirilmesi, merkezi ve yerel yönetimlerle halkın bunu görev sayması, koruma alanlarında nüfus azalmasını denetlemek ve eski yapıların köhnemesini önlemek amacıyla yeni ve uygun kentsel işlevlerin ekonomik çöküntü içinde bulunan bölgelerde yerleşmesinin teşviki, yeni kentsel işlevlerin tarihsel kentlerin kimlik ve doku karakterine uygun olmasının gerektiği, tarihsel merkezlerde kent çevresindeki alanların gelişim kararlarının tarihsel yerleşme dokusu üzerindeki baskıyı hafifletecek biçimde yönlendirilmesi, gerekli sosyal, kültürel, ekonomik ve kentsel altyapının korunması ve geliştirilmesi, **kentsel mirasın korunmasının bir kentsel ekonomik canlanma ve çözüm getirebilecek biçimde sağlanması**, koruma alanlarında bulunan nüfusun ekonomik ve sosyal yapısının da kentsel korumanın amaçlarıyla örtüşecek biçimde dönüştürülmesi, **kentlerin açık hava müzesine dönüşmeden güncel yaşam içerisinde uygun biçimde kullanılarak korunması** ve mirasın mutlaka yerinde korunmasının sağlanabilmesi gereklidir.

Ayrıca günümüzün yeni yapılarının yarının mirası olacağı gözönünde tutularak çağdaş mimarlığın yüksek kalitede ve kültürel kopuşlara neden olmayacak ve kültürel sürekliliği sağlayacak biçimde yapılabilmesi için gerekli desteklerin verilmesi, Yine bu bağlamda; korumada uluslararası politikaların oluşturulmasına yönelik olarak **uluslararası koruma anlayışı ve yaklaşımında birliğin**

sağlanabilmesi, uluslararası ortak ilke ve standartların geliştirilip yaygınlaştırılması ve bilim, teknoloji, ekonomik yardım, eğitim ve tanıtım konularında işbirliğinin arttırılarak güçlendirilmesi ve uluslararası ortak bilinç oluşturulması için çaba gösterilmesi, merkezi ve yerel yönetimlerle kentsel ve çevresel koruma amaçlı bütün sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği, fikir ve deneyim alışverişi olanaklarının arttırılmasının uygun ve gerekli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'deki 2863/3386 sayılı yasalarda "19. yy. sonuna kadar yapılmış taşınmazlar"ın ve "devletin imkanları göz önünde tutularak örnek durumda olan ve ait olduğu devrin özelliklerini yansıtan yeteri kadar eserin" korunması biçimindeki kısıtlayıcı hükümler birçok kültür varlığını koruma dışı bırakarak, kentsel sitlerin sınırlarının ve koruma kapsamının daraltılmasına ve bundan dolayı da birçok kültür varlığının yok olmasına neden olmuştur ve olmaktadır. Ayrıca 20.yy başından günümüze kadar olan sürecin de tarihin bir parçasını oluşturduğu ve gelecek kuşaklar için bir miras oluşturacağı kabulünden hareketle birçok 20.yy başı ve Cumhuriyet Dönemi eserinin yasa kapsamının müsaade etmemesi sonucunda koruma dışı kaldığı görülmektedir.

Bu kısıtlayıcı durumun düzeltilerek kültürel varlık kapsamının genişletilmesi ve geçmişin bütünlüğü göz önünde tutularak kriterleri belirlenmiş olmak kaydıyla yurtdışı örneklerde ve Atina örneğinde olduğu gibi geçmişten günümüze kadar olan herşeyin veya Londra örneğinde olduğu gibi 1945 sonrası ve 1960 yılına kadar olan kültür varlıklarının koruma kapsamına alınması ve yasalarda bu biçimde yeniden tarif edilmesi gereklidir. Koruma alanlarının ve korunacak varlıkların arttırılmasından korkulmaması gerektiği Londra örneğinde 800 koruma alanı bulunduğu ve kentin %25'ini oluşturduğu önemli bulgular olarak ortaya çıkmaktadır. Kültür Bakanlığı bünyesinde geliştirilen koruma değerlendirmesinin belki de bu biçimde ısrar edildiğinden dolayı yeterince yerel yönetimler ve halk tarafından tam anlamıyla benimsenmediği düşünülebilir.

Yurtdışı örneklerde de olduğu gibi ulusal ve yerel öneme sahip tek yapılar, yapı toplulukları, mimari ve tarihsel öneme sahip kent ve kır peyzajları biçiminde kriterler belirlenerek tanımların açık uçlu bırakılması, kültür varlığı kapsamının zamanla ve gerekli görüldükçe genişletilebilmesi için korunacak

kültür varlıklarının kapsamını genişleten bir anlayış benimsenmeli ve kentsel koruma alanlarının ve korunacak varlıkların sayıca büyümesinden kaçınılmamalıdır. Sit ve anıt kavramları genişletilmelidir. Genelde güncel yasal durumun korumayı sağlayamayacağı ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Korunması gerekli kültür varlıklarının çevresini oluşturan ve onlara ölçek kazandıran yapılar, yapı toplulukları veya silüetleri, tarihi değer açısından hem diğer yapı ve objelere hem de çağına tanıklık eden varlıkları, yapılaşmış çevre öğelerinin dışında kalan diğer kentsel açık alanlar, meydanlar, sokak dokuları, genel kentsel karakteristik vb. kimlik öğelerinin de genel dokunun tamamlayıcı öğeleri ve bütünleyicisi olarak korunmaları gereklidir. Yanısıra özgün ve tekil olan kültür varlıkları geleneksel mimari ve zenaatler, yerel mimari ve teknikler, halk sanatının ilginç örnekleri, kentsel ve kırsal mimari, endüstriyel kültür mirası, karakteristik köyler, doğal ya da insan yapısı ortamlarda bulunan daha az önemli yapılar, tarihsel öneme sahip kentsel ve kırsal peyzajlar; parklar, bahçeler, korunması gerekli yapıların açık alanları ve bahçeleri de korunmalıdır. Ayrıca günümüzün de gelecek nesiller için tarih olacağı kabulünden hareketle, modern ve çağdaş mimari örneklerinin saklanabilmesi, günümüzde önemli bir kişi ve olayla ilgili yapıların veya önemli mimari ve kültürel yapıt örneklerinin de gelecek adına koruma altına alınması yerinde olacaktır.

Koruma altına alınan yapıların mimari ve yapım tekniğine ilişkin unsurlar; özgün strüktür, malzeme, mekan, renk, doku, genel hatlar, yönler, ölçek vb. unsurların korunması, ayrıca her türlü kültürel farklılık, zenginlik, kimlik, kültürel miras gelenekleri, geleneksel zenaatler, zenaat unsurları ve kültürel mirasın korunması için gerekli olan geleneksel kullanıcılar, yaşam biçimleri, işlevler ve yardımcı unsurları da kapsayan genişletilmiş bir kültürel miras kavramının güncel hale getirilmesinin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bugünkü durumda bu tür kültürel varlıklar tescil dışı kalarak yok olmaktadır.

İncelemeler göstermektedir ki; günümüzde kapsamı genişletilmiş olan "kültürel miras"ın en başat unsurlarını "kentsel miras" ve "kent kimliği" oluşturmakta, eski eser, anıt, tarihi çevre kavramından "kentsel miras", "kent kimliği" ve "kültürel kimlik" kavramının savunusuna gelinmiş bulunmaktadır. Kentsel

korumada korunması gerekli olan ögelerin tümünün kentin ve bütününün bir parçası olduğu ve yerinde korunması gerektiği de ayrıca göz önünde tutulmalıdır.

Kültür varlıklarının sınıflandırılmasında UNESCO ve Avrupa Konseyi kabullerine uygun olarak **korunacak varlıklarını ölçekleri esas alınarak “anıtlar, yapı toplulukları ve sitler” olarak 3 grupta toplanması, Türkiye’de yer alan kültürel mirasın mevcut durumu açısından daha uygun olacaktır.**

Örnekleme alanı olan İstanbul Tarihi Yarımada; külliyele, camiler, saraylar, medreseler, hamamlar, kiliseler, havralar vb. “anıtlar”ı, sivil mimarlık örnekleri, sıraevler, konaklar, su kemerleri, sarnıçlar vb. “yapı toplulukları”nı, arkeolojik sit, doğal sit, kentsel sit, tarihsel sit olarak bütün “sit” gruplarını bünyesinde bulundurmakta ve uluslar arası kabullere uygun kültürel mirasın tüm ögeleri bir kentsel mekan içerisinde bir arada bulunabilmektedir. Bütün sit gruplarının bir arada içiçe bulunması, farklı sit değerlendirmelerini ve “**karma sit**” kavramını ve olgusunu da dikkate almayı gerektirmektedir. Ayrıca İstanbul’un bu özel durumu göz önünde tutularak Londra ve Toronto-Ontario örneğinde olduğu gibi “**İstanbul Kültürel Mirasını Koruma Yasası**” hazırlanması uygun ve yerinde olacaktır.

Ülkemizdeki kentlerin korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları yönünden UNESCO ve Avrupa Konseyi kabullerinde olduğu gibi “karma sit”lere de sahip olduğu, sitlerin yasada belirlendiği biçimde yalnızca tarihi, arkeolojik, kentsel ve doğal sit olmayıp genelde karma sitler olduğu, bunun yanı sıra sitlerin niteliklerine göre daha da ayrıntılanması gerektiği örneğin; “kırsal sit” kavramının da yasa kapsamına alınması gerektiği ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Avrupa Konseyi’nce gündeme getirilen “mimarlık mirası” kavramı anıtların ve tarihsel kentlerin yanı sıra, karakteristik kırsal yerleşmeleri, doğal ya da insan yapısı ortamlarda bulunan daha az önemli yapıları da içermekte ve bu mirası oluşturan kırsal ve kentsel mirasın tarihsel, kültürel, estetik ve sosyal değerler olduğu, tarihi sürekliliğe sahip bu alanların sosyal ve ekonomik bir kaynak olarak kabul edilmesinin gözardı edilmemesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Kültür varlıklarının saptama ve değerlendirilmesinde kullanılan tanımlama kriterleri ve ölçütler için; uluslararası kuruluşların çalışmaları ile tez içeriğine alınan

örnek metropoliten kentlerde, Türkiye'deki ilgili Büyükşehirlerde ve İstanbul'da yapılan soruşturma sonucu;

- **Tarihsel Değer;** (Tarihsel Belge Niteliği, Etnolojik-Antropolojik Değer, Tarih Bilinci, Arkeolojik Değer),
- **Kültürel Değer;** (Kültürel, Sanatsal, Estetik ve Geleneksel Değer, Kent Kültürü Değeri),
- **Bilimsel Değer;** (Geçmişe Ait Bilgi Birikimi, Bilimsel ve Teknolojik Değer),
- **Toplumsal Değer;** (Sosyo-Kültürel Süreklilik, Toplumsal Kimlik, Bireysel Kimlik, Sosyal Değer, Dinsel Değer, Çevresel Değer),
- **Ekonomik Değer;** (Mevcut Yapı Stoku Değeri, Ekonomik Değer, Turizm Değeri)

açısından değerlerin konulması ve bu değerlerin tüm çağlara ait kültürel mirasın unsurlarına uygulanmasının gerekli olduğu ortaya çıkmaktadır. Yapılan araştırmada bu kriterlerden hepsinin hem İstanbul için hem de benzer kriterlere sahip kentlerde bulunan kentsel mirası tanımlarken uygulanması gerekli kriterler olduğu verilerin değerlendirilmesinde bu kimlik öğelerinin ihmalinin başarısızlığın nedeni olabileceği ortaya çıkmıştır.

Yapılan incelemelerde saptanan bu verilere karşın Türkiye'deki ilgili yasalarda kültür varlığı olabilme nedeni olarak; “tarih öncesi ve tarihsel dönemlere ilişkin bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunma” koşulu aranmakta, sit olabilme nedeni olarak ise; “tarih öncesinden günümüze yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari vb. özelliklerini yansıtmaları gerektiği” belirtilmektedir. Yasaların uygulanabilmesine ilişkin olarak çıkarılan yönetmeliklerde sitlerin sınıflandırılarak bunlara ilişkin ölçütlerin ayrı ayrı verilmesi olumlu bir durum olarak görülmektedir. Kültür varlıklarının saptanma ve değerlendirilmesinde **kullanılan ölçütlerin** yukarıda sözü edilen ve tez içeriğine alınan örnek metropoliten kentlerle ve **uluslararası kabullerde olduğu, hatta bu kabulleri daha da ileri seviyeye taşıyacak biçimde yasa ve yönetmeliklerde yeniden ayrıntılı olarak belirlenmesi** gereklidir.

- **Yeniden Yapılanma ve Örgütlenme Yönünde;**

Kültürel mirası korumada bugünkü merkezi yönetim yapılanmasının yeterli olmadığı, mevcut yasal, kurumsal, kavramsal çerçeve ve koruma araçlarıyla korumanın yapılamayacağı, daha etkin ve verimli bir kurumsal organizasyonunun gerektiği, bu bağlamda yeni bir Şehirleşme veya Kentleşme Bakanlığı kurulmasının uygun olacağı yapılan incelemelerden ortaya çıkmıştır.

Planlama sürecinin başarıya ulaşabilmesine en önemli etken sürecin tüm aşamalarının uygulanması olduğu kadar uygulama yöntemine bağlıdır. Bu yöntem takım çalışması ile geliştirilmedikçe hata payı artar. İstanbul özelinde yapılan incelemeler, **Tarihi Yarımada'da sürdürülebilir bir kentsel korumanın gerçekleştirilebilmesini sağlayacak en önemli etkenin halkın yönetime, koruma ve planlama sürecine katılımı ile merkezi ve yerel yönetimler, üniversiteler, sivil toplum örgütleri ve mal sahiplerinin birlikteliğini sağlayacak organizasyon olduğu konusunda görüşbirliği bulunduğu**, mevcut yasal, kurumsal çerçeve ve koruma araçlarıyla İstanbul Tarihi Yarımada'yı korumanın ve yeniden yapılandırmanın mümkün olmadığını ortaya koymaktadır. Ayrıca yerel yönetimin güçlendirilip merkezi yönetimle birlikte sorumluluk taşınması, etkin ve yetkili kılınması konusunun önemle üzerinde durulması gerektiği ortaya çıkmıştır. Bunun için yapısal bir değişiklik gerekliliği, yapısal değişimle birlikte yasal durumun yenilenmesi ve yönetmeliklerde ayrıntılandırılması, Yerel Yönetimleri yetkili kılmanın yanısıra Sivil Toplum Kuruluşları'nın da katılımını sağlayacak biçimde yasanın yeniden hazırlanması uygun olacaktır. Tarihi Yarımada için ise Büyükşehir Yönetimi ile koordinasyon halinde bulunacak ve ortak çalışacak sivil toplum kuruluşları, uzmanlık grupları meslek odalarının da katılabileceği bir kurul oluşturulmasının olumlu olacağı anlaşılmaktadır.

Yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve halk yurtdışı örneklerde olduğu gibi konuya ilişkin inisiyatiflerini arttırmalarını sağlayacak örgütlenmeleri oluşturarak merkezi yönetimi koruma kararı ve çalışmalarına katılabilmelerine olanak verme konusunda zorlamalıdır. Yapılan inceleme ve soruşturmalarda **korumaya halkın ve sivil toplum örgütlerinin katılımı ve yerel yönetimin güçlendirilip etkin ve yetkili kılınması** konusunda görüş birliği olduğu, ayrıca üniversitelerin de daha etkin katılımının istendiği bulgulara ortaya çıkmıştır.

İstanbul ve diğer kentler için Koruma Kurullarının yoğunluk nedeniyle yetersiz kaldığı ve sivil katılımı öngörmediğinden hareketle bu konuda da yeniden yapılanmaya ve desantralizasyona gidilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Koruma kararlarının alındığı yönetsel birimlere, koruma çalışmasını yapacak olan kullanıcının ve projeyi hazırlayan mimarın katılmaması da bir eksiklik olarak görülmekte ve bu tür bir katılımın yararlı olacağı anlaşılmaktadır. Korumayla ilgili her düzeydeki merkezi ve yerel yönetim örgütlerinin çalışmalarına katılmak isteyen sivil kişi ya da kuruluşların örgütlenme kademesindeki yerlerini alabilmelerini sağlamak için iletişimi sağlayacak ara birimlerin oluşturulması ve karar verme, uygulama ve denetleme birimlerine de uzmanların yanısıra katılmalarının sağlanması uygun olacaktır.

Ülkemizde mevcut yasalar çerçevesinde konuyla ilgili kararlar ve uygulamaları; Kültür Bakanlığı'na bağlı olmak üzere kurulan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ile yerinden denetim ve uygulamanın sağlanmasına yönelik olarak karar alma, denetleme, tescil, geçiş dönemi yapılanma koşullarının saptanması ve Koruma Amaçlı İmar Planları'nı onaylama yetkisine sahip olan yerel koruma kurullarınca yürütülmektedir. Yerel yönetimler yalnızca alınan kararların uygulanmasını gerçekleştirmekte ve Koruma Amaçlı İmar Planları'nı hazırlayarak koruma kurullarının onayına sunmakta, korunması gerekli varlıklar için kurula yalnızca teklifte bulunabilmekte, kültürel amaçlara ayrılan tescilli yapıları koruma kurulu kararıyla kamulaştırabilmekte, bunun dışında korumaya etkin olarak müdahil olamamaktadırlar.

Yasada var olan “devletin imkanları göz önünde tutularak yeteri kadar eserin korunması” biçimindeki ifade ile bir anlamda koruma olayı yalnızca devletin görevi kabul edilmiştir. Tüm bunlar hem yerel yönetimlerde hem de sivil toplum örgütlerinde, bireylerde korumanın yalnızca devletin görevi olduğu düşüncesinin doğmasına yol açmıştır. Bu anlayış nedeniyle merkezi yönetim dışında koruma çalışmalarını yürütebilecek, geliştirebilecek etkin bir organizasyonun veya yönetsel birimin yerel yönetimlerde veya sivil inisiyatif bünyesinde oluşturulabilmesinin mümkün olmadığı ortaya çıkmıştır.

Çalışma için yapılan anket soruşturmaları bulguları göstermektedir ki; sınırları içinde yoğun olarak kültürel mirası barındıran Büyükşehir yerel yönetimlerinde bu mirasın

korunması öncelikli hizmetler arasında görülmemekte ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi dışında diğer yerel yönetimlerin hiçbirisinde idari organizasyon içerisinde koruma çalışmalarını yürütebilecek herhangi bir yetkili ve aşamalı örgütlenme veya yönetsel birim bulunmamakta, bu çalışmalar Fen İşleri veya İmar İşleri birimlerince yürütülmekte, yerel yönetimlerin konuyla ilgili yeterli altyapı ve teknik donanımına sahip olmadıkları görülmektedir. Merkezi yönetim ölçeğinde olmak üzere korumanın emredici, teferruatçı katılımı ve inisiyatif kullanmayı gözönünde tutmayan bir anlayış ve mevzuatla gerçekleşmeyeceğinin ayırdına varılması gereklidir.

Koruma ve ortak mirasa ait bütün sorunların merkezden çözülmeye çalışılmasının mümkün olmadığına anlaşılmış olmasından hareketle çağdaş devlet yapılanmalarına uygun biçimde **desantralizasyona gidilmesi**, yerel yönetimlerin koruma için cesaretlendirilmeleri gerekmektedir. **Yerel yönetimlerce, sivil toplum kuruluşlarını ve halkı bu sürece dahil etmeden korumanın sağlanamayacağını** ayırdına vararak bu süreçte görev almalarını sağlamak ve sürecin ayrılmaz parçaları haline getirmek, bunların birlikte kolaylıkla işbirliği yaparak organize olmalarını sağlamak, kurumsal yapıları özerk hareket alt birimler haline dönüştürerek ve serbest düşünce ve eylem alanı açarak daha etkin çalışabilir hale getirmek, görev alan her birime yol göstererek onlara gerekli sorumluluk ve misyonu yüklenmek, her birim ve bireyin koruma çalışmalarına katkıda bulunması olanağını yaratmak, etkin bir korunmanın sağlanabilmesine neden olacaktır.

Ayrıca merkezi yönetim örgütlenmesi içerisinde yurtdışı örneklerde olduğu biçimde koruma konusunun sadece Kültür Bakanlığı'nın değil, aynı zamanda Çevre Bakanlığı, Bayındırlık Bakanlığı ve bu amaca yararlı olarak hizmet verebilecek yeni bir Şehircilik Bakanlığı veya Şehircilik ve İskan Bakanlığı veya Şehircilik ve Yerel Yönetimler Bakanlığı'nın da yetki ve sorumluluğu altında geliştirilmelidir. Turizm alanı ilan edilen yerlerde Kültür Bakanlığı, Turizm Bakanlığı ile eşgüdümlü çalışabilmeli ve bu alanlarda koruma konusunda ki yetkilerini gerektiği biçimde kullanabilmelidir.

Merkezi ve yerel yönetimlerin yapısal bir değişime gitmeleri, yeterli, etkin, verimli, sürdürülebilir, çağdaş standartlara uygun ve çalışma kapasitesi yüksek bir yönetim için yönetsel yapıyı yeniden gözden geçirmeleri, kültür mirasından sorumlu bölümleri yetkili, aşamalı bir şekilde uygun düzeylerde örgütlemeleri, yeterli sayıda

nitelikli personel, gerekli donanım ve altyapı, bilimsel, teknik ve parasal kaynakların onların emrine verilmelerini sağlamaları gereklidir. Bu tür bir yapısal değişimde uygun düzeylerde oluşturulacak aşamalı bir örgütlenme sisteminde merkezi idare ve bağlı organların mümkün olduğunca kültürel mirasa ilişkin politikaların belirlenmesi, korumayla ilgili üst düzey ulusal, bölgesel ve yerel ilke, tedbir ve kararların alınması, standartların oluşturulması, ülkesel ve bölgesel vb. çalışmalarda bulunması, yanısıra önemli anıt, sit ve yapı topluluklarının rölöve, restitüsyon, restorasyon vb. çalışmaları ile doğrudan ilgilenmeleri ve yürütmeleri, yine sözü edilen bu çalışmalara ve karar verme mekanizmalarına ilgili yerel yönetimlerin de katılımının sağlanması gereklidir.

Yapılacak düzenlemeler sonucu kültürel mirasın bütününe ilişkin koruma ve uygulama çalışmalarıyla ilgilenmek zorunda kaldığı için çalışma kapasitesi düşerek verimsiz bir hale gelen, koruma çalışmalarının ağır yürütmesine neden olan mekanizmalar daha verimli ve etkin çalışabilir hale gelecektir. Bu mekanizmalarda oluşan yığılmanın mal sahipleri, kullanıcılar, halk ve yerel yönetimlerde koruma çalışmalarının çok uzun süreçler ve zorluklar gerektireceğine dair oluşturduğu inanç ve bunun sonucu bütün herkesi koruma çalışmalarından uzaklaştıran durum düzeltilenilecektir.

Yukarıda sözü edilen **merkezi yönetim ve bağlı organların dışında, yerel yönetim bünyesinde kültürel mirasa ilişkin çalışmaları yürütmek üzere yeterli donanımına sahip, yürüteceği koruma çalışmalarına ilişkin ilke ve standartlar merkezi ve yerel yönetim organları ve yerel yönetim birlikteliğiyle belirlenmiş yeni bir yönetsel birim oluşturulmalı, üniversitelerin de bu birime katılımı sağlanmalı, yerel kentsel mirasa ilişkin çalışmalar bu birim tarafından yürütülmelidir.** Bu şekilde mal sahipleri ve kullanıcıların büyük çoğunluğunun kolaylıkla ulaşabileceği ve işlemlerini daha hızlı biçimde sonuçlandırabileceği bir yönetsel birimin ortaya çıkması sağlanabilecektir. Koruma çalışmalarını daha etkin, kapsamlı, hızlı ve verimli yapabilmesi için gerekli önlemlerin alınması uygun olacaktır. **Sınırları içerisinde yoğun olarak kültürel mirası barındıran yerel yönetimlerin kültürel mirası korumayı öncelikli hizmetleri arasında kabullenmeleri, buna yönelik yeterli altyapı ve teknik donanımına sahip bir yönetsel birimi idari organizasyonları içerisinde kurabilmeleri uygun olacaktır.**

Bu bağlamda İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesinde kentsel mirası korumak için kurulan Tarihi Çevreyi Koruma Müdürlüğü olumlu bir adım olup bugünkü durumuyla değil görev, yetki, sorumluluk, bilgi ve teknik donanım ile parasal kaynakları arttırılarak daha özerk, sivil ve akademik katılımlara açık, tarafımızdan önerilen İstanbul Koruma Yasası kapsamında yasal dayanağı ve yönetmeliği olan ve fonlarla desteklenen bir yapıya dönüştürülmesi uygun olacak ve diğer büyükşehirler için örnek olacaktır.

Merkezi yönetimin yerel yetkililere ya da kar amacı gütmeyen kuruluşlara gerekli kaynağı sağlayarak döner sermayeler kurması ve özendirilmesi, bunlar tarafından yapılan çalışmaların kısa ya da uzun vadede kendisini finanse edebilir hale gelebilmesi, **yeni turizm yapılarına, iş merkezlerine veya sosyal konutlara sağlanan destek ve vergi kolaylıkları ile fonların aynı şekilde kültürel miras için de kullanılması**, sıhhileştirilmiş bölgelerdeki sakinlerin artan kiralari ödeyememeleri ve orayı terk etmek zorunda bırakılmaları gibi sonuçlar veren serbest piyasa koşullarını önlemek için kamu yetkililerinin destek sağlayabilmesi, kültürel mirasa sahip kişi ya da kurumların bakım ve onarım için özendirilmesi, vergi ayrıcalıkları ve uygun vadeli kredi olanaklarının sağlanmasının uygun olduğu görülmektedir.

Yasalarla öngörülen kredilerin ayrıntılarının yerel yönetimlerce belirlenmesi, maddi imkanı yeterli olmayan mülk sahiplerine yerel yönetimlerce uygun koşul ve vadelerde kredi olanaklarının sağlanması, yine ekonomik sorunları olan mülk sahipleri için belediyenin bankalardan onun adına kredi alarak onarım giderlerinin önemli bir bölümünü karşılayabilmesi, buna karşılık da kiralama ve teknik denetim konularında sınırlayıcı koşullar getirebilmesi gereklidir. Ticaret odaları ve borsalarının, kent merkezlerindeki ticarethaneleri onarıp canlandırmak isteyen kullanıcılara yönelik yardım paketleri geliştirmesi sağlanmalıdır.

Özel mülkiyet altındaki kültür varlıklarının korunmasından kaynaklanan giderlerin olanaklar ölçüsünde malikler tarafından karşılanması yerinde olacaktır. Bu amaçla yurtdışı örneklerinde de olduğu biçimde vergi bağışıklıkları, karşılıksız fonlar, düşük faizli uygun süreli krediler, bağışlar, KDV indirimleri, kira yardımları vb. uygulamalar yapılmalıdır. Finansal kaynakları arttırmak amacıyla ticaret ve sanayi sektöründeki kuruluşlardan aidat,

yardım, bağış ve miras kabul etme yetkisine sahip olan “Kültürel ve Doğal Miras Fon”ları oluşturulması ve bu tür oluşuma bağış, aidat, miras şeklinde parasal destek sağlayan kişi ya da kuruluşlara vergi imtiyazları tanınması, gereklidir.

Kentsel koruma çalışmalarında; sivil toplum örgütlerinin, mülk sahiplerinin ve kullanıcıların katılımını sağlayan merkezi yönetimin de denetim görevini yapabileceği, yerel yönetimin öncülük ve yürütücülüğünü üstleneceği kooperatifleşmeler ve şirketleşmeler biçiminde, gerektiğinde kullanıcıların para, işgücü veya hizmet vererek katılabilmelerini de mümkün kılan uygulama modellerinin oluşturulması önerilebilir.

Kültür Bakanlığı bünyesinde 2863 sayılı kanunla oluşturulan fondan hiçbir büyükşehir belediyesinin yararlanmadığı, fondan ayrılan meblağın Türkiye için çok düşük kaldığı, yeterince pay ayrılması gerektiği, yurtdışı örneklerde olduğu gibi kültürel turizmden olduğu kadar, milli piyango, spor toto-loto,vb. şans oyunlarının belli bir payının Londra örneğinde (%20) olduğu gibi koruma için ayrılmasının uygun olacağı anlaşılmaktadır. Ayrıca ilgili bütün kamu kurum ve kuruluşlarının bütçe ve programlarında koruma amaçlı fon ve tahsislerin bu amaca katkıda bulunacak biçimde düzenlenmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Yerel yönetimlerin kentsel mirasın korunması konusunda özel bir fona sahip olmaları, korumada kişisel inisiyatif destekleyen bir ödül programı uygulamaları (Londra ve Toronto örneğinde olduğu gibi) yararlı ve uygun olacaktır.

Hem merkezi ve yerel yönetimlerin, özel vakıf, dernek, ekonomik ve ticari firmalar gibi özel sektör kuruluşlarının koruma amaçlı mücadele, fon, kredi, finansal yardım, teşvik gibi desteklerinin yetersiz kaldığı dağınık ve sistemli olmayan bir durumun ortaya çıktığı, bundan dolayı destek kurumunun geliştirilmesinin yararlı ve uygun olacağından hareketle bu konuda özel kurumları da içeren yeni bir yapılanmaya gidilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Merkezi ve yerel idarelerin kamusal ve özel kurum ve kuruluşların sosyal ve kültürel tesis, eğitim ve hizmet işlevleri için tescilli yapıların kullanımının yaygınlaştırılması ve özendirilmesi, bu durumun korumayı sağlayacak destek araç olarak kullanılmasının gerektiği saptanmıştır.

Kentsel korumayı sağlayacak araçlar olarak planlama ilkeleri, Koruma İmar Planı, tespit ve tescile ilişkin işlemler yanısıra en üst düzeyde yer almaktadır. Korumayı sağlamak için mevcut fiziksel, sosyal, kültürel, ekonomik ve demografik yapının değiştirilmesinin gerekliliği de genel bir kabuldür.

Kültürel mirasın ancak halk ve özellikle de genç kuşak onun değerini bilirse yaşayabileceği ihmal edilmemelidir. Kültür varlıklarının korunmasında uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde eğitici, uzman ve öğrenci değişimi desteklenmeli, mirasın korunmasında payı olan çeşitli meslek ve zanaatler korunmalı ve geliştirilmesine destek verilmeli, bütün bunlar koruma politikalarının bir unsuru olarak göz önünde tutulmalıdır. Teknik el becerilerinin geliştirilmesi, geleneksel zanaat ve tekniklerin kullanımının sürdürülmesini sağlayacak eğitim programlarının tertip edilmesi, nitelikli personel yetiştirmek için esnek ve çok disiplinli eğitim programlarının ortaya konması, eğitim programlarının yerinde uygulamaya yönelik deneyim kazanılabilecek kursları da içermesi, meslek eğitimi programları ve meslek odalarının meslek içi eğitim programlarının bu konuya ilgi göstermesi olumlu olacaktır.

Koruma amaçlı çalışmalarda kamu ve özel yazılı ve görsel basın-yayının etkin biçimde kullanılmasının halkın bilinçlenmesini ve koruma konusuna sahip çıkmasını sağlayacağından hareketle bu duruma yönelik idari ve yasal düzenlemelerin yapılarak yazılı ve görsel medyada konunun yeterince yer almasının sağlanması gerekmektedir. **Halkın kültürel mirasa olan ilgisini çekmek ve bilgisini arttırmak amacıyla koruma konusunda neler yapılmakta olduğu ve yapılacağı yönünden bilgilendirerek mirasa sahip çıkmaları için yazılı ve görsel basınla medya olanaklarını da kullanarak sürekli programlar uygulamak, kentsel mirasın incelenilme olanaklarını da içeren eğitsel programlarla, gezi, sergi, festival vb. etkinlikler düzenlemek uygun olacaktır.**

Tez çalışması için yaptığımız incelemelerde ve World-Wide Fund for Nature ve New Economics Foundation tarafından da belirtildiği biçimde, dünya kültürel ve doğal varlıklarının hızlı bir şekilde yok olduğu, ekonomik açıdan zenginleşmenin bu yok oluşu önleyemediği, bunun “tüketim” ve buna yönlendirilmiş toplumsal yaşam biçiminden kaynaklandığı görülmektedir. **Sınırsız tüketim üzerine kurulu hayat tarzı değiştirilmedikçe hem kültürel hem de doğal varlıkların yok olma**

tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı ve bunun için zamanın azaldığının bilincinde olarak bu konudaki politikaların ulusal ve uluslararası düzeyde oluşturulmasının gerekli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Şüphesiz insanlığın ortak malı olan kültürel ve doğal mirasın; insanlığın ortak çıkarları, sorumluluğu, işbirliği, barışı ve hepsinden önemlisi geleceği adına korunmasının garanti altına alınması ön koşuldur. Bu amaçla sadece yerel ve ulusal değil aynı zamanda uluslararası bir işbirliği ile koruma bilincinin ve koruma standartlarının daha da geliştirilmesine yardımcı olunarak ortak miras birlikte korunmalıdır.

- **Planlama Süreci Aşamaları Yönünde;**

Koruma politikalarının uygulama aracı olan Koruma Amaçlı Kent Planlama Süreci, temelde bir karar verme süreci olarak genel planlama süreci aşamaları ile eş ise de, sürecin aşamalarında içeriği oluşturan veri ve değerler yönünden büyük farklılıklar gösterir. Veri ve değerler de bir “aidiyet” ögesi olarak insan yerleşmelerinin doğal, beşeri ve insan eliyle yapılaşmış çevre verileri olarak ayırd edici niteliklerden olup, bu farklılıklar her yerleşmede bilimsel yöntemle ve titizlikle saptanması gereken “kimlik” ögeleridir.

Bu özelliklerinden ötürü koruma amaçlı olarak geliştirilecek planlama çalışmaları, verilerin ve değerlerin derlenmesi ve sentezinde özel bilgilenme ve uzmanlık bilgilerine gerek gösterir. Korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının saptanması ve tescili koruma amacının temel hedeflerindendir.

Soruşturma sonucu elde edilen bulgulara göre, ülkemizde kentsel mirasın saptanmasına Kültür Bakanlığı ve yerel yönetimlerce önem verildiği ve bu konuda çalışıldığı, tespit, envanter ve tescil işlemlerinin tüm eksikliklere karşın yaygınlaşarak Kültür Bakanlığı bünyesinde sürdüğü, öneminin giderek anlaşıldığı, üniversitelerin de bu konuya araştırmalarıyla katkıda bulundukları, ancak mevcut durum, tespit raporu, rölöve, yapı taşıyıcı sistem, yapım tekniği, malzeme, renk vb. analizler, tarih araştırması, çevresel veriler vb. ayrıntılı tespit çalışmalarının çok yeni olduğu ve ancak yerel yönetimlerin gayretiyle başlandığı ve gittikçe ayrıntıya inen bir duyarlılığın olduğu görülmektedir. Büyükşehir belediyelerince genelde koruma alanlarının tamamının halihazır ve kadastral haritalarının çıkarıldığı, imar planlarına

işlendiği, kısmen de olsa bilgisayar destekli çalışmalar yapıldığı, konuya ilişkin olumlu girişimlerde bulunulduğu, ancak teknik, altyapı, gerekli personel ve donanımın genelde yetersiz olduğu saptanmıştır.

Tescil çalışmalarının yukarıda sözü edilen eksiklikleri gidererek **ayrıntılı tespit çalışmalarıyla yürütülebilmesini sağlayacak yasal, yönetsel, teknik ve altyapı olanaklarının oluşturulması** gereklidir. **Tespit ve tescil işlemleriyle ilgili yalnızca merkezi yönetimin tuttuğu envanterle yetinilmemeli, incelenen yurtdışı örneklerde olduğu gibi yerel yönetimlerin ve yurtdışı örneklerinde olduğu gibi koruma amaçlı sivil toplum örgütlerinin de tespit, tescil, envanter çalışmaları yapmaları teşvik edilmeli ve cesaretlendirilmelidir.** Kültür varlıklarının korunarak saptanan tescil envanter ve karar verme çalışmaları için aşamalı bir sistem geliştirilmesi, merkezi yönetim tarafından ülkesel ve bölgesel ölçekteki envanter ile yerel yönetimlerce tutulan yerel öneme sahip kültürel varlıkların envanterlerinin tutulması yararlı ve gereklidir.

Kentsel mirasın saptanmasına yönelik böylesine aşamalı bir sistemin merkezi ve yerel yönetim ile sivil inisiyatifin birlikte yer aldığı ülkesel, bölgesel ve yerel özellikleri değerlendiren tespit çalışmalarıyla yapılması ve buna ilişkin yönetmeliklerin ortaya konması, yerel yönetimlerin konuyla ilgili katılım ve denetimlerinin geliştirilmesi, tutulan envanterlerin düzenli olarak güncelleştirilmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Planlama sürecinde olması gereken ve yerleşme düzeninin yaratılmasında genelde eksikliklere neden olan, envanter eksiklikleridir. Planlama sürecinde analiz ve sentez aşamalarında ortaya çıkan sorunlar yönünde İstanbul örnekleme alanında karşılaştırmalı çalışmalara yardımcı olacak bulgulara dayanan sonuçların benzer kentler için yararlı olabileceği düşünülebilir.

İstanbul tarih boyunca yönetim merkezi olarak donatılmış ve bu işleve bağlı gelişme göstermiştir. İstanbul kentinin yerleşme mekanının üstün doğal çevre verileri ile kazanmış olduğu yer, insan eliyle yapılmış çevrenin etki ve katkısı ile daha da gelişmiş ve yüzyıllar boyu değişik kültürlerle mekan vermiştir. Bu İstanbul'un kimliğini oluşturan zengin bir kültür mirasıdır. Doğal, arkeolojik ve kentsel sitler önemli mimarlık kültür ve sanat ürünleri, sivil, dini, askeri, kültür varlıkları kentsel

mekanda yoğunlaşarak dünyanın en önemli doğal ve kültürel varlıklarına sahip kentsel yapılarından birisini oluşturmuş, sahip olduğu bu özel durum nedeniyle İstanbul her dönemde önemini arttırarak korumuştur.

1937 Prost Planı'ndan itibaren tüm kentsel planlama çalışmalarında Tarihi Yarımada'nın korunmasına yönelik ilke ve plan kararları geliştirilmiş, ancak **Tarihi Yarımada ve korunması gerekli kültür ve tabiat varlıkları ile doğal ve yapılaşmış çevre verileri bu planlarda belirleyici olarak değerlendirilmemiştir.** Bu husus, özgün kültür ve doğa varlıklarına sahip tüm kentlerimiz için genelleştirilebilir.

Yurtdışı örneklerde korunacak bölgelerin ve buradaki mülklerin prestij ve mülk değeri yüksek olmasına karşın İstanbul Tarihi Yarımada'da bu tür alanların genelde çöküntü bölgesi olduğu, bu alanlarda gelir ve eğitim seviyelerinin oldukça düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun nedeninin koruma ve kültürel mirasın değeri konusunda halkın ve kamuoyunun yeterli bilince ulaşmaması, bu tür alanlarda merkezi ve yerel yönetimlerin öncü rolü üstlenerek gerekli altyapı ve konfor koşullarını yeterince sağlamamaları olduğu anlaşılmaktadır. Dış örneklerde olduğu gibi kültürel mirastan kar elde edildiğinin korumaya ilgi ve katılımı arttırdığı yönüyle kamuoyuna anlatılması uygun olacaktır.

İstanbul Tarihi Yarımada içerisindeki kamusal alanların İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde hatta ülke genelinde en yoğun ve etkin kullanılan alanlar olduğu, bu durumun kültürel mirasa zarar verdiği, bu alanların ulusal ve uluslararası ölçekte önemine ve temsil edebilirliğine uygun olarak ekonomik ve sosyal fayda sağlayacak **biçimde özel etkinlik, şenlik, festival, sergi, gösteri vb. etkinlikler için henüz kullanılmadığı, bunun ise Türkiye için önemli bir eksiklik olduğu** görülmektedir.

Kültürel mirası oluşturan kültür varlıkları ile kentsel mirasın turizm için çekim yaratan öğeler olduğu ve bu öğelerin turizm için çok önemli bir ekonomik kaynak oluşturduğunun ihmal edilmemesi gerekmektedir. **Dış örneklerde kültürel mirasın çok önemli bir turizm kaynağı olarak değerlendirilerek "kültürel turizm" in oluşturulduğu, kültürel turizmden oldukça büyük gelirler sağlandığı, elde edilen gelirin önemli bir kısmının da kültürel mirasın korunmasına ayrıldığı, bu**

gelirin Londra için yıllık 27 milyon turist ve 13 milyon USD'ye yaklaştığı, Atina'da aktif nüfusun %11'i Londra'da %8'inin istihdamının kültürel turizmde sağlandığı görülmektedir. Ülkemizdeki koruma alanlarının genelde turizm amaçlı kullanımının olumlu olduğu, ancak gerekli düzenleme ve yenileme yapıldıktan sonra turizme açılmasının daha uygun olacağı anlaşılmaktadır.

İstanbul Tarihi Yarımada'nın sahip olduğu tüm korunması gerekli varlıkların bir kültürel turizm yarattığı bu nedenle bu varlıkların sosyal ve ekonomik bir kaynak olarak kabul edilmesi gerektiği, kültür varlıklarının ihmal edilmesiyle oluşturulan turizmin sosyal ve ekonomik kayba neden olduğu saptanmıştır.

1976 yılından beri kültürel turizm kavramı bulunmakta ve turizm büyük kitlelere hitap etmesine rağmen kültürel turizmin ölçeği ve hitap ettiği kitlenin daha farklı olduğu görülmektedir. Bu anlamda **kültürel turizmin ilkelerinin oluşturulması ve turizmin desteklenmesinde bu ilkelerin belirleyici olmasına dikkat edilmesi** gereklidir. Bunun için **kültürel mirasa ait tüm öğelerin korunması, sınırlama getirilmeden kullanılmasının sağlanması** gereklidir. Merkezi yönetim, yerel yönetim ve turizm amaçlı kuruluşların bir araya gelerek kültürel turizm stratejisini oluşturmaları gereklidir.

Bu bağlamda koruma çalışmalarının amacı Tarihi Yarımada'da bir açık müze oluşturulması değil, burada yer alan evrensel değerdeki kültürel mirasın **günümüz toplumsal yaşamının etkinlik ve işlevleriyle birlikteliğini sağlamak** olmalıdır. Bu konuda ulusal araştırma merkezlerinin de kurulması ve bu alandaki bilimsel araştırmaların teşvik edilmesi zorunludur. Ana işlevler olarak Tarihi Yarımada'da olduğu kadar diğer yerleşmelerde bulunan ticaret, barınma, turizm ve kültürel amaçlı kullanımların olumlu olduğu, bu kullanımların koruma politikalarına uygun ve korumanın sağlanmasına katkı yapacak şekilde geliştirilerek yönlendirilmesinin ve buna yönelik altyapı çalışmalarının yapılmasının gerekli olduğu, bütün bunlar için koruma olayının yeniden yapılandırılmasının yararlı olacağı ortaya çıkmaktadır.

Tarihi Yarımada'da ve genelde kent merkezlerinde yer alan ticaret ve turizm vs. işlevlerin devam etmesinin, buna karşın imalat ve depolama faaliyetlerinden

kentsel mirasa zararlı olanların çıkartılması diğerlerinin ise kalmasının uygun olacağı görülmektedir. Barınma işlevinin yoğunluğunun düşürülerek devam ettirilmesi, kent bütününe yönelik sosyo-kültürel işlevler, sağlık, eğitim, turizm, rekreasyonel işlevlerin de yoğunluğunun daha da düşürülerek devam ettirilebilmesinin uygunluğu görülmektedir. Bu bağlamda korumanın en önemli koşullarından birinin trafikten arındırma ve yayalaştırma olduğu ihmal edilmemelidir.

Tarihi Yarımada'da küçük ve orta boy tesislerden gıda, giyim ve konfeksiyon, el sanatı olarak zenaat türü çalışmaların kalabileceği diğer bütün imalat sanayiinin kaldırılması gerektiği, zenaat türü çalışmalar olarak kuyumculuk, mücevherat, bijuteri, el işleri, doğal ve yapay çiçekçilik, turistik eşya üretimi, hediyelik eşya üretimi, geleneksel giyim eşyası üretimi, terlikçilik, bakırcılık, pirinç eşya ve bronz eşya üretimi en yüksek düzeyde kabul gören çalışma kolları olduğu görülmektedir. Tüm bu işlevlere bağlı sınırlamalar genelleme düzeyinde, kültür varlıklarına sahip tüm kent merkezleri için geçerli görülebilir.

Turizm yapılarından; yeme-içme yerleri, çayevleri, kahveler, pansiyonlar, öğrenci yurtları, hosteller, misafirhaneler ve öncelik 3 yıldızlı olmak üzere oteller, eğitim yapılarından; geleneksel zenaat, sanat ve meslek eğitim kursları, ilk-orta ve yüksek öğretim, sağlık tesislerinden; ana-çocuk sağlık ocakları, dispanserler, üniversite klinikleri, poliklinikler, hastahaneler, sosyal ve kültürel tesislerden; müzeler, kültürel ve sosyal araştırma merkezleri, sergi salonları, konferans, sinema, tiyatro binalarının Tarihsel Yarımada'da yer alabileceği görüşü kültür varlıklarına sahip tüm kent merkezleri için geçerli olmaktadır.

Doğal açık park alanlarının ve sahil parklarının yaşayabilmesi için bu alanlarda yeşil alan, çocuk bahçesi, çocuk oyun alanları, kültürel tesisler, açık spor alanları ve açık hava tiyatrosu gibi işlevler kabuller ortaya konmuştur. Bu kabuller diğer kent merkezlerinin yeşil alanları içinde gerekli görülmektedir. Tarihi Yarımada'da yeni kentsel işlevler olarak; kültürel tesisler ve eğitim kurumları nisbeten önerilmekte, bu alanın yüklenmesi gereken ana işlevlerin; barınma, turizm, sağlık, eğitim ve yönetim tesisleri ile açık alanlar (meydan, yeşil alan vb.) olarak talep edildiği anlaşılmaktadır ki, bu talep de genelde geçerli görülmektedir.

Tarihi Yarımada özelinde kentsel koruma sorunları ve politikalarının saptanmasını sağlayarak, koruma için özel bir yöntemin oluşturulabilmesine yardımcı olabilecek inceleme, araştırma ve soruşturmanın sonuçları **korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarına yaygın bir biçimde sahip olan kentlerimizde ve özellikle İstanbul gibi kültür varlıklarının korunması sorununun sadece yerel, bölgesel, ülkesel değil, aynı zamanda evrensel sorumluluklar taşıdığı kentlerimizde, zengin tarihsel geçmişi geleceğe bağlayacak ortak mirasın korunmasının bütün planlama aşamalarında yerleşme ilkelerinin ve plan kararlarının belirleyicisi olarak değerlendirilmesi, bu özgün kimlik öğeleri bağlamında koruma amaçlı plan çalışmalarının özgün ve duyarlı çalışmalarla ve bilimsel yöntemle geliştirilmesinin gerektiği, eksik veriler ve yetersiz saptamalarla seçilmiş modellerle ve genel ilkelerle yetinilerek yapılacak çalışmaların onarılmaz kayıplara neden olacağını göstermektedir.**

Bu tez çalışmasında temel savunu, koruma ve kentsel işlevler arasında bir bütünlük yaratmak, geleneksel anlayış içerisinde sadece koruma içeriğinde kalmayarak korumanın kentsel işlev içinde güncellik kazanabilmesine yardımcı olmaktır. Korumanın en önemli koşullarından birinin genel planlama ilkeleri içinde, kentsel işlevlere bağlı saptama ve değerlendirmeler olduğu ihmal edilmemelidir. Kültür Bakanlığı'nın ve Yerel Yönetimlerin bu işin farkına vararak her koruma alanı için en uygun işlevleri saptayarak koruma ve kentsel işlevler arasında bütünlük sağlayacak **"İşlevsel Koruma Planlaması"** yapması gerektiğinin ayırdında olması gereklidir.

Planlama sürecinde planlama ilkeleri ile sosyo-ekonomik yapının işlevsel bütünlüğünün sağlanması gereklidir. Bu anlamda eski kent dokularında insan eliyle geliştirilen sanayii ve zenaat türü el emeği üretimlerin dışında asla kitlesel kullanıcı isteklerini karşılayacak yapılar yer almamalıdır. Tarihsel merkezin yöresel iş, konut ve rekreasyon alanları ve yaya-taşıtlı ulaşımı ile işlevsel bütünlüğünün sağlanması gereklidir. Kitlesel turizmin beraberinde getireceği taşıtlı ulaşımının tarihsel merkezden uzaklaştırılması ve bu alan içinde yayalaştırmanın yaygınlığının sağlanması zorunludur.

Yurtdışı örneklerinde kentsel mirasın korunmasının planlama politikalarının geliştirilmesinde ve işletilmesinde temel kriter olduğu, koruma alanlarında birincil amacın **"koruma"** olduğu, tescilli tüm binaların korunacağı ve

diğerlerinin iyileştirileceği, yapılacak herhangi bir yeni binanın da bölgenin ölçek ve niteliğine saygı göstermesi gerektiği, korunacak binaları değiştirmeye yönelik planlama çalışmalarının kabul edilmeyeceği belirtilmektedir. Ayrıca koruma alanlarının çevrelerine ilişkin ayrıntılı kararlar geliştirilmekte, merkezi yönetimin planlamaya ilişkin kararlarını yerel yönetimle uyuşmaya vardıktan sonra aldığı anlaşılmaktadır.

İncelenen Metropoliten kentlerimizde tarihsel merkezin ve yoğun kültürel mirasın MİA içerisinde bulunması, sadece yerel değil, bölgesel, ülkesel ve ülkeler arası bir merkez ticaret işlevi ile yüklü olması, barınma işlevleri, hizmet sektörü işlevleri ve özellikle yönetsel merkezin de bu alanda yer alması bağlamında, geleneksel kentsel koruma yönteminin böylesine karma bir kentsel ilişkiler bütünü içerisinde olumlu sonuçlara getirilebilmesi için yeterli olmamaktadır. Bu işlevsel ilişkilerin çözümü her korunması gerekli olan tarihsel merkez için ayrı ayrı saptanmalıdır. Çünkü kentlerimizde geçmiş dönemlerden günümüze kadar gelen değişik kültürlere mekan vermiş olan tarihsel merkez, ortak mirasımız durumundaki kültürel mirası taşımaktadır ve bu işlevsel birleşikliğin bir bütün olarak korunması gerekmektedir. Bu bütünlük sınıflandırılmamalı ve yasada yer alan “yeteri kadar” anlamı içinde eliminasyona gidilmemelidir.

Perakende ticaretin varlığının olumlu bulunmasının nedeninin koruma alanına canlılık vermesi olduğu saptanmış, yerel çalışma alanlarını oluşturarak ticaret ve turizmin gelişmesine de hizmet etmekte olduğu anlaşılmıştır. Ancak bu dolaylı koruma desteğinin yasal yönetimlerce herhangi bir finansal yardım, vergi teşvikleri veya kiralama sisteminde olumlu özel durumlarla desteklenmediği anlaşılmaktadır.

MİA içinde yer alan tarihsel merkezin koruma, sağıklaştırma, yenileme ve geliştirilmesi, MİA’nın işlevsel yapısının geliştirilmesiyle tutarlılık ve bütünlük içinde olmalıdır. Tarihsel merkez içinde yer alan ve koruma için olumsuz etkilerde bulunan imalat türleri, depolama ve toptan ticaret kendi gelişme eğilimlerinin destekleyicisi ve özendiricisi olarak bu alan dışına taşınmalıdır. Tarihsel merkezin güncel yaşamı bu alanın sosyo-ekonomik yaşantısını sürdüreceğ gelir getirici etkinliklere imkan vermelidir.

Yapılan anket soruşturmaları sonucunda, sosyal, kültürel, eğitim ve hizmet işlerine yönelik tesisler ile yönetim tesislerinin korunacak alan için uygun işlevler olduğu, tescilli yapıların kamu kuruluşlarınca kültürel mekanlar, idari hizmetler ya da kamu desteğinde iskan gibi amaçlarla kullanıldığı, bu durumun korumayı sağlayacak destek araç olarak kullanılmasının da uygun olduğu saptanmış bulunmaktadır. Aynı biçimde tescilli yapıların özel kuruluşlarca da konut, büro, dükkan, otel, turistik tesis vb. şekilde değişik işlevler verilerek kullanıldığı ve bu durumun korumanın sağlanabilmesine katkıda bulunacağı anlaşılmıştır.

Koruma bölgesinde altyapı çalışmaları yapıldığında bu alandaki sosyal, kültürel ve ticari faaliyetlerin canlanacağı anlaşılmaktadır. Koruma bölgesindeki halkın koruma bilinci geliştikçe ve kent merkezine yakın olmak amacıyla bu alanda kalmaya devam ettiği ancak altyapı yetersizliği, eskime, köhneme vb. nedenlerden dolayı hayatlarından memnun olmadığı, korunması gerekli merkez içerisindeki konutların sorunlu olduğu ve yeterli optimum konfora sahip olmadıkları ve dolayısıyla barınma işlevinin desteğe ihtiyaç duyduğu bu tür sorunlar giderildiğinde halkın bu alanda kalmayı tercih edeceği ortaya çıkmaktadır.

Bir bölge, mahalle veya sokağın fiziksel olarak topluca ele alınarak sağlıklılaştırılması ve yenilenmesinin yeterli destek ve katkı olduğu takdirde mümkün olabileceği görülmektedir.

Kent planlamasının “kamu hizmeti” olduğu kabulünden hareketle hem İstanbul için, hem diğer kentsel koruma bölgeleri için, hem de koruma alanı dışındaki bütün diğer planlama çalışmalarının hedeflerinden birisinin “kamu yararı” olduğu ortaya çıkmaktadır. Neyin kamu yararı olacağına ise halk (kentli) karar vermeli, aksi durumda buna merkezi veya yerel yönetimin karar verdiği bir ortamda halkın yararının olduğundan söz etmenin mümkün olmadığı gözardı edilmemelidir. Halkın kamu yararının saptanmasına katılması sivil toplum örgütleri aracılığı ile olabilecektir. Katılımın sağlanabilmesi için kullanıcı isteklerini plan aşamasında dile getirmelerini sağlayacak mekanizmaların kurulabilmesi, bu amaçla kullanıcıların planlamaya katılımın kendilerine sağlayacağı yararlar konusunda bilgilendirilmeleri ve fiilen katılımın sağlanabilmesinin gerçekleşmesi gerekecektir. Planlama sürecinde analiz, sentez, seçeneklerin üretilmesi, karar ve uygulama aşamaları için halen

İtalya'da kullanılan, Osmanlı Dönemi'ne özgü bir oluşum olan ve planlama kararlarında mahallenin özerkliğinin korunmasını amaçlayan **mahalle meclisleri bu çalışmalar için yardımcı olabilir.**

Planlama sürecinin uygulama aşamasında gerçekleştirme yönünde arazi politikasına bağlı büyük güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bu güçlüklerin çözümlenmesinde **sorunlu arsa veya arazinin takas edilerek değiştirilmesi uygulanabilecek bir yöntemdir.**

Ancak, Koruma Amaçlı İmar Planı ve İmar Planı'nda korunacak yapılar için takas yapılabilmesine imkan sağlayacak alanların ayrılmadığı bulgulardan anlaşılmaktadır. Bu durum planların bu amaçla irdelenerek hazırlanmadığı ve oturmuş bir uygulama aracı olan takasın etkin olarak kullanılmadığını, hem İstanbul'da hem de diğer kentlerde yapılan **Koruma Amaçlı İmar Planları'nda takas yönteminin müelliflerce ve kurumlarca yeterince bilinmediği ve çok önemli bir koruma aracının devre dışı kaldığı saptanmış olup takasın etkin olarak kullanımının yaygınlaştırılmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır.**

Korumanın kent, bölge ve ülke planlama politikalarının ana hedeflerinden birisi olarak ulusal, bölgesel ve yerel planlamanın belirleyici başat öğelerinden en önemlisi olması gerektiğinin merkezi ve yerel yönetimlerce dikkate alınması gereklidir. Koruma Amaçlı İmar Plan çalışmalarının bütün yerel yönetimlerde son on yıl içinde oldukça yoğunluk gösterdiği, bu bağlamda imar planlama sürecinin imar planından özel bir koruma amaçlı imar planına doğru bir yönelme getirdiği ve Nazım İmar Planı ile ilişkisinin kurulduğu, ancak plan-program bütünlüğünün sağlanamadığı, planlamada korumayı sağlayacak olan örgütlenme modeli ile uygulama araçlarına yer verilmediği, Koruma Amaçlı İmar Planı, Nazım İmar Planı ile Uygulama İmar Planı'nın bütünleşmediği, müelliflerin ve yetkili organların farklılığının hem yetki karmaşası getirdiği hem de her iki planın ortak bir olumlu sonuca ulaşabilmesinde olumsuz etkileri olduğu görülmektedir. Çok önemli bir diğer nokta ise, sınırları içerisinde kültürel mirası barındıran kentlerdeki koruma planlaması çalışmalarının planlama alanının kısmi bir bölgesini içeren bir alanda yapılması nedeniyle, kentin diğer alanlarıyla ilişki kurulabilme olanağı çok kısıtlı olan veya mümkün olmayan, kentin bütününe ait sosyal, ekonomik, kültürel, yapılaşmış çevre ve doğal çevre verilerini değerlendirme imkanı bulunmayan bir planlama çalışması olarak yapılmasıdır. Oysa ki **planlama çalışmaları kültürel mirası ve koruma bölgelerini**

de içerecek ve mirasın kentle işlevsel ilişkisini de kuracak biçimde kent bütününe kapsayacak İşlevsel Koruma Amaçlı Kent Planlama çalışması olarak yapılmalıdır.

Kentsel Koruma alanlarındaki sokak isimlerinin kentsel bellek kaybına sebep olmaması için korunması ve bu bağlamda Kültür Bakanlığı, Koruma Kurulları ve Yerel Yönetimlerin işbirliği içinde olmaları gerektiği ve Koruma Kurullarının bu konuda müdahil olmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Koruma Amaçlı İmar Plan çalışmalarında hepsinde plan – program bütünlüğünün bulunmadığında hareketle koruma uygulamasını sağlamaya yönelik koruma programalarının yapılması, önceliklerin saptanması, örgütsel yapılanma, uygulama araçları ve finansman modellerinin ortaya konması gerekmekte aksi taktirde Koruma Amaçlı İmar Planlarının Uygulama olanağının sınırlı kalacağı anlaşılmaktadır. Aynı zamanda kentsel koruma alanlarında alanın özgün durumuna uygun olarak yeni yapılara yönelik tasarım yönetmeliği geliştirilmeside yeni yapı ve tarihi yapı arasındaki olumlu etkileşimi sağlamak açısından uygun olacaktır.

Koruma amaçlı işlevsel koruma planlaması sürecinde kentsel işlevlere göre ve her kent için özel içerikli bir saptama ve değerlendirme yapılması gerekli kılar.

Tezin içinde vurgulandığı biçimde tez konusunun kapsamlı bir konu olması bağlamında, ağırlıkla planlama yönünde değerlendirilmeye çalışılmış ve genel çizgilerle aşağıda özetlenmiştir. İşlevsel Koruma Planlaması Süreci, genel planlama süreci ile şematik benzeşim göstermekteyse de planlama sürecinin amaç, hedef ve içeriğinde farklılıklar vardır.

İşlevsel Koruma Planlaması bir planlama politikasıdır, öncelikle bu politikanın kabul edilmesiyle süreç başlar. İşlevsel koruma planlamasında amaç, kentle bütünleşen bir işlevsel koruma ile kent mekanının uyumlu organizasyonudur. Parçacı bir planlama anlayışı değil içerisinde kentsel mirası bulunduran kent, bölge ve ülkenin planlama süreçlerinin bütününe kapsayan bütüncül, geniş kapsamlı bir planlama anlayışıdır.

Amaç, korunması gerekli alan, sokak veya kültür varlıklarının güncel yaşam ve kentsel yaşam içinde alacakları işlevlerin, kent bütünü içinde gerekli, yararlı ve kendi varlığını sürdürmeğe yardımcı olduğu kadar, kentin sosyo-ekonomik ve fiziksel çevresinin uyumlu gelişimine de yardımcı olmasıdır.

Hedef koruma için koruma anlayışı ile kentsel mirasın, kentlerin açık hava müzesine dönüşmeden güncel yaşam içinde değerlendirilmesi, böylece kent işlevsel bütünü'nün bir ögesi olarak ve işlevsel koruma içerisine çekilerek korunabilmesidir.

İşlevsel koruma planlamasında ilk basamak olan “Bilgilenme aşaması”nda “veri ve değerler” 7 öge ile ayrıntılı bir biçimde değerlendirilmiştir. Hedef, saptamalarda kentsel kimlik öğelerinin, özel durum ve karakteristiklerinin ve en önemlisi kentsel özel işlevlerin belirlenmesidir. Bu saptamalar merkezi ve yerel yönetim ilgili kanunlarınca , ilgili sivil toplum organizasyonları olarak gönüllü kuruluşlar, özel konularda (tarih, arkeoloji, vb.) uzmanlaşmış gruplar ve özel mekanizmaların (meslek odaları, sendikalar, vb.) katılımı ile geliştirilmiştir. Bu gerekli ve koruma çalışma grubu, sürecin bir sonraki basamağı olan “Bilgilenmeye Dayalı Sentez Denemeleri”nde tekrar çalışmalara katılacak, bir sonraki basamak olan “Seçenekler Arasında Seçim” aşamasında da çalışma grubu olarak gözlem ve denetim görevini alacaktır.

İşlevsel koruma planlamasının en önemli karakteristiği bütüncül bir planlama oluşu, parçacı olmayışı, geniş kapsamlı oluşu, sürecin tüm aşamalarının katılımcı bir anlayışla geliştirilmesidir.

Tez içeriğinde incelenen 5 adet yurtiçi ile İstanbul Büyükşehir örneğinde geleneksel kentsel koruma yönetiminin böylesine karma bir kentsel ilişkiler bütünü içerisinde olumlu sonuçlar alınabilmesi için yeterli olmadığını göstermektedir. Şöyle ki; Türk kentlerinde envanterin güncelleştirilmesi, veri tabanlarının oluşturulması, saptama, değerlendirme ve bütün çalışma aşamalarının Berlin ve Moskova örneğinde olduğu gibi merkezi yönetim çalışmasıyla değil, Atina ve Londra örneğinde olduğu gibi merkezi ve yerel idarelerin, sivil toplum kuruluşlarının, odalar, sendikalar, özel mekanizmalar, uzmanlık grupları ve yerel halkın da katıldığı geniş kapsamlı, katılımcı ve yeni katılımlara açık bir organizasyonla yapılmasının uygun olacağı anlaşılmaktadır. Mevcut haliyle koruma planlarının kentle ve kentin işlevsel yapısıyla bütünleşmesinin söz konusu olmadığı, ne İstanbul için ne de kentsel mirası barındıran kentler için kültür ve tabiat varlıklarıyla, doğal ve yapılaşmış çevre verilerinin nazım imar planlarında belirleyici olarak değerlendirilmediği, planda hedeflerin genellikle konut, sanayi, ulaşım, ticaret, vb. olduğu doğal ve kültürel

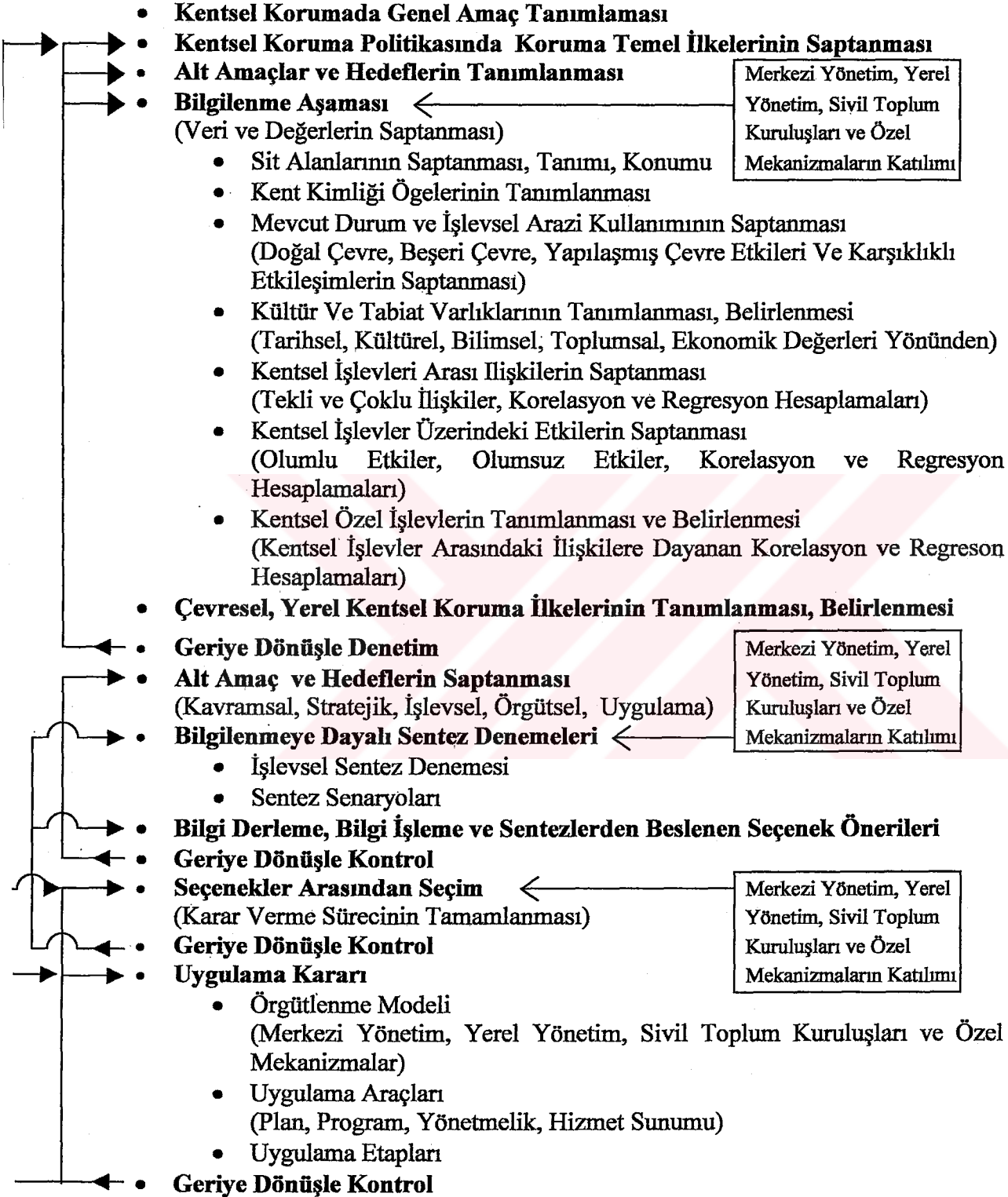
mirasın değerlendirilmesinin bir amaç olmadığı ve bunun kentsel mirasa sahip bütün kentlerimiz için genelleştirilebileceği anlaşılmaktadır.

Kültürel ve doğal mirasın korunmasına yönelik koruma amaçlı planlamanın ekseninin imar planı yapım sürecinden farklı biçimde ele alınarak salt koruma için koruma veya belirli dönemleri ifade eden bir tarihsel belge olduğu için değil, onun sosyo-ekonomik ve kültürel yönden kentle bütünleşmesine kentsel işlevler içinde güncellik kazanabilmesi, ancak “İşlevsel Koruma Planlaması” süreci içinde konunun eksiksiz bir biçimde geliştirilmesi ile olanaklıdır.

İşlevsel koruma planlaması sürecinde kentsel işlevlere göre ve her kent için özel içerikli bir saptama ve değerlendirme yapılmasının gerekliliği gözönünde tutularak geliştirilen işlevsel koruma planlaması süreç aşamaları akış diyagramı ve aşama önerileri Şekil 5.1.’de verilmiştir.

İŞLEVSEL KORUMA PLANLAMASI SÜREÇ AŞAMALARI

Şekil 5.1: İşlevsel Koruma Planlaması Süreç Aşamaları Akış Diyagramı

KAYNAKLAR

ICOMOS, 1990, International Charter For Archaeological Heritage Management (Arkeolojik Mirasın Yönetimi İçin Uluslararası Sözleşme), Adopted by ICOMOS in 1990.

UNESCO, 1972b, Recommendation concerning the Protection, at National Level, of the Cultural and Natural Heritage (Kültürel ve Doğal Mirasın Ulusal Düzeyde Korunmasına İlişkin Tavsiyeler), Paris, 16 November 1972; Convention and Recommendations of Unesco concerning the protection of the cultural heritage, Printed in Switzerland, 1985, s.163-179.

Toffler Alvin, 1992, Yeni Güçler Yeni Şoklar, (Powershift), Çeviri; Belkıs Çorakçı, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Naisbitt, John, 1994, Global Paradoks, Sabah Kitapları, İstanbul.

Özel, Mustafa, 1995, Devlet ve Ekonomi, İz Yayıncılık, İstanbul.

Peters, Thomas J., Waterman, Robert H. Jr., 1995, Yönetme ve Yükselme Sanatı, (In Search of Excellence), Türkçesi; Doç.Dr. Selami Sargut, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, Kasım 1995.

Püsküllüoğlu, A., 1997, Arkadaş Türkçe Sözlük, Arkadaş Yayınevi, Ankara.

TDK, 1980, Kent Bilim Terimleri Sözlüğü, koruma mad., Türk Dil Kurumu, Ankara.

Hasol, D., 1979, Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.

Erder, C., 1975, Tarihi Çevre Bilinci, ODTÜ, Ankara.

Ceram, C.W., 1963, A Picture History of Archeology, Thames and Hudson, Londra.

Ahunbay, Z., 1996, Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Yem Yayınevi, İstanbul.

Bornheim/Werner, 1961-1962, Zum Recht der Denkmalpflege, Denkmalpflege in Rhein Rhein, Rheinland-Pfalz, Landesamt für Denkmalpflege von Rheinland Pfalz, XVI-XVII.

Aygen, Z., 1992, Koruma ve Kullanıcı Katkısı Tarihsel Temeller ve Günümüzdeki Olanaklar, *Doktora Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

ICOMOS, 1965, Venice Charter (Venedik Sözleşmesi), *11nd International Congress of Architects and Technicians of Historic Monuments*, Venice, 25-31 May 1964, Adopted by ICOMOS in 1965.

UNESCO, 1970, Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property, Paris, 14 November 1970; Convention and Recommendations of Unesco concerning the protection of the cultural heritage, Printed in Switzerland, 1985, s.57-70; Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Önlemlerle İlgili Sözleşme, UNESCO Türkiye Milli Komitesi, Kalite Matbaası, Ankara, 1978.

UNESCO, 1972a, Convention concerning the Protection of the Wold Cultural and Natural Heritage, Paris, 16 November 1972; Convention and Recommendations of Unesco concerning the protection of the cultural heritage, Printed in Switzerland, 1985, s.79-94; Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme, 1972, Resmi Gazete, No:17959, Tarih:14.02.1983.

Avrupa Konseyi, 1975a, Avrupa Mimarlık Mirası Kartası, 26 Eylül 1975; Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, Yapı Malzemeleri Kataloğu, İstanbul, 1997, s.48-49.

Avrupa Konseyi, 1975b, Amsterdam Bildirisi, 24 Ekim 1975; Ahunbay, Z., Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Yem Yayınevi, İstanbul, 1996, s.152-156.

UNESCO, 1976, Recommendation concerning the Safeguarding and Contemporary Role of Historic Areas, Adopted by the General Conference at its nineteenth session (Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Rollerini Konusunda Tavsiyeler), Nairobi, 26 November 1976; Convention and Recommendations of Unesco concerning the protection of the cultural heritage, Printed in Switzerland, 1985, s.195-208.

UNESCO, **Mimarlar Odası**, 1990, Kültürel Gelişmenin Dünya Onyılı ve Türkiye, E Yayınları, İstanbul, Mart 1990; *UNESCO News*, sayı:222, 25 January 1988.

Avrupa Konseyi, 1985, Avrupa Mimarlık Mirasının Korunması İçin Sözleşme, Granada, 3 Ekim 1985; Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, Yapı Malzemeleri Kataloğu, İstanbul, 1997, s.53-54.

ICOMOS, 1987, Charter For The Conservation of Historic Towns And Urban Areas (Tarihi Kentler ve Kentsel Bölgeler İçin Koruma Sözleşmesi); Washington, October 1987.

ICOMOS, 1993, ICOMOS Nouvelles, Vol.3 No.2 June 1993, s.11-15; Anıtların Külliye ve Sitlerin Korunması, Eğitimi ve öğretimi Temel İlkeleri, ICOMOS 10. Genel Kurulu, Colombo-Sri Lanka, Ağustos 1993, (Zikreden: Binan, C., a.g.e.)

ICOMOS, 1995, ICOMOS Nouvelles, 1995-1, s.10; Koruma Etiği, ICOMOS Uluslararası Eğitim Komitesi, Uluslar arası Koruma Eğitimi Sempozyumu, Soumenlina-Fidlandiya, 12-17 Haziran 1995, (Zikreden: Binan, C., a.g.e.)

Tekeli, İ., 1991, Kent Planlaması Konuşmaları, TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, Ankara.

Sözen, M., 1990, Kültür Varlıklarının Korunmasında Sorunlar ve Olanaklar, *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayı*, Kültür Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, Ankara.

Özen, H., 1995, Günümüz Kentlerinin Kimlik Arayışı İçinde Tarihsel Kent Mekanlarının Rolü, *Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu*, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 5-6-7 Haziran 1995.

Petzet, M., 1992, Grundsätze der Denkmalpflege, ICOMOS Hefte des Deutschen Nationalkomitees X, Münih.

Binan, C., 1996, Mimari Koruma Alanında 1964'ten Günümüze Düşünsel Gelişimin Uluslararası Evrim Süreci Üzerine Bir Deneme, YTÜ Mimarlık Fakültesi, Restorasyon Anabilim Dalı, İstanbul, Nisan 1996.

Binan, C., 1996, a.g.e., s.13-14; Actes de Congres International des Architectes et Techniciens des Monuments Historiques, Paris 6-11 Mai 1957.

Heinrich, E., 1962, Der Horrecht Plan, Jahrbuch für Brandenburgische Landesgeschichte, 13-1962; (Zikreden: Aygen, Z., 1992, a.g.e., s.90).

Bodenschatz, H., 1987, Platz Frei für das Neue Berlin, Transit, Berlin, 1987, s.182-183; (Zikreden: Aygen, Z., 1992, a.g.e., s.91).

Council of Europe, 1965, Criteria and Methods for a Protective Inventory, Preservation and Development of Groups and Areas of Buildings of Historical or Artistic Interest, Concuil for Cultural Co-oparetion, Barcelona, 1965, s.18, (Barcelona Sempozyumu, Palma Önerileri).

UNESCO, 1968, Recommendation concerning the Preservation of Cultural Property Endangered by Public or Private Works (Kamusal Ya da Özel Çalışmalar Nedeni İle Tehdit Altında Bulunan Kültürel Zenginliklerin Korunmasına İlişkin Tavsiyeler), Paris, 19 Novamner 1968, s.147-161.

Hinsch, L., 1980, ICOMOS 1965-1980, Central Office of Historic Monuments in Norway, Oslo, 1980, (Zikreden: Binan, C., 1996, a.g.e.,).

Les Destricts Historiques, 1975, Leur İdentification, Aspects Spciaux et Preservation, 1973, Rome, Washington, National Trust, 1975, zikreden: Binan, C., 1996, a.g.e., s.25.

ICOMOS, 1976, ICOMOS-Charter Cultural Tourism, Adopted by ICOMOS, November, 1976.

ICOMOS, 1990, "International Charter For Archaeological Heritage Management", Adopted by ICOMOS in 1990

Avrupa Konseyi, 1992, Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu, Granada, 3 Ekim 1985; Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, Yapı Malzemeleri Kataloğu, İstanbul, 1997, s.2-19; Avrupa Kentsel Şartı, Avrupa Konseyi, *Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Konferansı*, Strasburg, 17-19 Mart 1992 .

Akozan, F., 1977, Türkiye’de Tarihi Anıtları Koruma Teşkilatı ve Kanunlar, DGSA, İstanbul, s.25-28.

Zeren, N., 1991, Koruma Amaçlı İmar Planı Yapım ve Uygulama Sorunları, İTÜ Çevre ve Şehircilik Uygulama Araştırma Merkezi, Proje No:71/20, İstanbul.

DPT, 1973, Yeni Strateji ve Kalkınma Planı 3.Beş Yıl 1973-1977, Ankara.

Resmi Gazete, 1973, 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu, T.C. Resmi Gazete, sayı:14527, Tarih: 6.5.1973.

DPT, 1979, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1979-1983, Ankara.

Resmi Gazete, 1983, 2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Sayı:18113, Tarih:28.07.

DPT, 1985, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde Sektörel Gelişmeler, 1985-1989, Ankara.

Resmi Gazete, 1987a, 3386 sayılı, 2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun, No:19497, Tarih:24.06.1987.

Resmi Gazete, 1987b, Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit-Tescil ve Sit Alanı İlanı Sırasındaki Müktesep Hakların Korunması ile İlgili Yönetmelik, Resmi Gazete, No:19660, Tarih:10.12.1987.

J.Harvey, 1972, Conservation of Buildings, London, 1972 (zikreden :Ahunbay, Z., a.g.e.).

R.Luciano, 1988, II Restauro, Roma 1988 (zikreden :Ahunbay, Z., a.g.e.).

KTVKYK, 1998, Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakımı ve Esaslı Onarımlarına İlişkin İlke Kararı, *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu*, Tarih: 14.07.1998, Karar No:598.

Metropolis, 1997, World Association Of The Major Metropolises, Committee 4: Tourism and The Cultural Heritage For The Development Of Metropolises, Questionnaire, Metropolis/IAURIF, Paris, 1977, (Bkz. Ek. 1)

Akçura, T., 1982, İmar Kurumu Konusunda Gözlemler, ODTÜ, Ankara.

Şahin, İ., 1990, Türkiye’de Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Olayı ve Halkın Korumaya Katılımı Konusunda Yardımcı Bir Araştırma, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, *Y.Lisans Tezi*, İstanbul.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1984, History of Legislative Protection, Restorasyon ve Konservasyon Birimi, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul.

Duranay, N., Gürsel, E., Ural, S., 1972, Cumhuriyetten Bu Yana İstanbul Planlaması, Mimarlık, İstanbul, 1972/7, s.67-71.

Tekeli, İ., 1980, Türkiye’de Kent Planlamasının Tarihsel Kökleri, *Türkiye’de İmar Planlaması*, ODTÜ, s.61.

Aysu, E., 1982, Trabzon Kenti Planlama Çalışmaları, *Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi*, 2.Kitap, ODTÜ, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 6-7-8 Kasım 1981, ODTÜ Mimarlık Fakültesi İşliğı, Ankara.

Akçura, T., Çapar, M., 1973, İmar Planlarında Tarihi Kent Dokusu ve Tarihi Eserlerle İlgili Tutumların İncelenmesi, *Mimarlık*, 1973/8, s.17-19.

Resmi Gazete, 1951, 5805 Sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkili ve Vazifelerine Dair Kanun, Resmi Gazete, Sayı:7853, Tarih:09.07.1951.

Resmi Gazete, 1956, 6785 Sayılı İmar Kanunu, Resmi Gazete, Sayı:9359, Tarih:16.07.1956.

Resmi Gazete, 1957, İmar Nizamnamesi, Resmi Gazete, Sayı:9657, Tarih:18.06.1957.

Çeçener, B., 1982, Taşınmaz Eski Eseri Koruma Olayı, Kararları, Organları, Koruma Politikası ve Ülkemiz, *Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi*, 2.Kitap, ODTÜ, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 6-7-8- Kasım 1981, ODTÜ Mimarlık Fakültesi İşliğı, Ankara.

T.C. Anayasası, 1961, Ankara.

DPT, 1968, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1968-1972, Ankara.

Okyay, İ., 1982, Safranbolu Koruma ve Geliştirme İmar Planı, *Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi*, 2.Kitap, ODTÜ, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 6-7-8 Kasım 1981, ODTÜ Mimarlık Fakültesi İşliğı, Ankara.

Mercangöz, S., 1986, Tarihi Çevre İçinde Bir Turizm Merkezi Uygulaması: Antalya Kaleiçi Örneğı, *Uluslararası İstanbul UNESCO Haftası’na Sunulan Bildiri*, İstanbul.

Resmi Gazete, 1972, 1610 Sayılı Emlak Vergisi Yasası, Resmi Gazete, Sayı: 14258, Tarih: 27.07.1972.

Akın, N., 1988, Türkiye’de Tarihi Çevre Koruma, Örnekler ve Sorunlar, *Mimarlık*, 1988/2.

Zeren, N., 1984, Tarihsel Kentlerin Korunmasında Çağdaş Yaklaşımların Değerlendirilmesi, *Mimarinin Son Yirmibeş Yılı Semineri*, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 24-27 Nisan 1984.

Akın, N., 1984, Tescilli Kentsel Koruma Alanlarında Uygulama Sorunları, *Şehirciliğin Son Yirmibeş Yılı Semineri*, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 24-27 Nisan 1984.

Resmi Gazete, 1979, Özel ve Tüzel Kişi Mülkiyetinde Bulunan Taşınmaz Eski Eserlerin Onarımı İçin Yapılacak Ayni-Parasal Yardım Yönetmeliği, Resmi Gazete No:1659, Tarih:30.03.1979.

Fersan, N., 1980, Küçük Anadolu Kentlerinde Tarihsel Dokunun Korunması İle İlgili Bir Yöntem Araştırması, *Doktora Tezi*, Kent Basımevi, İstanbul.

Zeren, N., 1981, Kentsel Alanlarda Alınan Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği, İTÜ Mimarlık Fakültesi, Baskı Atölyesi, İstanbul.

Kültür Bakanlığı, 1975, 1975 Avrupa Mimari Miras Yılı, Kültür Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü.

Tola, A.S., 1982, Koruma Amaçlı İmar Planlarında ve Tatbikatlarında Sorunlar, *Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi*, 2.Kitap, ODTÜ, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 6-7-8 Kasım 1981, ODTÜ Mimarlık Fakültesi İşliği, Ankara.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1987, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurullarının Adları, Görev Merkezleri, Görev Ünvanları, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Eski Eserler Genel Müdürlüğü, Genelge, Ankara, 21.10.1987.

Bursa Belediyesi, 1987, Conservation and Rehabilitation Project For Kale Sokak Neighborhood in Bursa, 1982-1987.

Şahin, E., 1987, Muğla'da Koruma Olayı, *Kreuzberg Örneği Işığında Türkiye'de Oluşmuş Kentlerde Yenileme*, 9 Eylül Üniversitesi, Mimarlar Odası İzmir Şubesi, İzmir, 21 Kasım 1987.

Asatekin, N.G., Madran, E., 1988, Kuşadası-Kaleiçi Sağlıklaştırma-Yenileme Projesi, *Mimarlık*, 1988/2.

Eruzun, C., 1982, Kütahya Kentsel Sit Planlaması, *Mimarlık*, 1982/2.

Erdumlu, G., 1993, Büyükşehir Belediyeleri Araştırması, DPT, Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü Araştırma Dairesi Başkanlığı, Ankara..

DPT, 1989, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1990-1994, DPT, Ankara.

DPT, 1995, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1996-2000, DPT, Ankara.

Antalya, 1991, 7.11.1991 Tarih ve 404 Sayılı Meclis Onanlı Koruma Amaçlı İmar Planı Eki Rapor, Antalya Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Antalya.

Bursa, 1989, 17.03.1989 Tarih ve 150 Sayılı Meclis Onanlı Koruma Amaçlı İmar Planı Eki Rapor, Bursa Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Bursa.

Diyarbakır, 1990, 14.11.1990 Tarih ve 156 Sayılı Meclis Onanlı Suriçi Koruma Amaçlı İmar Planı Eki Rapor, Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Diyarbakır.

Kayseri, 1993, 20.10.1993 Tarih ve 48 Sayılı Meclis Onanlı Kayseri Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı Eki Rapor, Kayseri Melikgazi Belediye Başkanlığı, Kayseri.

Konya, 1997, 18.03.1997 Tarih ve 3/26 Sayılı Meclis Onanlı Koruma Amaçlı İmar Planı Eki Rapor, Konya Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Konya.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 1996, Habitat II Türkiye Ulusal Raporu ve Eylem Planı Taslağı Üzerine Görüşler, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul.

Suher, H., 1994, İstanbul Ansiklopedisi - 50, Planlama mad., Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul, 8 Ekim 1994.

Tekeli, İ., 1980, Türkiye’de Kent Planlamasının Tarihi Kökleri, *Türkiye’de İmar Planlaması*, ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Ankara, Nisan 1980.

Çelik, Z., 1996, Değişen İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, Şubat 1996.

Ergin, O. N., 1914, İstanbul’da Türklerin Beş Asırlık İmar ve İskan Hareketleri, *İstanbul Belediye Mecmuası*, sayı.163-165, (Zikreden:Tekeli, İ., 1980, a.g.e).

Ayverdi, E. H., 1958, 19.Asırda İstanbul Haritası, İstanbul Fethi Derneği, İstanbul *Enstitüsü Yayınları*, İstanbul. (Zikreden:Tekeli, İ., 1980, a.g.e).

Ergin, O. N., 1914-1922, Mecelle-i Umur-ı Belediye, İstanbul, 1914-1922, C-1.

Ortaylı, İ., 1989, XVIII-XIX yy’larda Galata, *Tarih Boyunca İstanbul Semineri*, İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.

Olivier, 1977, Türkiye Seyahatnamesi, Çeviren; Oğuz Gökmen, Ayyıldız Matbaası, Ankara.

Şapolyo, E. B., 1947, Bir İstanbul İmar Planı, *İller ve Belediyeler Dergisi*, sayı.20-21, s.833-834 (Zikreden:Tekeli, İ., 1980, a.g.e).

Ergin, O. N., 1936, Türkiye’de Şehirciliğin Tarihi İnkişafı, *İ.Ü. Hukuk Fakültesi İktisat ve İktisadiyat Enstitüsü Neşriyatı*, İstanbul, (Zikreden:Tekeli, İ., 1980, a.g.e).

Hall, P., 1990, Cities of Tomorrow, Basil Blackwell, Oxford.

Gerd, A., 1972, Staedtebau und Menschenbild, Zur Entwicklung der Leitvorstellungen in der Raumplanung seit der industriellen Revolution, in "Neue Anthrpologie" Band 3, Stuttgart.

Ernst, E., 1967, Geschichte des Staedtebaues, Band 3, Zürich.

Cansever, T., 1994, Ülke Ölçeğinde İstanbul'u Planlamak, *Ev ve Şehir*, İnsan Yayınları, İstanbul, s.19.

Dökmeci V., Çıracı, H., 1990, Tarihsel Gelişim Sürecinde Beyoğlu, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınevi, İstanbul.

Arif, B., 1933, İstanbul Planları, *Arkitekt*, sayı.5, İstanbul.

Suher, H., 1956-1963, İstanbul'da Bölge Planlamasına Yardımcı Bir Araştırma *Doçentlik Tezi*, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Taşkışla-İstanbul.

Wagner, M., 1936, İstanbul Havalisinin Planı, *Arkitekt*, İstanbul.

Prost, H., 1937, İstanbul'un Nazım Planını İzah Eden Rapor, 15.10.1937, İstanbul Belediyesi, Yapı ve İmar İşleri Reisliği, Tasdik: 30.06.1939

Revizyon Komisyonu Raporu, 1954, İstanbul Belediye Matbaası, İstanbul.

İmar Müşavirleri Heyeti, 1954, İstanbul İmar Planı İzah Raporları I.Beyoğlu Ciheti, İstanbul Belediye Matbaası, İstanbul.

İmar Müşavirleri Heyeti, 1955, İstanbul Sanayii Bölgeleri İzah Raporu, İstanbul.

Piccinato, L., 1967, Büyük İstanbul Nazım Planı Ana Hatları İzah Raporu, Prof.Luigi Piccinato, 1967, İstanbul Belediyesi

İstanbul Belediyesi, 1961, İstanbul Belediyesi İmar Planlama Müdürlüğü'nün 1961, 1962, 1963 senelerine ait Planlama Faaliyet Ana Programı, İstanbul Belediye Matbaası, İstanbul.

İstanbul Belediyesi, 1964, 1/5000 Ölçekli İstanbul Suriçi İmar Planı İzah Raporu, İstanbul Belediyesi, Planlama ve İmar Umum Müdürlüğü, Onama:13.05.1964, Dosya No:675, İstanbul.

İstanbul Belediyesi, 1966, 1/25.000 Ölçekli İstanbul Sanayii Sahaları Planı, İstanbul.

BİNPB Rapor, 1971, Büyük İstanbul Nazım Plan Raporu, Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu Başkanlığı, İstanbul.

BİNPB Rapor, 1976, Metropoliten İstanbul'un Gelişmesi-1976 Raporu, Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu Başkanlığı, İstanbul.

BİNPBB, 1980, 1/50000 Ölçekli İstanbul Metropoliten Alan Nazım Planı, 1980 Raporu, T.C. İmar ve İskan Bakanlığı, Planlama ve İmar Genel Müdürlüğü, Metropoliten Daire Başkanlığı, Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu Başkanlığı, İstanbul.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 1994, 1/50.000 ölçekli İstanbul Nazım Plan Raporu, İstanbul Büyükşehir Belediyesi-Şehir Planlama Müdürlüğü, İstanbul, Şubat 1994.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 1995, 1/50.000 ölçekli Metropoliten Alan Alt Bölge Nazım Plan Raporu, 1995, İstanbul Büyükşehir Belediyesi-Şehir Planlama Müdürlüğü, İstanbul.

BİNPBB, 1970-1980, İstanbul Metropoliten Alan Planlama Çalışmaları, 1970-1980 Arası Dönem, İmar ve İskan Bakanlığı, Planlama ve İmar Genel Müdürlüğü, Metropoliten Daire Başkanlığı, Büyük İstanbul Nazım Plan Bürosu Başkanlığı, İstanbul; Mimarlık 1970/5, Mimarlık 1972/7.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 1990, İstanbul Tarihi Yarımada Koruma İmar Planı 1/5000 Nazım Plan Raporu, G.Özdeş, 1988, İstanbul Belediyesi, Planlama ve İmar Müdürlüğü, Onama:02.11.1990, Dosya No:7/249.

Şahin, İ., 1997a, Kentsel Sit Alanlarına Sahip Yerel Yönetimlerde Kentsel Koruma Politikalarına İlişkin Durum Saptamasına Yönelik Anket Soruşturması, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1997 (Doktora Tezi kapsamında yürütülen anket soruşturmasının uygulandığı Büyükşehirler; Antalya, Bursa, Diyarbakır, Kayseri, Konya), (Bkz. Ek. 2).

Şahin, İ., 1997b, İstanbul Tarihi Yarımada'da Kentsel Koruma ve Yeniden Yapılanma Süreci İçin Bir Yöntem Denemesi Anketi, İstanbul, 1997, (Doktora Tezi kapsamında yürütülen anket soruşturmasının uygulandığı kurum ve kuruluşlar; 1, 2 ve 3 no'lu Koruma Kurulları, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Eminönü ve Fatih İlçe Belediyeleri, İTÜ, MSÜ, YTÜ, Mimarlar Odası, İnşaat Mühendisleri Odası, Peyzaj Mimarları Odası, Orman Mühendisleri Odası, Tabibler Odası, İTO, İSO, MUSİAD ve TUSİAD), (Bkz. Ek. 3).

EKLER

- EK-1** Questionnaire, Comittee 4, Tourism and The Cultural Heritage For The Development of Metropolises, Metropolis/IAURIF, Paris, 1997
- EK-2** Kentsel Sit Alanlarına Sahip Yerel Yönetimlerde Kentsel Koruma Politiklarına İlişkin Durum Saptanmasına Yönelik Anket Soruşturması İle Konuya Yaklaşım (Anketin Uygulandığı İller; Antalya, Bursa, Diyarbakır, Kayseri, Konya), Şahin, İ., İstanbul, 1997a
- EK-3** İstanbul Tarihi Yarımada'da Kentsel Koruma ve Yeniden Yapılanma Süreci İçin Bir Yöntem Denemesi Anketi (Anketin Uygulandığı İl; İstanbul), Şahin, İ., İstanbul, 1997b

**QUESTIONNAIRE, COMMITTEE 4, TOURISM AND THE CULTURAL
HERITAGE FOR THE DEVELOPMENT OF METROPOLISES,
METROPOLIS/AURIF, Paris, 1997**

City :

Questionnaire filled in by:

Name :

Service:

Address :

Tel. :

Fax :

QUESTIONNAIRE

1. The heritage in the city

Decision-making

- Which bodies are responsible for defining matters relating to the heritage in your city?
- What are the criteria that define matters relating to heritage and significant they are?
- Are all periods covered?
- Do these decisions enter a framework that is supervised by the federal State, the state or the province?
- Is there international recognition (UNESCO world heritage, Aga Khan Foundation, etc.)?

Identifying the heritage

Where this is systematic, it takes the form of an inventory.

- The inventory
 - Who conducts it?
 - What are the resources available to carry out this operation?
 - Is it carried out in conjunction with other stock-taking exercises?
 - Does it give rise to traditional mapping, a computerized data base?
- Identification by other bodies
 - Local associations,
 - UNESCO-in what form?
- What is the heritage in your city? (enclose a map if available)
- Does it have any specific feature differentiating it from the rest of the country?
- Is this heritage a political or social issue?

2. Tools for the conservation of the heritage

As a rule, protective measures taken at the initiative of public bodies proceed from regulations and/or incentives.

- What are the regulatory means?
 - Registration in urban planning documents,
 - conservation plan, classification procedure,
 - registration in inventory, protected areas,
 - orders to carry out renovation work,
 - pre-emption,
 - regulations pertaining to façade cleaning,
 - special measures in the event of deterioration (measures taken by a public authority, role of the media, mobilization of public opinion)
 - etc.
- Which bodies or services, on the one hand, are involved in drafting these documents on which decisions to start up operations are based, and which are those, on the other, involved in ensuring the regulations are complied with?
- How effective are these measures for sector with works in process in the case of infrastructures, etc. being built?
- What incentives?

Tax measures, granting of loans, direct subsidies for renovation works, other subsidies, counseling and assistance in restoration, etc.

Conservation may also be undertaken by private institutions

- is there an organized sponsoring system?
- are there private foundations whose main purpose is to protect heritage buildings?
- promotion-oriented intervention by economic agents (banks, major industrial groups, larger retailers)?
- What are the measures taken when works are implemented?
 - How is a perimeter defined?
 - Is there a master scheme, a works schedule?
 - Allocation of financial costs?
 - Are separate functions set up for different areas of expertise?

3. Consideration of local activities

How is this done

- Public places (squares, streets)
 - Does the local population make frequent use of the place?
 - What use is made of public places (holding special events, markets, lingering on the doorstep, etc.)?

- Use of old buildings for new purposes:
 - by a public body for utilities, cultural places, administrative services, subsidized housing, etc.
 - by private bodies, for office space, housing, hotels, tourist complexes, etc.
- Maintaining inhabitants
 - attitude of local population-do they want to stay on?
 - financial assistance or tax incentives for renovation works, rent,
 - rehousing procedures
- Maintaining shops
 - financial assistance, tax incentives, lease system
 - restructuring of reservation
 - incentives to group together, economies of scale
- Handling of deep-rooted changes
 - physical conversion of a neighborhood
 - diversification in types of housing
 - incentive to set up retail businesses or control thereof, architectural prescriptions for shop windows, signs,
 - bringing in new activities, or getting rid of deleterious ones.
- Information and participation in decisions relating to development by inhabitants, retailers and users of the neighborhood

4. Enhancement measures

- Drafting a master scheme for tourism
- Action relating to public spaces (pedestrian islands+parking lots, changes in the traffic regulation plan, parking space for tourist coaches, lighting-lighting up of monuments, sign-posting, regulations on advertising, etc.)
- Publication of guides, brochures, CD-ROM, works on architecture, organization of itineraries
- Ticket-issuing systems
- Organization of performances that portray historical scenes, festivals, events, etc.
- Measures relating to infrastructures for tourism (incentives to invest in the hotel sector or tourist-related services (car rental, organized tours, etc.) quality control, tourist assistance services
- Information campaigns in the press
- Participation in shows and fairs on tourism
- Prospecting tour operators

5. Risk prevention

- Actual solutions implemented by cities that have already undergone:
 - natural disasters
 - temporary insecurity (terrorist attacks, war)
 - chronic insecurity (assault, stealing, urban violence, etc.)
- Measures adopted by these cities to restore their image: information and awareness-creating campaigns, publicizing the specific consolidation and

protective measures taken, presence at shows and fairs on tourism, invitations to celebrities, organization of events, etc.

6. Appeal as a tourist destination

- statistics available concerning visiting patterns:
 - trends in number of hotel bookings,
 - counting of visitors through ticket-offices for monuments,
 - number of contacts recorded by the tourist office,
 - counting at borders, etc.
- and on business-related tourism
 - number of events (congresses, shows and fairs, festivals, exhibitions)
- data collected through special surveys, university research, etc.
- number of international tours in which the city is included as a destination.

7. Economic aspects

- The costs of renovation and enhancement carried out by
 - the public sector,
 - private individuals
 - private businesses
- The repercussions in financial terms:
 - revenue from tours, monuments,
 - turnover of businesses and retailers concerned, service activities (currency exchange),
 - estimated tourist expenditure on a per capita basis
- Impact on local production

Outlets for construction materials, craft industry, farming sector, etc.

- Consequences in terms of direct and indirect employment: based on available statistics,
 - evaluation of jobs deriving from renovation
 - evaluation of jobs deriving from tourism (formal and informal sector)
 - development of an economic model)

(Provide all available data on your city.)

EK – 2 (*)

KENTSEL SİT ALANLARINA SAHİP YEREL YÖNETİMLERDE KENTSEL KORUMA POLİTİKALARINA İLİŞKİN DURUM SAPTAMASINA YÖNELİK ANKET SORUŞTURMASI (Şahin, İ., 1997a)

Şehir :

Denek'in Kimliği :

Adı :

Soyadı :

Doğum Yeri :

Eğitim Düzeyi :

Mesleği :

Çalıştığı Yer :

Tel. ve Fax No. :

KENTSEL MİRAS

1. Karar Verme :

1.1. İl adı ve Büyükşehir Belediyesi adınızı belirtiniz.

1.2. Merkezi ilçe dışında kaç ilçe belediyesi var? .

1.3. Korunması gereken kültür varlıkları, ilçelere dağılmış mıdır, yoksa yalnızca merkez ilçede mi bulunuyor?

1.4. Hangi koruma kuruluna bağlısınız?

1.5. Nazım İmar Planı var mı, varsa tarihi nedir? Nazım İmar Planında korunacak bölge belirlenmiş midir?

1.6. Koruma Planı yapıldı mı ve yapıldıysa tarihi nedir?

1.7. Koruma Planı ile bütüleşen bir Kentsel Koruma için çalışma programı var mı?

1.8. Korunan bölgedeki koruma kararları hangi plana/planlara göre veriliyor?

1.9. Şehrinizdeki miras ile ilgili konuları tanımlamakla hangi kurumlar sorumludur?

1.10. Mirasa ilişkin konuları tanımlarken hangi kriterler uygulanmaktadır?

- ☐ Bilimsel Değer, Geçmişe Ait Bilgi Birikimi
- ☐ Kültürel Değer, Sanat Değeri, Estetik Değer
- ☐ Tarihsel Değer, Tarih Bilinci ve Tarihsel Belge Niteliği, Etnolojik-Antropolojik Değer
- ☐ Toplumsal Değer, Sosyo-Kültürel Süreklilik, Toplumsal ve Mekansal Kimliğin Sürekliliği, Dinsel Değer
- ☐ Ekonomik Değer, Turizm Amacı, Mevcut Yapı Stoku Değeri
- ☐ Diğer (Belirtiniz)

1.11.Korunacak Alan'ın tesbiti yapılırken tüm tarihsel dönemler dahil edilmekte midir?

1.12.Uluslararası bir tanınma, bir program, bir destek mevcut mu? (UNESCO Dünya Mirası, Ağahan Vakfı gibi)

1.13. Diğer görüşleriniz nelerdir?

2. Mirasın Belirlenmesi :

1.1. "Korunması Gerekli Kültür ve Tabiat Varlıkları" için envanter çıkartıldı mı?

1.2. Bunu hangi kurum gerçekleştirmektedir?

1.3. Korunacak binalar tescil edildi mi?

1.4. Yaklaşık ne kadarı tescil edildi?

1.5. Başka envanter çıkarma çalışmaları ile birlikte mi yürütülmektedir?

1.6. Korunacak alanın bilgisayar veri tabanlı halihazır ve kadastral haritaları var mı?

1.7. Tescil edilen binalar haritaya alındı mı? Yanıtınız "Evet" ise tescilli binaların işlendiği haritalar bilgisayar tabanlı mı?

1.8. Bu işlemi yapacak kurumunuz, kadronuz, teknik ve nakdi imkanlarınız nelerdir?

1.9. Diğer görüşleriniz nelerdir?

3. Mirasın Diğer Organlar Tarafından Belirlenmesi :

1.1. Mirasın envanteri Kültür Bakanlığı ve İlgili Koruma Kurulu dışındaki kuruluş ya da kuruluşlarca da çıkarılıyor mu? (Yerel Kuruluşlar, İlgili Öğretim Kurumları (Üniversite, Fakülte, Yüksekokul) UNESCO vb. Kuruluşlar)

3.2. Bu kuruluşlar envanteri ne şekilde çıkarmaktadır?

- ☐ Mahallinde Tesbit
- ☐ Tesbitlerin Tescil İçin Başvurusu
- ☐ Kroki-Çizim, Rölöve, Fotoğraf
- ☐ Diğer

1.2. Şehrinizdeki miras toplu bir yerleşme mi teşkil etmekte yoksa dağınık bir halde mi bulunmaktadır? (Varsa bir harita ekleyin)

3.4. Miras, ülkenin geri kalan kısmından özel bir farklılık gösteriyor mu?

- ☐ Yerel Ölçek
- ☐ Bölgesel Ölçek
- ☐ Ülkesel Ölçek

4. Mirasın Korunması İçin Araçlar :

4.1. Düzenleyici (Mevzuatla İlgili) Araçlar Nelerdir?

- 1.1.1. Tescilli yapılar koruma planlarına (veya imar planlarına) işlendi mi?
- 1.1.2. Koruma planı ve korunacak binalara ilişkin tanımlama ve tasnif var mı?
- 1.1.3. Envanter yeterli ve gerekli bilgileri içeriyor mu?
- 4.1.4. Koruma altına alınan binaların iskan müsaadesini kim veriyor?
 - ☐ Belediye
 - ☐ Koruma Kurulu
 - ☐ Diğer
- 1.1.4. İmar Planı'nda korunacak binalar için takas yapılacak yer var mı?
- 1.1.5. Takasa rağbet var mı?
- 1.1.6. Kültür Bakanlığı Koruma Fonu'ndan hiç yararlandınız mı?
- 1.1.7. Koruma için özel kurumların fonlarından yararlandınız mı?
- 4.1.9.Özel kuruluşlarca koruma altına alınan özel kullanım eğilimi var mı?
- 1.1.10. Kentinizde ana amacı kentsel mirası korumak olan özel vakıflar (kuruluşlar) var mı?
- 1.1.11. Ekonomik kuruluşlar tarafından (bankalar, büyük sanayii grupları, büyük perakende satıcılar) promosyon amaçlı müdahaleler var mı?

5. Yerel Faaliyetlerin Ele Alınması :

5.1. Genel Faaliyetler Çerçevesinde;

- 1.1.1. Genel olarak kentsel koruma alanı içinde bulunan kamu alanları (meydanlar, caddeler) yerel nüfus tarafından sıkça kullanılıyor mu?
- 1.1.2. Kentsel koruma alanı içinde bulunan kamu alanlarından ne şekilde yararlanılmaktadır? (Özel etkinlikler düzenlenmesi, şenlik, festival, pazarlar, özel amaçlı pazarlar, gösteriler vb.)

5.2. Eski Binaların Yeni Amaçlar İçin Kullanılması;

- 1.2.1. Tescil edilmiş binaların bir kamu kuruluşu tarafından kültürel mekanlar, idari hizmetler, devlet desteğinde iskan gibi amaçlarla kullanım var mı?
- 1.2.2. Tescil edilmiş binaların özel kuruluşlarca büro, ev, otel, turistik kompleksler vs. olarak kullanımı var mı?

1.3. Kent Sakinlerinin Koruma Bölgesinde Yaşamaya Devam Etmesi;

1.3.1. Kent halkı Koruma Alanı'nda kalmaya devam etmek istiyorlar mı?

1.3.2. Korunacak alanda onarım çalışmaları için finansal yardımlar ve vergi teşvikleri var mı?

5.3.3. Korunacak alanda yeniden iskan projeleri var mı?

1.3.3. Koruma bölgesinde ticaretin ve mevcut dükkanların devam etmesi için finansal yardım, vergi teşvikleri, kiralama sisteminde özel durumlar var mı?

5.4. Köklü Değişikliklerin Yapılması;

5.4.1. Bir mahallenin (fiziksel olarak topluca ele alınması) sağlıklılaştırılması, yenilenmesi mümkün mü? Yanıtınız "Evet" ise bunu hangi kurum gerçekleştirebilir?

- ☐ Merkezi Yönetim
- ☐ Yerel Yönetim
- ☐ Sivil Toplum Örgütleri
- ☐ Özel Kuruluşlar

5.4.2. Bir sokağın topluca yenilenmesi, sağlıklılaştırılması mümkün mü? Yanıtınız "Evet" ise bunu hangi kurum gerçekleştirebilir?

- ☐ Merkezi Yönetim
- ☐ Yerel Yönetim
- ☐ Sivil Toplum Örgütleri
- ☐ Özel Kuruluşlar

5.4.3. Perakendeci işletmelerin kurulması için teşvikler, vitrinler, tabelalar, yönlendirme vb. için mimari düzenlemeler için çalışmalar ve teşvikler var mı? (Yerel Yönetimce)

5.4.4. Koruma alanı içinde yeni ekonomik faaliyetlerin başlatılması veya işe yaramaz olanların kaldırılması için düşünceleriniz var mı?

5.4.5. Koruma alanı içindeki konutların tiplendirilmesi mümkün mü?

5.4.6. Koruma alanı içindeki kent sakinlerinin, perakendecilerin ve mahalleyi kullananların bilgilendirilmesi ve gelişmeyle ilgili kararlara katılmasını sağlayacak düşünceleriniz nelerdir?

5.4.7. Diğer görüşleriniz nelerdir?

6. Geliştirici Önlemler :

6.1. Kamu alanlarına yönelik faaliyetler (yaya bölgeleri ve otopark alanları) trafik düzenleme planlarındaki değişiklikler, turist otobüsleri için park alanı, ışıklandırma, anıtların ışıklandırılması, levha dikimi, reklam (ilan) konusunda düzenlemeler vs. yapılıyor mu?

6.2. Kentinizde rehberler, broşürler, CD-ROM'lar, mimari üzerine çalışmalar ve gezi organizasyonları ile ilgili yayınlar yapıyor mu?

6.3. Kentinizde tarihi anları canlandıran festivaller, etkinlikler vs. gibi faaliyetler yapılıyor mu? Bu konudaki düşünceleriniz nelerdir?

6.4. Koruma alanında en önemli ekonomik faaliyet nedir?

6.5. Koruma alanında imalat, sanayii, depolama vb. faaliyeti var mı? Yanıtınız "Evet" ise bu faaliyetler Koruma Alanı için;

- ☐ Uygun
- ☐ Uygun Değil

6.6. Koruma alanında perakende ticaret kullanımı var mı? Yanıtınız "Evet" ise bu faaliyetler Koruma Alanı için;

- ☐ Uygun
- ☐ Uygun Değil

6.7. Sosyo-kültürel hizmet kullanımı var mı? Yanıtınız "Evet" ise bu faaliyetler Koruma Alanı için;

- ☐ Uygun
- ☐ Uygun Değil

6.8. Eğitim tesisleri var mı? Yanıtınız "Evet" ise bu faaliyetler Koruma Alanı için;

- ☐ Uygun
- ☐ Uygun Değil

6.9. Yönetim (merkezi-yerel) tesisleri var mı? Yanıtınız "Evet" ise bu faaliyetler Koruma Alanı için;

- ☐ Uygun
- ☐ Uygun Değil

6.10. Koruma alanındaki korunması gereken kültür varlıklarının tescilinde ihmal edilenler var mı?

6.11. Turizm altyapısı ile ilgili özendirmeler (otelcilik veya turistlere yönelik hizmet söktörlerinde (oto kiralama, tur organizasyonu gibi) yatırım teşvikleri, kalite kontrolü, turistlere yardım hizmetleri vb.) var mı?

6.12. Turizmin altyapısı var mı?

6.13. Turizme yönelik hizmet sektörleri var mı?

6.14. Koruma alanını turizm amaçlı kullanmayı düşünürmüsünüz?

6.15. 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu'nun 7.maddesindeki "yeteri kadar eserin korunması" kentinizdeki mirasın korunması için uygun mu?

(*) Hazırlayan: İsmet Şahin, Metropolis tarafından Dünya Metropoliten Kentlerinde koruma amaçlı çalışmaları incelemek üzere kullanılan anket soruşturma formatı ışığında, tez içeriğine uygun olarak bütünüyle özgün biçimde hazırlanmıştır.

İSTANBUL TARİHİ YARIMADA'DA KENTSEL KORUMA VE YENİDEN YAPILANMA POLİTİKALARININ BELİRLENMESİNE İLİŞKİN ANKET SORUŞTURMASI

Şehir :

Denek'in Kimliği :

Adı :

Soyadı :

Doğum Yeri :

Eğitim Düzeyi :

Mesleği :

Çalıştığı Yer :

Tel. ve Fax No. :

1. Tarihi Yarımada Deyince İlk Akla Gelen Nedir?

- ☐ İstanbul
- ☐ Tarihi ve Kültürel Miras ve Kimlik
- ☐ Doğal Miras
- ☐ Farklı Kültürlerin ve Uygarlıkların Birarada Olduğu Kültürel Bir Mozaik Olması
- ☐ Yüksek Tarihi ve Kültürel Değeri Olan Yapılar
(Surlar, Topkapı Sarayı, Süleymaniye, Hanlar Bölgesi, Ayasofya)
- ☐ Diğer (Belirtiniz)

2. Tarihi Yarımada Deyince İlk Akla Gelen “Olumlu Faktör” Nedir?

- ☐ Silüet ve Silüetin Korunması
- ☐ Tarihi ve Kültürel Miras ve Bunun Kısmen de Olsa Korunması
- ☐ Yüksek Tarihi ve Kültürel Değeri Olan Yapılar
(Surlar, Topkapı Sarayı, Süleymaniye, Hanlar Bölgesi, Ayasofya)
- ☐ Farklı Kültürlerin ve Uygarlıkların Birarada Olduğu Kültürel Bir Mozaik Olması
- ☐ Diğer (Belirtiniz)

3. Tarihi Yarımada Deyince İlk Akla Gelen “Olumsuz Faktör” Nedir?

- ☐ Kültürel ve Doğal Mirasın Tahribatı ve Korunamaması
- ☐ Silüetin Bozulması
- ☐ Plansız Gelişim, İmar Kargaşası ve Çarpık Yapılaşma
- ☐ Nüfus Yoğunluğu
- ☐ Trafik Yoğunluğu
- ☐ Doğal ve Kültürel Mirasa Zarar Veren İşlevsel Kullanımlar
- ☐ Diğer (Belirtiniz)

4. İstanbul Tarihi Yarımada Suriçi Yerleşim Alanı'nın Korunmasının Gerekli Olduğuna İnanıyormusunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

Yanıtınız “Evet” İse Ne Kadarının Korunmasını İstiyorsunuz?

- ☐ Tamamen
- ☐ Kısmen
- ☐ Önemli Yapılarını
- ☐ Diğer (Belirtiniz)

5. Tarihi Yarımada’yı Koruma Amacına Yönelik Aşağıda Belirtilen Hedefleri Öncelik Sırasıyla Belirtiniz.

- ☐ Bilimsel Değer, Geçmişe Ait Bilgi Birikimi
- ☐ Kültürel Değer, Sanat Değeri, Estetik Değer
- ☐ Tarihsel Değer, Tarih Bilinci ve Tarihsel Belge Niteliği, Etnolojik-Antropolojik Değer
- ☐ Toplumsal Değer, Sosyo-Kültürel Süreklilik, Toplumsal ve Mekansal Kimliğin Sürekliliği, Dinsel Değer
- ☐ Ekonomik Değer, Turizm Amacı, Mevcut Yapı Stoku Değeri
- ☐ Diğer (Belirtiniz)

6. Korumada Ulusal Yeniden Yapılanmada Sizce İlk Hedef Nedir?

- ☐ Yeni Koruma Yöntemleri ve Stratejilerinin Oluşturulması
- ☐ Ulusal Bilincin Oluşturulması, Koruma ve Kültürel Miras Bilincinin Geliştirilmesi ve Toplumda Yaygınlaştırılması
- ☐ Koruma Kavramlarının Koruma, Geliştirme ve Değerlendirme Konularında Yeniden Tanımlanması
- ☐ Eğitim ve Tanıtım
- ☐ Kurumsal Çerçevenin Yeniden Yapılanması
- ☐ Yasal Çerçevenin Yeniden Yapılanması
- ☐ Koruma Araçlarında Yeniden Yapılanma, Gelişim ve Değişim
- ☐ Yerel Yönetimlerde Kentsel Korumaya Yönelik İdari Yapılanma ve Yerel İnsiyatifin Güçlendirilmesi
- ☐ Sivil İnsiyatifin Teşvik Edilip Geliştirilmesi
- ☐ Diğer (Belirtiniz)

7. Korumada Uluslararası Yeniden Yapılanmada Sizce İlk Hedef Nedir?

- ☐ Uluslararası Koruma Anlayış ve Yaklaşımında Birliğin Sağlanması ve Ortak Bilinç Oluşturulması
- ☐ Uluslararası Ortak İlkeler, Standartların Geliştirilip Yaygınlaştırılması, Uygulamaya Yönelik Teknik Farklılıkların Giderilmesi
- ☐ Benzer Kamusal Kurumların Katıldığı Kurumlararası Koordinasyonu da Sağlayan Üst Düzey Örgütlemelerin Geliştirilmesi
- ☐ Yerel Yönetimlerin Katıldığı Uluslararası Üst Düzey Örgütlemelerin Geliştirilmesi ve İşbirliği Olanaklarının Arttırılması
- ☐ Sivil Toplum Örgütlerinin Arasındaki Uluslararası İşbirliğinin Arttırılıp Güçlendirilmesi
- ☐ Eğitim, Bilim ve Teknoloji, Tanıtım ve Ekonomik Yardım Konusunda İşbirliğinin Arttırılıp Güçlendirilmesi
- ☐ Diğer (Belirtiniz)

8. Tarihi Yarımada'da Sürdürülebilir Bir Kentsel Korumanın Gerçekleştirilebilmesini Sağlayacak En Önemli Etken Nedir? Öncelik Sırasıyla Belirtiniz.
- ☐ Merkezi Yönetim, Yerel Yönetim, Üniversiteler, Sivil Toplum Örgütleri ve Mal Sahiplerinin Birlikteliğini Sağlayacak Organizasyon
 - ☐ Halkın Kent Yönetimine, Planlamaya ve Yeniden Yapılanmaya Katılımı
 - ☐ Canlı Bir Ekonomik Yapılanma
 - ☐ Diğer (Belirtiniz)
9. Mevcut Yasal-Kurumsal Çerçeve ve Koruma Araçları ile İstanbul Tarihi Yarımada'yı Korumak ve Yeniden Yapılandırmak Mümkün müdür?
- ☐ Evet
 - ☐ Hayır
- Yanıtınız "Hayır" İse Hangilerinin Değiştirilmesi Gereklidir?
- ☐ Yasal Çerçeve
 - ☐ Kurumsal Çerçeve
 - ☐ Koruma Araçları
 - ☐ Diğer (Belirtiniz)
10. İstanbul Tarihi Yarımada'da Kentsel Korumanın Sağlanabilmesi İçin Etkin Bir Kurumsal Organizasyon Oluşturulsa; Bu Modelde Katılımcılar Öncelikle Kimler Olmalıdır?
- ☐ Kültür Bakanlığı ve Koruma Kurulları
 - ☐ Belediyeler
 - ☐ Üniversiteler
 - ☐ İlgili Meslek Kuruluşları (Mimarlar Odası vb.)
 - ☐ İlgili Bina Sahibinin Katılımı
 - ☐ Sivil Toplum Örgütleri
 - ☐ Bölge ve Mahalle Temsilcileri
 - ☐ Diğer (Belirtiniz)
11. İstanbul Tarihi Yarımada'da Kentsel Korumanın Sağlanabilmesi İçin Korumada Hangi Kurumlar Etkili Olmalıdır?
- ☐ Merkezi Yönetim
 - ☐ Yerel Yönetim
 - ☐ Her İkisi de Eşit Düzeyde
 - ☐ Sivil Toplum Örgütleri ve Mahalli Örgütler
 - ☐ Mesleki Kuruluşlar
 - ☐ Özel Girişimciler
 - ☐ Üniversiteler
 - ☐ Diğer (Belirtiniz)
12. İstanbul Tarihi Yarımada'da Kentsel Korumayı Sağlayacak Araçlar Hangileridir?
- ☐ Tespit-Tescil
 - ☐ Koruma Kararı
 - ☐ Koruma İmar Planı ve Planlama İlkeleri
 - ☐ Kamulaştırma
 - ☐ Devletin Ayni ve Nakdi Yardımı, Fonlar ve Krediler
 - ☐ Teknik Yardım

- ☐ Kooperatifleşme
- ☐ Merkezi İdare-Yerel Yönetim-Özel Girişim Ortaklığıyla Oluşturulacak Şirketleşme
- ☐ Özel ve Tüzel Kişilerin Ayni ve Nakdi Yardımları ve Özel Fonlar
- ☐ Yerel Yönetim Bünyesinde Kurulacak ve Kentsel Korumayı Sağlayacak Organizasyon
- ☐ Eğitim ve Tanıtım Çalışmaları
- ☐ Diğer (Belirtiniz)

13. Tarihi Yarımada'nın Korunabilmesi İçin Bugünkü Mevcut Fiziksel, Sosyal, Kültürel, Ekonomik ve Demografik Yapısının Değiştirilmesi Gerekli midir?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

Yanıtınız "Evet" İse Hangilerinin Değiştirilmesini İstersiniz?

- ☐ Fiziksel
- ☐ Sosyal
- ☐ Kültürel
- ☐ Ekonomik
- ☐ Demografik
- ☐ Diğer (Belirtiniz)

14. Tarihi Yarımada'da Bulunan Kentsel İşlevlerden Aşağıda Belirtilenlerden Hangilerinin Kaldırılmasını İstersiniz?

		<u>Kaldırılsın</u>	<u>Kalsın</u>
Barınma	Konut	☐	☐
Çalışma - Sanayii	İmalat Sanayii	☐	☐
	Küçük Sanayii	☐	☐
	Orta Boy Sanayii	☐	☐
	Depolama	☐	☐
- Ticaret	Perakende	☐	☐
	Toptan	☐	☐
	Depolama	☐	☐
- Hizmet	Oteller ve Turizm Yapıları	☐	☐
	Sağlık Tesisleri	☐	☐
	Eğitim Kurumları	☐	☐
	Yönetim Binaları	☐	☐
	Diğer	☐	☐
Dinlenme	Sosyal Tesisler	☐	☐
	Kültürel Tesisler	☐	☐

		<u>Kaldırılsın</u>	<u>Kalsın</u>
Ulaşım	Parklar-Rekreasyon Alanları	☐	☐
	Yeraltı Raylı Taşımacılık	☐	☐
	Yerüstü Raylı Taşımacılık	☐	☐
	Lastik Tekerlekli Taşımacılık	☐	☐
	Trolleybüs	☐	☐
	Midibüs	☐	☐
	Otobüs	☐	☐

Minibüs	☐	☐
Dolmuş	☐	☐
Taksi	☐	☐
Diğer	☐	☐

15. Küçük ve Ortaboy Sanayiilerden Tarihi Yarımada'da Yer Almasını ve Yer Almamasını İstedikleriniz Hangileridir?

		<u>Yer Alsın</u>	<u>Yer Almasın</u>
Gıda Maddeleri	Süt ve Süt Ürünleri	☐	☐
	Kakao, Çikolata, Şekerleme	☐	☐
	Meyve ve Sebze Konserveliği	☐	☐
	Et, Balık ve Su Ürünleri Kons.	☐	☐
Fırın Ürünleri	Simitçi	☐	☐
	Pastacı	☐	☐
	Tatlıcı	☐	☐
	Ekmekçi	☐	☐
İçki Sanayii		☐	☐
Tekstil Üretimi	İplik Bükümü, Dokuma ve Bitirme	☐	☐
	Hazır Dokuma Eşya	☐	☐
	Örme Sanayii	☐	☐
	Halı, Kilim	☐	☐
	İp, Halat, Sicim	☐	☐
Giyim Eşy. San.	Giyim Eşyası	☐	☐
	Yatak, Yorgan, Yastık, Minder	☐	☐
	Erkek, Kadın ve Çocuk Giy. Eşyası	☐	☐
Deri ve Deri Eşya	Deri Eşya	☐	☐
	Suni Deri Eşya	☐	☐
Ayakkabı Üretimi		☐	☐
Tahta, Ağaç, Mantar İşl.	Doğramalısl. Kontrplak,	☐	☐
	Pres. Ely. Levha		
	Ağaç Ambalaj Malzemesi	☐	☐
Mobilya, Mob. Tec. Cilal.		☐	☐
Kağıt ve Kağıt Ürünleri		☐	☐
Basım-Yayınve İlg. San.	Gazete Baskısı	☐	☐
	Diğer Baskı İşleri	☐	☐
	Dizgi ve Klišecilik	☐	☐
	Ciltcilik	☐	☐
	Serigrafi Baskı	☐	☐
San. Kul. Kimyasal Mad.		☐	☐
		<u>Yer Alsın</u>	<u>Yer Almasın</u>
Diğer Kimyasal Madd.		☐	☐
Çeş. Petrolve Kim. Ürün.		☐	☐
Kauçuk Ürünleri		☐	☐
Porselen ve Seramik Eş.		☐	☐
Cam ve Cam Eşya		☐	☐
MetalDışı Minr. Ürünler		☐	☐
Demir ve Çelik Ana San		☐	☐

Dem.Dışı Met.Ana San.	☐	☐
Madeni Eşya	☐	☐
Makina Üretimi	☐	☐
Elk.San.Mak.Ayg.Al.M	☐	☐
Taşıt Araçları Sanayii	☐	☐
Diğer (Belirtiniz)	☐	☐

16. Aşağıda Belirtilen Zenaat Türü El Emeğine Dayanan Çalışmaların Hangilerinin Tarihi Yarımada'da Yer Almasını Düşünürsünüz?

	<u>Yer Alsın</u>	<u>Yer Almasın</u>
Kuyumculuk	☐	☐
Dökümcülük	☐	☐
Bakırcılık	☐	☐
Pirinç Eşya	☐	☐
Bronz Eşya	☐	☐
Turistik Eşya Üretimi	☐	☐
GelenekselGiy.Eşy.Ürt.	☐	☐
Beyaz İş	☐	☐
Elişi	☐	☐
Makina İş	☐	☐
Oya	☐	☐
Dantel	☐	☐
Fisto	☐	☐
Yorgancılık	☐	☐
Mücevherat	☐	☐
Bijuteri	☐	☐
Değerli Taş İşleme	☐	☐
Hediyelik Eşya	☐	☐
Çiçekçilik	☐	☐
Doğal	☐	☐
Yapay	☐	☐
Terlikçilik	☐	☐
Diğer (Belirtiniz)	☐	☐

17. Turizm İçin Kullanılabilecek Yapıların Hangileri Tarihi Yarımada İçerisinde Yer Almalı, Hangileri Yer Almamalıdır?

	<u>Yer Alsın</u>	<u>Yer Almasın</u>
Misafirhane	☐	☐
Kamuİşletmeleri	☐	☐
Misafirhanesi	☐	☐
Pansiyon	☐	☐
Öğrenci Yurtları-Hostel	☐	☐
Apart Otel	☐	☐
Otel	☐	☐
3 Yıldız	☐	☐
4 Yıldız	☐	☐
5 Yıldız	☐	☐
Lokanta,Kafeterya, Fast	☐	☐
Food Yemek Yerleri	☐	☐
Çayevi, Kahvehane	☐	☐
Diğer (Belirtiniz)	☐	☐

18. Eğitim Yapılarından Hangilerinin Tarihi Yarımada'da Yer Almalarını İstersiniz?

	<u>Yer Alsın</u>	<u>Yer Almasın</u>
Üniversite	☐	☐
Yüksek Okullar	☐	☐
Teknik Liseler	☐	☐
Özel Okullar	☐	☐
Liseler	☐	☐
Temel Eğitim (İlk Öğretim)	☐	☐
Halk Eğitimi	☐	☐
Çıraklık Kursları	☐	☐
Meslek Edindirme Kursları	☐	☐
Geleneksel Sanat Eğitim Kursları	☐	☐
Diğer (Belirtiniz)	☐	☐

19. Sağlık Tesislerinden Hangilerinin Tarihi Yarımada'da Yer Almalarını İstersiniz?

	DEVLET		ÖZEL	
	<u>Yer Alsın</u>	<u>Yer Almasın</u>	<u>Yer Alsın</u>	<u>Yer Almasın</u>
Üniversite Klinikleri	☐	☐	☐	☐
Hastahaneler	☐	☐	☐	☐
Poliklinikler	☐	☐	☐	☐
Dispanserler	☐	☐	☐	☐
Ana-Çocuk Sağlık Ocakları	☐	☐	☐	☐
Diğer (Belirtiniz)	☐	☐	☐	☐

20. Tarihi Yarımada'da Sosyal, Kültürel Tesislerden Hangilerinin Yer Almasını İstersiniz?

	<u>Yer Alsın</u>	<u>Yer Almasın</u>
Müzeler	☐	☐
Sergi Salonları	☐	☐
Konferans-Seminer Binaları	☐	☐
Spor Yapıları	☐	☐
Sinema-Tiyatro	☐	☐
Dini Yapılar	☐	☐
Halk Eğitim Merkezleri	☐	☐
Kültürel Araştırma Merkezleri	☐	☐
Sosyal Araştırma Merkezleri	☐	☐
Diğer (Belirtiniz)	☐	☐

21. Tarihi Yarımada İçerisinde Özel Araç Kullanımının Kısıtlanmasını İstermisiniz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

22. Tarihi Yarımada İçerisinde Toplu Taşımacılığın Nasıl Olmasını İstersiniz?

	<u>Yerel</u>	<u>Özel</u>
Biletli (Ücretli)	☐	☐
Biletsiz (Ücretsiz)	☐	☐
Reklamlı (Ücretli)	☐	☐
Reklamlı (Ücretsiz)	☐	☐
Diğer (Belirtiniz)	☐	☐

23. Tarihi Yarımada İçerisinde Otopark Yapılmasını İstermisiniz?

- ☐ Evet
☐ Hayır

Yanıtınız “Evet” İse Hangi Tür Otoparkı Tercih Edersiniz?

	<u>Yerel</u>	<u>Özel</u>
Yeraltı Otoparkı	☐	☐
Yerüstü Katlı Otopark	☐	☐
Yerüstü Açık Otopark	☐	☐
Diğer (Belirtiniz)	☐	☐

24. Tarihi Yarımada İçerisinde Yer Alan Doğal Açık Alanların, Park Alanlarının ve Sahil Parklarının Yaşayabilmesi İçin Parkların İçerisine Ne Tür İşlevlerin Gelmesini Düşünürsünüz?

- ☐ Dinlenme, Doğrudan Doğruya Yeşil Alan
☐ Çocuk Bahçesi
☐ Çocuk Oyun Alanları
☐ Spor Alanları
☐ Kültürel Tesisler
☐ Açık Hava Tiyatrosu
☐ Eğlence Tesisleri
☐ Lunapark
☐ Diğer (Belirtiniz)

25. Gülhane Parkı’nda Geleneksel Hale Dönüşen “Gülhane Etkinlikleri”nin Devam Etmesini Düşünürmüsünüz?

- ☐ Evet
☐ Hayır

26. Bu Etkinliklerin Gülhane Parkı’na, Arkeoloji Müzesi’ne ve Topkapı Sarayı’na Olumlu Veya Olumsuz Etkileri Varmıdır?

	<u>Olumlu</u>	<u>Olumsuz</u>
Var	☐	☐
Yok	☐	☐

27. Tarihi Yarımada’ya Yeni Kentsel İşlevler de Yüklenebilir mi?

- ☐ Evet
☐ Hayır

Yanıtınız “Evet” İse Ne Tür İşlev(ler) Öngörüyorsunuz?

- ☐ Konut
- ☐ İmalat Sanayii
- ☐ Perakende Ticaret
- ☐ Oteller ve Turizm Tesisleri
- ☐ Eğitim Tesisleri
- ☐ Dinlenme Alanları
- ☐ Kültürel Tesisler
- ☐ Diğer (Belirtiniz)

28. Sizce Tarihi Yarımada'nın Yüklenebilecek Gereken Ana İşlev(ler) Ne Olmalıdır?

- ☐ Barınma
- ☐ Küçük ve Orta Boy Sanayii ve İmalat
- ☐ Perakende Ticaret
- ☐ Toptan Ticaret
- ☐ Depolama
- ☐ Hizmet
- ☐ Oteller ve Turizm Tesisleri
- ☐ Sağlık Tesisleri
- ☐ Eğitim Tesisleri
- ☐ Yönetim Yapıları
- ☐ Sosyal Tesisler
- ☐ Kültürel Tesisler
- ☐ Parklar ve Rekreasyon Alanları
- ☐ Diğer (Belirtiniz)

(*) Tez içeriğine uygun olarak İsmet Şahin tarafından özel bir içerikle hazırlanmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

İsmet ŞAHİN 1964 yılında Sivas'ta doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 1986 yılında İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi'nden mezun oldu. 1990 yılında İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü-Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Şehir Planlama Programı'nda "Türkiye'de Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Olayı ve Bu Olaya Halkın Katılımı Konusunda Yardımcı Bir Araştırma" ad ve konulu Yüksek Lisans Tezini, Prof. Hande Suher'in danışmanlığında tamamlayarak Yüksek Mimar ünvanını aldı. 1985 yılından itibaren mesleki çalışmalarını sürdürmekte, halen ortağı olduğu şirketlerde yöneticilik yapmaktadır.

Yapmış olduğu çalışmalardan bazıları şunlardır;

• Araştırmalar ve Seminerler

- Türkiye'de Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Olayı ve Korumaya Halkın Katılımı Konusunda Yardımcı Bir Araştırma, Y. Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Haziran-1990.
- Anadolu-Türk Kentsel Yapısının Oluşumu ve Ticaret Alanlarının Konumu, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 1991.
- Anadolu-Türk Kentinin İdari, Sosyal ve Fiziksel Biçimlenmesinin Yapısı, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 1992.
- Roma Mimarisinde Yapım Teknikleri Üzerine Bir İnceleme, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 1992.
- İstanbul Planlama Süreci İçinde Planlamanın Tarihi ve Kültürel Miras ile Kent Biçimi ve Kimliği Üzerine Etkileri, Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu, İTÜ-Mimarlık Fakültesi-Çevre ve Şehircilik UY-GAR Merkezi, Taşkışla-İstanbul, 5-7 Haziran 1995.
- İstanbul Şehri Kültürel Mirasını Koruma Üst Amaç, Hedef ve Politikaları, İstanbul Büyükşehir Belediyesi-OWHC, Organization of World Heritage Cities, Bergen, 1995.
- Diyarbakır Suriçi Tarihi Alanlarını Koruma ve Geliştirme Ön Raporu, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, 1995.
- İstanbul ve Süleymaniye Konulu Uluslararası WORKSHOP'un Koordinasyonu, İstanbul Büyükşehir Belediyesi-IRCICA, İstanbul, 1995.

- **Fizibilite ve Raporlar**

- 24 Mart 1994 Onanlı İstanbul Metropoliten Alan Nazım Planı'na İlişkin Değerlendirme Raporu, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul, 1994.
- Diyarbakır Organize ve Küçük Sanayii Siteleri ile Kent Gelişme Stratejisine İlişkin Rapor, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, 1994.
- Güneydoğu Ticaret Merkezi (GTM) Kurulmasına Dair Rapor, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, 1994.
- İstanbul Şehrinin Desantralizasyonu ve Yeni Yerleşmelere Dair Rapor, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul, 1994.
- İstanbul Dünya Ticaret Merkezinin Uygulanabilmesi İçin Öneri Rapor, İstanbul Dünya Ticaret Merkezi-İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul, 1994.
- İstanbul Metropoliten Alan Alt Bölge Nazım Planı Koruma Üst Amaç, Hedef ve Politikalarının Saptanmasına İlişkin Rapor, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul, 1995.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi "Tarihi Çevreyi Koruma Müdürlüğü" Kurulması Hakkında Rapor, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul, 1995.
- İstanbul Metropoliten Alan Nazım Plan Başkanlığı Kurulması Hakkında Rapor, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul, 1996.

- **Proje ve Uygulamalar**

Bahçelievler - Yayla Kültür Merkezi-1993; Akkent Konut Yerleşmesi-1995; Gaziosmanpaşa SKB İş Merkezi-1995; Ümraniye-Göztepe Ormanı Rekreasyon ve Çevre Düzenlemesi-1995-1996; Sarıyer Hacıosman Bayırı Rekreasyon Alanı Düzenlemesi-1996-1997; Dragos Mete Evi-1996, Esenler Olimpik Kapalı Spor Salonu ve Yüzme Havuzu Kompleksi-1997; Eyüp Çarşısı-Büro Kompleksi-1997; M.G.İ. Şişli Büro Binası-1997; Pendik Tren İstasyonu Çarşılı Yaya Alt Geçidi-1997-1998; M.G.İ. Şişli Yönetim Binası-1997-1998; Fatih-Arpaemini Katlı Otopark Projesi-1997-1998; M.G.İ. Kağıthane İş ve Ticaret Merkezi -1998; Tuzla Sahili Çevre Düzenlemesi-1998; Beykoz Kışla Binası ve Ek Yapıları Kültür ve Kongre Merkezi ile Çevre Düzenleme Projesi-1998; İkitelli Kapalı Spor Salonu ve Yüzme Havuzu Kompleksi-1999; Kayışdağı Kültür Merkezi, İş Merkezi ve Kent Parkı Projesi-2000; Samandıra Belediyesi Kültür Merkezi ve Sosyal Tesisleri Uygulama Projesi-2000; İçerenköy Toplu Konut, İş Merkezi ve Çarşı Projesi-2001; Kartal Belediye Sarayı Projeleri-2001; Beşiktaş Meydanı - İstinye Arası Boğaziçi Sahil Yolu, Meydanlar, Parklar ve Çevre Düzenlemesi Rehabilitasyon Projesi-2001-2002; Bağcılar Meydanı Düzenlemesi ve Yakın Çevresi Cephe Silüetleri Rehabilitasyonu Kentsel Tasarım Projesi-2002; Beyoğlu, Sıraselviler Caddesi Kentsel Tasarım Uygulama Projesi-2003; Bağcılar Meydanı Metro İstasyonu İş Merkezi, Çarşı ve Katlı Otopark Uygulama Projesi-2003; Güney Haliç Çevre Düzenlemesi Uygulama Projesi-2003;

Gibi birçok projeyi gerçekleştirmiştir.